

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ ANABİLİM DALI
AVRUPA ÇALIŞMALARI PROGRAMI
DOKTORA TEZİ**

**GENİŞLETİLMİŞ KARADENİZ BÖLGESİNDE
AVRUPA BİRLİĞİ’NİN DIŞ VE GÜVENLİK
POLİTİKASININ OLUŞTURULMASINDA
GÜVENLİKSİZLEŞTİRME SÜRECİ**

Barış GÜRSOY

**Danışman
Prof. Dr. Nazif MANDACI**

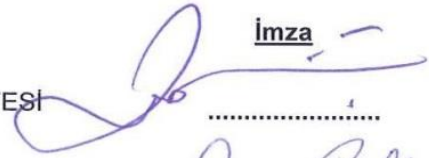
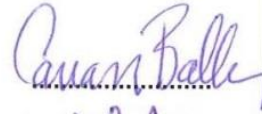
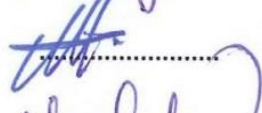
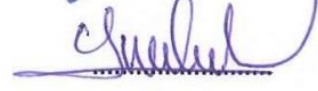
İZMİR - 2014

DOKTORA
TEZ ONAY SAYFASI

2007800790

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Barış GÜRSOY
Tez Başlığı : Genişletilmiş Karadeniz Bölgesinde Avrupa Birliği'nin Dış ve Güvenlik Politikasının Oluşturulmasında Güvenliksizleştirme Süreci
Savunma Tarihi : 12.06.2013
Danışmanı : Prof.Dr.Nazif MANDACI

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Prof.Dr.Nazif MANDACI	YAŞAR ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Canan BALKIR	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Zehra Nilüfer KARACASULU	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Yrd.Doç.Dr.A.Nazmi ÜSTE	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Yücel BOZDAĞLIOĞLU	ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ	

Oybirliği (X)

Oy Çokluğu ( )

Barış GÜRSOY tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "Genişletilmiş Karadeniz Bölgesinde Avrupa Birliği'nin Dış ve Güvenlik Politikasının Oluşturulmasında Güvenliksizleştirme Süreci" başlıklı tezi kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “Genişletilmiş Karadeniz Bölgesinde Avrupa Birliği’nin Dış Ve Güvenlik Politikasının Oluşturulmasında Güvensiksizleştirme Süreci” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değarlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

...../...../.....

Barış GÜRSOY

ÖZET

Doktora Tezi

Genişletilmiş Karadeniz Bölgesinde Avrupa Birliği'nin Dış Ve Güvenlik Politikasının Oluşturulmasında Güvenliksizleştirme Süreci

Barış GÜRSOY

**Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Avrupa Birliği Anabilim Dalı
Avrupa Çalışmaları Programı**

Avrupa Birliği'nin (AB) dış ve güvenlik politikası söylemi, uluslararası sistemdeki güncel gelişmeler, geçmiş deneyimler, algılar ve kimlik ile üretilmektedir. AB, 11 Eylül olaylarının ardından kendi sınırları içinde artan bir şekilde güvenlikleştirme girişimlerinde bulunurken; sınırlarının dışındaki meseleleri güvenliksizleştirmeyi tercih etmektedir. Bu girişimlerin başında açıkça bir güvenliksizleştirme girişimi olan Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi (GKB) projesi gelmektedir. Çalışmada AB'nin ve Rusya'nın bölgeye yönelik söylemlerinin ortaya koyduğu farklı yaklaşım, algı ve hedefler üzerinden oluşan politikaları ve projeleri, uluslararası ilişkiler kuramlarından sosyal inşacılık ve güvenlik yaklaşımlarından Kopenhag Okulu'nun kavramsal çerçevesi kullanılarak, söylem analizi ve algı çözümlemeleri ile ortaya koyulmuştur. Çalışmanın sonunda, AB'nin dış ve güvenlik politikaları konuların güvenlikleştirme ya da güvenliksizleştirme girişimleri yapabilecek yetenek ve imkâna sahip bir aktör haline geldiği belirtilmiştir. Bununla birlikte AB'nin bölgeselleştirme ve güvenliksizleştirmeyi kendi güvenliğini sağlayıcı bir araç olarak kullandığı ve bunun sonucunda bölgeselleştirme ve güvenliksizleştirme süreçlerin AB için bir güvenlik meselesi haline geldiği ifade edilmiştir. Ayrıca GKB'nin güvenliksizleştirme sürecinin yönetimini kolaylaştıracak bir politik proje olarak tasarlandığı; bölgeye dâhil edilen ülkelerin özel sorunları ve Rusya Federasyonu'nun bölgeye yönelik güvenlikleştirme girişimleri nedeniyle bölge ülkelerinin bir bölgesel güvenlik kompleksi oluşturma yeteneğinden uzak olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Genişletilmiş Karadeniz B6lgesi, G6venlikleştirme, G6venliksizleştirme, B6lgeselleşme, AB Dış ve G6venlik Politikaları, AB – Rusya İlişkileri

ABSTRACT

Doctoral Thesis

Doctor of Philosophy (PhD)

The Desecuritizing Process in Formulating European Union's Foreign and Security Policy in Wider Black Sea Region

Barış Gürsoy

**Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of European Union
European Studies Program**

The foreign and security policy discourses of the European Union (EU) are the product of a combination of contemporary developments in the international system and past experiences. The EU prefers de-securitization in its neighbourhood while pursuing a policy of securitization inside its borders, especially after the events of September 11. No doubt the discourse the Union adopted while defining the bilateral relations with the nations in the so-called Wider Black Sea Region (WBSR) has reflected its established logic of desecuritization and regionalization. This thesis analysis the policies formulated by the discourses of the EU and Russia through social constructivism and securitization approaches, using “discourse” and “perception” analysis. This study aims at responding to the question regarding why the EU has continued to promote securitization inside while encouraging the outsiders to desecuritize the mutual problems despite the factor of Russia by referring the Union's policies towards the region. This study claims that the EU has become an actor having capabilities to put into operation its securitization and desecuritization policies; the policies of securitization and desecuritization are synchronized EU strategies simultaneously promoting the security of the Union; the construction of the WBSR and desecuritization of the modalities of the inter-state relations in the region have become Union's foreign policy priorities; because of the nature of the problems and established patterns of relationship among the regional states as well as the counterweighing role of Russia which benefits from securitization

of regional politics, the regional actors fell short of establishing a regional security complex.

Keywords: Wider Black Sea, Securitization, Desecuritization, Regionalization, EU Foreign and Security Policy, EU – Russia Relations

**GENİŞLETİLMİŞ KARADENİZ BÖLGESİNDE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DIŞ
VE GÜVENLİK POLİTİKASININ OLUŞTURULMASINDA
GÜVENLİKSİZLEŞTİRME SÜRECİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

**DIŞ POLİTİKADA BİR GÜVENLİKLEŞTİRME ARACI OLARAK
BÖLGESELLEŞTİRME VE SÖYLEM**

1.1.	TARTIŞMALI İKİ KAVRAM: GÜVENLİK VE TEHDİT	10
1.2.	KOPENHAG ÇATIŞMA VE BARIŞ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ VE GENEL ÇİZGİSİ	20
1.2.1.	Kopenhag Geleneğinde Güvenlik	24
1.2.2.	Güvenlikleştirme Nedir?	27
1.2.3.	Güvenlikleştirmenin Unsurları	31
1.2.3.1.	Güvenlikleştirici Aktör	32
1.2.3.2.	Referans Nesne	35
1.2.3.3.	Dinleyici	37
1.2.4.	Söylem Analizi ve Söz Edimi	39
1.2.5.	Güvenlik Sektörleri	46

1.2.5.1. Askeri Sektör	46
1.2.5.2. Çevresel Sektör	48
1.2.5.3. Ekonomik Sektör	50
1.2.5.4. Toplumsal Sektör	51
1.2.5.5. Politik Sektör	53

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ORTAK DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASI'NIN OLUŞUMU

2.1. AVRUPA'YI KURMAK	60
2.1.1. Ortaçağ'dan Rönesans ve Reformasyon'a	64
2.1.2. Avrupa'da Düzen Arayışı	67
2.1.3. Kapitalizmin Ayak Sesleri: Burjuvazinin Yükselişi ve Ulus-Devletler Avrupası	72
2.2. PARÇALANMIŞLIKTAN BÜTÜNLEŞMEYE: BİRLİĞİ KURMAK	76
2.2.1. Soğuk Savaş Dönemi: Ortak Ol(a)mayan Bir Dış Politika	78
2.2.2. Soğuk Savaş'ın Ardından: Ortak Bir Dış Politika	91
2.2.3. Dış Politikaya Güvenlik Politikasının Eklemlenmesi: Birliği Korumak	94
2.3. GENEL DEĞERLENDİRME	97

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜVENLİKLEŞTİRME VE GÜVENLİKSİZLEŞTİRME İKİLEMİNDE BİR DIŞ POLİTİKA TASARIMI

3.1. GÜVENLİKLEŞTİRME VE GÜVENLİKSİZLEŞTİRME: İÇERİYİ VE DIŞARIYI SÖYLEMLE BİÇİMLENDİRMEK	104
3.1.1. Mekân, Öteki ve Kimlik İlişkisi	104
3.1.2. Bir Referans Nesne Olarak AB	108
3.2. AB'DE GÜVENLİKLEŞTİRME VE GÜVENLİKSİZLEŞTİRME TARTIŞMALARI	116
3.2.1. Geleneksel Güvenlikleştirmeler	117

3.2.2.	11 Eylül Olayları ve AB’nde Yükselen Güvenlikleştirme Söylemi:	
	Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi (AGSB)	122
3.3.	BÖLGESELLEŞ(TİR)ME ve GÜVENLİKLEŞTİRME	138
3.3.1.	Bir Bölgeyi İnşa Etmek	145

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÜVENLİKLEŞTİRME VE GÜVENLİKSİZLEŞTİRME

BAĞLAMINDA GENİŞ KARADENİZ BÖLGESİ

4.1.	GENİŞLETİLMİŞ KARADENİZ’İ YARATMAK	152
4.1.1.	Karadeniz’i Genişletmek	153
4.1.2.	Genişletilen Bölge ve Karadeniz Sinerjisi Belgesi	158
4.1.3.	Genişletilmiş Karadeniz’de AB	168
4.2.	PROJELERİN (SÖYLEMLERİN) ÇARPIŞMASI: GENİŞLETİLMİŞ KARADENİZ YAKIN ÇEVRE’YE KARŞI	171
4.2.1.	Rusya Federasyonu’nun Dış ve Güvenlik Politikasının Temel Belgeleri	173
4.2.2.	Rusya-AB Rekabeti: Birlikte ama Yalnız	178
4.3.	BÖLGENİN TEMEL MESELELERİ ÜZERİNDEN GÜVENLİKLEŞTİRME VE GÜVENLİKSİZLEŞTİRME İNCELEMESİ	184
4.3.1.	Demokratikleşme, Renkli Devrimler ve Rejim Sorunu	184
4.3.2.	5 Gün Savaşı	187
4.3.3.	Donmuş Çatışmalar	192
4.3.4.	Çeçenistan ve Terör Sorunu	196
4.3.5.	Enerji	198
4.4.	GENEL DEĞERLENDİRME	199
	SONUÇ	203
	KAYNAKÇA	215

KISALTMALAR

AAET	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB	Avrupa Birliği
ABA	Avrupa Birliği Antlaşması
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİK	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGSB	Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AKP	Avrupa Komşuluk Politikası
AP	Avrupa Parlamentosu
ASİ	Avrupa Siyasi İşbirliği
AST	Avrupa Savunma Topluluğu
BAB	Batı Avrupa Birliği
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BGK	Bölgesel Güvenlik Kompleksi
BM	Birleşmiş Milletler
CBRN	Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer
EUROSUR	Avrupa Sınır Gözetimi Sistemi
GKB	Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi
GUAM	Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova
KEİÖ	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
KSB	Karadeniz Sinerjisi Belgesi
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü

ODGP	Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
OGSP	Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası
RF	Rusya Federasyonu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: 2003-2004 Yılı Eurobarometer Araştırmalarında AB Vatandaşlarının Görüşleri	s. 100
Tablo 2: Hangi Konularda AB İle Birlikte Hareket Edilmeli	s. 125
Tablo-3: Rusya Federasyonu Dış Politikası – Dönemler ve Fikirler –	s. 176

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1:** AB Vatandaşlarının Güvenliğine Yönelik En Önemli Tehditler Hangileridir? s. 103
- Şekil 2:** Farklı Tehdit Konularına İlişkin AB Vatandaşlarının 2000 ve 2002 Yıllarında Yapılan “Korkuların” Sorulduğu Anketlere Verilen Cevaplar s. 127
- Şekil 3:** AB Vatandaşlarına Göre AB’nin İç Güvenlik Ortamının AB Dışında Yaşanan Gelişmelerle Olan Bağlantısı s. 133
- Şekil 4:** AB İç Güvenlik Stratejisi Eylem Belgesi Sonrası Yapılan Kamuoyu Yoklaması Sonuçları s.133
- Şekil 5:** AB Vatandaşlarına Göre AKP Ülkeleriyle Yapılacak İşbirliğinin Önem Düzeyi s. 162

GİRİŞ

Günümüzde bir Avrupa Birliği (AB) dış politikasından; o politikanın araçlarından, söylemlerinden, karar alma süreçlerinden, ilke ve değerlerinden, kimliğinden ve diplomatik geleneklerinden söz edilebilmesi üyelerinin birikimleri ve deneyimleri sayesinde. Bu birikim bir anlamda siyasi, iktisadi, sosyal ve bilimsel bir ilerlemeci dönüşümün ve türlü ihtiyaçlara verilen cevapların hikâyesidir. Bu dönüşümler yaşanırken Birliği oluşturan unsurlar arasında pek çok kez savaşa varan sert ve maliyetli bir rekabet yaşanmıştır. Bu maliyetlerden en ağırı ise telafi edilmesi imkânsız insan maliyetidir. İnsanlar lordların, kralların, diktatörlerin ağır siyasi ve sosyal baskılarını; artık değer ve kâr için ağır çalışma koşullarını; halk önünde yapılan infazları, savaş suçlarını, sömürünün en uç noktalarını tecrübe etmişlerdir.

AB tüm bu deneyimlerinden süzüp ortaya koyduğu akıllı ve bireyi öne çıkaran, çok taraflılığı ve sorunlara müzakereyle barışçıl çözümler üretmeyi yöntemsel bir ilke olarak kabul eden; demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğüne saygıyı ana değerleri haline getiren duruşunu ve söylemini dış politikasına yansıtmaya özen göstermektedir. Bugün AB'nin dış politikası dâhil olmak üzere birçok politikasının temelini oluşturan bu anlayışlar bütünü hem güncel iktisadi, siyasi ve sosyal koşulların hem de yüzlerce yıllık hassasiyetlerinin bir neticesidir.

Kendi kıtasının içine en çok sıkıştığı dönemlerde dahi çevresindeki gelişmeleri izlemek Avrupa için geleneksel bir pratiktir. Bugün imparatorluklar devrinin kapandığı ancak hegemonlar döneminin yaşandığı çağımızda ise çevresindeki gelişmeleri izlemek tüm eylem pratikleri içinde sadece ilk aşamadır. Bir barış ve refah projesi olan AB'nin varoluş sebebi ve meşruiyetinin kaynağı üyelerinin ve vatandaşlarının barış ve refah içinde yaşamalarını sağlayacak tedbirleri alabilme yeteneğidir. Vatandaşlarının siyasi ve ekonomik güvenliği ise öncelikle AB'nin çevresinin huzurundan ve ekonomik istikrarından geçmektedir. Aksi durumda siyasi, sosyal ve iktisadi sistemi çevresiyle sıkıca bağlı olan bu yapı için etrafındaki sorunlar ciddi bir güvenlik kaygısı üretebileceği gibi Birliğin etkinliğinin ve varlık sebebinin sorgulanması sonucunu doğurabilir.

Birliği merkez kabul edip çevresini değerlendirdiğimizde dört ana istikametten ikisinde herhangi bir problemin olmadığı hem siyasi hem de coğrafi

olarak görünmektedir. Batı ve kuzey eksenleri sorunsuzdur. Kıtanın sınırları “nereden” geçmektedir şeklindeki popüler soruya cevap aranırken bu yönler bakımından herhangi bir arayışa da gerek yoktur. Sorun doğu ve güney yönlerindedir. Doğusundan ve güneyinden kuşku duymayacak bir AB için hayat son derece konforlu olacaktır. Ancak gelişmeler bunun aksini anlatmaktadır. AB en çok doğusunu ve güneyini güvenlik sorunu haline getirmektedir. Bu sadece askeri ve siyasi değil; toplumsal, ekonomik ve çevre boyutları olan bir güvenlik sorunları çeşitlemesidir ve sadece bugünün değil, çağlar boyu süregelen bir endişeler birikiminin parçasıdır.

Birliğin doğu ve güney cephelerinden algıladığı güvenlik sorunlarının teşhisinde 3 faktör etkili olmaktadır. Bunlardan birincisi söz konusu cephelere ilişkin algı meselesidir. İkincisi, bu algılara istinaden üretilen söylemlerle inşa edilen geleneksel ve konjonktüre bağlı güvenlik sorunları ya da tehditlerdir. Üçüncü olarak ise çevresindeki gelişmeleri yönlendirme ve şekillendirme ihtiyacından kaynaklanan bölgeselleştirme projeleridir. Birlik tek tek ülkelerle ilişkiler kurarken belli ülkeleri gruplandırarak onlarla bir bölge kapsamında ilişki kurmayı tercih edebilmektedir.

Genişletilmiş¹ Karadeniz Bölgesi (GKB) söylemi bu 3 faktörün bileşiminden oluşan, tüm diğer niteliklerinin yanında güvenlik sağlayıcı bir araç olarak da işlev görecektir şekilde tasarlanmış bir projedir. Bölgenin söylemsel tanımlanmasında doğu dünyasına ve Rusya’ya dair algıların rolü büyüktür. Bölgeye dönük politikaların üretilmesinde geleneksel ve güncel gelişmelere dayanan güvenlik meseleleri öne çıkarılmıştır. AB, çevresinde kendisiyle iyi ilişkiler kuracak, kendisine benzeyen yapıların oluşmasını teşvik etmektedir. Bu kapsamda genel dış politikasının yanı sıra Avrupa Komşuluk Politikası (AKP), Doğu Ortaklığı, Karadeniz Sinerjisi ve Avrupa – Akdeniz Ortaklığı gibi programlar hazırlamıştır. Bu programlarla çevresindeki ülkelerle ikili ilişkilerini geliştirmektedir. Fakat asıl önemli olan söz konusu ülkelerin kendi aralarındaki sorunlarını çözmelerini cesaretlendiren, teşvik eden hatta zorlayan mekanizmaları kurmaktadır.

---

¹ Bu sözcük için AB belgelerinde ve diğer İngilizce metinlerde “wider” kelimesi kullanılmaktadır. Ancak Türkçe literatürde karşılık olarak hem “geniş” hem de “genişletilmiş” kelimeleriyle çevirisi yapılmaktadır. Bu sözcük ile tanımlanmak istenen yapının kendi iç dinamiklerinden ortaya çıkmamış olması, bölge ülkelerinin dışından bir aktör tarafından ortaya atılmış olması ve edilgenlik vurgusunun sözcüğe de yansıtılmasının anlamlı olacağı kaygısıyla “genişletilmiş” ifadesi tezin genelinde tercih edilmiştir.

Ancak GKB projesinin başarısının önünde iki temel engel bulunmaktadır. Bunlardan birincisi bölge olarak GKB'nin inşasıdır. Birbirlerine fiziki yakınlığı olan belli sayıda ülkeyi bir araya getirmek ve onlara bir Venn şemasına isim verir gibi tanımlamak bölge üretmez. Bölge olabilmek için gerekli koşullar fiziki yakınlığın ve isimlendirme ediminin ötesinde bir iştir. Bir diğer engel ise söz konusu bölgenin önemli bir kısmındaki geleneksel Rus nüfuzudur. Rusya bölgenin özellikle eski Sovyet coğrafyasının bir parçası olan kısmında kendisini “ayrıcalıklı çıkarlarının” olduğu “öncelikli bir aktör” olarak tanımlama eğilimdedir. Bu tanımlama AB'nin bölgedeki söyleminin gücünü sınırlandırmaktadır. Bu iki engel AB'nin GKB söyleminin bir etki-söz edimine dönüşmesinin önünde büyük bir set gibi durmaktadır.

Bu engellere rağmen Brüksel'in vatandaşlarını her alanda güvenliğini sağlamak adına üstlendiği sorumluluk gereği kendi tarzında bir dış politika üretmesini zorunlu hale getirmektedir. Göç ve çevre gibi tarihi geçmişi uzun konuların yanında mevcut dönemin siyasi ve ekonomik gelişmeler ile yeni teknik imkânlardan kaynaklanan sorunlara cevap verme zorunluluğu bağlamında Birlik merkezli politikalar üretilmektedir. Bu politikaların formülasyonları ise uluslararası sistemin pratiklerini kökten etkileyen olaylardan etkilenmektedir. Soğuk Savaş ve sonrası ile 11 Eylül olayları Birlik politikalarını derinden etkilemiştir. Ayrıca Birliğin geçirdiği evrim süreci onu kıtada bir otorite unsuru haline getirmektedir. Dolayısıyla üye devletler ve vatandaşları ilgilendiren pek çok konuda karar alır ve uygular bir pozisyona yerleşmektedir.

AB kendisini koruyup çevresine kendi deneyimlerini aktarırken iki tür söylem üretmektedir. Çevresindeki meselelerin muhatabı olan ülkelere kendi içlerindeki ya da komşularıyla olan meselelerini güvensizleştirmelerini tavsiye eden ya da koşul olarak öne süren bir söylem kullanmaktadır. Dışındaki sorunlara bu pencereden yaklaşan AB kendi içinde ise özellikle 11 Eylül sonrası güvenlikleştirme süreci yürütmektedir. Dolayısıyla AB resmi belgeleri incelendiğinde ortaya iç güvenliğine dair olanlarda güvenlikleştirici bir söylem hâkimken, çevresindeki bölgelere yönelik hazırlanan belgelerde güvensizleştirici vurgular göze çarpmaktadır. GKB'deki öncelikli rakibi olan Rusya ise açıkça bölgedeki – başta donmuş çatışmalar, renkli devrimler, enerji, terörizm gibi – sorunları güvenlikleştirmektedir.

Birliğin dış politikasının güvenlik ayağının temel mantığı ise barış ve refah kıtasının bekasının birlik sınırlarının etkin korunmasıyla gerçekleştiremeyeceği tezeine dayanır. Birliğin güvenliği sınırlarından itibaren değil, sınırlarının ötesinden başlamaktadır. Günümüz koşullarında iç güvenlik mekanizmalarının güçlendirilmesi, sınır kontrollerinin sıkılaştırılması, gözetleme sistemlerinin kurulması, güçlü bir askeri teşkilatlanma ya da alınacak polis ve istihbarat tedbirleri ile tüm bu örgütlenmenin maliyetinin yüksekliğine rağmen çevresinin istikrardan ve barıştan yoksun olması karşısında zafiyet göstermesi kaçınılmazdır.

Bu tez çalışması, AB 11 Eylül olaylarının ardından kendi sınırları içinde artan bir şekilde güvenlikleştirmeye yönelirken; güvenliksizleştiricilik yönü çok açıkça teşhis edilen bir bölgeselleştirme projesi olarak GKB söylemini üretmesinin arkasındaki gerekçelerin neler olduğunu cevaplamaya çalışmaktadır. Ayrıca bu girişimin Rusya Federasyonu'nun (RF) aynı bölgeye yönelik güvenlikleştirici girişimleri karşısındaki başarı ihtimali sorgulanmıştır.

a. Araştırmanın Amacı ve Varsayımları

Bu çalışma öncelikle AB'nin dış ve güvenlik politikasının nasıl kurgulandığını ortaya koymayı amaçlamıştır. Buna göre,

1. AB'nin dış politikasını kurgularken tehdit algılamalarında geçmişten gelen deneyimlerini ve tarihi algılamalarını göz önünde bulundurduğunu;
2. Uluslararası sistemdeki yapısal değişimlerden ya da uluslararası ilişkileri temelden sarsan olaylardan büyük ölçüde etkilendiğini ve değişimlere uyum sağladığını;
3. Sahip olduğunu ifade ettiği değer ve ilkelerini dış politika söyleminin içine özenle yerleştirdiğini;
4. Çevresinde yaşanan gelişmelere bu ilkeler ve değerler çerçevesinde yaklaşım sergileme gayretinde olduğunu;
5. Çevresindeki gelişmeleri izlerken uyguladığı güvenliksizleştirme stratejisinin kendi güvenliğine hizmet eden bir araç olduğunu açıklamayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma, GKB söylemi ile AB'nin bir güvenlik sağlayıcı bir araç olarak bölgeselleşmeyi teşvik ettiği, özellikle 11 Eylül olaylarının ardından bu girişimlerine hız verdiği, kendi içindeki meseleleri güvenlikleştirirken, sınırlarının dışındaki komşu bölgelerdeki sorunlar için güvenliksizleştirmeyi tercih ettiği hipotezi üzerine inşa edilmektedir.

AB için sınırlarının ötesindeki sorunların güvenliksizleştirmesi kendi güvenliğinin sağlanması için kullanılan bir araçtır/yöntemdir/stratejidir. Güvenliksizleştirme sürecinin bir parçası olarak ülkeleri bir bölgesel bir yapı içinde ele almak bir diğer tercih ettiği yöntemdir. GKB söylemi AB'nin çevresini bölgeselleştirme yoluyla bu bölgedeki sorunların güvenliksizleştirilmesinin önünü açacak ve bu süreci yönetmesini kolaylaştıracak bir politik projedir. Ancak bu projenin başarısı RF söz konusu bölgedeki sorunları güvenlikleştirmesi nedeniyle oldukça zordur. Böylelikle, bu çalışmanın ortaya koyduğu ikinci sorunsal AB'nin yukarıda belirtilen güvenliksizleştirme stratejilerine en büyük direncin RF'den geldiğine dairdir. Bunların yanı sıra çevresindeki sorunları güvenliksizleştirmeyi bir strateji olarak uygulayan AB'nin özellikle 11 Eylül olaylarının ardından söz konusu kendi sınırlarının içerisi, kendi örgütlenmesi ve kendi vatandaşları olduğunda sorunları güvenlikleştirmektedir.

Bu çalışmada AB'nin ve RF'nin GKB'ye yönelik güvenliksizleştirme veya güvenlikleştirme süreçleri iki tarafın dış politika söylemleri mercek altına alınarak incelenmektedir. AB, Komşuluk Politikası ve Karadeniz Sinerjisi gibi programları güvenliksizleştirme sürecinin birer aracı olarak kullanarak bölgedeki mevcut yapıyı RF aleyhine bozarak bölgede etkinlik kurma, bölgenin iç sorunlarının askeri olmayan yöntemlerle çözülmesini teşvik ederek, muhtemel bölgesel sorunların kendi sınırları içine girmesini engellemek ve güvenliğini sağlama amacını taşımaktadır. Benzer biçimde RF sert güç unsurlarını kullanmaktan çekinmeden; ancak bölge ile olan yoğun tarihi ve kültürel bağlar gibi yumuşak güç unsurlarını ön plana çıkaran söylemlerle bölgedeki AB nüfuzunun artışına engel olmaya çalışmaktadır. AB'nin bölgeye ilişkin söylemi bölgedeki siyasal yapılar ve çatışma ihtimalleri üzerinde güvenliksizleştirme özelliği taşıdığı değerlendirilmektedir. Ancak aynı siyasal yapılar ve çatışma ihtimalleri ile ilgili olarak RF'nin türlü gerekçelerle güvenlikleştirici söylemlerle inşa edilmiş bir dış politika izlemektedir.

b. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

Tezin kuramsal çerçevesi sosyal inşacılık çatısı altında Kopenhag Okulu'nun güvenlik ile ilgili argümanları ve kavramsal çerçevesi üzerine oturtulmuştur. Geleneksel güvenlik çalışmalarından kopuşun bir parçası olarak güvenlik ve dış politika analizinde sosyal yapıların, kimliğin ve söylemin vurgulandığı kurama başvurularak AB'nin dış politika söylemi incelenmiştir. Bu sayede AB'nin genel olarak dış politikasının ve özelde GKB'ye yönelik politikalarının güvenlileştirme ve güvenliksizleştirme ekseninde değerlendirilerek mevcut koşullar altında ve tarihi deneyimlerinden yola çıkılarak bölgedeki sorunların güvenliksizleştirilmesi ve bir bölgesel güvenlik kompleksi olabilme olasılığı tartışılmıştır. Kopenhag Okulu'nun meselelerin güvenlileştirilmesi ya da güvenliksizleştirilmesinin tespiti noktasında başvurduğu söylem analizi yöntemi benimsenmiştir. Bununla ilgili olarak resmi belgelerde ya da güvenlileştirici aktörlerin söylemlerinde geçen kilit ifadeler ve önem atfedilen cümleler Searl ve Austin'in söz-eylem kuramından yararlanılarak incelenmiştir. Ayrıca güvenlileştirici aktörün tanımlanmasında Carl Schmitt'in "egemen" tanımlaması; bölgeselleştirmenin gerekçelerinin açıklanmasında Foucault'nun "yönetimsellik" (governmentality) kavramları; olağanüstü hal durumunun açıklanmasında ise Agamben'in "istisna hali" kavramından yararlanılmıştır.

c. Araştırmanın Yöntemi

Tezde metodoloji kapsamında veri toplama yöntemi birincil ve ikincil kaynakların kullanımıyla yapılmıştır. Kitaplar, ulusal ve uluslararası süreli yayınlarda yayımlanan makaleler, AB'nin kurucu antlaşmaları, Zirve kararları, Avrupa Komisyonu Raporları, Avrupa Parlamentosu (AP) tutanakları, çeşitli siyasi ve bürokrasi aktörlerinin söylev ve demeçleri, RF ve AB tarafından hazırlanan dış politika ve güvenlik politikaları belgeleri, AB kamuoyu anketleri (özellikle Eurobarometer verileri), internet ve gazetelerde yer alan röportaj ve köşe yazıları, düşünce kuruluşları tarafından yayınlanan değerlendirme ve raporlar, anlaşma ve deklarasyonlar, film ve belgesel yapımlardan yararlanılmıştır. Tezde belirlenen

bölüm ve bölüm alt başlıkları kapsamında toplanan kaynaklar okunmuş, tasnif edilmiş ve elde edilen çıktılar üzerinden değerlendirme, yorum ve söylem analizi yapılmıştır.

d. Araştırmanın İçeriği

Tezin kuramsal çerçevesini oluşturan birinci bölümde öncelikle güvenlik kavramı tartışmasından hareketle devleti merkeze alan geleneksel yaklaşım irdelenerek “genişletilmiş” güvenlik anlayışı ile arasındaki farklar ortaya çıkarılmıştır. Böylece farklı sektörlerdeki güvenlik algılamalarına dair değerlendirmeler için gerekli kuramsal altyapı hazırlanmıştır. İkinci olarak uluslararası ilişkilerde sosyal inşacılık kuramına ve Kopenhag Okulu’na yer verilmiştir. Okulun uluslararası güvenlik çalışmalarında sergilediği kuramsal ve kavramsal genel çizgisi, önemli temsilcilerinin verdiği eserlerden hareketle ele alınmıştır. Kopenhag Okulu’nun güvenlik çalışmaları alanındaki yenilikçi ve son yıllarda literatürde sıkça kendisine yer bulan güvenlikleştirme yaklaşımının dil bilim ve siyaset felsefesine dayanan kökenleri tartışılmıştır. Güvenlikleştirmenin unsurları açıklanarak “referans nesne”, “güvenlikleştirici aktör” ve “dinleyici” ayrı ayrı açıklanmıştır. Okulun güvenlikleştirme çalışmaları için yöntem olarak belirlediği söylem analizinin ayrıntılarına yer verilmiştir. AB’nin bir dış politika aktörü olarak dış dünyayı algılayışında materyal unsurların ötesinde kimlik ve kültürel öğelerin deneyimlerle şekillendiği yönündeki değerlendirmelere çerçeve sağlaması bakımından sosyal inşacılıktan yararlanılmıştır. Bunun yanında Kopenhag Okulu’nun güvenlikleştirme ve bölgesel güvenlik kompleksi kavramları açıklanarak ilerleyen bölümlerde anlatılan AB’nin dış politika formülasyonlarının ortaya konulmasında referans alınmıştır.

Tezin ikinci bölümünde AB’nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası’nın (ODGP) oluşum süreci, sürece etki eden içsel ve dışsal faktörler tarihsel bir perspektiften ele alınırken sosyal inşacılık ile Kopenhag Okulu’nun kavramsal çerçevesi ve söylem analizi yöntemi kullanılarak ele alınmıştır. Avrupa’nın dış dünyayı algılayışının şekillenmesi tarihsel bir perspektiften anlatılmıştır. Söz konusu bölümde öncelikle bir dış politikanın oluşumunda katkısı olan süreçlerde güvenlik

kaygılarının büyük ölçüde etkili olduğu vurgulanmıştır. Tehdit algılamalarının materyal unsurlardan ve güncel gelişmelerden etkilenebildiği; fakat bazı algıların ve tehdit olarak ifade edilen konuların zamandan bağımsız olduğunun, ortak duyuların bir parçası haline gelebildiği ortaya konmuştur. Bütünleşme öncesi dönemin karakteristik özelliği olarak değerlendirilen ekonomik ve siyasi olarak bölünmüşlük ve parçalanmışlık hali vurgulanmıştır. Söz konusu parçalanmışlık ve bölünmüşlüğün nedenleri ve sonuçları; Avrupa'nın kendisini ortaya koymasında önemli paya sahip olduğu söylenen Rönesans, Reform ve Aydınlanma gibi fikir hareketleri; ulus-devletlerin yaratılması ve aralarındaki sert rekabet; Westphalia Barışı ve Viyana Kongresi (1815) gibi kıta içi ilişkileri düzene koyma arayışı; kapitalist üretim ilişkilerinin Avrupa politikasında belirleyici faktör haline gelmesi; bu süreçte Avrupa'nın tecrübe ettiği ve zihinlerde kalıcı izler bırakan sıkıntıları açıklanarak bugünün AB dış politikasının formülasyonu noktasındaki yeri ortaya konulmuştur. Parçalanmışlıktan bütünleşmeye giden süreçte Soğuk Savaş dönemi güvenlikleştirme çerçevesinde ele alınmıştır. Burada Batı Avrupalıların güvenlik hassasiyetlerine yer verilerek, dönemin kapanmasının ardından yaşanan söylem farklılığı vurgulanmıştır. 1990'lı yıllarda hayata geçirilecek olan ODGP'nin alt yapısını oluşturan deneyimler ve raporlar güvenlikleştirme perspektifinden anlatılmıştır. Son olarak Soğuk Savaş döneminin ardından AB'nin dış politika alanında yaptığı girişimler ve değişen algılar açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde, ikinci bölümde ortaya koyulmaya çalışılan AB'nin çevresini algılayışındaki bazı mihenk taşlarından hareketle güncel değerlendirmeler yapılmıştır. Güvenlikleştirme yaklaşımı çerçevesinde referans nesneler, dinleyici ve güvenlikleştirici aktör üzerinden söylemler, anket ve kamuoyu araştırmalarından elde edilen veriler ve yasal uygulamalardan örnekler verilmiştir. AB'nin güvenlikleştirme yaparken en fazla vurgu yaptığı referans nesnenin bizatihi AB'nin kendisi ve bütünleşmenin ulaştığı seviye olduğu ortaya koyulmuştur. Bunun yanında sosyal inşacılık ve Kopenhag Okulu'nun kuramsal yaklaşımlarından yararlanılarak Avrupalıların geçmişten bugüne geleneksel olarak güvenlikleştirdiği konulardan örnekler verilmiştir. Ayrıca güncel gelişmelere verdiği tepkisel güvenlikleştirme hamlelerini yaparken vurguladığı gerekçeler ve referans nesneler değerlendirilmiştir. Bu şekilde geleneksel güvenlikleştirmeler ile tepkisel (konjonktüre bağlı)

güvenlikleştirmeler arasındaki bağ ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. AB'nin dış politika ve güvenlik söyleminde güvenlikleştirmenin yoğunlaştığı bir dönem olan 11 Eylül olaylarının yarattığı dönüşüm; vatandaşlar üzerindeki etkisi; bazı mevzuat değişiklikleri; yayınlanan raporlar ve resmi belgeler ışığında açıklanmıştır. Aynı bölümde bölgeselleştirme ve güvenlikleştirme arasındaki ilişki anlatılmıştır. Bölgesel Güvenlik Kompleksi (BGK) yaklaşımından yararlanılarak AB'nin sorunlarını bölgesel bir anlayışla nasıl güvenlikleştirdiği ortaya koyulmuştur. Bunun yanında bölgeselleştirmenin AB için nasıl güvenlik sağlayıcı bir mekanizma olduğu açıklanmıştır. Bölge kavramı tartışılmak suretiyle güvenlik komplekslerinin ortaya çıkış olasılıkları değerlendirilmiştir.

Dördüncü bölüm GKB tartışmasına ayrılmıştır. Bölgenin söylem yoluyla inşası ve AB'nin söz konusu bölgedeki güvenliksizleştirmeye dayalı politikaları farklı sorunlar üzerinden RF ile olan rekabeti ekseninde değerlendirilmiştir. Öncelikle GKB'nin resmi belgede yer aldığı şekliyle coğrafi tanımlamasına yer verilmiştir. Bölgeyi ifade ederken “geniş” sıfatının neden kullanıldığı sorusuna cevap aranmıştır. AB'nin bölgeye artan ilgisinin sebepleri araştırılmış, söyleminin ve politikalarının önceki dönemlerden farkı ortaya çıkarılmıştır. Bölgenin inşa sürecinde merkezi önem taşıyan Karadeniz Sinerjisi Belgesi (KSB) incelenmiştir. Bunun yanında RF'nun aynı bölgenin büyük bir kısmını kapsayan Yakın Yurtdışı doktrini ve diğer dış politika ve güvenlik konseptleri belgeleri üzerinden karşılaştırma yapılarak tarafların bölgedeki seçilmiş sorunlar üzerindeki söylemlerinin analiziyle güvenlikleştirme ve güvenliksizleştirme tercihleri incelenmiştir. Bu tercihlerden yola çıkılarak AB ve Rusya'nın bölgedeki rekabetini, enerji, Çeçenistan sorunu, Gürcistan Savaşı, Renkli devrimler ve Donmuş çatışmalar konuları ele alınarak açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DIŞ POLİTİKADA BİR GÜVENLİKLEŞTİRME ARACI OLARAK BÖLGESELLEŞTİRME VE SÖYLEM

1.1. TARTIŞMALI İKİ KAVRAM: GÜVENLİK VE TEHDİT

Savaş zamanı kanunların sesi çıkmaz.

Çiçero

Uluslararası ilişkiler, sosyal bilim disiplinleri arasında hatırı sayılır bir yere sahip olmayı başarmıştır. Bu başarının altında yatan nedenlerden birisi de kendisini üretirken diğer sosyal bilim disiplinlerinden büyük bir iştahla beslenmesidir. Uluslararası ilişkiler, antropolojiden ekonomiye, coğrafyadan psikolojiye kadar uzanan geniş bir yelpazeden yararlanmayı bilen; farklı disiplinlerin kuramlarını, modellerini ve kavramlarını kendi çalışma konularına entegre edebilen; bu yolla disiplin içi tartışma dinamizmini sağlayan ve heyecan verici bir çalışma alanıdır. Bu alanın en hararetli tartışma konularından birisi ise üzerinde sayısız eser verilmiş güvenlik kavramıdır.

Uzun yıllar devleti merkezi bir olgu olarak gören uluslararası ilişkiler için savaşı ve barışı açıklama gayreti bir anlamda “güvenlik” ve “tehdit” kavramları üzerine yoğunlaşmayı beraberinde getirmiştir. Güvenlik insanın aldığı ilk nefesten verdiği son nefese kadar geçen yaşamının hem materyal hem de psikolojik anlamda en büyük ihtiyaçlarından ve arayışlarından birisi olmuştur. İlk insan gruplaşmalarından itibaren kişi hem “kendi” başına hem de başkalarıyla “birlikte” öncelikle “korku” ve “endişe” hallerini öğrenmiştir. Korku içinde bulunduğumuz duruma değil, bu durum için geliştirdiğimiz düşüncelere verdiğimiz bir reaksiyondur.² Dolayısı ile her şeyden önce bir ruh halini ifade eder. Korku durumunda yapılabilecek iki basit ve temel alternatif eylemimiz olabilir: kaçmak ya da kalıp mücadele etmek. Birey vahşi hayatla mücadele, bir sonraki öğünden emin olma, iklim, deprem, volkanik olaylar gibi doğanın büyük güçlerine karşı direnme ve “diğer” bireyler ve gruplara karşı kendini koruma gibi hayatta kalmaya yönelik

---

² Tülin Gençöz, “Korku: Sebepleri, Sonuçları ve Başetme Yolları”, **Kriz Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2010, s. 9.

güdöleri geliştirmiştir. Hal böyle iken “işbirliği” ve “dostluk” ile “çatışma” ve “husumet”, eş zamanlı ve birbirini sürekli olarak yeniden üretip zihinlerimizdeki bugünkü biçimlerini almışlardır.

Dünyadaki varlığımızın ilk anlarından itibaren duyumsadığımız korku ve endişe halleri ile bunları bertaraf etme çabalarımızın uluslararası ilişkiler çalışmalarının lokomotifi olması kaçınılmazdır. Kişinin temel derdi hayatta olabildiğince uzun ve konforlu yaşamak ise kişilerin kurguladıkları dünyanın da benzer dertleri olacaktır. Böylece dünyanın her analiz düzeyindeki oyuncular arasındaki bağlantıları çözümlemeye çalışan uluslararası ilişkilerin de başlıca araştırma alanının “güvenlik” olacağı açıktır.

Her ne kadar güvenlik kavramının kendisi ile ilgili çalışmalar sayıca az olsa da uluslararası ilişkiler literatürünün büyük bölümü devletlerinin politik gündemlerinin ve eylemlerinin güvenlik bağlamında incelenmesine ayrılmıştır. Geleneksel olarak devletin güvenliği vatandaşın güvenliğinin doğal bir yansıması olarak değerlendirilmiş, devletin güvende olması durumunun tüm diğer unsurların da güvenliğinin teminatı olduğu önkabulü nedeniyle çalışmalar devletin dış tehditlerle olan ilişkisi ve bunlara yönelik aldığı tedbirler çerçevesinde yoğunlaşmıştır. Ancak zaman içinde ortaya çıkan yeni yaklaşımlar ile günün ihtiyaçları güvenlik çalışmalarının da evrim geçirmesine neden olmuştur.

20. yüzyıl, iki dünya savaşı, sayısız küçük çaplı bölgesel ve yerel çatışma, ekonomik krizler, küreselleşme, süper güçlerin atom silahlarıyla doğrudan savaş meydanında kozlarını paylaşmadığı ancak gerilimi, riskleri ve maliyeti son derece yüksek bir Soğuk Savaş dönemi ile hatırlanacaktır. Devletlerin genellikle iki süper güç devletin etrafında kümelandiği ve akla gelebilecek hemen her konuda rekabet içinde girdikleri bu dönemde askeri güvenlik konuları ulusal ve uluslararası politika gündemlerinin öncelikli konusu olmuştur.

Soğuk Savaş geleneksel olarak güç dengelerinin hassasiyetle korunduğu bir dönem olmuş ve stratejik güvenlik çalışmaları ile savaş oyunlarının hâkimiyeti altında bir disiplin üretmiştir. Temel aktör şaşmaz bir şekilde devlettir. Devletlerin güç unsurları, kabiliyetleri ve kapasiteleri bakımından karşılaştırmalar yapılmıştır. Güç dengesi devletler arası ilişkilerin düzenlenmesinde görünmeyen bir mekanizma olarak görölmüştür.

Geçmişte herhangi bir ulusun bağımsızlığına ve egemenliğine yönelik tehlike – an azından kısmen – askeri gücü olan, ekonomik açıdan etkin ve sınırlarını genişletmek veya nüfuzunu yaymak amacını taşıyan bir devletin bir anlık üstünlüğünden ortaya çıkmıştır. Uluslararası politikanın rekabetçi ortamında devletler, neticesinde güç dengesinin kurulacağı bir etkileşim süreci içerisindeyler. Bu koşullar altında güç dengesi bilinçli olsun olmasın devletleri dengeye götüren sistematik bir eğilimdir.³ Aksi halde bu “anarşik” ortamda başka türlü bir düzenleyici unsurdan söz edilemez. Herkesin herkesten şüphe ettiği bir dünyada kimsenin kimseye saldırmayı göze alamayacağı bir yapının oluşması tercih edilebilir. Realist okulun önemli temsilcilerinden John Mearsheimer, “hiçbir silahı olmasa bile devletler birbirleri için potansiyel tehlikelerdir. Bir devlet ellerini ve ayaklarını bir diğer devlete saldırmak için kullanabilir”⁴ diyerek ortamın anarşik yapısını dile getirmiştir.

Uluslararası güvenlik hakkında düşünürken, askeri tehditlere ve hassasiyetlere geleneksel olarak pek çok nedenle öncelik verilmiştir. Hatta Stephen Walt gelenekselci güvenlik çalışmalarını “askeri gücün kontrolü, kullanımı ve tehdit çalışmaları”⁵ olarak tanımlamıştır. Diğer bazı tehdit türlerinin aksine askeri tehditler genelde isteyerek ve doğrudan yapılmaktadır. Askeri tehdit kullanıldığında normal politik ilişkilerin çökmesi veya terk edilmesi ile siyasal, ekonomik ve sosyal meselelerin kaba kuvvetle şekillendirilmesi isteği ortaya çıkmaktadır. Savaşa giren toplumlar yalnızca vatandaşlarının yaşamlarını ve refahını değil aynı zamanda kendilerinin kolektif siyasi, ekonomik ve sosyal başarılarını da riske atarlar.⁶

Güvenlikle ilgili geleneksel fikirlerin üç varsayımdan hareket ettiğini görürüz: (1) güvenlik devlet merkezlidir, (2) güvenlik politikası mevcut durumun korunmasına ilişkindir ve (3) askeri tehditler ve etkili bir askeri savunmaya olan

---

³ Poul Viotti ve Mark Kauppi, **International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism**, Macmillan, New York, 1993, ss. 50-51. Ayrıca, John Spanner, **Games Nations Play**, CQ Press, Washington, 1993, ss. 375-377; Colin Elman, “Realism”, Der. Martin Griffiths, **International Relations Theory for the Twenty-First Century: An Introduction**, Routledge, New York, 2007, ss. 11-20; Cynthia Weber, **International Relations: A Critical Introduction**, Routledge, New York, 2001, ss. 17-34.

⁴ John Mearsheimer, “False Promise of International Institutions”, **International Security**, Cilt: 19, Sayı: 3, 1994/95, s. 10.

⁵ Stephen Walt, “The Renaissance of Security Studies”, **International Studies Quarterly**, Cilt: 35, Sayı: 2, 1991, ss. 212-213.

⁶ Barry Buzan, Ole Weaver ve Jaap de Wilde, **Security: A New Framework For Analysis**, Lynne Rienner Publishers, Boulder, London, 1998, s. 57-58.

ihtiyaç öncelikli kaygıdır. Netice itibariyle güvenlik politikası devletlerin askeri güçleri ve devletler sisteminin genel düzeniyle ilgilidir.⁷

Güvenlik kavramı üzerine ortaya atılan yeni görüşler üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutulabilmektedir. Bunlardan birincisi, güvenliğin neorealist açıklamasının, insan hakları ve göç konusundan, ekonomik ve ekolojik sorunlara kadar uzanan bir yelpazede potansiyel tehditlerin güvenlik çalışmalarının kapsamına dahil edilmesiyle genişletilmesidir. Buna paralel olarak ikinci görüş, güvenlik çalışmalarının birey güvenliği düzeyinden, bölgesel ve toplumsal güvenlik gibi ara konular dâhil olmak üzere, küresel düzeyde yapılması ile güvenliğin derinleştirilmesidir. Bir diğer kategoride ise güvenlik ile ilgili kavramların – devlet merkezli bakış açısı sabit kalmakla beraber – farklı terimlerle (ortak, işbirlikçi, gelişmiş, kolektif vb.) ifade edilmesidir.⁸

Güvenlik kavramına Soğuk Savaş yıllarında “gelenekselci” adı verilen, realist – liberal ve neorealist – neo-liberal eksenlerinde bir bakış egemen iken, Soğuk Savaş’ın ardından geleneksel güvenlik anlayışını genişleten ve farklı alanlara dikkat çeken bir anlayışa yerini bırakmıştır. Benjamin Miller, tehdit konusunu kavramsallaştırırken sorduğu 5 temel soruya hem geleneksel hem de yeni güvenlik çalışmaları çerçevesinden cevaplamaya çalışmıştır.

Miller’a göre geleneksel güvenlik gündemine göre *tehditlerin kaynağı*; ulusal güvenliğe yönelik tehditler, özellikle statükodan memnun olmayan revizyonist ülkeler; toprak, sınır, azınlık ve milliyetçilik gibi çatışmalara neden olabilecek konuları fırsat bilen komşu ülkeler; dünya çapında çıkarları olan büyük güçlerdir. *Tehditlerin doğası* ise karşı tarafın – herhangi bir diğer devletin – saldırgan askeri kapasitesidir. *Tehdide verilecek karşılık ise*; askeri tehditlere karşı önlem olarak devletler kendi kapasitelerini arttırmak, teyakkuz halinde olmak ya da askeri veya diplomatik ittifaklar kurmaktır. *Güvenliğin sağlanmasından kimin sorumlu olduğu*; uluslararası siyasi yapının anarşik doğası nedeniyle güvenliğini sağlayacak bir uluslar-üstü yapı olmadığından, her devlet kendi güvenliğinden kendisi sorumludur.

---

⁷ Ken Booth ve Nicholas Wheeler, “Contending Philosophies about Security in Europe”, **Security and Strategy in the New Europe**, Der. Colin McInnes, Routledge, New York, 2002, s.21.

⁸ Keith Krause ve Michael C. Williams, “Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods”, **Mershon International Studies Review**, Cilt: 40, Sayı: 2, 1996, ss. 229-230.

Temel değerler ise ulus-devlet, egemenlik, toprak bütünlüğü, sınırların değişmezliği, içişlerine karışmama prensipleridir.⁹

Yeni (genişletilmiş) güvenlik çalışmalarında ise *tehditlerin kaynağı*; devlet dışı aktörler ve bizzat devletin vatandaşları karşısında bir tehdit haline gelme olasılığıdır. *Tehditlerin doğası*; askeri nitelikli tehdidin yerine, insan güvenliğine (temel ihtiyaçları ile hak ve özgürlükler kapsamında) büyük vurgu yapılmaktadır. *Tehdide karşı koymada yaşanan değişim*; askeri tehditlerin yerini alan askeri olmayan tehdide karşı alınacak önlemlerde askeri yöntemler yerini askeri olmayan yöntemlere bırakmaktadır. *Sorumluluğun kime ait olduğu*; yeni görüşler, güvenlik ilişkilerinin karşılıklı bağımlılık üzerine kurulu olduğunu ve güvenliğin insanoğlunun ortak sorunu olduğunun altını çizmektedir. *Temel değerler* ise ulusal düzeyden küresel yaklaşımlara ve devlet merkezli bakıştan birey merkezli bakışa doğru kaymıştır. Bireysel güvenlik konusu insan hakları ve temel insani ihtiyaçlar ile bağlantılı iken, küresel güvenlik gezegenin ve bu gezegende yaşayan insanların ortak sorunları işaret edilmektedir.¹⁰

Askeri güç ulusal güvenliğin tek kaynağı değildir ve askeri tehditler de – her ne kadar bu tehditler en ciddileri olsa da – devletlerin karşı karşıya kaldıkları tek tehlike değildir. Çünkü askeri olmayan unsurlar da devletleri ve bireyleri tehdit edebilmektedir.¹¹ Örneğin liberal Batı dünyasının perspektifinden Soğuk Savaş'ın ardından en büyük tehdit olan Sovyetler ortadan kalmış fakat bu büyük tehdidin yerini her biri tek başına bir Sovyet tehdidi boyutunda olmasa da çok sayıda ve türde tehdide bırakmıştır. Mueller bu konuya dikkat çekerek, “Büyük şeytanlar ortadan kaybolunca, onların yerini çabucak yeni ve küçük olanlar alırlar”¹² demiştir. Görtner, Hyde-Price ve Reiter, Mueller'e benzer şekilde fakat “şeytan” yerine “ejderha” ifadesini kullanarak “ejderha ölmüştür, fakat ormanlar hala tehlikeli yılanlarla doludur”¹³ diyerek 1990'lardan itibaren tehlikelerin kaynağı ve doğasının değiştiğini

---

⁹ Benjamin Miller, “The Concept Of Security: Should It Be Redefined?”, **The Journal Of Strategic Studies**, Cilt: 24, Sayı: 2, 2001, ss. 16-17.

¹⁰ Miller, ss. 18-22.

¹¹ Walt, *The Renaissance*, s. 216.

¹² John Mueller, “Quiet Cataclysm: Some Afterthoughts on World War III”, **The End Of Cold War: Its Meaning And Implications**, Der. Michael J. Hogan, Cambridge University Press, 1992, ss. 50-51.

¹³ Heinz Görtner, Adrian Hyde-Price ve Erich Reiter, **Europe's New Security Challenges**, Boulder, London, 2001, s. 46.

ancak bunun daha güvenli bir dünyada yaşadığımız anlamına gelmediğini söylemişlerdir.

Berlin Duvarı'nın yıkılması sembolik olarak, jeopolitik ve ideolojik kavganın sona erdiğinin ve Soğuk Savaş sonrası dönemin başladığının işareti olmuştur.¹⁴ Soğuk Savaş'ın bitimi ile büyük korkular unutulmaya başlanırken, Ken Booth'un deyimiyle "bu çalkantılı dönem" çok daha fazla korku ile birlikte yaşanmaktadır. Karmaşık karşılıklı bağımlılığın artması bağlamında, egemenliğin ve ulus-devlet anlayışının aşınması, iletişimde yaşanan büyük ilerlemeler, gücün azalan faydası, doğanın tahribi, nüfus artışı, dünya ekonomisinin uluslararasılaşması, küresel yaşam tarzlarının yaygınlaşması, sürekli teknolojik yenilik, modern silahların yaygınlaşması, devlet dışı aktörlerin faaliyet alanlarını çeşitlendirmesi gibi oluşumlar örnek olarak sayılabilir.¹⁵ Bu bakımdan güvenliğin yeniden tanımlanması sürecinde realist bakış açısının devlet merkezli ve askeri ve politik güç öncelikli açıklamaları günümüzün çok yönlü tehdit ortamı sebebiyle gözden geçirilmekte ve çeşitli eleştirilere hedef olmaktadır.¹⁶

Uluslararası ilişkiler ve güvenlik çalışmalarında özellikle 1990'lı yıllara damgasını vuran kuram ise sosyal inşacılık olmuştur. Uluslararası ilişkiler disiplini altında sosyal inşacılık yaklaşımı ilk kez Nicholas Onuf tarafından 1989 yılında dile getirilmiştir.¹⁷ O tarihten itibaren pek çok bilim insanı uluslararası ilişkiler kapsamında yer alan çalışma sahalarında söz konusu yaklaşımdan yararlanmışlardır. Bunun yanı sıra "*International Organization*" dergisi yayın hayatının 50. yılını kutlarken uluslararası ilişkilerde yeni dönem teorik tartışmanın akılcılık ve inşacılık arasında geçeceğini ilan etmiştir.¹⁸

---

¹⁴ Michael J. Hogan, "Introduction", **The End Of Cold War: Its Meaning And Implications**, Der. Michael J. Hogan, Cambridge University Press, 1992, s. 1.

¹⁵ Ken Booth, "Güvenlik ve Özgürleş(tir)me", Çev. Çiğdem Şahin, **Avrasya Dosyası: Güvenlik Bilimleri Özel Sayısı**, Cilt 9, Sayı 2, 2003, s. 53.

¹⁶ J. Ann Tickner, "Revisioning Security", **International Relations Theory Today**, Der. Ken Booth, Steve Smith, Polity Press, Cambridge, 1995, s. 178.

¹⁷ John O'Brennan, "Re-Conceptualising Europe: Social Constructivism and EU Enlargement" www.sam.sdu.dk/~mwi/B6_O'Brennan.pdf (09.11.2012) (Sözü edilen eser için bkz. Nicholas Greenwood Onuf, **World of our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations**, University of South Carolina, Columbia SC, 1989).

¹⁸ Jeffrey T. Checkel, "Social Constructivisms in Global and European Politics (A Review Essay)", **Advance Research on the Europeanisation of the Nation State (ARENA)**, Working Papers, WP 15/03, www.arena.uio.no/publications/wp03_15.pdf. (11.08.2011).

Soğuk Savaş'ın bitmesi ile devletlerin, toplumların ve uluslararası oluşumların birbirleri ile olan ilişkilerini ve politik davranışlarını açıklamakta yeni bir seçenek ve entelektüel girişim olarak sosyal inşacılık 1990'lı yıllar ile beraber literatürde oldukça önemli bir yer kazanmıştır. Bu tartışmalar öncelikle yaklaşımın kendini ifade etmesi ve tanımlaması üzerine gerçekleşirken AB'nin ve Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'nün (NATO) genişleme hamleleri de verdiği uygun tartışma zemini ile birlikte oldukça sık başvurulmuş bir yaklaşım halini almıştır.

Kuramsal tartışmanın taraflarından biri olan neorealistler, kimlikleri ve çıkarları sabit olarak ele alırlar ve anarşik yapıyı sürecin üzerinde görürler. Bir devletin davranışının, iki aktörün etkileşiminden önce belli olduğunu ve anarşi nosyonunun, devletleri en kötü durum varsayımı temelinde hareket etmeye zorladığını ileri sürerler. İnşacılığın önde gelen isimlerinden Alexander Wendt ise, aktörler arası ilişkinin sosyal olarak yapılandırıldığını ve bu ilişki sürecinde doğacak anlamlardan ve beklentilerden karşı tarafın niyetinin anlaşılabilceğini öne sürmektedir. Neticede aktörler arasındaki karşılıklı etkileşim süreci yoluyla çıkarların ve kimliklerin tanımladığı sosyal yapılar yaratılır ve bu yapılar öznelere birbirleri ile olan etkileşimiyle üretilen yapılardır.¹⁹ Aslında yeniden düşünmek, üretmek ve inşa etmek gibi faaliyetlerimizi mevcut araçlarımızla ve “dilimiz” ile yapmaktayız. Sosyal inşacılığın öznelere birbirlerini yapılandırması sürecinin etkileşimin ürünü olmasına yaptığı vurguda etkileşim sürecinin ana aracının “dil” olması kaçınılmazdır.

Wendt neorealizmin iddia ettiği gibi uluslararası alanda anarşinin verili olduğu görüşüne karşı çıkmaktadır. Çünkü uluslararası ilişkileri de içeren sosyal dünya insan tarafından oluşturulur ve bu nedenle insan faaliyetinin dışında ve ondan bağımsız bir sosyal dünya yoktur. Buna karşın neoralist düşüncede uluslararası sistemin anarşik yapısı altında devletler kendi güvenliklerini sağlanmasından sorumlu aktörler olarak resmedikldiği için, bu çabalarını kendi maddi kapasitelerini – özellikle askeri – arttırarak gerçekleştirirler. Fakat anarşi koşulları altında aktörlerin davranışını belirleyen şey son kertede maddi kapasiteler değil, bu

---

¹⁹ Öznelere arası yapılar, sosyal ilişkiler sonucunda yaratılan beklentilerden ve anlamalardan doğar. Bu yapılar dahilinde taraflar, birbirlerinin davranışları ile ilgili varsayımlarda bulunabilirler. Bir başka deyişle, öznelere arası karşılıklı etkileşim yoluyla, kimliklerin ve çıkarların tanımlandığı nispeten sürekli sosyal yapılar yaratılır. (Bkz. Alexander Wendt, “Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics”, **International Organizations**, Cilt: 46, Sayı: 2, 1992, ss. 403-407.

kapasitelere belirli anlamlar veren paylaşılan beklentiler ve anlamlardır.²⁰ Sosyal inşaçılığın maddi dünyanın özneler arası sosyal anlamlardan oluştuğuna yönelik bu tespiti Waltzcu görüşten önemli bir sapmadır.

Stephen Walt ise güç dengesinin sadece kapasiteler üzerine odaklanarak açıklanamayacağını, bunun yanında coğrafi yakınlık ve algılanan niyetlerin de göz önünde tutulması gerektiğini ileri sürerek, devlet davranışı üzerinde algılamaların ve niyetlerin önemine vurguda bulunmaktadır. Bu bağlamda, “tehdit dengesi” kuramının, ittifak oluşumunun dinamiklerini daha doğru bir biçimde tanımlayacağını iddia etmektedir.²¹ Tehdit dengesi, tahmin edilen kapasiteler ile tahmin edilen niyetlerin toplamını içermektedir. Devletlerin fiziksel güvenliğine ve göreceli gücüne yönelik kimin tehdit oluşturduğunun belirlenmesi, niyetler ve kapasiteler arasında bir bağ gerektirir. Neorealizme göre tehditler olası rakiplerin askeri ve ekonomik kapasitelerinden kaynaklanır. Buna karşın Wendt, devletlerin ekonomik ve askeri kapasitelere karşı değil daha çok tehdit olarak algıladıklarına karşı bir araya geldiklerini belirterek, tehditlerin sosyal olarak yapılandırıldığını ileri sürmektedir.²²

Sonuç olarak çıkarların niteliğinin dışsal olarak ortaya çıkışı ve maddi olarak verili oluşu ile ilgili neorealist varsayımları sorgulayan sosyal inşaçı yaklaşım güvenliğin, özneler arası algılamalar göz önüne alınmadan nesnel olarak tanımlanamayacağını vurgulamaktadır. Güvenlik ve güvenliksizlik algılamaları, kişinin ya da ilgili şeyin değerleri, inançları ve kimliğinden ayrı tutulamaz.²³ Bununla birlikte Mearsheimer’e göre sosyal inşaçılar, öznel fikir ve bilgi üzerine çok fazla vurgu yapmaktadırlar. Mearsheimer, sosyal inşaçılığın objektif gerçekliğin olmadığı görüşüne karşı çıkarak, devlet davranışının büyük ölçüde uluslararası sistemin maddi

---

²⁰ Ronald L. Jepperson, Alexander Wendt ve Peter J. Katzenstein, “Norms, Identity and Culture in National Security”, **The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics**, Der. Peter J. Katzenstein, Columbia Uni. Press, New York, 1996, s. 38.

²¹ Stephen M. Walt, “Alliances In Theory And Practice: What Lies Ahead?”, **The Global Agenda: Issues and Perspectives**, Der. Charles W. Kegley ve Jr., Eugene R. Wittkopf, McGraw-Hill Inc., 3rd Edition, New York, 1992, s.192.

²² Alexander Wendt, “Collective Identity Formation and the International State”, **American Political Science Review**, Cilt: 88, Sayı: 2, 1994, s. 396.

²³ Adrian Hyde-Price, “‘Beware the Jabberwock!’: Security Studies in the Twenty-First Century”, **European New Security Challenges**, Der. Heinz Gartner, Adrian Hyde-Price ve Erich Reiter, Baulder, London, 2001, ss. 30-31.

yapısı tarafından şekillendirildiğini ve maddi yapıların objektif bir gerçeklik olduğunu ileri sürmektedir.²⁴

Sosyal inşacılar uluslararası politika ile ilgili temel neorealist varsayımların çoğunu paylaşırlar. Devletlerin uluslararası güvenlik ve uluslararası politika çalışmalarında temel aktör olduğunu; uluslararası sistemin anarşik olduğunu; devletlerin saldırgan kapasitelere sahip olduğunu; devletlerin, diğer devletlerin niyetlerinden tamamen emin olamadığını; devletlerin temel isteğinin hayatta kalmak olduğunu ve devletlerin rasyonel bir biçimde davranmaya çalıştıklarını kabul ederler. Bununla birlikte, uluslararası politika hakkında neorealistlerden farklı düşünürler. Yapının sosyal ilişkilerinin ürünü olduğunu varsayarlar. Sosyal yapıların, paylaşılan bilgi, maddi kaynaklar ve eylemler gibi unsurlardan oluştuğunu ileri sürerler.²⁵

Sosyal inşacılığa göre, devletler, uluslararası ilişkiler teorisi açısından temel analiz birimi olsalar da, devletler sistemindeki temel yapılar materyalden çok öznelere arasındır. Devletlerin kimlikleri ve çıkarları, sisteme insan doğası ya da iç politika tarafından dışarıdan verili olmaktan çok önemli derecede sosyal yapılar tarafından oluşturulur. Bununla birlikte, sosyal inşacılık, uluslararası ilişkilerin sosyal dünyasının şekillenmesinde materyal yapının da önemli bir rol oynadığını kabul etmektedir.²⁶

Neorealizm, güvenlik ikilemini uluslararası anarşinin yapısal bir sonucu ve devlet aktörünün güvenliğini sağlamak adına gerçekleştirdiği kapasite artırımının sonucunda ortaya çıkan bir sarmal olarak değerlendirir. Diğer taraftan, Wendt, devletlerin içinde bulunduğu güvensizlik ortamının, birbirlerinin niyetleri hakkında en kötü durum varsayımı yaptıkları ve sonuç olarak çıkarlarını kendi kendine yetme anlamında tanımladıkları öznelere arası anlamlardan oluşan sosyal bir yapı olduğunu iddia ederek, neorealizmin sadece maddi kapasiteler üzerinden şekillendiğini iddia ettiği güvenlik çıkmazı kavramının varlığını sorgular.²⁷ Bu çerçevede güvenlik çıkmazı, sadece iki ülkenin sahip olduğu kapasitelere değil, ayrıca birbirlerini nasıl algıladıklarına da bağlı olmaktadır. Böylece güvenlik ikilemi, öznelere arası

---

²⁴ Robert Jackson ve Georg Sorensen, **Introduction to International Relations**, Oxford University Press, Oxford, 1999, s. 240.

²⁵ John Baylis, "International and Global Security in the Post-Cold War Era", **The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations**, Der. John Baylis ve Steve Smith, Oxford University Press, 2nd Edition, Oxford, 2001, s. 265.

²⁶ Wendt, *Collective Identity Formation*, ss. 385-389.

²⁷ Baylis, *International and Global Security*, s. 265.

anlamlardan oluşan sosyal bir yapı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada sosyal inşacılık, tehdidin tanımlanmasında ve tehdide karşı uygulanacak stratejide maddi faktörlerin öneminde ısrar eden neorealizm ile çatışmaktadır. Wendt özneler arası faktörlerin, devletlerin güvenlik çıkarlarını etkilediğini ve bu nedenle de anarşi altındaki etkileşimlerinin niteliğini belirlediğini ileri sürerek, sistemdeki çıkarların ve kimliklerin yapısı ile ilgili varsayımlar olmadan, Waltz'ın yapı tanımlamasının, anarşinin dinamiklerini ya da kapsamını tahmin edemeyeceğini iddia etmiştir.²⁸

Wendt, dünya politikasında güç dağılımının rolüyle ilgili neorealist argümanların aslında düşmanlık, korku kültürü ve paylaşılan beklentilerin arka planındaki nitelikleri kendi yararına kullandığını iddia etmiştir.²⁹ Gücün dağılımı, devletlerin hesaplamalarını etkileyebilir, fakat devletlerin hesaplamaları daha çok özneler arası anlamlara, beklentilere ve sosyal bilgiye bağlıdır ve bunlar “ben” ve “öteki” algılamalarını oluştururlar. Bir başka deyişle kollektif anlamlar, eylemlerimizi organize eden yapıları oluştururlar. Bu anlamda, sadece askeri kapasiteler üzerinden yapılan değerlendirmeler, devlet davranışının tahmin edilmesinde tek başına yeterli ve yararlı değildir.³⁰ Örneğin devletler, düşmanlarına karşı dostlarına olduğundan farklı bir biçimde davranırlar, çünkü düşmanlar tehdit ederken, dostlar etmez. Bu noktada, anarşi ve güç dağılımı, bize hangisinin hangisi olduğunu anlatma konusunda yetersizdir. Wendt, kendi kendine yetme ve güç politikasının anarşinin zorunlu özellikleri olmadığını ifade ederek, “eğer bugün bir kendi kendine yetme dünyası varsa, bu, yapıdan değil süreçten ileri gelir”³¹ iddiasındadır.

Sosyal inşacı teori, güvenlik çalışmaları alanında, materyal yapıların ve ilgili aktörlerin algılamalarının bir arada düşünülmesi gerektiğini ileri sürerek, alana önemli bir katkıda bulunmuştur. Bir başka ifadeyle, güvenliğin öznel algılamalar ve maddi yapılar arasındaki etkileşim olarak görülmesini salık veren sosyal inşacı teori, devletlerin güvenlik çıkarlarının, uluslararası sistem tarafından dışarıdan verili

²⁸ Wendt, *Collective Identity Formation*, s. 396.

²⁹ Jepperson, Wendt ve Katzenstein, *Norms, Identity and Culture*, ss. 39-40.

³⁰ Güç dengesi teorisi, düşmanlık/dostluk durumunu, güç dengesinin bir ürünü olarak görür. Fakat düşmanlık / dostluk durumu, gücün dağılımının basit bir değerlendirmesinden tahmin edilemeyecek kadar çeşitli konulardan doğar. Bunlar, sınır anlaşmazlıkları, nüfus ile ilgili etnik temelli çıkarlar ve ideolojik birliktelikler gibi belirli şeylerden uzun dönemli tarihi bağlara kadar uzanır. (Bkz. Barry Buzan, **People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era**, Harvester Wheatsheaf, 2nd Edition, New York, 1991, s. 190.

³¹ Wendt, *Collective Identity Formation*, s. 397.

olmadığını, fakat gerçekliğin aktörler arasındaki etkileşim yoluyla sosyal olarak yapılandırıldığını iddia etmektedir.³²

Geleneksel güvenlik çalışmalarına ve özellikle devlet merkezli anlayışa yönelik en ciddi reaksiyonlardan birisi de insanı merkeze alan güvenlik anlayışıdır. Ovalı'nın da belirttiği gibi insan güvenliği yaklaşımı referans nesnesi olarak insanı kabul etmesi geleneksel yaklaşıma önemli bir meydan okumadır.³³ İnsan güvenliği yaklaşımı eleştirel kuramın içinde geliştirilmiş ve insan hakları, insan onuruna yaraşırılık ve insani gelişmişlik gibi konuları güvenlik kapsamında değerlendirmiştir. Buna göre insanlar için yaşam, sağlık, statü, refah, özgürlük gibi faktörler çok daha karmaşık bir yapıyı gözler önüne sermektedir. İnsan güvenliğine yönelik tehditlerin ise dört temel türü vardır. Bunlar fiziki tehditler (acı, yaralanma, ölüm); ekonomik tehditler (mallara el koyma yahut yok etme, kaynaklara ve işe erişim yollarını engelleme); haklara yönelik tehditler (hapsetme, sivil hürriyetleri engelleme) ve pozisyon ve statüye yönelik tehditler (derece indirme, kamuoyu önünde küçük düşürülmedir).³⁴ Ayrıca bir vatandaş bir devletten dolayı ya da dolaysız olarak ortaya çıkabilecek birçok tehditle karşı karşıya kalabilir.³⁵

1.2. KOPENHAG ÇATIŞMA VE BARIŞ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ (KOPENHAG OKULU) VE GENEL ÇİZGİSİ

Kopenhag Okulu adını verdiğimiz ekol 1985 yılında Danimarka Parlamentosu tarafından barış ve güvenlik konularındaki çalışmaları desteklemek ve güçlendirmek maksadıyla kurulan bağımsız bir enstitü olan Kopenhag Çatışma ve Barış Araştırmaları Enstitüsü'nün³⁶ etrafında toplanan uzmanlar ve onların

---

³² Hyde-Price, Beware the Jabberwock, ss. 47-48.

³³ Ali Şevket Ovalı, "Ütopya ile Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 3, Sayı: 10, 2006, s.6.

³⁴ Buzan, Weaver, de Wilde, A New Framework, ss. 37-38.

³⁵ Böyle tehditler dört genel kategori altında toplanabilirler. Yasama ve yürütmeden kaynaklananlar; devletler tarafından kişilere ve gruplara karşı idari ve siyasi hareketlerden kaynaklananlar; devlet mekanizmasının kontrolü mücadelesinden kaynaklananlar ve devletlerin dış güvenlik politikalarından kaynaklananlar. Uluslararası ilişkiler disiplini kapsamında vatandaş-devlet ilişkisi ve modern devletler sistemi içerisinde vatandaşların hak ve ödevleri ile devletin vatandaşlarına karşı görevleri ile ilgili ayrıntılı bir tartışma için bkz: Andrew Linklater, "Men and Citizens in International Relations", **Review of International Relations**, Cilt: 7, Sayı: 1, 1981, ss. 23-27.

³⁶ Stefano Guzzini ve Dietrich Jung, "Copenhagen Peace Research", **Contemporary Security Analysis and Copenhagen Peace Research**, Der. Stefano Guzzini ve Dietrich Jung, Routledge, New York, 2004, ss. 1-10.

çalışmalarının bir ürünüdür. 1996 yılında bir Hükümet Araştırma Enstitüsü haline getirilmiş, Bilgi Teknolojileri ve Araştırma Bakanlığı'na bağlanmıştır.

COPRI yönetimi, beş ana çalışma sahası belirlemiştir. Bunlar askeri yeniden yapılanma; Avrupa güvenliği; Kuzey Avrupa ve Baltık alanında güvenlik; devlet içi çatışmalar, nedenleri ve barış stratejileri ile küresel yönetim ve barış çalışmalarıdır.³⁷ Merkez çatışma analizi ve çözümü, uygulanabilir barışçıl dünya düzenleri, savaşların neden ve sonuçları, silahlanma yarışı ve askerisizleştirme (demilitarization), kolektiviteler arası etkileşim modelleri, onların sıkıntıları ve geleceğe yönelik muhtemel değişimler, potansiyel tehlikeler ve nasıl barışçıl bir yola girebilecekleri konularında çalışmalar yapmaktadır.³⁸ Okulun, ilk resmi direktörü olan Hakan Wilberg'e göre temel araştırma ve uluslararasılaşma iki temel prensip olacaktır.³⁹

Okul çok sayıda çalışmaya ilham vermiş “güvenlikleştirme”, “toplumsal güvenlik” ve “bölgesel güvenlik kompleksi” gibi yenilikçi kavramlar üretmiştir.⁴⁰ Avrupa'da 1980'lerin ortalarından itibaren başlayan güvenliği genişletme çabası ile birlikte okulun öncüllerinin akademik kaygılarla güvenlik çalışmaları alanındaki teorik tartışmalara özgün bir katkı getirme kaygısı vardır.⁴¹

Güvenlik ister kavramsal isterse politik gündemler bakımından araştırılsın devletin güvenliğine indirgenemeyecek kadar çok boyutludur yeniden tanımlamayı hak etmektedir. Bu aynı zamanda bir ihtiyaç meselesidir. Gerek tarihsel olarak siyasal dünyanın aldığı yeni biçimler gerekse sosyal bilimlerdeki yöntem tartışmalarıyla konuların ele alınış biçimlerindeki dönüşüm, güvenlik kavramına dair kuramsal üretimi gözden geçirmeyi zorunlu hale getirmektedir. Kopenhag Okulu bu yolda mesai veren başlıca merkezlerden birisidir.

Kopenhag Okulu'nun ortaya çıkışı bir anlamda güvenlik çalışmalarında yaşanan dönüşüm sürecinde “dar”a karşı “geniş” tartışmasıyla başlamıştır. Kopenhag

³⁷ Center for Freds- og Konfliktforskning, **Evaluation of the Copenhagen Peace Research Institute**, Ministry of Information Technology and Research, Januar 2001, <http://fivu.dk/en/publications/2001/files-2001/evaluation-of-the-copenhagen-peace-research-institute.pdf> (01.12.2013)

³⁸ Copenhagen Peace Research Institute – Copri, <http://www.pdgs.org/institutions/ins-dinamarca1.htm>, (25.11.2011).

³⁹ Guzzini ve Jung, Copenhagen Peace Research, s. 2.

⁴⁰ Barry Buzan ve Ole Weaver, **Regions and Powers**, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, ss. 40-82.

⁴¹ Jef Huysmans, “Revisiting Copenhagen: Or, On the Creative Development of a Security Studies Agenda in Europe”, **European Journal of International Relations**, Cilt: 4, Sayı: 4, 1998, s. 482.

Okulu'nun güvenlik yaklaşımı Soğuk Savaş'ın yüksek politika konularına, güç dengesine, stratejik çalışmalara olan takıntıları sebebiyle güvenlik çalışmaları alanının “dar” kapsamlı yapısına bir itirazdır. Aslında itirazlar ilk olarak 1970’ler ve 1980’ler sırasında uluslararası ilişkilerdeki ekonomik ve çevresel gündemlerin artmasıyla ortaya çıkmıştır. Daha sonra 1990’lar boyunca kimlik sorunlarına ilişkin endişeler ve uluslararası suçun artmasıyla kamçılanmıştır.⁴² Ancak bu itirazların kavramsal bir çerçeveye oturtulmasını Kopenhag Okulu gerçekleştirmiştir.

Yeniden tanımlama veya kavramsallaştırma çabasının en önemli neticesi güvenliğin genişletilmesidir. Esasen güvenlik eskiden beri çok boyutlu olarak değerlendirilmiştir. Örneğin Wolfers hangi değerlerin, hangi tehditlere karşı, hangi araçlarla ve hangi maliyetle korunmasına ilişkin ayrıntıların belirtilmesine işaret etmiştir. Dolayısıyla yeni bir başlangıç olarak kabul edilen Soğuk Savaş'ın bitişi ile güvenliğin boyutları değişmemiştir fakat boyutlar kendi müstakil alanlarını çizmeye başlamışlardır.⁴³

Klasik (geleneksel) güvenlik çalışmaları askeri kuvvetin kontrolü, kullanımı ve tehdit çalışmaları olarak tanımlanabilir. Ancak, askeri güç, ulusal güvenliğin tek kaynağı değildir ve askeri tehditler de devletlerin karşılaştığı tek tehlike değildir. Askeri olmayan olgular da devletleri ve bireyleri tehdit edebilmektedir. Bu bakımdan güvenliğe gezegenin bizatihi kendisinden, uluslararası sisteme; devlet düzeyinden birey düzeyine kadar ve farklılaştırılmış kategorilerde bir yaklaşım getirerek tanımın genişletmesi önerilmiştir.

Özel olarak güvenliğin yeniden tanımlaması ve kavramsallaştırması, genel olarak ise uluslararası ilişkileri yeniden düşünmeye koyularak literatürde çok canlı ve hararetli tartışmaların fitilini ateşleyenler bugün Kopenhag Okulu olarak adlandırılan gelenek ve onun temsilcileridir. Kopenhag Okulu ve temsilcilerinin eserlerini vermeye başladığı dönem eleştirel teori, inşacı teori ile post-yapısalcılığın uluslararası ilişkilerde kullanılmasıyla neredeyse eş zamanlı olmuştur.⁴⁴ Bu bölüm Kopenhag Okulu'nun güvenliği ve uluslararası ilişkileri ele alış biçimini, okulun

---

⁴² Buzan, Weaver ve de Wilde, A New Framework, s. 2.

⁴³ David Baldwin, “The Concept of Security”, **Review of International Studies**, Sayı: 23, 1997, s. 16.

⁴⁴ Barry Buzan, Lene Hansen, **The Evolution of Security Studies**, Cambridge University Press, Cambridge, 2009, ss.187-224.

temel eserleri, zaman içinde yapılan katkılar ve eleştiriler üzerinden ayrıntılı analizini hedef almaktadır.

Soğuk Savaş endüstriyel toplumun geleceğine ilişkin iki farklı politik ekonomi sisteminin rekabet alanıydı ve sadece askeri değil ideolojik, sosyal ve ekonomik olarak tarafların (Batı ve Doğu blokları) birbirlerine nasıl bir karşılık verebileceği sorunu başlıca gündemi oluşturmaktaydı. Dolayısıyla silahlanma yarışı ve nükleer silahların gölgesinde daraltılmış bir askeri güvenlik kavramsallaştırmasının hâkimiyetinden söz etmek mümkündür.⁴⁵

Ancak Sovyetlerin bu rekabetten çekilmesiyle birlikte “yeni dünya düzensizliği”⁴⁶ gelecekle ilgili algılamaları şekillendirmeye başlamış ve yeni bir güvenlik gündeminin oluşmasına sebep olmuştur.⁴⁷ Bir taraftan askeri tehditlerin yanında insanlığın refahına ve konforuna yönelik tehlikelere dikkat çekenler; diğer yanda neo-realist argümanlara “insan güvenliği” ile meydan okuyan eleştirel yaklaşımlar⁴⁸ ortaya çıkmışlardır. “Soğuk Savaş Sonrası dönem” ifadesi sıklıkla ve geniş kitlelerce kabul edilip kullanılmaktadır. Ancak bu kullanımın kabulü de son kertede bir dil meselesidir.

Kopenhag Okulu güvenlik çalışmalarındaki dar/geniş tartışmasında kendisini genişletici cephede konumlandırarak güvenlik gündemini pek çok farklı tehdit türüne açık tutmuştur.⁴⁹ Ayrıca daraltıcı tarafın sıklıkla entelektüel iç tutarsızlıkla eleştirdiği genişleticilere cevabını güvenlik kavramının mantığını ve güvenliği neyin farklılaştırdığını aramakla ve “güvenikleştirme” süreciyle vermeye çalışmıştır.⁵⁰ Okulun en önemli isimlerinden Barry Buzan’ın 1983’te kaleme aldığı “People, States and Fear” adlı kitabı güvenlik kavramının son derece dar bir kapsamda ele alındığı iddiasıyla “daha geniş bir çerçeve” önerisi getirmiştir.⁵¹ Stone’a göre Buzan, İngiliz Okulu’na dâhil olmakla beraber daha çok bağımsız bir düşünür ve reformisttir.⁵²

---

⁴⁵ Barry Buzan, “Rethinking Security After Cold War”, **Cooperation and Conflict**, Cilt: 32, Sayı: 2, 1997, s.6.

⁴⁶ Yazarın kendi vurgulamasıdır

⁴⁷ Buzan, *People, States and Fear*, s. 8.

⁴⁸ Eleştirel kuramın temel ilkelerini ve metodolojik tartışmaları için bkz. Burcu Bostanoğlu, Mehmet Akif Okur, *Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram: Hegemonya – Medeniyetler* ve Robert W.Cox, *İmge Kitabevi*, Ankara, 2009, ss. 25-45.

⁴⁹ Buzan, *People, States and Fear*, s.13.

⁵⁰ Buzan, *People, States and Fear*, s.13.

⁵¹ Marianne Stone, “Security According to Buzan: A Comprehensive Security Analysis”, **Security Discussion Papers Series 1**, Groupe d’Etudes et d’Expertise, Sciences Po, Paris, Spring 2009, s. 2.

⁵² Stone, *Security According to Buzan*, s. 2.

1983 yılından günümüze kadar literatüre kısa bir göz atmak dahi Stone'un, Buzan'la ilgili tespiti ve övgüsünün haklılığını ortaya koymaktadır.

1.2.1. Kopenhag Geleneğinde Güvenlik

Kopenhag Okulu güvenliği, Wolfers'in ulusal güvenliği kavramsallaştırdığı şekliyle hesaplanabilir güç ilişkilerine indirgeyen nesnel bir fenomen olarak görmemektedir. Güvenliği bir kavram olarak tartışan Buzan kavramın az gelişmişliğine vurgu yapmıştır. O'na göre kavram zayıftır ve geliştirilmeye muhtaçtır. Çünkü tüm Soğuk Savaş boyunca odaklanılan konu ulusal güvenlik – ki Buzan'a göre muğlâk bir kavramdır – ve merkezi aktör de devlet olmuştur. Yapılması gereken kavramı geliştirmek ve yetenek kazandırmaktır.⁵³ Bir devletin askeri kapasite ve yeteneği bakımından güçlü olması onun tehditlerden uzak kalacağı anlamına gelmemektedir. Çünkü güvenliğin yalnızca askeri bir mevzuu olmadığı konusunda bir uzlaşma sağlanmıştır.⁵⁴

Devletler için bir durumun tehdit olarak değerlendirilmesinde algıların büyük önemi vardır. Algılama, hem gerçek olarak ya da gerçek gibi görülen şeyleri hem de güvenlik analizlerinde bu gerçeklerin ne önem taşıdığını etkiler. Bunun iki ögesi vardır, bu devletler için olduğu kadar bireyler için de aynıdır. Algılamalar izlenen şey hakkında gözlemcinin bulunduğu yere göre ve izleyicinin içyapısına göre değişir. Yapısal faktörler gözlemcinin duyuşsal yeteneğini, tarihsel hafızasını ve psikolojik karakterini yansıtır.⁵⁵ Uluslararası gerçeklik sadece maddi ve fiziki güçten oluşmaz, aynı zamanda söylemsel bir güç ile sosyal olarak inşa edilmiş bir olgudur ve bu fikirlerin, bilginin, kültürün, ideolojinin ve dilin gücüdür.⁵⁶

Devletlerin geçmiş deneyimlerinin güncel askeri tehdit algılamaları üzerinde etkisi büyüktür. Tarihsel düşmanlığın ve tekrar tekrar yaşanan savaşların varlığının mevcut tehdit algılamalarını kuvvetlendiği görülmektedir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Fransa, silahsızlandırılmış bile olsa Almanya'ya karşı çekingen ve ürkek bir politika izlemiştir. Polonya tarihsel olarak uzun süre Almanya ve

⁵³ Buzan, People, States and Fear, s.1.

⁵⁴ Buzan, People, States and Fear, s. 114.

⁵⁵ Buzan, People, States and Fear, s. 343.

⁵⁶ Monica Gariup, **European Security Culture: Language, Theory, Policy**, Ashgate, Surrey, 2009, s. 7.

Rusya'dan, Kore ve Çin Japonya'dan, Yunanistan ve Ermenistan Türkiye'den ve İran ve Irak birbirlerinden şüphe etmişlerdir.⁵⁷

Kopenhag Okulu güvenliği keyfi analizlere bağlı öznel bir fenomen olarak da değerlendirmez. Weaver'a göre nesnel güvenlik nasıl tehdit edildiğiniz; öznel güvenlik ise bunu nasıl algıladığınızdır.⁵⁸ Güvenliğin anlamından çok ne yaptığı ile ilgilenirler. Güvenlik dile getirildiğinde, belli konular, olağan işleyen politik düzlemin dışına çıkarılarak özel bir gündemin parçası haline getirilir ve özel karar alma usulleriyle alınacak tedbirler için meşruiyet sağlanır. Haliyle güvenlik özneler arası paylaşılan politik eylemi ve anlayışları harekete geçirir. Bu nedenle güvenlikleştirme özneler arası bir fenomendir ve öznel ya da nesnel bir bakış açısı ile irdelenemez.⁵⁹

Kopenhag Okulu'na göre güvenlik sorunları "güvenlikleştirme" eylemleri ile güvenlik sorunları haline gelirler. Bu noktada bir meselenin gerçek bir tehdit olup olmadığına karar veremeyiz (bu durum tüm güvenlikleştirme yaklaşımını algı ve yanlış-algı çerçevesine indirgeyecektir).⁶⁰ Güvenlikleştirme yaklaşımında tehditlerin "doğal olarak" verili olmadığı, politikacılar ve karar alıcılar tarafından formüle edildiği ya da seçildiği fikri yatmaktadır.⁶¹ Güvenlikleştirme ve sonrasında alınacak önlemler veya yeni düzenlemeler yapabilme olanaklarının ortaya çıktığı düşünülürse, ülkelerin askeri kapasiteleri ve askeri örgütlenmelerine hizmet ettiği sonucu ortaya çıkacaktır. Bu haliyle de en çok hayatta kalmayı önemseyen, korku ve endişeyle beslenmiş birey için alınan "hayati tedbirler" sorgulanmayacaktır.

Kopenhag Okuluna göre tehditler aktörlerin kendi korkularından ya da bireylerin korkularının paranoyak politik eylemlere döndüğünde ortaya çıkan durumlardan kaynaklanır. Bu öznel yaklaşım tehdit kavramının değerini düşürücü etki göstermektedir. Çünkü politik yaşam, yanlış algılar, kuruntular ya da imajlarla yüklüdür.⁶²

---

⁵⁷ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 60.

⁵⁸ Ole Weaver, "Peace and Security: Two Concepts and Their Relationship", **Contemporary Security Analysis and Copenhagen Peace Research**, Der. Stefano Guzzini, Dietrich Jung, Routledge, New York, 2004, s. 55.

⁵⁹ Guzzini ve Jung, Copenhagen Peace Research, s. 5.

⁶⁰ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 204.

⁶¹ Olav F. Knudsen, "Post-Copenhagen Security Studies: Desecuritizing Securitization", **Security Dialogue**, Cilt: 32, Sayı:3, 2001, s. 359.

⁶² Knudsen, Post-Copenhagen, s. 359.

Metodolojik olarak ise eleştirel ve inşacı yaklaşımların temel argümanları ve onları neorealizmden ayıran 3 önerme ortaya çıkmaktadır: Bunlar: (1) özneler, yapılar ve dünya politikasının uygulamaları “objektif” (neorealizmin materyalist algısı içinde) değildir. Çünkü gözlemcilerin ve aktörlerin kolektif olarak inşa ettiklerinden öte bir objektif dünya bulunmamaktadır. (2) Aktörlerin kendi sosyal dünyalarının organizasyonunun anlayışlarını (ve değişim olasılıklarını) analiz eden yorumlayıcı metotlar araştırmanın merkezine yerleştirilmiştir. (3) Teorinin amacı genelleştirilebilen nedensel iddialar, tarih ötesi (transhistorcal), sınırlı bir içerik ile öngörü yapma arayışımız değil içerik anlama ve pratik bilgidir.⁶³

İngilizce ve bazı Batı dillerinde güvenlik⁶⁴, Latince “securus” kelimesinden gelmektedir ve *se* “dışında”, *cura* ise “endişe” anlamlarına gelmektedir. M.Ö. 1. yüzyılda kullanıldığında ise mutlu bir yaşam için ızdıraptan uzak olma anlamında kullanılmıştır.⁶⁵ Uluslararası güvenlik çalışmalarının ise öncelikli sorusu referans nesne (korunması elzem olan) olarak devletin ayrıcalıklı durumudur. Buzan’a göre referans nesne korunmaya muhtaç olandır: ulus, devlet, birey, etnik grup, çevre veya gezegenin kendisidir. İster “ulusal güvenlik” anlamında ister geleneksel “uluslararası güvenlik” formunda olsun ulus-devlet analitik ve normatif referans nesnedir. “Uluslararası güvenlik”, devletin güvenliğini insanlığın, bireyin ya da azınlıkların güvenliği ile değiştirmek anlamını taşımamaktadır. Devleti korumak diğer tüm referans nesnelerin korunmasını sağlayan en iyi yoldur.⁶⁶ Analiz birimi olarak (veya kimin için güvenlik?) geleneksel olarak modern devletin doğuşu ile devletin güvenliği, ulus-devlet ile beraber özellikle 20. yüzyılda ise ulusal güvenlik olarak karşımızda çıkmaktadır. Her iki durumda da devlet güvenlik için merkezi bir pozisyon almıştır.⁶⁷

Booth ise dünya güvenliği kavramının devletin güvenliğinden öte anlamlar taşıdığını belirtmektedir: “Dünya güvenliği, insan toplumunun, yerel ve küresel,

---

⁶³ Keith Krause ve Michael C. Williams, “Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods”, **Mershon International Studies Review**, Cilt: 40, Sayı: 2, Ekim 1996, s. 243.

⁶⁴ Güvenlik kelimesinin isim ve fiil olarak kullanımlarının epitomolojik kökleri ile ilgili detaylı bilgi için Bill McSweeney, *Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, ss. 16-18.

⁶⁵ Weaver, *Peace and Security*, s. 54.

⁶⁶ Buzan ve Hansen, s. 10-11.

⁶⁷ Weaver, *Peace and Security*, s. 55.

birey ve grup yaşamlarını sınırlandıran risklerin ve tehditlerin azaltılmasıdır.”⁶⁸ Araştırma gündeminin bu şekilde genişletilmesi güvenlik çalışmalarına “barış” çalışmaları ve geleneksel “stratejik çalışmalar” ekseninde cereyan eden tartışmaları da getirmiştir. Uluslararası sistem organize şiddetin dönüşümü ile karşı karşıya gelmiştir. İç savaşlar, etnik sürtüşmeler, organize suç, ulusal ve uluslararası terörizm, yerel ya da sadece iç işlerini ilgilendiren mevzular olmaktan çıkmıştır.

1.2.2. Güvenlikleştirme Nedir?

Kopenhag Okulu denilince akla ilk gelen kavram kuşkusuz “güvenlikleştirme”dir. Bir anlamda okula yönelik eleştiri ya da katkılar “güvenlikleştirme çalışmaları” olarak ifade edilebilir. Bu çalışmanın da ana hareket noktası Kopenhag Okulu’nun güvenlik çalışmalarına – genel olarak uluslararası ilişkiler disiplinine – getirdiği bu yenilikçi kavramdır.

Gad ve Petersen, ISI Web of Science ve International Studies Association’da yaptıkları taramada, 1996 ve 2009 yılları arasında başlığında güvenlikleştirme ve güvenliksizleştirme kavramları geçen makale ve raporların sayısını çıkarmışlardır. Buna göre 1996 yılında tek bir makale ile başlayan literatür özellikle 2004 yılıyla birlikte hızlı bir tırmanışa geçerek 2004’te 6, 2005’te 16, 2006’da 24, 2007’de 24, 2008’de 40 ve 2009’da 52 çalışmayı bulmuştur.⁶⁹ Güvenlikleştirme çok uzun olmayan bir tartışma geçmişine sahip olmasına rağmen ortaya atıldığı günden itibaren bir ilgi odağı haline gelmeyi başarmıştır. Kuramın kurucuları, onu geliştirenler ve eleştirenler hatırı sayılır miktarda eser vermişlerdir. Bu eser bolluğu kuramın açıklayıcılık kapasitesi ve gücü hakkında elbette kesin bir fikir vermemektedir. Ancak şurası bir gerçektir ki uluslararası ilişkiler üzerine yapılan entelektüel tartışmaları alevlendirmeyi başarmıştır.

Güvenlikleştirmenin detaylı bir şekilde açıklandığı ve Kopenhag Okulu’nun en önemli eserlerinden birisi kabul edilen “Security: A New Framework For Analysis” isimli kitaplarında Weaver, Buzan ve Jaap de Wilde güvenlik çalışmalarının merkezinde savaş ve gücün konulmasına karşı çıkarak bunun yerine

⁶⁸ Ken Booth, **Theory of World Security**, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, s. 4.

⁶⁹ Ulrik Pram Gad ve Karen Lund Petersen, “Concepts of Politics in Securitization Studies”, Special Issue on the Politics of Securitization, **Security Dialogue**, Cilt: 42, Sayı: 4-5, 2001, s. 316.

daha radikal bir güvenlik anlayışı koymak istediklerini ilan etmişlerdir. Buradan hareketle amaçlarının referans nesnelere yönelik askeri olan ve olmayan tehditler ile o tehditlerin güvenlikleştirilmesini keşfetmek olarak ifade etmişlerdir.⁷⁰ Kopenhag Okulu'nun çıkış noktalarından biri olan güvenliğin genişletilmesi ile paralel işleyen analiz düzeyi güvenlikleştirme yaklaşımına da yansıtılmıştır ve güvenlik kendi tabirleri ile “sektörlere” ayrılmıştır. Bu sektörler askeri, politik, toplumsal, ekonomik ve çevre sektörleridir. Sektörler bir sınıflandırma işlevi görerek herhangi bir konuda incelenen güvenlikleştirme sürecinde referans nesne ve tehdit ilişkisinin daha sağlıklı bir okumasının yapılmasına olanak sağlamaktadır.

Güvenlikleştirme geleceğe dönük eylemlerin meşrulaştırılması için kullanılan bir araçtır. Bu öncelikli hedefinin yanı sıra dört ek hedefinin de olduğu söylenebilir. Bunlar bir meseleyi gündemde öne çıkartma, caydırıcılık sağlama, geçmiş eylemleri meşrulaştırma ile bir meselenin güvenlik meselesi statüsünü yeniden üretmek ve kontrol sağlamaktır.⁷¹ Ancak unutulmaması gereken, uluslararası ilişkilerde güvenlik, güvensizlikten (insecurity) daha iyi bir duruma işaret etmekle beraber, güvenli bir ilişkinin bile içinde ciddi çatışmalar barındırabilmesidir. Haliyle güvenlik basitçe “iyi bir şey” olarak düşünülemez. Weaver’a göre asıl amaç “güvensizleştirme” yani meseleleri aciliyet durumundan çıkartıp politik sahaya çıkararak olağan süreçlere bırakmaktır.⁷²

Bu noktada bir ayrım yapılmasında büyük önem vardır. Güvenlikleştirmeyi olağan akışında giden bir sürecin sekteye uğratılması olarak anlıyorsak sözü edilen olağan sürecin de açıklanması gerekmektedir. Böylece güvenlikleştirme ile siyasal süreç ilişkisi karşımıza çıkar. Çünkü normal şartlar altında sosyal dünyanın meseleleri toplumsal, siyasal ve ekonomik anlamda birer politik mevzular halinde üretilirler ve bu da bize politikleşmeyi verir. Okul, güvenlikleştirmeyi politikleşmenin en uç versiyonu olarak değerlendirir. Teorik olarak, kamuyu ilgilendiren herhangi bir konu, politik olmayandan politik olana (politize edilerek) oradan da güvensizleşmeye uzanan geniş bir spektrumda yer alabilir. Politik

---

⁷⁰ Buzan, Weaver ve de Wilde, ss. 4-5.

⁷¹ Juha A. Vuori, “Illocutionary Logic and Strands of Securitization: Applying the Theory of Securitization to the Study of Non-Democratic Political Orders”, **European Journal of International Relations**, Saga Publications and ECPR-European Consortium for Political Research, Cilt: 14, Sayı: 1, 2008, s. 76.

⁷² Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 4.

olmayan (non-politized) bir mesele ile devlet ilgilenmeyecektir ve herhangi bir kamusal tartışma veya karar alma noktasına gelmeyecektir. Politik olan meselelerde konu kamunun bir meselesi, hükümet kararı veya kaynak dağılımının gündeme gelmesi söz konusudur. Güvenikleşme durumunda ise konu “acil tedbirler” almayı gerektiren yaşamsal bir tehdit olarak sunulur; normal politik süreçlerin çizdiği sınırların dışına çıkmak noktasında meşrulaştırıcı bir işlev görür.⁷³

Güvenlik ile ilgili olarak temel mesele bir şeyin güvenlik sorunu olması için diğer sorunlardan daha önemli olduğunun belirtilmesi ve mutlak öncelik atfedilmesidir.⁷⁴ Buradaki kritik nokta ise sorunun “yaşamsal bir tehdit” olarak sunulmasında yatar. Olağan politik mantığın kaldıramayacağı ya da taşıyamayacağı düşünüldüğü için farklı bir şekilde ele alınma ihtiyacı doğmuştur ki olağan sistem tıkanmasın ya da altüst olmasın. En basit ifadeyle dile getirecek olursak, güvenikleştirme şu şekilde yapılmaktadır: “Eğer bu sorunun çaresine bakamazsak diğer her şey anlamsızlaşacaktır” (çünkü biz burada olmayacağız ya da kendi yöntemlerimizle özgürce ilgilenemeyeceğiz). Güvenikleştirmenin retorik yapısında bekâ ve eylemin önceliği ayırt edici özelliğidir. Aktör retorik olarak bir meseleyi “Bu sorunla şimdi ilgilenmezsek sonra çok geç olacak”⁷⁵ noktasına getirerek, normal politika oyunun kurallarının dışına çıkarak, olağanüstü tedbirler almak yoluyla sorunu ele alma hakkına sahip olması gerektiğini iddia eder. Yani “güvenlik” kendi kendini üreten bir pratik haline gelir. Konu bir güvenlik sorunu olur ama gerçekten bir yaşamsal tehdit olup olmamasına bakılmaz; asıl önemli olarak sorunun bir tehdit olarak sunulmasında yatar.⁷⁶

Weaver, “Securitization and Desecuritization” isimli çalışmasında, güvenlik kavramı üzerine odaklanır. Bir gelişmenin güvenlik sorunu olarak adlandırılmasıyla “devlet” özel bir hak iddiasında bulunur. Şüphesiz bu iddia devlet ve devlet seçkinleri tarafından gündeme getirilecektir. Gücü elinde tutanlar güvenikleştirmeyi kullanarak meseleler üzerinde kontrol sahibi olmaya çalışacaklardır. Bu durumda bir mesele elitler ifade ettiğinde güvenlik sorunu olacaktır. Bu noktada Weaver “öyle ise güvenlik nedir?” diye sorar. Verdiği cevap, güvenikleştirme teorisinin de ana

⁷³ Buzan, Weaver ve de Wilde, ss. 23-24.

⁷⁴ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 24.

⁷⁵ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 26.

⁷⁶ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 24.

metodolojisini ortaya koyar. Weaver’a göre, dil teorisinin yardımıyla, güvenliği bir “söz edimi” (speech act) olarak kabul edebiliriz. Bu kullanımıyla güvenlik, gerçek ya da varolan bir durumu işaret etmez; sözün kendisi asıl eylemdir. Onu söyleyerek, “bir şey yapılmış olur”⁷⁷.⁷⁸ Bu argümanı ile Weaver güvenlik çalışmalarında büyük etki yaratacak güvenlikleştirme teorisini uluslararası ilişkiler disiplinine ilan etmiştir.

Güvenlikleştirmenin tam anlamıyla tanımı ve kriterleri “yaşamsal tehdidin” önemli siyasi etkiler ve özneler arası kuruluş süreci ile meydana getirilmesidir. Güvenlikleştirme doğrudan çalışılabilir; herhangi bir göstergeye ihtiyaç duymaz. Güvenlikleştirme çalışmanın yolu “söylem” çalışmaktır. Yani bir argüman retorik ve semiyotik yapısıyla dinleyici (audience) üzerinde kuralların ihlaline hoşgörü göstermesini sağlayıp ne zaman verimli bir etki bırakmaktadır? Yaşamsal bir tehdidin önceliği ve aciliyeti ile ilgili bir argüman sayesinde bir aktör normal prosedürlerin ya da kuralların dışına çıkmayı başarıyor ise bir güvenlikleştirmeye şahit oluyorsunuz demektir.⁷⁹

Genel anlamda güvenlikleştirmenin mantığı açık olmakla beraber daha kesin hale getirilmelidir. Bir şeyi bir referans nesneye yönelik yaşamsal tehdit olarak sunan “söylem” kendi başına güvenlikleştirme yaratamaz. Bu ancak bir güvenlikleştirici hamle/hareket/eylem ile (securitizing move) olabilir. Sorun ancak dinleyici bunu kabul ettiği zaman güvenlikleştirilmiş olur. Eğer dinleyicinin kabulü doğrultusunda herhangi bir işaret yoksa sadece bir güvenlikleştirici hamleden söz edebiliriz ve süreç tamamlanmamış yani güvenlikleştiril(e)memiş olur.⁸⁰ Başarılı bir güvenlikleştirmenin 3 bileşeni (ya da basamağı) vardır. Bunlar, yaşamsal tehditler, olağanüstü durum ve kuralların dışına çıkılmasıyla birim-içi (inter-unit) ilişkilere etkilidir.⁸¹

Arnold Wolfers’e göre güvenliğe hem objektif (gerçek bir tehdidin varlığı) hem de subjektif (algılanan bir tehdit) olarak yaklaşılabılır. Buzan, Weaver ve

---

⁷⁷ Kumarda ben de varım demek, söz vermek, savaş ilan etmek, bir gemiye isim vermek gibi. Ayrıntılı bilgi için bkz. J.L.Austin, **Söylemek ve Yapmak: Harvard Üniversitesi 1955 William James Dersleri**, Çev. R. Levent Aysever, Metis Yayınları, İstanbul, 2009, ss. 44-46.

⁷⁸ Ole Weaver, “Securitization and Desecuritization, **On Security**, Der. Ronnie D. Lipschutz, New York, Columbia University Press, 1995, s. 72.

⁷⁹ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 25.

⁸⁰ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 25.

⁸¹ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 26.

Wilde’e göre güvenlikleştirme özneler arası bir süreç olarak anlaşılmalıdır.⁸² Aktörler arasında paylaşılan özneler arası anlayışlar davranışı da anlamamızı sağlayan bir anahtardır.⁸³ Kopenhag Okulu güvenliğin nesnelliğini reddeder. Friis de güvenliğin sosyal bir yapı olduğunu ve bu şekilde analiz edilmesi gerektiğini vurgular.⁸⁴

Öznel etiketinin tam anlamıyla uygun olduğu söylemek zordur. Bir sorunun güvenlik sorunu olup olmadığı bireylerin yalnız başlarına verebileceği bir karar değildir. Güvenlikleştirme özneler arasındır ve sosyal olarak inşa edilir: Bir referans nesne aktörlerin işaret edebileceği (referans gösterebileceği) bekasının sağlanması bakımından genel bir meşruiyet taşımakta mıdır? Bu nitelik öznel ve yalıtılmış zihinler içinde ele alınamaz; bu sosyal bir niteliktir; söylemin bir parçası, sosyal olarak yapılandırılmış ve özneler arası bir alandır. Başarılı bir güvenlikleştirme, güvenlikleştirici tarafından kararlaştırılmaz, ancak güvenlik söz ediminin dinleyicisi tarafından gerçekleşebilir. Dinleyici ortak bir değere yönelik yaşamsal bir tehdidin varlığını kabul etmekte midir? Böylece güvenlik son kertede ne objektif ne de özneldir, güvenlik özneler arasında gerçekleşir.⁸⁵ Güvenlikleştirme çalışmak bir anlamda kavramın güç politikasını çalışmaktır.⁸⁶

1.2.3. Güvenlikleştirmenin Unsurları

Güvenliğin doğası ve güvenlikleştirme çalışmaları kimin; hangi sorunları (tehditleri), kim için (referans nesne), neden, hangi sonuçlarla ve hangi koşullar altında (ne zaman başarılı bir güvenlikleştirmeden söz edilebilir) güvenlikleştirdiğini açıkça anlamaya çalışma çabasıdır.⁸⁷ Bu soruların cevaplanması noktasında güvenlikleştirme teorisinin üç temel unsurundan söz edilebilir. Bunlar “güvenlikleştirici aktör”, “referans nesne” ve “dinleyici kitledir”. Teori bu üç unsuru ele alarak, birbirleri arasındaki bağlantı noktalarını tespit ederek nasıl bir karşılıklı etkileşim halinde olduklarını anlamaya çabalamaktadır.

⁸² Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 30.

⁸³ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 31.

⁸⁴ Karsten Friis, From Liminars to Others: Securitization Through Myths”, <http://www.gmu.edu/programs/icar/pes/Friis72PCS.htm>, (17.04.2011).

⁸⁵ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 32.

⁸⁶ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 32.

⁸⁷ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 32.

1.2.3.1. Güvenlikleştirici Aktör

Güvenlikleştirme sürecini başlatan güvenlikleştirici aktördür. Referans nesne korunması gereken “şey”, dinleyici ise güvenlikleştirici aktörün hitap ettiği (etkilemeye, yönlendirmeye, ikna etmeye çalıştığı) referans nesne ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkisi bulunan kitledir. Bu unsurların niteliklerini ve birbirleriyle olan ilişkilerini ortaya koymak için Austin’den Schmitt’e, Foucault’dan Derida’ya kadar uzanan geniş bir yelpazede, farklı sosyal bilimler temsilcilerinin modellerinden yararlanılmıştır. Dolayısı ile güvenlikleştirme teorisi saf bir uluslararası ilişkiler veya siyaset bilimi teorisi olmaktan uzaktır. Bünyesine dil teorileri, siyasal iletişim, sosyal psikoloji, antropoloji, kimlik çalışmaları, sosyoloji, ekonomi politiği gibi disiplinleri de kullanan çok yönlü ve farklı damarlardan beslenen bir kuramdır.

Bu çalışmada öncelikle ele alınacak unsur aktördür. Aktör sorunsalını araştırmak için “egemen”, “otorite” ve “meşruiyet” kavramlarının irdelenmesi gerekmektedir. Aktörün güvenlikleştirmeyi başarılı bir şekilde yürütmesi onun otoritesine, egemenliği kullanımına ve doğal olarak meşruiyetini sorgulamaya götürmektedir. Çünkü güvenlikleştirmenin başarılı olmasında aktörün kitleler üzerindeki etkisi yadsınamaz. Thierry Balzacq’a göre güvenlikleştirmenin başarısı büyük oranda güvenlikleştirici aktörün kitlelerin duygularını, ihtiyaçlarını ve çıkarlarını tanımlayabilme yeteneğine bağlıdır. Kitleleri etkileyebilmek⁸⁸ için, hitap edenin kitlenin geçmiş deneyimlerine vurgu yapabilmeyi bilmesi gerekmektedir.⁸⁹

Güvenlikleştirme teorisinin kurucularının güvenlik alanı, politik alan ve güvenlikleştirici aktörün analizinde Carl Schmitt’in fikirlerinden yararlanmışlardır. Schmitt’in politik olan ve olmayan meselelerin ayrımı ile egemenin (kanunu koyan-kanunu askıya alan aktör) kim olduğuna ilişkin fikirleri güvenlikleştirme teorisi için bir hayli ilham verici olmuştur. Güvenlikleştirme süreci referans nesnenin korunması için lüzumlu görünen olağanüstü tedbirleri alabilmek olarak tanımlanırsa, olağanüstü tedbirleri kimin ve nasıl alabileceği sorusu karşımıza çıkar. Sorunun cevabı Schmitt ve Agamben’den gelmektedir. Schmitt olağanüstü tedbirleri “egemen”in alabileceğini söyler ve Politik Teoloji isimli yapıtında egemeni şöyle tanımlar:

⁸⁸ Etki-söz (perlocutionary act) yaratabilmek için.

⁸⁹ Thierry Balzacq, “The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context”, *European Journal of International Relations*, Cilt: 11, Sayı: 2, 2005, s. 184.

“Egemen, kanun koyan değil, kanunu askıya alabilendir”.⁹⁰ Kanun koymak olağan politik süreç olarak görünürken kanunu askıya almak bu sürecin dışına çıkılması olarak kendini gösterir.

Agamben ise, olağanüstü durumu yani olağan akışında giden siyasal sürecin kırılarık meselelerin “güvenlikleştirilmesi” ve gerekli görülen tedbirlerin alınmasını “istisna hali”⁹¹ olarak tanımlamıştır. Agamben, istisna halini bir kamu hukuku ve siyasal olgu arasındaki bölgeye yerleştirirken, bir acil durum halinin iradi olarak oluşturulmasının modern çağın totaliter rejimlerinden bugünün demokratik devletlerine kadar uzanan yelpazede temel uygulamalardan biri olduğunu ifade etmiştir.⁹² Gariup’a göre ise güvenlik sadece felsefi bir durum ya da teorik bir soyutlama olmaktan çıkarak “politik” olanın tanımlanmasında bir araç haline gelmektedir. Öncelikleri belirleyerek “olağanüstü araçların” ya da daha açık bir dille gücün kullanılması meşrulaştırılmaktadır.⁹³

Güvenlikleştirici aktörün bir otorite figürü olması beklenir. Aksi halde dinleyici kitle üzerinde tutum ve fikir değişimi yaratabilmesi olanaklı görünmemektedir. Bu noktada güç ve otorite üzerinde durmakta yarar vardır. Mendel “otorite”yi açık güç kullanmadan, fiziksel zorlama ve açık tehdide başvurmaktan ve ne aklama, ne argüman ne de açıklama getirmek zorunda kalmadan, tâbi olanların itaatini sağlayan iktidar çeşidi olarak tanımlamaktadır.⁹⁴ Freud’un ifadesiyle insanların çoğunda, “herhangi bir otoriteye duyulan ihtiyaç öyle baskındır ki, onlara göre eğer otorite tehdit altında olursa dünya yerinden oynar”⁹⁵. Güven, üstün bir yargılama gücü, disiplin uygulama yeteneği ve korku uyandırma kapasitesi bir otoritede bulunan niteliklerdir.⁹⁶

Agamben, yaşamsal çıkarların korunması için olağanüstü tedbirlerin alınmasını durumunu Roma döneminden örneklerle açıklamaya çalışmaktadır. Roma’da Senato, Cumhuriyet’i tehlikeye sokan bir durumu haber alındığında bir

⁹⁰ Carl Schmitt, **Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty**, Çev. George Schwab. The University of Chicago Press, Chicago and London, 2005, s. 5.

⁹¹ Giorgio Agamben, **İstisna Hali**, Çev. Kemal Atakay, Otonom Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 8.

⁹² Agamben, ss.10-11.

⁹³ Gariup, *European Security Culture*, s. 69.

⁹⁴ Gerard Mendel, **Bir Otorite Tarihi: Süreklilikler ve Değişiklikler**, Çev. Işık Ergüden, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 30.

⁹⁵ Sigmund Freud, “Un Souvenir d’Enface de Leonard de Vinci”, *Standard Edition*, X, 1957, s.122’den aktaran Mendel, s. 58.

⁹⁶ Richard Sennett, **Otorite**, Çev. Kamil Durand, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, s. 28.

senato kararı çıkartılmaktaydı. Bu kararlar konsüllerden, bazı durumlarda pretor ve pleb tribünlerinden, uç durumlarda ise bütün yurttaşlardan devletin kurtuluşu için gerekli görülen her önemli almasını talep edilmekteydi. Burada senato açıkça güvenlikleştirici aktör iken, cumhuriyet ise korunması elzem referans nesnedir. Roma'nın kamu hukukunda yer alan bu uygulamaya "iustitium" adı verilmektedir ve "yasanın durdurulması, askıya alınması" anlamına gelir. Böylece Agamben'in ısrarla vurguladığı "istisna hali" ortaya çıkmaktadır.⁹⁷

İstisna halini acil durum, askeri yasa, kuşatma hali⁹⁸ terimleri ile karşılaştıran Agamben, özellikle kuşatma hali ve askeri yasa kavramlarının tarihsel olarak belirleyici olduğunu yazar. Terminolojik belirsizliğin giderilmesi bakımından farklı doktrinlerde farklı terimlerle bu durumun ifade edilmeye çalışıldığının altı çizmiştir. Örneğin Anglosakson geleneğinde *martial law* (askeri yasa) ve *emergency powers* (acil durum yetkileri) terimleri öne çıkarken İtalyan ve Fransız doktrinlerinde acil durum ya da kuşatma hali terimleri tercih edilir. Yazarın tercih ettiği istisna hali terimi ise özel bir hukuk (savaş hukuku gibi) düzenlemesini ifade etmez. Hukuk düzeninin kendisinin askıya alınması olarak anlaşılır.⁹⁹

Güvenlikleştirici aktör bir kişi ya da grup olarak "söz edimini" yapandır. Siyasi liderler, bürokratlar, hükümetler, lobiciler ve baskı grupları bunların başında gelmektedir. Bu aktörler genellikle referans nesne haline gelmezler, çünkü çok nadir olarak kendi bekâları bağlamında konuşurlar. Çoğunlukla devletin, ulusun, medeniyetin ya da daha başka geniş toplulukların, ilkeler ve sistemin korunması gerekliliğine vurgu yaparlar. Ancak yine de nadiren de olsa hükümetlerin ya da şirketlerin kendi yararlarına başarılı güvenlikleştirme söylemi gerçekleştirdikleri görülür.¹⁰⁰

Güvenlikleştirme sürecini genellikle politik aktörler başlatır ve bunların da büyük çoğunluğu otoriteye hatta iktidara sahiptirler. Bu konudaki bir diğer tartışma da güvenlik sorunları analistinin de bu sürecin bir parçası olup olmadığı sorunudur. Güvenlikleştiren aktörün "güvenlik" ifadesini kullanması ya da bir terim olarak

---

⁹⁷ Agamben, ss. 53-54.

⁹⁸ Yazara göre bu terim 24 Aralık 1811 tarihli Napolyon kararnamesinde kendini gösterir. Söz konusu kararname, bir şehir gerçekten düşman güçlerin saldırısı ya da doğrudan tehdidi altında olsun olmasın, "askeri polisiye takviye kolluk gücü ve daha çok yetki vermeyi gerektiren her koşulda", imparatorun ilan edebileceği bir kuşatma hali olanağını öngörüyordu. (Agamben, s.14)

⁹⁹ Agamben, ss. 13-14.

¹⁰⁰ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 40.

güvenlik, güvenlik eylemini meydana getirmek için gerekli değildir. Kuralların dışına çıkılmayı getirecek, her şeyi bir kenara koyarak öncelik sahibi olacak bir yaşamsal tehdit formu alabilmesi temel kriterdir. Bunun ilk adımı güvenlik sorununun analistten değil politik aktörlerden gelmesidir. Ancak analist politik aktörlerin eylemlerini yorumlayarak güvenlik kriterini yerine getirip getiremediğine yoğunlaşacaktır.¹⁰¹ Haliyle, neyin yaşamsal bir tehdit olarak ele alınacağına karar veren analist değil aktördür. Bu durum analisti aktörün anlayışının bir tutsağı haline getirmemektedir. Böylece örneğin güvenlik kompleksi gibi bir kavram aktörler onu tanımladığı için değil güvenlik etkileşimi anlamında analistin yorumundan doğmaktadır.

1.2.3.2. Referans Nesne

Teorinin ikinci unsuru “referans nesne”dir. Uzzi Ohana’ya göre günümüz dünyası neredeyse her şeyin güvenlik meselesi olduğu bir “güvenlikleştirme çağı” olarak adlandırılabilir.¹⁰² Dolayısıyla sayısız referans nesneden söz etmek mümkündür. Referans nesne, güvenlikleştirici aktörün tehlike/risk/tehdit altında olduğunu iddia ettiği, korunması gereken, korunması için gerekli tedbirlerin alınmaması durumunda geri dönülemez durumların oluşacağı “şey”lerdir. Referans nesne güvenlikleştirici aktör ve dinleyici arasında mülhaza edilendir. Teorinin kurucularının “güvenlik analizi birimleri” olarak isimlendirdiği aktörler ve referans nesne şu şekilde kısaca tanımlanabilir: Referans nesne yaşamsal olarak tehdit altında olduğu görülen ya da hayatta kalmaları (bekâları) bakımından meşru olduğu iddia edilen şeylerdir.

Güvenlikleştirici aktörler referans nesnenin yaşamsal bir tehdit altında olduğunu ilan ederek meseleleri güvenlikleştirenlerdir. İşlevsel aktörler bir sektörün dinamiklerini etkileyebilen aktörler. Referans nesne olmadan ya da referans nesne için güvenlik çağrısında bulunmayan ancak güvenlik alanındaki kararları etkileme kapasite ve yeteneğine sahip aktörlerdir. Örneğin çevre kirliliği yaratan bir şirket güvenlik sektörü ancak için işlevsel bir aktör olabilir. Şirket ne bir referans nesnedir

¹⁰¹ Buzan, Weaver ve de Wilde, ss. 33-34.

¹⁰² Uzzi Ohana, “The Securitization of Others: Fear, Terror, Identity”, **6th Pan-European Conference on International Relations: Making Sense of a Pluralist World**, 12-15 September, 2007, s. 2.

ne de meseleyi güvenlikleştiren bir aktördür (hatta tam tersi bir tavır alması söz konusudur).¹⁰³

Geleneksel olarak devlet – daha kapalı bir ifade ile ulus – referans nesne olagelmiştir. Bir devlet için beka onun egemenliği ile ilgiliyken ulus için kimliğidir. Ancak prensip olarak güvenlikleştirici aktör her şeyi bir referans nesne olarak yapılandırabilir. Pratikte ise kolaylaştırıcı koşullar ile aktörler bazı konuları diğerlerine oranla daha başarılı bir şekilde referans nesne haline getirebilmektedirler. Bir güvenlik eylemi çoğunlukla bir topluluğa atıfta bulunarak ya da onun yararına olduğu iddia edilerek ele alınır. Referans nesne “hayatta kalmalıdır, bunun için ne gerekiyorsa yapılmalıdır”.¹⁰⁴

Ancak, ulusal güvenlik idealize edilmemelidir. Çünkü muhalefeti susturmak ve gücü elinde bulunduranlara daha az demokratik kontrol ve sınırlamalar ile hareket edebilme hakkı iddiasında bulunarak, içişlerine ilişkin amaçlar için “tehditleri” istismar etme anlamında pek çok fırsat yaratabilir. Kopenhag Okulu temsilcilerine göre “daha fazla güvenlik iyidir” denilemez. Basitçe belirtmek gerekirse normal politikanın başarısızlığını anlatan “güvenlik” “negatif” bir anlam taşımaktadır.¹⁰⁵ Güvenlikleştirme aktörünün hamleleri konusunda dikkatli olunmalıdır. Zira özellikle ulusal liderler “diğerlerini” düzenli olarak gerek sınırları içinde gerekse dışında güvenlikleştirerek milliyetçiliği ve kimliklerini beslemek, lüzumlu olduğunda kamuoyu desteğini arkalarına almak (savaş maliyetini karşılamak veya seçim kazanmak) ya da kitlelerin dikkatini iç meseleler (yüksek enflasyon, zayıf ekonomik performans) üzerinden kaydırmak için güvenlikleştirirler.¹⁰⁶ Huysmans’a göre, güvenlik hakkında konuşmak ve yazmak asla masum bir iş olmayacaktır. Her zaman “faşist bir hareketlenmeye” veya bir “iç güvenlik ideolojisine” katkı yapma riski taşımaktadır.¹⁰⁷

---

¹⁰³ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 36.

¹⁰⁴ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 36.

¹⁰⁵ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 29.

¹⁰⁶ Ohana, The Securitization of Others, s. 6.

¹⁰⁷ Jef Huysman, “Defining Social Constructivism in Security Studies: The Normative Dilemma of Writing Security”, **Alternatives: Global, Local, Political**, Cilt: 27, Sayı: 1, 2002, s. 43.

1.2.3.3. Dinleyici

Güvenlikleştirmenin üçüncü unsuru dinleyicidir. Dinleyicinin, güvenlikleştirci aktörün hamlesine cevabı son kertede güvenlikleştirmenin başarısını belirleyecektir. Aynı şekilde söz edimi yaklaşımına göre bir meseleyi güvenlik sorunu yapan ancak aktörün güvenlikleştirdiği bir meselenin dinleyici tarafından kabul edilmesidir.¹⁰⁸

Güvenlikleştirme, güvenlikleştirci aktörün söylemiyle ya da söz edimiyle başlı başına gerçekleşebilecek bir durum değildir. Başarı dinleyicinin onayından ya da iknasından geçmektedir. Aksi halde söylem bir hamle/hareket/girişim olarak kalacaktır. Başarılı sonuç ne aktöre, ne tasarımılanan durumun kalitesine bağlıdır; kilit nokta dinleyicidir.¹⁰⁹ Aktörün dinleyici kitlesiyle arasındaki ilişkiler, eski bilgiler, sosyal yapı, iletişimin gerçekleştiği ortam ve zaman bu ikna girişimini daha kolay hale getirmektedir. Ayrıca “güvenlik” kelimesinin kullanılması her zaman zorunlu değildir. Konuşmacının tehdit-savunma sekansını ortaya koyabildiği durumda buna gerek kalmayabilir.¹¹⁰

Güvenlikleştirme ya da güvenliksizleştirmeden söz edilebilmesi için dinleyicinin tutum ve görüşlerinde değişiklik olması gerekmektedir. Bu konuda sosyal psikoloji ya da siyasal iletişim modellerinin etkileyici iletişim ya da tutum değişikliği modellerinden yararlanılabilir. Örneğin bu konuda Yale etkileme modeli bize “kim, neyi, kime, hangi etkiyle söylemektedir?” sorularını sormaktadır. Bu modele göre dinleyici tutumlarını değiştirmede bir iletişimin etkili olup olmayacağını belirleyen önemli etmenler “kaynağın”, “iletişimin” ve “dinleyicinin” özellikleridir.¹¹¹

Kaynak, konuşmayı yapan kişidir ve yaptığı konuşmanın dinleyiciyi etkileme konusundaki en belirgin özelliği onun güvenilirliğidir. Konusunda uzmanlık ve güvenilirlik taşımayan biri büyük olasılıkla insanların tutumlarını değiştirmede etkili olamayacaktır. Bir diğer unsur etkileme niyetidir. Yale modelinin araştırmasına göre

¹⁰⁸ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 34.

¹⁰⁹ Çiğdem Şahin, “Sözcelerin Gücü Adına... Güç Bush’ta Artık!”, **Uluslararası Güvenlik Sorunları**, Der. Kamer Kasım, Zerrin A. Bakan, Asam Yayınları, Ankara, 2004, s. 90.

¹¹⁰ Lene Hansen, “A Case for Seduction: Evaluating the Poststructuralist Conceptualization of Security”, *Cooperation and Conflict*, Cilt: 32, Sayı: 4, 1997, s. 377’den aktaran Şahin, s. 90.

¹¹¹ Michael A. Milburn, **Sosyal Psikolojik Açından Kamuoyu ve Siyaset**, Çev. Ali Dönmez, Veli Duyan, İmge Kitabevi, Ankara, 1998, ss. 190-191.

eğer bir kişi ya da kaynak başkalarını etkilemeye (ikna etmeye) çalışmayan birisi olarak algılanırsa, daha dürüst, güvenilir ve sonuç olarak da daha ikna edici olarak görünür. Kaynağın fiziksel çekiciliği ve bilgiyi sunuş biçimi inandırıcılık anlamında diğer önemli unsurlardır.¹¹²

Kopenhag Okulu, teorisini iki merkezi kavram üzerinden inşa etmektedir. Bunlardan ilki söz edimi, güvenlikleştirici aktör ve dinleyici üçlüsü, ikincisi ise güvenlikleştirme hamlesinin (girişimi) başarısını etkileyen kolaylaştırıcı koşullardır.¹¹³ Tehdidin bertaraf edilmesini bir aktör olarak “devlete” bırakmak yerine, güvenlikleştirici aktörün, bir söz edimiyle gerçekleştireceği güvenlikleştirme hamlesi ve ilgili dinleyicinin bunu kabulü veya reddi olarak analizlerini yapmaya çalışmaktadırlar.¹¹⁴ Haliyle, güvenlikleştirmenin gerçekleşmesi bir anlamda dinleyicinin duruşuna bağlıdır. Bir güvenlikleştirme ancak uyarıcı söz edimi ile ilgili dinleyicinin davranışında değişim yarattıysa tamamlanmış olmaktadır.

Dilin kullanılışı (söz-edimleri) ve kolaylaştırıcı unsurlar birlikte Rita Floyd’a göre güvenlik pratiğini oluşturur. Floyd’a göre güvenlikleştirme teorisi, güvenlikleştirme = güvenlikleştirici hamle + güvenlik pratiği olarak formüle edilebilir.¹¹⁵ Şematik bir anlatımla açıklayacak olursak, konuşmacı referans nesne adına görüşlerini ifade eder ve sorunları güvenliğine yönelik tehditler (yaşamsal) olarak açıklar. Bunu yaparken yeni bir hikaye anlatır ve tehlikeye ilişkin yeni hikayeler anlatır ve yeni semboller kullanır. Tehdidi hazırda mevcut bulunan kavrayış yapılarıyla birlikte tanımlar.¹¹⁶ Böylece bir güvenlik söylemi kendinin (biz) tanımlanması, tehdidin tanımlanması, tehditle kimin ilgileneceğinin tanımlanması ve tehdiye karşı verilecek uygun cevabın tanımlanmasını içermektedir.¹¹⁷

---

¹¹² Milburn, ss. 191-194.

¹¹³ Holger Stritzel, “Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond”, **European Review of International Relations**, Cilt: 13, Sayı: 3, 2007, s. 358.

¹¹⁴ Stritzel, Towards a Theory, s. 363.

¹¹⁵ Rita Floyd, “Can Securitization Theory Be Used In Normative Analysis? Towards A Just Securitization Theory”, **Security Dialogue**, Cilt: 42, Sayı: 4-5, 2011, s. 427.

¹¹⁶ Gariup, European Security Culture, s. 67.

¹¹⁷ Alex J. Bellamy, **Security Communities and Their Neighbours: Regional Fortresses or Global Integrators?**, Palgrave, New York, 2004, s. 48.

1.2.4. Söylem Analizi ve Söz Edimi

“Dil” sadece kelime olmanın ötesinde analiz etmek için çok zengin bir kaynak görevi üstlenmektedir. Açıklayıcı diplomaside olduğu gibi sosyal anlamlar üzerindeki zorluklar sosyal hayatın diğer kısımları olduğundan sadece uluslararası ilişkilerin merkezi olarak görülmektedir. Metin ve konuşmada sosyal anlam üretildiğinde bir “şeyler” oluşmaktadır. Dilbilim yapısallığının kurucusu Saussure’ün ifade ettiği üzere dil üzerine söylem yaklaşımı soyutluk fikrini ve dilin genel yapısını sorgulamaktadır.¹¹⁸

Söylem kelimesinin kullanımları ve anlamlarının bir yaklaşımdan diğerine farklılıklar göstermektedir. Geleneksel dilbilim ve sosyal psikolojide, söylem genellikle mikro kavram olarak kullanılmaktadır. Örneğin farklı durumlarda kişiler arasında günlük konuşmaların özelliklerini (aile, iş, vb.) incelemektedir. Fakat söylem sosyal araştırmalarda (sosyal psikoloji ve dilbilimde branşlar arası yaklaşımlar dâhil) dilin sosyal aşamaları nasıl oluşturduğu ve engellediğini, kişilerin seçimlerini nasıl sınırladığını ve temel olarak nasıl yapı veya sosyal aşamalar oluşturduğunu incelemek için makro kavram olarak geniş bir biçimde kullanılmaktadır. Bir diğer kullanımı ise Foucault ile bağdaşmaktadır.¹¹⁹

Ayrıca dilin kültürün en önemli parçalarından biri olduğu unutulmamalıdır. Dil ile kültür üretimi yapmak olanaklı hale geldiği gibi, kültürün nesilden nesile aktarılması dil sayesinde gerçekleşebilir. Kültür, maddi ve maddi olmayan tüm öğeleriyle söylemi üretmeyi sağlayan unsurdur ve eğer kültür eşittir söylem ise söylem eşittir davranıştır öyle ise kültür eşittir davranış demektir.¹²⁰ Dolayısı ile kültür-dil-davranış üçgenin uluslararası ilişkilerde ve özel olarak güvenlik çalışmalarında kesinlikle göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi sosyal inşacılık kuramı için kültür ve kimlik – dolayısıyla dil – üzerinde hassasiyetle durulan bir unsurdur. Dili önemsiz bir konuşma, analitik değeri düşük bir değişken olarak kabul eden geleneksel uluslararası ilişkiler yaklaşımlarına karşın sosyal inşacılık, dilin ikna gücünden dolayı toplumsal bilinç ve dünya görüşü

¹¹⁸ Henrik Larsen, “Discourse Analysis in the Study of European Foreign Policy”, **Rethinking European Union Foreign Policy**, Der. Ben Tonra, Thomas Christiansen, Manchester University Press, Manchester, 2004, s. 62.

¹¹⁹ Larsen, Discourse Analysis, s. 65.

¹²⁰ Gariup, European Security Culture, s. 8.

üzerindeki etkisi dikkate alınarak toplumsal yapılandırmadaki rolünü vurgulamaktadır.¹²¹

Güvenikleştirme teorisi için “söylem” hayati önem taşımaktadır ve yöntem olarak ağırlıkla benimsenmiştir. Söylem analizi güvenikleştirmenin tespiti sırasında kullanılan bir araç olarak dilbilimden uyarlanmış bir yöntemdir. Kopenhag Okul’unun temsilcileri Austin ve öğrencisi Searl’un etkisinde kalmışlardır. Bu isimlerin yanı sıra, gramatik çalışmalarıyla Der Derian, Derida; dil oyunları ile Wittgenstein, anlam bilimciliğin önde gelen ismi Gadamer gibi güçlü isimlere de atıflar yapılmakla beraber ağırlıklı olarak Austin – Searl ikilisinin tanımlamalarından ve kavramlarından yararlanmışlardır.

Bir şeyin ne zaman ve nasıl biri tarafından güvenliğe tehdit olduğunu çalışmak için en geçerli yöntem söylem analizidir. Güvenliğin tanımlayıcı kriteri ise söylemin içine yerleşmiş özellikli bir retorik yapısı ile metinsel olmasıdır. Gelişmiş linguistik yöntemler ya da kantitatif teknikler kullanılmamaktadır. Söylem analizinde söylem doğrudan ele alınmaktadır. Bu yöntemde gizli güdüler ya da gündemler arayışı yoktur. Söylemin içinden çıkarılabilecek bazı kaynaklar saklanan niyet ve taktikleri açığa çıkarabilir ancak söylem analizinin amacı buna benzer çıktılar elde etmek değildir. Yöntemin zayıf noktalarından birisi gerçek güdülerini bulmak yolunda zayıf bir stratejisinin olduğudur. Söylem analizinin bir tek şeyi – söylemi – ortaya koymak olduğunun altı çizilmektedir.¹²²

Kuramın ana hareket noktası bir durumu güvenlik problemi olarak tanımlama olan, yani bir meselenin gerçekten güvenlik meselesi olup olmadığını bir kenara koyarak, onun nasıl güvenlik meselesi haline getirildiğini ve güvenikleştirilerek ne yapıldığını anlama çabasıdır. Söylem analizi edebiyat, iletişim ve medya çalışmalarında sıklıkla başvurulmuş bir yöntemdir ve dilbilimin de ötesinde sosyoloji, psikoloji ve politik bilimini de içine almaktadır. Wittgenstein’la birlikte dilbilime olan artan ilgi ilk kapsamlı eserini J.L.Austin ile vermiştir. Austin’in Harvard Üniversitesi’nde verdiği 1955 William James Dersleri kapsamında anlattıkları

---

¹²¹ Uğur Özgöker, Neziha Musaoğlu, **Avrupa Kimliği Kurgusu**, Kriter Yayınları, İstanbul, 2011, s. 23.

¹²² Buzan, Weaver ve de Wilde, ss. 176-177.

söylem analizinin çıkış noktası olmuş ve ölümünden iki yıl sonra bu ders notları “How to Do Things Words”¹²³ isimli kitapta toplanmıştır.

Dil, sosyal pratikleri iletişimsel, kurumsallaşmış çerçevelere dönüştüren bir araç olarak çalışır. Dil, kendimizin dışındaki gerçek dünya hakkında konuşmaya yarayan bir araç olduğu kadar sosyal ilişkileri tanımlayan bir güçtür.¹²⁴ Güvenlikleştirme teorisine göre dil realist ve neorealistlerin varsaydığı gibi yalnızca orada ne olup bitiyor ile ilgili değildir; aynı zamanda sosyal gerçeklik kurucu unsurdur.¹²⁵

Dil bir fenomenoloji olarak düşünülebilir; fikirleri, kavramları ve inançları göremezsiniz, koklayamazsınız, duyamazsınız ve tadamazsınız; ancak kelimeleri fiziksel olarak algılayabilirsiniz. Bu açıdan bakıldığında kelimeler işaretlerdir, kanaldır ve fikirleri maddi dünyaya dönüştüren bir araçtır.¹²⁶ Linguistiğin çalışma alanları genellikle dilbilgisi ya da fonetik (ses), morfoloji (parçalama), semantik (anlam) ve sentakstır (sıra/düzen). Ancak sosyal ve politik ilişkiler söz konusu olduğunda dilin içerik ve bağlam analizi seviyesine çıkarmak gerekir bu da bize söylemi vermektedir.¹²⁷

Milliken’e göre bir söylem analizi için hâkim söylemde yetkili konuşmacıların ya da yazarların ortaya koyduğu metinlerin incelenmesi üzerine kurulu olmalıdır.¹²⁸ Güvenlik söylemsel bir pratiğin sonucu olarak değerlendirilir. Güvenlik eylemleri ve politikaları belirli kavramların ve fikirler siteminin (ideoloji ve kültür) üzerine kuruludur ve söylemler yoluyla birbirlerine bağlanır.¹²⁹ Bağlamla (context) ilgili olarak güvenlik söylemi analizlerinde dört boyutta ele alınabilir. Bunlar:

Durumun bağlamı: kim kime konuşuyor (konuşması ve dinleyicinin rol ve statüleri); ne zaman; nerede ve ne gerekçeyle; ayrıca ifadenin gerçekleştirildiği fiziki koşullar ve ortama bakılır.

---

¹²³ John Langshaw Austin, **Hot to Do Things With Words**, Clarendon Press, Oxford, 1962.

¹²⁴ Huysman, Defining Social Constructivism, s. 45.

¹²⁵ Thierry Balzacq, “Constructivism and Securitization Studies”, http://graduateinstitute.ch/webdav/site/developpement/shared/developpement/cours/E777/Securitization_Balzacq.pdf, (23.03.2012).

¹²⁶ Gariup, European Security Culture, s. 49.

¹²⁷ Gariup, European Security Culture, s. 52.

¹²⁸ Jennifer Milliken, “The Study of Discourse in International Relations: A Critique of Research and Methods”, **European Journal of International Relations**, Cilt: 5, Sayı: 2, 1999, s. 233.

¹²⁹ Gariup, European Security Culture, s. 48.

Kültürün bağlamı: etkileşimin niteliğini şekillendiren kurumsal kuralları ve normları içerir; olasılıkların ve normallığın sınırlarını belirler; ortak bir referans çerçevesi sağlar.

Eş-metin (co-text): geçmiş ve gelecekteki metinlerin toplamıdır. Çünkü metinler arasılık (intertextuality) nedeniyle her metin aynı kelimelerin kullanıldığı diğer metinlerdeki anlamlardan etkilenir.

Kavrayışın bağlamı: bir çıkarsama sürecindeki paylaşılan varsayımlar, normlar, kurallar, genel kabul görmüş sözleşmelerden oluşan bilgiyi işaret eder (bilgi, haber ve aynı zamanda benzer durumlardaki hâkim yorumlar)¹³⁰

Güvenlik söyleminde, bir sorun dramatik bir hale sokulur ve en üst önceliğe sahip sorun olarak sunulur; böylece güvenliği etiketlendirmede bir aktör olağanüstü araçlarla sorunun üstüne gitme hakkına ihtiyaç olduğu iddiasında bulunur. Analistin görevi objektif tehditlerin “gerçekten” nesneleri tehdit ettiğini ya da korunmaları gerektiğini değerlendirmek değildir. Analist, bir tehdidin ortak anlamlandırmalar çerçevesinde nasıl yapılandırıldığını anlamaya çalışmalıdır. Güvenlikleştirme süreci dil teorisinde söz edimidir (speech act). İlginç olan bir şeyin daha “gerçek” olmasına ilişkin bir işaret değil, son kertede söylenenin kendisinin bir eylem olmasıdır. Kelimeleri söyleyerek, bir şey yapılmış olur (tıpkı kumarda “varım demek”, söz vermek, bir gemiye isim vermek gibi).¹³¹

Pratikte çalışabileceğimiz konu; kim güvenliği başarılı bir şekilde hangi meselelerde, hangi koşullar altında ve hangi sonuçlarla “yapabilir” ya da “konuşabilir” sorularıdır. Önemle belirtilmelidir ki güvenlik söz edimi güvenlik kelimesini söylemek olarak tanımlanmaz. Asıl önemli olan acil eylem ya da özel tedbirler gerektiren bir yaşamsal tehdidin tayin edilmesi ve bunun belirli bir dinleyici tarafından kabul edilmesidir.¹³²

Weaver, Austin'den ilham alarak söz edimlerini üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutar. Bunlar “düz-söz edimi” (locutionary act), “edim-söz edimi” (illocutionary act) ve “etki-söz edimi”dir (perlocutionary act). Kısaca bunları açıklayacak olursak düz-söz edimi bir şeyi normal biçimde söylemek; edim-söz edimi kabul edilmesi gereken, anlamaya dayalı bir eylemin yerine getirilmesi; etki-söz eylem ise bir şeyi

¹³⁰ Gariup, European Security Culture, s. 56.

¹³¹ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 26.

¹³² Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 27.

söyleyerek yapmak anlamlarına gelir. Edim-söz eylem bir soru, rica, uyarı, emir ve tehdit anlamları içerirken; etki-söz eylem ise inanma, fikrinden cayma, kızdırma, güvenini sarsma, kalbini kırma, teselli etme gibi sonuçlar vermektedir.¹³³

Austin bir şey söylerken yapıp-ettiğimiz işlere “edim-söz edimi” ya da kısaca “edim-söz” der ve üç tür edim-söz olduğunu söyler. Bunlar “düz-söz”, “edim-söz” ve “etki-söz” edimleridir. Bunlardan birbirlerine en çok karıştırılan son ikisidir. Austin edim-sözü etki-sözden ayırırken, edim-sözlerin bir şeyler söylerken yaptığımız, etki-sözlerin ise aynı sözleri söyleyerek yaptığımız işleri birbirinden ayırdığını belirtir. Edim-söz ilgili tümceyi söylediğimizde olup biten edimken, etki-söz aynı tümce söylendikten sonra karşı tarafta edim-sözün sonunda o tümce aracılığıyla meydana getirilmeye çalışılan başka bir edimdir. Dolayısı ile etki-söz durumunda, sözün muhatabında bir değişiklik yaratması gerekir. Değişimin gerçekleştiği noktada edim-söz artık etki-söz haline gelmiştir. Bir örnekle açıklamaya çalışalım: “Tarlada boğa var” derken bir edim-söz olarak uyarı cümlesi kurulmuştur. Bu uyarı edim-sözünün arkasından uyarının muhatabının tarladan uzaklaşması, kaçması, çitlerden atlaması halinde “tarlada boğa var” cümlesi bir etki-söz edimi olmuş demektir.¹³⁴

Austin “söylemek söyleneni yapmak olabilir mi?” diye sorarken, söylenenin üretildiği koşulların uygun olması gerektiğini belirtir.

*Örneğin, bir gemiye ad vermem söz konusu ise benim bu işle görevlendirilmiş olmam gerekir; evlenmem söz konusu ise o sırada başka bir kadınla evli olmam ya da daha önce evlenmiş olduğum karımın o sırada hayatta olmaması, aklımın başında olması zorunludur; bahse girmiş olmak için, genellikle, bahis teklifinin karşı tarafça kabul edilmiş olması gerekir.*¹³⁵

Düz-söz edimi sadece söylenmiş olan sözlerdir. Seslendirme, dillendirme ve anlamlandırma olmak üzere üç katmandan oluşmaktadır. Birtakım sesleri çıkarma edimi seslendirme edimini; sözcük üretmek amacıyla dilde var olan belli seslerin belli bir tonlamayla ve dilin dilbilgisi kurallarına uygun şekilde söylenmesi dillendirme edimini; ve belli bir anlam ifade etmek amacıyla, belli bir obje, kişi veya kavrama göndermede bulunarak belli bir dilde bulunan sözcüklerin, ses bütünlerinin üretilmesi ise anlamlandırma edimini ifade etmektedir.

¹³³ Holger Stritzel, “Security, the Translation”, **Security Dialogue**, Cilt: 42, Sayı: 4-5, 2011, s. 349.

¹³⁴ Austin, ss. 19-2.

¹³⁵ Austin, s. 46.

Edim-söz edimi, iletişim sırasında konuşanın dinleyene bir şey söylerken gerçekleştirdiği edimdir. Üretilen sözceye göre ifade edilen uyarı, emir, söz verme eylemi olarak değişir. Edim-söz edimi, bir kişinin düz-söz ediminde bulunarak yerine getirdiği bir diğer edimdir. Bir başka deyişle, her düz-sözün bir edim-söz içeriği vardır. Austin, buna söylenen sözün “edim-söz gücü” (illocutionary force) adını da verir. Ona göre, düz-söz düzleminde “anlam” ve “bildirme” gibi olgular söz konusu iken, edim-söz düzleminde yerine getirdiği iş, yani sözün edim-söz gücü önemlidir.

Etki-söz edimi, konuşanın bir düz-söz ediminde bulunarak belli bir edim-söz edimini gerçekleştirmesi sonucu dinleyenin veya başkalarının duyguları, düşünceleri, eylemleri üzerinde isteyerek ya da istemeyerek birtakım etkiler yaratma edimi olarak tanımlanır. Yani sözcelemenin sonucu veya sözceleyerek gerçekleştirilen edim etki-söz edimidir.¹³⁶

Bir kişinin, bir düz-söz ediminde bulunarak bir edim-söz gerçekleştirmesi, onu dinleyen kişinin eylemleri, duyguları, düşünceleri üzerinde bir takım değişikliklere yol açar; daha genel bir ifadeyle söylenen sözün dinleyici üzerinde belli bir etkisi olur. Sözle gerçekleştirilen bu edime ise “etki-söz edimi” adı verilir. Austin’e göre bu edim, bir şey söylerken bir şey yapma edimi olarak tanımladığı edim-söz ediminden farklı olarak, bir şey söyleyerek bir şey yap(tır)ma edimidir.¹³⁷

Güvenikleştirme çalışmalarında söylem analizi yegâne yöntem değildir. Tam bir analiz ayrıca etkileşim içindeki birimlerin, kolaylaştırıcı koşulların daha geleneksel politik analizlerini ve güvenlik kompleksi teorisinin diğer boyutlarını içermektedir.¹³⁸ Güvenlik için objektif güvenliği ölçü almak güvenikleştirme çalışmasını yerinden edemez, çünkü güvenliğin niteliği politika tarafından sağlanmaktadır. Ancak bu tehdidin kendisinin niteliklerini çalışmanın gereksiz olduğu anlamına gelmemektedir. Tam tersine bu nitelikler güvenlik söz ediminde “kolaylaştırıcı koşullar” arasında önemli bir pozisyona sahiptir.

Kolaylaştırıcı koşullar söz ediminin hangi şartlar altında çalıştığını gösterir. Başarılı bir söz edimi için gerekli olan koşullar iki ayrı kategoride toplanabilir:

---

¹³⁶ Selma Elyıldırım, “Speech Act Theory: Austin And Searle, Söz Eylem Kuramı: Austin ve Searle”, <http://www.thefreelibrary.com/Speech+act+theory%3A+Austin+and+Searle%2FSoz+eylem+kurami%3A+Austin+ve...-a0178451937>, (26.12.2012).

¹³⁷ Soner Akşehirli, “Söz Edimleri Kuramı Açısından Kurgusal Anlatı Metinlerinde Söz Aktarımı”, **Turkish Studies**, Cilt: 6 Sayı:2, 2011, s. 149.

¹³⁸ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 177.

birincisi içsel, linguistik-dilbilgisi – edimin kurallarını takip etmek için¹³⁹ ve ikinci olarak dışsal, içeriksel ve sosyal olarak – edimin yapılabilmesi için bir pozisyonda tutunmalarıdır^{140 141}.

Özetle güvenlikleştirmenin kolaylaştırıcı faktörleri, güvenliğin gramerini takip eden bir söz ediminin içsel talebi; güvenlikleştirici aktörün otoritesine ilişkin sosyal koşullar – konuşmacı ile dinleyici arasındaki ilişkiye dayalı olarak güvenlikleştirme girişimindeki iddiaları dinleyicinin kabul etme olasılığı; ileri sürülen tehditlerin güvenlikleştirmeyi kolaylaştırıcı ya da engelleyici nitelikleridir.¹⁴²

Başarılı bir güvenlik söz ediminin koşulları, *içsel koşullar* ve *dışsal koşullar* olmak üzere iki temel gruptan oluşmaktadır.¹⁴³ İçsel koşullar, bir söz ediminin kurallarını izlemek için gerekli olan dilbilimsel, gramer koşullarıdır. En önemli olanı, güvenlik formunu ve gramerini takip etmek ve içinde var oluşa yönelik bir tehdit, dönüşü imkânsız bir nokta, muhtemel tek bir çıkış yolu barındıran gizli bir plan oluşturmaktır. Genel güvenlik grameri, bunlara ek olarak değişik sektörlerin belirli diyalektlerini de içermektedir. Örneğin toplumsal sektördeki güvenlikleştirici aktörün güvenlik söyleminde kimlik yer almalıyken, çevre sektöründe üzerinde konuşulması gereken kavram sürdürülebilirlik olmalıdır.

Dışsal koşullar, edimin gerçekleştirilebileceği bağlamsal ve sosyal pozisyonu ifade etmektedir. Bu kapsamda iki ana koşul bulunmaktadır. Bunlardan birincisi güvenlikleştirici aktörle ilgilidir. Bu aktörün pozisyonunun resmi otorite olarak tanımlanması gerekmemektedir ancak otorite pozisyonunda olmalıdır. Çünkü güvenlikleştirme girişiminde aktörün ortaya koyduğu iddiaların dinleyici tarafından kabul edilme olasılığı, aktörün otorite pozisyonuyla doğru orantılıdır. Konuşan aktör ile dinleyici arasındaki ilişkilerin kapsamı ve bağlar güvenlikleştirme girişiminin başarısında önemli rol oynamaktadır. İkinci ana koşul ise tehditle ilgilidir. Belirli nesnelere¹⁴⁴ gönderim yapıldığı takdirde, bunların güvenlik tehdidi meydana getiriyor şeklinde algılanması daha kolaydır. Örneğin bir tank, kendi başına

¹³⁹ Veya Austin'in ifade ettiği gibi kabul edilmiş geleneksel prosedürlerin varlığı ve edimin bu prosedürlere göre yürütülmesi için.

¹⁴⁰ Belirli kişilerin ve durumların söz konusu bir olayda prosedürleri harekete geçirmeye uygun olmaları durumu.

¹⁴¹ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 32.

¹⁴² Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 33.

¹⁴³ Buzan, Waever ve de Wilde, s. 33.

¹⁴⁴ Bunlar özellikle tehdit edici nesneler olarak algılananlardır.

güvenlikleştirmeyi gerçekleştirmeyen fakat güvenlikleştirici aktörün söyleminde yer alarak güvenlikleştirmeyi kolaylaştıran bir unsurdur. Aynı mantık, bazı nesnelerin güvenlikleştirmeyi zorlaştırdığı düşüncesinde de görülmektedir.

Bununla birlikte postpozitivizmin en son akımları dış politikaya karşı yeni bir bakış açısı getirmiştir. Politikalar diller, fikirler ve değerlerden oluşmaktadır. Kendimizin dışına çıkamayız ve anlamsız yargılamalar yapamayız. Resmi, özel, hayali veya gözlemsel de olsa dil bize hem fikir hem de eylemler hakkında çok şey anlatır ve tükenmeyen bir kaynaktır.¹⁴⁵

1.2.5. Güvenlik Sektörleri

Güvenlikleştirme teorisi, tehditlerin doğası, güvenlikleştirici aktörler ve referans nesnelerin sınıflandırılması için açıkça bir kategorizasyona gitmiştir. Güvenlikleştirme teorisinin başucu kitabı olan “Security: A New Framework For Analysis” kitabında güvenlik sektörleri detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Askeri, politik, toplumsal, ekonomik ve çevre başlıkları altında beş farklı sektör bulunmaktadır. Bu sektörler hem güvenlik çalışmalarının genişletilmesi çabasına katkıda bulunmuş hem de analizciye sağladığı inceleme çerçevesi dolayısı ile oldukça kıymetli bir araç haline gelmiştir.

1.2.5.1. Askeri Sektör

Askeri sektör, güvenlikleştirme sürecinin en kurumsallaşmış sektörüdür. Devlet halen en önemli referans nesnedir (tek başına olmamakla birlikte) ve yönetici elitler de en önemli güvenlikleştirici aktörlerdir. Bunun nedeni devletlerin askeri kaynakları kontrolleri altında tutmalarıdır. Ancak daha önemlisi yönetici elitlerin yasal ve politik olarak kendi hâkimiyet alanlarında içeriye ve dışarıya karşı güç kullanma haklarının meşruluğuna yaptıkları vurguda yatmaktadır.¹⁴⁶

Algılanan bir tehdit iç kaynaklı ise askeri güvenlik öncelikle yönetici elitin iç barışı, toprak bütünlüğünü ve vatandaşlarından yönelen meydan okumalara karşı

---

¹⁴⁵ Christopher Hill, **The Changing Politics of Foreign Policy**, Palgrave Macmillan, New York, 2003, s. 9.

¹⁴⁶ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 49.

hükümet edebilme yeteneğinin korunması anlamında kullanılmaktadır. Tipik meydan okuma örnekleri ayrılıkçı militanlar, devrimci, terörist ya da suç örgütleri veya hareketleridir. Ayrıca bazı hükümetlerin iktidarlarına meydan okuyan silahsız muhalefete karşı güç kullanmak için güvenlikleştirme yapma ihtimali vardır.¹⁴⁷ Güvenlikleştirme dış tehditlere odaklandığında ise askeri güvenlik öncelikle bir devletin saldırı ve savunma kapasitesi ile diğer devletin yetenekleri ve niyetleri ile ilgilidir.¹⁴⁸

Askeri sektörün güvenlikleştirici aktörleri devlet temsilcileri ile hükümetler arası örgütlerin yetkilileridir. Demokrasilerde mevcut çok seslilik hali nedeniyle baskı grupları, güvenlik ve savunma uzmanları da güvenlikleştirme söylemine katkıda bulunabilmektedirler.¹⁴⁹

Askeri sektörde *fonksiyonel aktörler* bakımından referans nesne ya da güvenlikleştirici aktör olmaksızın sektörün dinamiklerini etkileyebilecek kadar çeşitlilikte fonksiyonel aktör bulunmaktadır. Suikastçılardan özel güvenlik şirketlerine, savunma bürokrasisinden ordulara, mühimmat ve silah tedarikçileri ve üreticilerine kadar uzanan geniş bir yelpaze vardır. Hükümetler ise bu aktörlerin en etkilisidir. Hükümetlerin kendi bekâlarının devamını sağlamak (iktidarlarının devamlılığı) gibi bir amacı bulunmaktadır ve bu durum ulusal çıkar kavramından (egemenlik ve devlet bekası) ayrı görülebilir. Ancak hükümetler, devletler için yetkili güvenlikleştirici aktör olduğundan hükümetlerin kendi menfaatleri (örneğin iktidarda kalabilmek) ile ulusal menfaatler arasında ayırım yapmak epey zordur. Bazı demokratik olmayan hükümetler doğrudan kendi bekaları çerçevesinde güvenlikleştirme yapabilirler. Ancak çoğu hükümet –özellikle de demokratik olanlar – kendi bekalarını devletin bekası ile bağdaştırma yoluna giderler.¹⁵⁰

Tehdit ve hassasiyetlerin mantığı konusunda güvenlikleştirme esas olarak özneler arası bir süreçtir. Tehdit, hassasiyet ve güvenlik nesnel olarak varlığından ya da yokluğundan ziyade sosyal olarak yapılandırılır. Bununla beraber bazı koşullar altında güvenlikleştirmeye ulaşmak daha kolaydır. Tarihi olarak saldırgan ve iyi silahlanmış komşular daha hafif silahlara sahip olanlara ya da daha pasifist olanlara

¹⁴⁷ Buzan, Weaver ve de Wilde, ss. 50-51.

¹⁴⁸ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 51.

¹⁴⁹ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 55.

¹⁵⁰ Buzan, Weaver ve de Wilde, ss. 56-57.

göre daha kolayca bir tehdit olarak yapılandırılırlar. Farklı toplumlar benzer “nesnel” güvenlik durumlarına farklı cevaplar verebilmektedir. Paranoya (olmayan bir tehdidin güvenlikleştirilmesi) ve kayıtsız kalmak (ortaya çıkan bir tehdidin güvenlikleştirilmemesi) durumları da mümkündür. Diğer koşullar sabit kalmak kaydıyla tarihi ve maddi kolaylaştırıcı koşullar güvenlikleştirme ve güvenliksizleştirme süreçlerini sistemik yollardan etkileyebilirler.¹⁵¹

Savaşa giren toplumlar yalnızca vatandaşlarının canlarını ve refahlarını değil aynı zamanda onların kolektif siyasi, ekonomik ve sosyal başarılarını da riske atarlar. Güvenlikleştirme süreci bir kez “düşmanlık” (enmity) üzerinden kodlanmaya başlanınca tehditler ve hassasiyetler olası saldırganların askeri yeteneklerinin önceliği ile algılanır.¹⁵² Bunun yanı sıra askeri yeteneklerin dışında coğrafya, tarih ve politika askeri güvenlikleştirmenin kuruluşunda önemli rol oynarlar. Coğrafya, askeri tehdit ve hassasiyetlerin algılanması ve eyleme geçirilmesinde mesafe ve arazi parametrelerini etkiler. Doğal olarak devletler daha uzak güçlerden ziyade komşularından endişe ederler. Tarih, genel olarak geçmiş deneyimlerin mevcut algıları üzerinde etkisi bakımında askeri tehditleri etkiler. Tarihi düşmanlık ve tekrarlanan savaşların varlığı mevcut tehdit algılarını şekillendirici etki yaratır. Politik faktörler ise askeri tehditleri aktörler arasındaki ideolojik uyum ya da uyumsuzluğa göre etkiler.¹⁵³

1.2.5.2. Çevresel Sektör

Bir taraf ya da cephe olarak “düşmanların” bulunmadığı tehditlerin¹⁵⁴ gündemi belirlediği çevresel sektörün bilimsel ve politik olmak üzere iki farklı gündemi vardır.¹⁵⁵ Bilimsel gündem politikanın merkezinin dışında özellikle bilim adamları ve araştırma merkezleri tarafından yapılandırılır ve günümüz medeniyetlerinin evrimine potansiyel ya da hali hazırda var olan çevre sorunlarına vurgu yapar. Politik gündem ise esasen hükümetleri ilgilendiren bir durumu ifade

¹⁵¹ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 57.

¹⁵² Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 58.

¹⁵³ Buzan, Weaver ve de Wilde, ss. 59-60.

¹⁵⁴ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 81.

¹⁵⁵ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 71.

eder ve çevre sorunlarının nasıl ele alınacağına ilişkin olarak kamu politikalarını ve karar alma süreçlerini kapsar.¹⁵⁶

Nihai olarak akademik çalışmaların gündemi (bilimsel gündem) güvenlikleştirme hamlelerini desteklerken, siyasi gündem üç alanla ilgilidir. Birincisi, bilimsel gündemin sorunlarının devlet ve kamuoyu tarafından ne kadar farkında olunduğudur.¹⁵⁷ İkincisi, bu sorunları ele alacak siyasi sorumluluk üstlenmeyi kabul etmektir. Üçüncüsü ise uluslararası işbirliği ve kurumsallaşma, uluslararası rejim meydana getirme, fayda maliyet hesaplamaları yapma ya da yaptırım sorunları gibi konuların politik olarak nasıl yönetileceğidir.¹⁵⁸

Güvenlik aktörleri ve referans nesneler bakımından çevresel sektörün referans nesnesi medeniyetin ulaştığı seviyenin kaybedilmesi, bir anlamda toplumsal barbarizme dönmektir.¹⁵⁹ Bu konudaki endişeler önemli hayran kitleleri yaratmış sinema filmlerinde de ele alınmıştır. Bir nükleer savaş ertesi dünyasını tasvir eden “Mad Max” serisi ile küresel bir çevre felaketinin ardından yaşananları konu alan “Water World” bunlara birer örnektir.¹⁶⁰ National Geographic kanalının “Kıyameti Bekleyenler” belgeseli ise bildiğimiz anlamda dünyanın sonuna hazırlanarak kuru gıda, su, konserve, gazyağı, silah ve mühimmat depolayan, avlanma yeteneklerini geliştirmeye çalışan insanların hikâyelerini anlatmaktadır. Her şey sona erdiğinde korunaklı ve dışa bağımlı olmayan barınaklarında hayatta kalma şanslarını yükseltmeye çalışmakta olan inançları, taktikleri ve motivasyonları benzersiz bir grup insanın hayatta kalma şanslarını arttırma çabası izleyiciye gösterilmektedir.

Tehdit ve hassasiyetlerin mantığını ise üç maddede sıralayabiliriz. Birincisi, insani eylemlerinin sebep olmadığı, doğanın kendisinden insanlığa yönelik tehditlerdir. Bunlara volkanik patlamalar, depremler, meteor çarpmalar örnek verilebilir. İkincisi insanlığın eylemlerinden kaynaklanan ve tabiat sistemi ile gezegenin yapısında değişime sebebiyet veren medeniyete yaşamsal bir tehdit oluşturan sera etkisi (küresel ısınma) benzeri tehditlerdir. Son olarak, insan eliyle tabiat sistemlerine ve gezegenin yapısında değişime sebebiyet veren ancak

¹⁵⁶ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 72.

¹⁵⁷ Bilimsel gündem siyaset yapanlar, oy verenler ve basın tarafından ne kadar kabul görmektedir?

¹⁵⁸ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 72.

¹⁵⁹ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 75.

¹⁶⁰ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 76.

medeniyete yaşamsal tehdit olarak görünmeyen tehditlerdir (çeşitli mineral kaynaklarının tükenmesi).¹⁶¹

1.2.5.3. Ekonomik Sektör

Ekonomik güvenlik anlayışı, anarşi ortamının politik yapısı ve piyasanın ekonomik yapısı arasındaki çözülmemiş tartışmalarla ilgili uluslararası politik ekonomi çerçevesine yerleştirilmiştir.¹⁶² Liberaller ekonominin toplumsal dokunun temeli olduğunu öne sürerler. Liberalizmin kapitalist elitin pozisyonunu korumakla ilgili olduğu söylenebilir. Sosyalist görüşün güvenlik anlayışı ise ekonomik olarak zayıf olanın güçlü olana karşıtlığına odaklanmaktadır.¹⁶³

Ekonomik sektörde *güvenlik aktörleri ve referans nesneler* küresel piyasaların karmaşık ve soyut sistemi, devletler, sınıflar ve bireylere kadar uzanan, referans nesneler açısından zengin bir alandır.¹⁶⁴ Ekonomik sektörün referans nesnelere yönelik olabilecek belli başlı tehditlerin listesi oldukça uzundur.

- Devletin askeri yeteneklerinin ekonomi ile olan ilişkisi,
- Küresel piyasalarda ekonomik bağımlılık ihtimali (özellikle petrol);
- Küresel piyasanın eşitsizlikleri artıracığı ve kazananlardan çok kaybedenler yaratacağı korkusu;
- Kapitalizmin karanlık tarafı ve yasadışı ticaret (uyuşturucu, suç kardeşlikleri, hafif silahlar);
- Bazı askeri teknolojilerin ticareti (özellikle kitle imha silahları ve onların füze sistemleri);
- Küresel çevre üzerindeki sanayileşme ve kitle tüketiminin yarattığı baskıdan kaynaklanan korkular;
- Uluslararası ekonominin kendi krizleri,
- Zayıflayan liderlik,
- Korumacı reaksiyonların artması;

---

¹⁶¹ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 80.

¹⁶² Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 95.

¹⁶³ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 96.

¹⁶⁴ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 98.

- Küresel finans sisteminde yapısal istikrarsızlardan kaynaklanan korkular bunlardan bazılarıdır.¹⁶⁵

1.2.5.4. Toplumsal Sektör

Toplumsal sektörü organize eden kavram kimliktir. Güvenliksizlik durumu toplulukların bir topluluk olarak bekalarına yönelik potansiyel bir tehdit tanımladığında ortaya çıkmaktadır. Bu kavram “kimlik güvenliği” olarak anlaşılabilir.¹⁶⁶ Kimlik oluşumu için “öteki” vazgeçilmezdir ve büyük önem taşımaktadır. Öteki olmadan “kendi/ben/biz” kavramlarından söz edilmesi mümkün değildir. Bu durumda kimliği oluşturan unsurlar “kendi” ve ona benzeyenlerden ziyade onu “ötekiler”den ayıranlardır. Böylece kimlik, farklılıkların tanımlanması haline gelir.¹⁶⁷ Dolayısıyla bir kimlik inşası; onu tanımlama çabası ve ona bir anlam kazandırma sınırların çizilmesi süreci haline gelmektedir.

Kimlik anlamında sınır çizilme işi ise coğrafi değil sosyal bir süreçtir. Bir grup için merkezi öneme sahip sembollerin, değerlerin ve anlamların tanımlanmasıdır. Bu durum kimlerin “içeride” kimlerin “dışarıda” olduğunun kararıdır. Bu durumda dışarıda kalanlar coğrafi olarak da gerçekten dışarıda kalabilirler. Ancak coğrafi sınırların içinde bulunarak da “dışarıda” kalmak ya da “öteki” olmak mümkündür.¹⁶⁸ Her iki olasılık da güvenlikleştirme için kullanılabilecek birer araç olabilmekte ve toplumsal sektörün konusu haline gelebilmektedir. Hobsbawn’a göre “dışarıdakiler” olmadan “içeridekiler” olamaz, kolektif kimlikler üyelerin ortak noktalarından üretilmez – çünkü “diğerleri” olmamak dışında çok az ortaklıkları vardır.¹⁶⁹

Bireysel ve grup kimliğinin gelişimi çerçevesinde kimlik gelişimi, “ben” ve “diğerleri” bağlamında çeşitli şekillerde tezahür eder. Örneğin diğer grup tarafından yaşatılmış, yoğun aşağılanma ve mağdur olma duygularının yaşandığı olaylar için kullanılan ve efsaneleşen seçilmiş travmalar meselesi; bir grubun üyelerinde başarılı

¹⁶⁵ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 98.

¹⁶⁶ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 120.

¹⁶⁷ Karsten Friis, “From Liminars to Others: Securitization Through Myths”, **Peace and Conflict Studies**, Cilt: 7, Sayı: 2, 2000, s.7-8.

¹⁶⁸ Friis, s. 8.

¹⁶⁹ Galbreath, s. 237.

olma ve başka bir grup üzerinde zafer kazanma duygusu yaratan ve seçilmiş travmalar meselesi; efsaneleşen seçilmiş zaferler konusuyla beraber etnik çatı, ulusal çatı, mağdurluk, ait olma ve hayatta kalma, bölünme ve yaralanmış narsisizmdir.¹⁷⁰

Çevik'in tespitlerine göre, seçilmiş travmalar konusuna örnek olarak Amerika'nın uğradığı 11 Eylül saldırıları verilebilir. Bu saldırı Amerikan tarihinde büyük bir travma olmuştur ve beklenmedik bir aşağılık duygusu yaratmıştır. 'Biz o kadar kuvvetliyiz ki bundan sonra böyle bir travmaya izin vermeyeceğiz politikası' gelişmiş ve Amerika'nın daha sonra dünyadaki prestijini düşürecek olayları başlatmıştır.¹⁷¹

Toplum genellikle devlet nüfusunun geniş ve daha muğlâk bir karşılığı olarak kullanılır ve her zaman bir kimlik taşımayan bir grubu işaret eder. Ulus kavramı da aynı muğlâklığı taşır ancak bazı uluslar farklı şekilde iş görürler. Bazıları kendilerini aynı devlete sadakatle bağlı olan insanlar, bazıları ise kendini etnik, dil, kan ve kültür üzerinden tanımlarlar. İlk durumda duygusal bağlam inorganik ve daha politik iken, diğer durumda ise etnik topluluk bir diğer ifade ile "biz bu ulusun gerçek unsurlarıyız" yapılandırması vardır. Kimliğe yönelik tehditler her zaman "biz" olarak inşa edilenle ilgili bir sorundur ve dolayısı ile "biz"ın yeniden üretimi ile ilgilidir.¹⁷²

Toplumsal sektörün gündemi çeşitli faktörlerle şekillenmesinde öncelikli unsurlardan birisi göçtür. Göç yatay ve dikey rekabet yaratır. Buna göre yatay rekabet durumunda özellikli bir grup insan hala burada yaşıyor olmakla beraber, yaşam biçimlerini bir diğer grup komşu bir grubun kültürel ve linguistik etkileri nedeniyle değiştirmeleri durumunu ifade eder. Dikey rekabet ise bir entegrasyon ya da ayrılıkçı proje nedeniyle insanların kendilerini söz konusu özellikli grup olarak görmeyi bıraktıkları durumudur. Bunun dışında salgın hastalıklar (veba gibi), savaş, kıtlık, doğal felaket, imha politikaları gibi nüfusa kıran getirecek (de-popülasyon) durumlar vardır.¹⁷³ Bir diğer konu ise entegrasyon projeleridir ve bu projeler ister demokratik ister emperyal olsun ortak bir kültür şekillendirmeye çalışırlar. Böylece

---

¹⁷⁰ Abdülkadir Çevik, "Politik Psikolojide Yer Alan Kavramlar", Neden Politik Psikoloji?, <http://www.ppd.org.tr/nedenpolitikpsikoloji.html>. (01.05.2012).

¹⁷¹ A. Tarık Çelenk, Prof. Dr. Vamık Volkan ile politik psikoloji analizleri üzerine, 3 Eylül 2008, <http://www.turkpsikoloji.com/node/249>'den aktaran Ece İnan, "Politik Psikoloji ve Siyasal İletişim", http://www.politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/politik_psikoloji_ve_siyasal_iletisim.pdf (09.11.2012).

¹⁷² Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 120.

¹⁷³ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 121.

devlet aygıtı kültürel yeniden üretilmenin araçlarını kontrol edebilmektedir. Daha baskıcı örneklerde ise azınlıklar kendi kültürlerini yeniden üretmek konusunda kabiliyetlerini kaybederler, çünkü çoğunluk, devleti eğitimi, medyayı ve diğer sistemleri yapılandırmak ve çoğunluğun kültürünün lehine şekillendirmiştir.¹⁷⁴

Toplumsal güvenliğin *referans nesneleri ve güvenlik aktörleri* kabileler, klanlar ve uluslar (ayrıca kimilerinin azınlıklar olarak tabir ettiği ulusa benzer etnik birimler), medeniyetler, dinler ve ırktır.¹⁷⁵ Tehdit ve hassasiyetlerin mantığı ise bir toplumun kimliğini nasıl ve neye göre yapılandığına bağlı olarak değişim gösterir.¹⁷⁶

Campbell farklılık çelişkisinin, tehlike ve tehdit konularına bağlı olan dış politikayı nasıl üretebileceği konusuna yoğunlaşmıştır. Kimliklerini güvence altına almak için, devletler farklı, değersiz ve tehdit edici dış ülkeler kuran “sınır üreten siyasi icraatlar” ile ilgilenmektedirler. Farklılık hem devletin içinde hem de dışında mevcut olduğundan, bütün ve düzenli bir dâhilîyi düzensiz ve farklı bir harici ile sıralayarak farklılığın ve tehlikenin dışsallaştırılması dâhili ve harici arasındaki farkı ortaya çıkarmaktadır. Bu şekilde devletin varlığı güvence altına alınacaktır. Dışsallaştırma ayrıca “yabancı” ve “dış” karşıt unsurları temsil ettiği ve çağrıştırdığından devlet içinde disiplin rolü oynayacak ve onları dış tehditlere itecektir.¹⁷⁷ “Dış” kavramı bir anahtar görevi görmektedir. Çünkü içerisi ve dışarı arasındaki sınırları belirlemektedir. Örneğin Jorgensen’e göre Avrupa devletlerinin dış politikalarını incelediğimizde, aslında onların aralarındaki sınırların ve siyasi toplulukların kimliklerini de incelemiş olmaktadır.¹⁷⁸

1.2.5.5. Politik Sektör

Bu kategoride egemenliğe yönelik askeri olmayan tehditlerden söz edilmektedir. Politik sektörün sorunu paradoksal olarak en geniş sektördür. Bir

¹⁷⁴ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 122.

¹⁷⁵ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 123.

¹⁷⁶ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 124.

¹⁷⁷ Bahar Rumelili, “Constructing Identity and Relating to Difference: Understanding the EU’s Mode of Differentiation”, **Review of International Studies**, Cilt: 30, Sayı: 1, 2004, ss. 27-47.

¹⁷⁸ Knud Erik Jorgensen, “European Foreign Policy: Conceptualising the Domain”, **Contemporary European Foreign Policy**, Der. Walter Carlsnaes, Helene Sjursen, Brian White, Sage Publishers, London, 2004, s. 32.

anlamda tüm güvenlik dediğimiz şey politiktir. Tüm tehditler ve hassasiyetler politik olarak tanımlanır ve oluşturulurlar. Politikleşme de tanımı itibariyle politiktir ve bunun da uzantısı olarak güvenlikleştirme bir politik eylemdir.¹⁷⁹

Buzan’a göre politik tehditler devletin örgütsel istikrarını hedef alırlar. Amaçları bir hükümeti belirli bir politika konusunda baskı altına almaktan, hükümeti yıkmaya, ayrılıkçılığı körüklemeye, devlet yapısını, ulusal kimliğini ve oluşum ideolojisini bozmaya kadar uzanır. Devlet asli politik varlık olması dolayısı ile politik tehditler askeri tehditler kadar korkutucudurlar. Bu durum zayıf devletler için daha geçerli bir durumdur.¹⁸⁰

Politik güvenlik sektörünün *güvenlik aktörleri ve referans nesnelerinden* toprak bütünlüğü (bağımsızlık ve egemenlik bağlamında) ve devlet ana referans nesneleridir. Diğer devlet benzeri ya da devlet paralelindeki politik örgütler de zaman zaman referans nesne olabilirler. AB gibi yarı-süper devletler; bazı kendi kendine örgütlenen, devletsiz toplumsal gruplar; taraftarlarının sadakatlerini harekete geçirebilen ulus-ötesi dini veya ideolojik hareketler diğer referans nesneler olabilirler.¹⁸¹

Söz konusu devlet olunca çoğunlukla *güvenlikleştirici aktörler* hükümetlerdir. Bir hükümet güvenlik argümanlarını (devletle ilgili) daha çok kendisini tehdit altında olduğunda kullanma eğilimdedir. Bu durum hem iç hem de dış tehditlerde gözlemlenir.¹⁸²

Tehditlerin mantığını ise 3 başlıkta toplamak mümkündür. Bunlar fikir (idea - devlet düşüncesi), fiziki temel ve kurumlardır. Fikirler milliyetçilik ve politik ideoloji gibi devleti bir arada tutarlar. Bu fikirleri tehdit ederek politik düzenin istikrarını tehdit edilmiş olur. Bu türden tehditler mevcut hükümet yapısına (onu meşrulaştıran ideolojinin sorgulanması yoluyla), devletin toprak bütünlüğüne veya doğrudan devletin varoluşuna yönelik olabilir. Dışarıdan kaynaklanan tehditlerin neredeyse tamamı – eğer “tehdit” ve “güvenlik sorunu” olarak adlandırılıyorsa – referans edilen yer egemenliğin ihlali ya da kardeşi kavram iç işlerine karışmadır.¹⁸³

¹⁷⁹ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 141.

¹⁸⁰ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 142.

¹⁸¹ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 145.

¹⁸² Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 146.

¹⁸³ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 150.

Bazı durumlarda uluslararası toplum soykırım, saldırganlık ya da basitçe “iyi yönetim” eksikliğini gerekçe göstererek müdahaleyi meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Bu tür durumlarda çift taraflı güvenlikleştirme gerçekleşir. Şüphesiz hükümet egemenliği ihlal edildiği gerekçesiyle (soykırım yapmanın hakkı olduğunu söyleyerek değil, karar her ne ise bir iç karar olduğu iddiası üzerinden iddiasını ifade edecektir) karşı çıkacaktır. Diğer taraftan uluslararası toplum ise bazı temel ilkelerin ihlal edildiğini öne sürecektir. Çünkü egemenlik ve içişlere karışmama modern devletler sisteminin temel esaslarındandır ve müdahale eden ya da karışan aktöre çok güçlü itirazları olmaktadır.¹⁸⁴

Güçlü ve zayıf devletler arasındaki ayırım ise politik tehditlere olan hassasiyetlerinin farklılıkları bakımından önemlidir. Güçlü devlet politik tehditlere karşı daha az hassas olacaktır, etnik bölünmelere uğramayacak ve haliyle ayrılıkçı eylemlere karşı kapalıdır. Ayrıca hükümet de dış destekli muhalefete karşı hassas olmamaktadır.¹⁸⁵ Zayıf devletler ise daha hassastırlar. Ayrılıkçılık nüfusun bir bölümünün kendi devletine sahip olma talebidir, başka bir gücün söz konusu nüfusu kendi insanı olarak görmesi ya da yine başka bir devletin yayılmacılığı nedeniyle nüfus ya da toprak üzerinde hak iddia etmesi şeklinde kendisini gösterebilir. Her durumda da bir dış aktörün konuya bağlanması söz konusudur.¹⁸⁶

AB için güvenlikleştirme girişimlerinde sektörler arası ayırımın kesin çizgilerle yapılabilmesi güçleşmektedir. Ayrıca bir diğer sorun ise söz konusu tek bir devlet olduğunda dinleyicinin güvenlikleştirme girişimlerine vereceği reaksiyonun kabulü ya da reddinin tespiti daha kolay yapılabilmektedir. Çünkü göreceli olarak bir devletin algılarını şekillendiren unsurları açıklamak ve iç siyasal gelişmelerinin izini sürmek analizci için daha kolaydır. Buna rağmen AB’nin dış ve güvenlik politikalarına ilişkin olarak güvenlikleştirme kuramı çalışmak mümkündür. Bunun için Birliği meydana getiren öznelerin ve yaşanan süreçlerin gözden geçirilmesi sınırların dışında ve içindeki güvenlikleştirme ve güvenliksizleştirme girişimlerini değerlendirmek açısından yararlı ipuçları sağlamaktadır. Güvenlikleştirme çalışmalarının yöntem olarak benimsediği söylem analizinde, söylemi analizci için anlamlı kılacak olan tarihi sürecin kısaca değerlendirmesini yapmak olarak

---

¹⁸⁴ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 151.

¹⁸⁵ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 152.

¹⁸⁶ Buzan, Weaver ve de Wilde, s. 153.

görünmektedir. Çünkü bu girişimler sadece gündelik gelişmelerden ortaya çıkmamaktadır. Dış politika ve güvenliğe dair üretilen söylem geçmişin siyasi, ekonomik ve askeri deneyimlerinin izlerini taşımaktadır. Bu izlerin sürülmesi AB'nin kendi sınırları içinde ve sınırlarının ötesindeki güvenlikleştirme ve güvenliksizleştirme girişimlerinin incelenmesi bakımından önem taşımaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ORTAK DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASI'NIN OLUŞUMU

Dış politika uluslararası ilişkilerde bağımsız bir aktör (genellikle bir devlet) tarafından yürütülen resmi dış ilişkilerin toplamıdır. Hill'e göre bağımsız aktör kalıbı AB gibi bir yapının da bu tanıma dâhil olmasını mümkün kılmaktadır. Dış ilişkiler, yürütülen mevcut pekçok uluslararası işlemin, devletlerin veya diğer unsurların yönetim mekanizmalarının tüm organlarından alınan çıktıların dâhil edilmesinden ortaya çıkar. Dış politika ise, aktörlerin genellikle dünyanın geri kalan kısmıyla, her bir faaliyeti için resmi ilişkilere topyekûn olarak verilen isimdir. Bunun yanı sıra dış politikanın içinde “yabancı”¹⁸⁷ unsuru vardır. Çünkü dünya tek ve türdeşleşmiş birimlerden ziyade belirli topluluklara ayrılmaktadır. Bu toplulukların çeşitli alanlarda yabancılar (dışarıdakiler) ile başa çıkabilmeleri için bazı stratejiler geliştirmesi gerekmektedir.¹⁸⁸

Devletler için ideoloji ulusal rollerin, imajların, politikaların, ahlaki inançların inşa edilmesinde entelektüel bir çerçeve sağlamaktadır.¹⁸⁹ Güvenlik ise bir ulusal kimliğin kurulmasında ya da yeniden kurulmasında rol oynar.¹⁹⁰ Dış politika ortaya çıkardığı “iç” kavramından ayrı tutulamaz. İç topluluk veya devlet olmadan, dış politikanın da varlığından söz edilemez. Dış politika tek baskın bir değer ve bir kurallar dizisinin olduğu satranç oyununa benzetilemez.¹⁹¹ Ayrıca dış politika dışarıdaki çevre ile ilişki kurulmasını sağlayan, dışarıdaki dünyanın algılarına dair kanıtlar toplayan, çıkarlar tarafından belirlenmiş amaçların gerçekleştirilmesi için bir araç işlevi görmektedir. Sosyolojik olarak ise topluluğun kendisini dış dünyaya karşı tanımlayan temel bir mekanizmadır.¹⁹²

Proedrou'ya göre dış politikanın şekillenmesinde 3 faktör rol oynar:

---

¹⁸⁷ “Yabancı” sözcüğü Latince “dışarı” anlamına gelen “foris”ten gelmektedir.

¹⁸⁸ Hill, *The Changing*, s. 3.

¹⁸⁹ K.J.Holsti, *International Politics: A Framework for Analysis* (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1974), pp.266–7’den aktaran Rick Fawn, “Ideology and National Identity in Post-Communist Foreign Policies”, **Ideology and National Identity in Post-Communist Foreign Policies**, Der. Rick Fawn, FRANK CASS, London, 2004, ss. 6-7.

¹⁹⁰ Fawn, *Ideology and National Identity*, s. 12.

¹⁹¹ Hill, *The Changing*, s. 37.

¹⁹² Alla Kassianova “Russia: Still Open to the West? Evolution of the State Identity in the Foreign Policy and Security Discourse”, **Europe-Asia Studies**, Cilt: 53, Sayı: 6, 2001, s. 821.

1. Uluslararası sistemin baskısı: Küreselleşmeye rağmen coğrafya fırsatlar sunmaya devam etmektedir. Anarşiden dolayı devletler mümkün olan en üst düzeyde güvenlik ve refahları için ittifaklar kurmak zorundadırlar. Tek kutupluluktan aşama aşama çok kutupluluğa doğru evrim geçiren uluslararası sistemin doğası benzersiz fırsatlar ve kısıtlamalar yaratmaktadır.
2. Devlet ve toplumsal çıkarlar: Bir devletin dış politikasını anlayabilmek için açıkladığı temel çıkarlarına bakmalıyız. Bunun yanı sıra dış politikayı etkileyen toplumsal faktörleri anlamak da son derece önemlidir. Devlet içindeki potansiyel çıkar çatışmaları istikrarsız ve çelişen siyasi inisiyatifleri anlamamızı sağlar.
3. Kimlik politikası: Dış politikanın oluşmasında siyasi elitlerin ve halkın ideolojik arka planları bulunur. Ayrıca tarihi deneyimler ve geçmişten gelen siyasi bağlar da büyük önem taşır.¹⁹³

Dış politika denince akla doğal olarak bu politikanın kurucu unsuru devlet gelmektedir. Devletin toplumsal bir kurum olarak tanımlanması tarihi, ekonomik, sosyolojik ve siyasi gelişimiyle ilgili tartışmalar bu çalışmanın konusu değildir. Ancak devleti dış politikadan, dış politikayı da devletten ayırabilmek mümkün görünmemektedir. Mehmet Ali Kılıçbay'ın "her an gördüğümüz gökyüzü kadar kuşatıcı bir olgu"¹⁹⁴; Christopher Pearson'ın "emrettiği tıbbi koşullar altında yer alması gereken doğumumuzun zorunlu onayından, ölümümüzün zorunlu kaydına kadar daima bizimle olduğunu hissettiğimiz"¹⁹⁵ devlet hiç kuşku yoktur ki dış politikanın tüm zamanlarda en öncelikli aktörü olmuştur.

Dış politikanın devletlerin kurulmasında, kavramsal olarak tarihi ve sosyolojik oluşumunda çok önemli rol oynadığını söylenebiliriz. Franz Oppenheimer ünlü "Devlet" isimli yapıtında ilkel toplumlardan anayasal devlet modeline geçiş

---

¹⁹³ Filippou Proedrou, "Ukraine's Foreign Policy: Accounting for Ukraine's Indeterminate Stance Between Russia and the West", **Southeast European and Black Sea Studies**, Cilt: 10, Sayı: 4, 2010, s. 446.

¹⁹⁴ Mehmet Ali Kılıçbay, "Devletin Yeniden Yapılanması", Doğu Batı, Sayı 1, Kasım-Aralık-Ocak, 1997, s.15'ten aktaran Onur Kınlı, **Osmanlı'da Modernleşme ve Diplomasi**, İmge Kitabevi, Ankara, 2006, s. 22.

¹⁹⁵ Christopher Pierson, **Modern Devlet**, çev. Dilek Hattatoğlu, Çiviyazıları Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 19.

sürecini anlatırken şu ifadelere yer verir: “Devlet, oluşu sırasında tümüyle, varlığının ilk aşamasında ise özünde ve neredeyse tümüyle, zafer kazanmış bir insan grubunun, yendikleri üzerindeki egemenliğini bir düzene bağlamak ve kendini içten gelecek ayaklanmalarla dıştan gelecek saldırılara karşı güvenceye almak amacıyla, yendiği gruba zorla kabul ettirdiği bir toplumsal kurumdur”.¹⁹⁶ Dolayısıyla kendi sınırlarının dışındakiler ile olan çatışma ya da işbirliği durumları devletin kendini ortaya koyması anlamında oldukça belirleyici bir etkidir. Bu zahmetli uğraşın neticesinde oluşturulan devlet organizasyonunun referans nesne haline getirilmesi hem oluşumu sırasındaki fedakârlıklara ve kahramanlık hikâyelerine hem de hasar görmesi ihtimalinde “koruduğu” vatandaşlarının başına gelebileceklerine dair atıflarda güvenlikleştirmeyi gözlemlemek oldukça kolaydır.

Wallerstein’in da belirttiği gibi devletlerin sınırları vardır ve bu sınırlar yasa ilanı yoluyla veya başka devletler tarafından diplomatik olarak tanınmayla hukuken saptanmaktadır. Saptanan sınırlara ise genellikle itiraz gelmiştir; itirazlara cevap ise hakemlik veya zor (boyun eğme ya da eğdirme) yoluyla çözülmüştür.¹⁹⁷ Bu noktada ise karşımıza savunma ve güvenlik çıkmaktadır. Dış politikanın öncelikli konusu ülke-ulus-devlet üçlüsünün savunulması olarak kendini göstermiştir.

Haliyle “dış politika” ve “güvenlik politikası” devletlerin hem oluşumları, hem meşruiyetleri noktalarında hem de görev ve sorumlulukları anlamında son derece önemlidir. Özel mülkiyetin tarih sahnesine çıkışı, nüfus artışı, iş bölümü ve uzmanlaşma; fetihçi devlet ve tarım toplumu derken Avrupa’da Roma İmparatorluğu sonrası kendine özgü koşulların ortaya çıkardığı parçacıklı bir siyasal örgütlenme olan feodalizmin tecrübe edilmesi ile çok büyük bir siyasi birikim elde edilmiştir. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş süreçlerinde ise kapitalistleşmenin siyasal üst yapısını oluşturan ulus-devlet örgütlenmesi modern çağın popüler modeli olmuştur. 20 yüzyıl ise ulus devletin genel kabul gördüğü, her ne kadar kendi çelişkileriyle türlü problemleri ve çatışma ortamlarını beraberinde getirmiş olsa da siyasal, ekonomik ve sosyal sorunlara bir cevap kabul edildiği dönem olmuştur. Dil, din, kader, ortak tarih, ortak düşman, ortak hedef, ortak kültür, ortak soy türdeşlikleri

---

¹⁹⁶ Franz Oppenheimer, **Devlet**, çev. Alaeddin Şenel, Yavuz Sabuncu, Engin Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 43.

¹⁹⁷ Immanuel Wallerstein, **Tarihsel Kapitalizm**, çev. Necmiye Alpay, Metis Yayınları, İstanbul, 2006, s. 41.

üzerine kurulu devletin sınırlarının, ulusun sınırları ile örtüşmesi istenmiştir.¹⁹⁸ Ulus-devletin üzerine düşen görevlerden biri de bu türdeşliği ve türdeşliğin unsurları ile iç pazarı ve sermayesini dışarıya karşı korumak, gücü doğrultusunda geliştirmek üzerine kurgulanmış bir yapıdır. Haliyle benzer güdülere, alt-yapılara ve hedeflere sahip birimlerden oluşan “yarı anarşik” bir dünyada ulus-devletin dış politikası onun için “yaşamsal” bir öneme sahip olmaktadır. Böylece ulus-devlet yapısı altında devletle birlikte ulusal kimlik de bir referans nesne olacaktır. Dolayısıyla siyasal bir yapı anlamında ne olduğuna ilişkin tartışmalar bir yana AB için bir dış politikadan söz etmek ve AB’nin dış politikasını analiz etmek bazı sıkıntılara rağmen mümkün görünmektedir.

2.4. AVRUPA’YI KURMAK

Avrupa bildiğimiz şeyleri tam olarak anımsatmaz ama sahip olduğumuz şeylerin çoğundan parçalar zaten almıştır, bu bir devlet de uluslararası bir kurum da olabilir. Hem bir oyuncudur hem de bir süreçtir; hükümetler arası ve federaldir, denetimsiz ya da mutlaklıdır. Kültürlerin etkileşim içinde olduğu ve gücün seyredildiği; sayısız siyasi, ekonomik, sosyal, kamusal ve özel oyuncu arasında dağıldığı bir yerdir. Avrupa hareket halindeki bir hedef ama tamamen de farklı bir şeydir.¹⁹⁹ Coğrafi olarak ise Avrupa, Asya’nın uzantısı bir yarımadadır. Braudel’in ifadesiyle “Asya’nın küçük bir burnu”dur. Bu haliyle doğuya doğru genişleyen uçsuz bucaksız bir kıtasal mekânla ve dünyanın yedi deniziyle bağlantılıdır.²⁰⁰ Bu iki niteliği bakımından jeopolitik kuramların en ünlülerinden kara hâkimiyeti ve deniz hâkimiyetini doğrulayacak tarihi gerçekliklere sahiptir.²⁰¹

Orta Çağ Avrupası’nın siyasal yapısına baktığımızda ilk dikkat çeken unsurların feodal birimlerin siyasi rekabeti etrafında organize olmuş siyasi yapı, zümreler (aristokratlar, ruhban sınıfı ve diğerleri) etrafında kümelenen sosyal

¹⁹⁸ Ozan Erözden, “Ulus-Devletin Geleceği”, **Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar**, Der. Faruk Sönmezoğlu, Der Yayınları, İstanbul, 1998, s. 2.

¹⁹⁹ Fabrizio Tassinari, **Avrupa Komşularından Neden Korkuyor?**, Çev. Figen Dereli, İnkılap Yayınları, İstanbul, 2011, s. 31.

²⁰⁰ Fernand Braudel, **Uygurlıkların Grameri**, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, 1996, s. 321.

²⁰¹ H.J. Mackinder, “The Geographical Pivot of History”, Blackwell Publishing, Cilt: 23, Sayı: 4, 1904, ss. 434-436; Alfred Thayer Mahan, **Deniz Gücünün Tarih Üzerine Etkisi**, Çev. Kerem Fındık, Melahat Fındık, Q Matris Yayınları, İstanbul, 2003.

sınıflar; parçalanmışlık, güvenliksiz ortam, ticari hayatın durağanlaşması²⁰² ve istikrarsızlık olduğu görülmektedir.

Roma İmparatorluğu'nun²⁰³ merkezi otorite olarak sağladığı güvenlik, istikrar ve görece bütüncül ortamının ardından ortaya çıkan yapı bölünmüş ve parçacıklı bir politik yapıdır. Bu bölünmüş yapının belki de tek ortak paydası Katolik kilisesinin sağladığı birliktir ancak Reformasyon²⁰⁴ süreci bu birlikteliği de ortadan kaldırmıştır. Tam da bu noktada şu sorunun sorulması anlamlı görünmektedir. 21. yüzyılın bütünleşmiş Avrupası'nı bir nihai ürün olarak değerlendirecek olursak yüzyıllar boyu süregelen çatışmalarıyla birlikte bir Avrupa iç savaşları²⁰⁵ tarihinden söz etmek mümkündür. Peki, yüzyıllarca siyasi olarak bölünmüşlük gösteren Avrupa'yı bir araya gelme, ortak hareket etme, tek ses olma noktasına getiren; ortak bir dış politika üretme heyecanına sevk eden nedir?

Avrupa'daki ilk devasa ayrılma hareketi 9. yüzyılda²⁰⁶ Katoliklerin gözlerini Roma'ya, Ortodoksların ise İstanbul'a çevirmesiyle yaşanmıştır. 1054'te Papa ile Konstantinopol patriğinin karşılıklı birbirlerini aforoz etmeleriyle sembolize edilen ve Dördüncü Haçlı Seferi'nden sonra Konstantinopol'ün işgali (1204-1261) nedeniyle giderilmesi imkânsız hale gelen büyük bir bölünme yaratılmıştır.²⁰⁷ Katolik ve Ortodoks²⁰⁸ olarak yaşanan ilk sosyal ayrımın ardından ikinci büyük sosyal ayrım Kuzey-Güney ekseninde yaşanmış ve Katolik-Protestan ayrımı ortaya çıkmıştır.

Paul Kennedy, Roma'dan sonra merkezi bir otoritenin ortaya çıkmaması, imparatorluk organizasyonun kurulamaması ve dolayısıyla politik çeşitliliğin

²⁰² Ayrıntılı bilgi için bkz. Recep Kök, **İktisadi Düşünce: Kavramların Analitik Evrimi**, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İzmir, 2000, s. 28-35; Herbert Heaton, **Avrupa İktisat Tarihi: İlkçağdan Sanayi Devrimine**, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Yayınları, Ankara, 1995, ss. 59-82.

²⁰³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Patrick Le Roux, **Roma İmparatorluğu**, Çev. İsmail Yerguz, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2011; Edward Gibbon, **The History of The Decline and Fall of the Roman Empire Vol 1**, Hayes Barton Press, 1975, ss.21-52.

²⁰⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Andrew Pettegree, **The Reformation World**, Routledge, London, 2000, ss. 9-71; Hans J. Hillerbrand, **Division of Christendom: Christianity in the Sixteenth Century**, Westminster John Knox Press, Kentucky, 2007, ss. 65-93; Fiona Macdonald, **Reformation: Events and the Outcomes**, Evans Brothers Limited, London, 2002, ss. 50-58.

²⁰⁵ 1870 Fransız Prusya Savaşı'ndan İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar geçen dönemde Avrupa kıtasında yaşanan savaşların geneline verilen isimdir.

²⁰⁶ Braudel, Uygarlıkların Grameri, s. 322.

²⁰⁷ William Chester Jordan, "Ortaçağda 'Avrupa'", **Avrupa Fikri**, Der. Anthony Pagden, Çev. Rahmi Ögdül, Mesut Varlık, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010, s. 92.

²⁰⁸ Khaled Anatolios, Stephen F. Brown, **World Religions: Catholicism and Orthodox Christianity**, Infobase Publishing, New York, 2009, ss. 26-95.

sebebinin coğrafyaya bağlamaktadır. O'na göre Avrupa'da geniş düzlüklerin bulunmayışı imparatorluk kurmak için önemli bir eksikliklerdir. Atlı birliklerle kurulacak bir imparatorluğun egemenliğini kabul ettireceği ovalar bulunmamaktadır. Geniş ve bereketli akarsu bölgeleri yoktur. Avrupa kıtası vadilerdeki dağınık nüfus merkezlerini birbirinden ayıran sıradağlar ve geniş ormanlarıyla çok daha kesintilidir; iklimi de kuzeyden güneye ve batıdan doğuya doğru değişkenlik gösterir. Bu da “denetimi” zorlaştıran bir durum yaratır.²⁰⁹ Siyasi bölünmüşlük durumu, Roma İmparatorluğu sonrası kıtadaki güçlerin sınırlarını gösteren bir siyasi haritayı yamalı yorgana benzetir. Bu yorgan üzerindeki desenler bir yüzyıldan diğerine değişse de birlik sağlamış bir imparatorluğun varlığına işaret eden tek bir renk hiçbir zaman kullanılamamıştır.²¹⁰ 20. yüzyıl Avrupası'nın ise tek renkli bir imparatorluk ya da ulus-devlet modeli altında olmasa da tekil bir örnek olarak AB'nin sınırlarını gösteren bir haritayı çizebilmiştir.

Avrupa'nın bölünmüşlüğünün ve türdeş olmayışının tablosunu gözler önüne seren çarpıcı bir metin olan 1785 tarihli “Siyasal Barometre” isimli broşüre göz atarak parçalanmışlığın imajlarda nasıl tezahür ettiğini görmek mümkündür. Avrupa'da ortak bir dış ve güvenlik politikasına giden yolun zorluğunu görmek bakımından anlamlıdır. Söz konusu çarpıcı broşür okuyuculara şöyle seslenmektedir:

*Portekiz her şey için yalvarır,
İspanya her şeyi verir,
Napoli her şeye katlanır,
Parma her şeyle uzlaşır,
Venedik her şeye sessiz kalır,
Ceneviz her şeye güler geçer,
Sardinya her şeyi gözler,
İngiltere her şeye yardım eder,
Fransa her şeye karışır,
İsviçre her şeyi yorumlar,
Rusya herkesi korkutur,
Almanya her şeyi taklit eder,
İsveç her şeyi yâd eder,
Danimarka her şeye katlanır,
Polonya her şeyi kaybeder,
Prusya her şeyi arapsaçına çevirir,
Osmanlı her şeye hayret eder,*

---

²⁰⁹ Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri – 1500'den 2000'e Ekonomik Değişme ve Askeri Çatışmalar**, çev. Birtane Karanakçı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 1998, s. 21.

²¹⁰ Kennedy, s. 21.

*Kutsal İmparatorluk her şeye inanır,
İmparator her şeye heves eder²¹¹
Papa her şeye göz yumar,
Her şey birbirine karışır,
Ve böylece her şey dağılır,
Ve de, Tanrı yardımcımız olsun,
Yoksa Şeytan parsayı toplar.²¹²*

Efsaneler ve mitoloji de Avrupa'nın tanımlanmasının ne denli zor bir uğraş olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, Yunan mitolojisine göre Cadmos²¹³, Delfi kâhinine, kaçırılan kız kardeşi Europa'nın nerede olduğunu sorduğunda "O'nu bulamayacaksın!" cevabını almıştır.²¹⁴ Yurdusev'e göre uzunca bir süre coğrafi alan olarak Avrupa vardır ama Avrupalılar yoktur.²¹⁵ Her ne kadar coğrafyanın ötesinde – özellikle Roma'nın Hristiyanlığı kabulü ile - anlamlar yüklenmiş olsa da Avrupa'nın toplumsal ve kültürel bir anlam ifade etmesi için modern dönemlerin gelmesi beklenmiştir.

Virgil²¹⁶ destansı eseri The Aeneid'de Roma ulusunun kökenini şiirsel bir dille anlatmıştır. Efsaneye göre Romalılar, tarihlerini Küçük Asya'da Truvalıların çöküşüne kadar geri götürmüşlerdir. Doğu uygarlığının yükünü bir miras olarak kabul etmenin Batı'nın bir kaderi olduğu fikri, Roma'nın kökenlerini açıklayan efsanelerde merkezi anlamda önem taşıyan bir söylem olmuştur. Bu fikir, daha sonraları Batı'nın Doğu'ya karşı geliştireceği tutumları meşrulaştırmada kullanılacak en büyük dayanaklardan biri halini almıştır.²¹⁷

---

²¹¹ Burada Avusturya İmparatoru'ndan söz edilmektedir.

²¹² 1785 yılında Siyasi Barometre adlı bildiriden; W.Killy'nin (der) *Zeichen der Zeit*, Bir Alman Okuma Kitabı, I'den, Frankfurt/Hamburg, 1962, s.25'ten aktaran Ulrich Im Hof, **Avrupa'da Aydınlanma**, Çev. Şebnem Sunar, Afa Yayıncılık, İstanbul, 1995, ss. 87-88.

²¹³ Bugünkü Lübnan topraklarında kurulmuş antik Phoenicia prensidir. Ailesi tarafından Phoenicia sahillerinden Zeus tarafından kaçırılan kız kardeşini bulup geri getirmesi için görevlendirilir ancak başarılı olamaz.

²¹⁴ Tassinari, Avrupa Komşularından Neden Korkuyor?, s. 39.

²¹⁵ A. Nuri Yurdusev, "Avrupa Kimliğinin Oluşması ve Türk Kimliği", **Türkiye ve Avrupa**, Der. Atilla Eralp, İmge Yayınları, Ankara, 1997, s. 32.

²¹⁶ Publius Vergilius Maro antik Roma'da yaşamış bir şairdir ve Latin edebiyatı üzerine yaptığı çalışmalarıyla tanınır. Ayrıca, M.Ö. 29-19 yılları arasında yazdığı "the Aeneid" eserinde, Truvalı Aeneas'ın maceralı İtalya yolculuğunu epik bir dille anlatır. Bu eser basta Dante'nin İlhai Komedyası olmak üzere, Batı edebiyatının ilham veren eserlerden birisi olmuştur.

²¹⁷ Gerard Delanty, **Avrupa'nın İcadı**, Çev. Hüsamettin İnaç, Adres Yayınları, Ankara, 2005, s. 33.

2.4.1. Ortaçağ'dan Rönesans ve Reformasyon'a

Feodalizm deneyimi modern Avrupa'nın inşasında ve Avrupalıların zihin haritasında büyük yer tutmuştur. Braudel'in deyiimiyle geniş mahreçlerden yoksun olan, geçimlik bir ekonomiye gerilemiş bulunan, "kuşatılmış veya daha doğrusu istila edilmiş bir kale" olan, karanlıkları ve hayatta kalabilmek için her gün mücadele etmek zorunda olan bir Avrupa'yı tasvir eder.²¹⁸ Feodal Avrupa'nın iki önemli sosyal sınıfı siyasi otoriteyi temsil eden aristokrasi ve kilise örgütlenmesinin üyeleri olan ruhban sınıfıdır. Tarıma dayalı iktisadın ana üretim aracı olan toprağın sahibi aristokrasi aynı zamanda siyasi iktidarın da sahibidir ve egemenliğini ruhban sınıfıyla kurduğu ittifakla pekiştirmiştir. Bu ittifakın diğer tarafı olan ruhban sınıfı ise bazı özel hak ve ayrıcalıklara sahip olmuştur. Ancak bazı gelişmeler ile bu iki güçlü ve toplumsal düzeni belirleyen sınıfın arasına yeni bir sınıfın girişi, Avrupa tarihini geri dönülemez bir şekilde şekillenmiştir. Bu zamanla parlayacak olan sınıf tüccarlardır. Tüccarlar zaman içerisinde güçlenerek üretim araçlarının kontrolünü elde ederek ve yeni bir toplumsal, siyasal ve ekonomik düzenin başlıca kurucu aktörleri olmuşlardır.

Bu yeni oluşan sınıfın önce iktisadi gücü ardından da siyasi gücü eline alarak yeni bir siyasal toplumsal yapı kurması kolay ve hızlı olmayacaktır. Neticede bin yıllık yerleşik bir yapı söz konusudur. Her ne kadar süreç içinde aristokrasi ve ruhbanların iktidara tutunması zorlaşmaya başlayacak olsa da sahip oldukları unvan ve ayrıcalıklardan direnç göstermeden vazgeçmeyecekleri için çatışma kaçınılmaz olmuştur. Egemenlerin nöbet değişiminde tüccar sınıfı çok önemli bir rol üstlenmiştir. Avrupa'daki rejimlerin çoğu pazar ekonomisiyle tanışarak karşılıklı bağımlılığa dayalı bir ilişki içine girmiş; pazar ekonomisi için iç düzen ve (yabancılar söz konusu olduğunda bile) keyfiliğe dayanmayan bir yasal sistem kurmuşlardır.²¹⁹ Böylece rasyonel yönetim ve aklın Avrupalı hayatlar üzerindeki bugünlere kadar gelecek olan geleneği başlamıştır.

Her şeyden önce ticaret yapmak için güvenli ve istikrarlı bir ortama ihtiyaç duyulur. Roma sonrası Avrupa'nın en önemli özelliklerinden ikisi güvenlik sorunları ile istikrarsızlık ve bu iki unsura paralel olarak ticaretin zor ve maliyetli yapılışıdır.

²¹⁸ Braudel, Uygarlıkların Grameri, s. 328.

²¹⁹ Kennedy, s. 23.

Ticari faaliyet tüccarın seyahatini ve malın nakliyesini gerektiren bir iştir. Üretim merkezinden pazara giden yolun güvenliğinin sağlanmış olması gerekir. Eğer tüccar ve malının güvenliği sağlanamıyorsa fazladan riskler alınıyor demektir. Bu riskleri en aza indirmek için paralı askerler, korumalar tutulması gerekir. Bu durum maliyetleri artırıcı; bir diğer ifadeyle kârı düşürücü etki yaratır. Ayrıca fiyat istikrarının olmaması, çok sayıda gümrükten geçme zorunluluğu bir tüccar için diğer kâr düşürücü unsurlardır. Dolayısıyla bir tüccarın öncelikle ihtiyacı pazara giden yolda malının ve canının güvenliğinin garanti altında olması, daha geniş bir tüketici kitlesi ve fiyat istikrarıdır. Ancak Orta Çağ Avrupası tüccara bu olanakları sağlayamamaktadır.

Rönesans’la beraber Tilly’nin ifadesiyle Avrupa devletlerinin “anatomisinde” kapsamlı değişiklikler yaşanmıştır. Uzun yüzyıllar boyunca feodal ilişkiler çerçevesinde karşılık hak ve sorumluluklar çerçevesinde organize olan siyasal yapı içinde savaflara damgasını vurmuş şövalyeler, paralı askerler ve serüvenci korsanlar yerlerini sivil idarenin yönetimindeki düzenli ordulara ve polis teşkilatlanmasına bırakmıştır. Bu da güvenlik politikalarında bir dönüşümü doğal olarak beraberinde getirmiştir.²²⁰

Devletler tam zamanlı mesai yapan, asli meslekleri askerlik olan memurların idaresindeki daimi orduların²²¹ oluşturulmasıyla büyük bir hırsla askere alma işlemi başlatmışlardır. Sınırların haritalarını çıkartılmış, sınırlara muhafızlar dikilmiş, sınırlardan geçen insanlar ve malları denetlenmeye başlanmıştır; sınırların doğal, değişmez hatta mukadder olduğu şeklinde bir mit yaratılmıştır. Böylece içeridekiler ile dışarıdakiler arasındaki ayrım hukuken de kesin çizgilerle yapılmıştır. Nüfuslar üzerinde daha derin ve dolaysız denetim sistemleri kurulmuştur. Ulusal eğitim sistemleri, sanat, tarih ve dilde teklikler yaratılmıştır. Kültür mirasını sergilemek için müzelerin kurulması, iletişim ağları, ulusal bayraklar, semboller, marşlar, bayramlar, törenler ve gelenekler icat edilmiştir.²²² Ordu, polis ve istihbarat teşkilatları kurularak

---

²²⁰ Charles Tilly, **Avrupa’da Devrimler – 1492-1992**, Çev. Özden Arıkan, Yeni Binyıl, Medya Ofset, İstanbul, ss. 52-53.

²²¹ Michael Roberts, “The Military Revolution, 1560-1660”, **The Military Revolution Debate: Readings on the Military Transformation of Early Modern Europe**, Der. Clifford J. Rogers, Westview Press, Colorado, 1995, ss. 13-36; Geoffrey Parker, “The ‘Military Revolution, 1560-1660’ – A Myth?”, **The Military Revolution Debate: Readings on the Military Transformation of Early Modern Europe**, Der. Clifford J. Rogers, Westview Press, Colorado, 1995, ss. 37-55.

²²² Tilly, ss. 59-60.

silahlı güç tekelleştirilmiştir. Bu noktada altı çizilmesi gereken durum devletlerin aralarındaki sermaye birikimi ve güç hiyerarşisi ilişkisinin şiddet ve zor kullanımı üzerinden değerlendirilmesidir. Wallerstein’a göre bu hiyerarşinin oluşmasını bir devletin sınırları içinde biriken sermaye ile doğrudan bağlantılıdır.²²³

Modern çağın devlet organizasyonu feodal Avrupa’dan ayıran niteliklerinin başında otoritenin merkezileşmiş olmasıdır. Bu merkezileşmeye yol açabilecek tek etken ise bir devletin ateşli silahlar teknolojisinin yardımı ile tüm rakiplerini ezebilecek ya da yıldırabilecek ileri bir hamle yapmasıdır. Böylece Kennedy’nin “barut imparatorlukları” adını verdiği yeni nesil devletler; veba salgının arkasından toparlanan, İtalyan Rönesans’ı ile serpilip gelişen ekonomik ve teknik ilerlemeler ile mümkün olabilmıştır.²²⁴

Tanilli’ye göre Orta Çağ ile modernite arasında basamak olan Rönesans’ın Avrupa’nın zihinsel haritasındaki en önemli katkısı “birey”i önplana çıkarmasıdır. Ferdin özgürleşmesi her alanda kendini göstermiştir. İnanç ve ahlâkta serbestlik, kilisenin baskısına direnme ve giderek başkaldırmaya dönmesi, ferdin kurallarına saygı, tek kelimeyle “bireycilik” kendini Protestanlık hareketinde bulmuştur. Bu zihniyet dönüşümü ile bireyin hür duruma gelmesi giderek ulus-devlet düşüncesine katkıda bulunarak, “Birleşmiş Avrupa”, “Kutsal Roma İmparatorluğu” rüyalarını bir kenara itmiştir.²²⁵ Avrupailik genel olarak, Kutsal Lig (Holy Leagues), Hıristiyanlık İttifakı (Christendom), Avrupa Uyumı (Concert of Europe) ve Avrupa Birliği gibi politik birlik nosyonlarıyla belirlenmeye başlamıştır.²²⁶

Avrupa fikri 15. ve 16. yüzyılların bir ürünüdür, zira bu yüzyıllarda Avrupa fikri, Hıristiyan dünyası fikrinin birleştirici bir söylem olarak düşüğe geçtiği bir dönemde sekülerleştirilmiş bir versiyonu olarak ortaya çıkmıştır.²²⁷ Böylece ilk kez 800 yılının Noel’inde Kutsal Roma İmparatoru olarak Papa III. Leo’nun taç giydirdiği Charlemagne’nin²²⁸ taç töreninde kullanılan “Avrupa” kavramının zaman içerisinde sahip olduğu siyasal anlam güçlenmiştir.²²⁹

---

²²³ Wallerstein, s. 47.

²²⁴ Kennedy, ss. 23-24.

²²⁵ Server Tanilli, **Uygurluk Tarihi Ders Notları**, İstanbul, 1979, s. 53.

²²⁶ Delanty, Avrupa’nın İcadı, s. 14.

²²⁷ Delanty, Avrupa’nın İcadı, s. 93.

²²⁸ Charlemagne “Avrupa’nın Babası” (Pater Europea) ünvanını alacaktır.

²²⁹ Uğur Özgöker ve Neziha Musaoğlu, **Avrupa Kimliği Kurgusu**, Kriter Yayınları, İstanbul, 2011, s.47.

Rönesans'ı takip eden Reformasyon'u²³⁰ sadece birey-tanrı ilişkisinin yeniden kurgulanması; Katolik kilisesinin uygulamalarına bir başkaldırı; hür iradenin ve bireyciliğin cemaatçiliğin önüne geçmesi şeklinde değerlendirmek yerinde fakat eksiktir. Tüccar sınıfı ile sanayileşme ve kapitalizm ilişkisine Reformasyon'un neler kattığı sorusuna yanıt öncelikle Max Weber'den gelir.²³¹ Weber, toplumların dönüşümdeki motor gücün fikirler olduğu ana tezinden hareketle, Protestan fikirlerin Avrupa'da kapitalist topluma geçişi sağlayan bir dönüşüm aracı olduğunu vurgulamıştır.²³² Weber'e göre Protestan doktrinine göre az harcama, çok çalışma, lüks tüketimden kaçınma – hatta cimrilik – sermaye birikiminin oluşmasına büyük katkılar sağlamıştır. İnançlı ve iyi bir Protestan çok çalışmalı ve az harcamalıdır. Böylece sanayi devrimine sıra geldiğinde tasarrufları sayesinde fabrikasını kurabilmiş, hammaddesini ve lüzumlu makinelerini alabilmiş, emek giderlerini karşılayabilecek birikime sahip olabilmıştır.

2.4.2. Avrupa'da Düzen Arayışı

Günümüz ulus-devletlerinin ve uluslararası ilişkilerin yürütülüş biçiminde bir dönüm noktası olan Westphalia Barış Antlaşması'nın (1648) üzerinde durmak, devletlerin dış politika pratiklerini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Westphalia Barışı devletler arası ilişkileri düzenleyen en önemli referanslardan biri olmuştur. 30 yıl süren bu din temalı kıtasal güç mücadelesi Avrupa'daki hemen her egemeni ilgilendirmiştir. 1648'de kilise çanlarının çalınarak barışın ilan edilmesi, Protestanlara ve Fransızlara ayrıcalıklar tanınması Papa'nın hoşuna gitmemiştir. Papa X. Innocentius, Zelus domus Dei'sinde²³³ antlaşmayı "hükümsüz, boş, geçersiz, günahkâr, haksız, lanetli, melun, budalaca ve her zaman için tüm anlamlardan yoksun" olarak tanımlamıştır. Bu öfkenin gerisinde ise kıtada artık mezhepsel bir

²³⁰ Reformasyon sürecinin ekonomik etkileri için bkz. Heaton, ss.198-201.

²³¹ Max Weber, The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism, Routledge, London, 2001, ss. 13-39.

²³² Örneğin Kalvenizm (Weber, ss. 56-80) dünyevi başarı için zorunlu olan kaba kuvvet ve kendine güven gibi nitelikleri ahlâki olarak teşvik etmektedir. Ayrıca Protestanlık ölüm sonrası dünya için çalışma şeklindeki eski çilecilik idealini yıkarak yerine her insanın bu dünyada kendi üzerine düşen görevi inançla yerine getirmesi anlayışını koymuştur. (Preserved Smith, **Rönesans ve Reform Çağı – Bir Sosyal Arka Plan Çalışması** -, Çev. Serpil Çağlayan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, ss. 258-259)

²³³ Zelo domus Dei olarak da bilinen Westphalia Barışı'nı son derece ağır bir şekilde eleştiren Papalık bildirisi.

bütünlükten söz edilemez olduğu gerçeği yatmaktadır. Westphalia'dan sonra artık Hristiyanlık'tan söz etmeye dayanamayanlar onun yerine "Avrupa"dan söz etmeye başlamışlardır.²³⁴ Papalık karşısında mutlak monarşilerin güç kazanması, bir başka deyişle ilahi otoritenin yerine dünyevi otoritenin güçlenmesi; ya da siyasal alanda sekülerizmin ayak seslerinin duyulması bakımından büyük önem taşımıştır.

Yaşanan gelişmelerin Avrupalıların dış politika yapımı ve uygulamasındaki şekil ve içerik esaslarına olan etkisi bir hayli derin olmuştur. Antlaşma dünyanın özerk ve bağımsız devletlerden oluştuğunu ve her devletin sınırları belirli olan topraklardaki iç işleri üzerinde egemen olduğunu kabul etmiştir. Ayrıca her devletin diğer devletlerle eşit olduğu kabul edilmiştir. Bu durumun doğal neticesi ise devletlerin kendilerinin üzerinde bir otoritenin olmadığı anlayışıdır.

1648'de varılan antlaşmayla egemenlikler ilk defa resmi olarak uluslararası hukuk kapsamında tanınmıştır. Bu barış Hristiyanlığın çeşitli kolları arasındaki uzlaştıramayacak farklılıkları tanımış ve kendi alanlarında dini kurumları resmileştirmek için bölgesel hükümlerini egemen otorite olarak ilan etmekle birlikte, diğer ülkelerin de bundan böyle her ülkenin kendi iç meselesi sayılacak konulara müdahale etme hakkını kısıtlamıştır.²³⁵ Antlaşma aynı zamanda iktisadi unsurlar da taşımaktadır. Scheldt²³⁶ ağzının Hollanda topraklarına katılmasıyla denizaşırı trafiğin Anvers²³⁷ tarafından denetlenmesini ve İspanya Hollandası'nda Hollanda Cumhuriyeti'nin ticari avantaj ele geçirmesi onaylanmıştır. Ayrıca bu süreçte 19. ve 20 yüzyıllarda ikisi dünya savaşı olmak üzere 3 savaşa konu olacak Alsace bölgesini Fransa'ya dâhil etmiştir.²³⁸

Avrupa tarihinin en kaotik dönemlerinden birisini sonlandıran 1648 tarihi çağdaş uluslararası sistemin ortaya çıkış noktası olarak görülmüştür. Egemen ve eşit birimlerin birlikte yaşama iradesini ortaya koymasıyla feodalite ve zümre devleti dönemleri yerlerini mutlak monarşilere ve mutlak egemenlere bırakmıştır. Bu

---

²³⁴ Norman Davies, **Avrupa Tarihi**, Çev. Der. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara, 2006, s. 613.

²³⁵ Jeremy Rifkin, **Avrupa Rüyası**, Çev. Buket Okucu Özbay, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 178.

²³⁶ Scheldt, Avrupa'nın ikinci büyük ırmağı olup Belçika'nın kuzeyinde Hollanda sınırında denize dökülmektedir.

²³⁷ Fransızların Anvers, Flamanların ise Antwerpen adını verdikleri Belçika sınırları içinde bulunan şehir.

²³⁸ Mesut Hakkı Caşın, Uğur Özgöker ve Halil Çolak, **Avrupa Birliği: Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi**, Nokta Kitap, İstanbul, 2007, s. 151.

dönemi daha sonra AB bütünleşmesine gidecek olan siyasal ve ekonomik yapının inşasındaki önemli dönüşümlerden biri olarak değerlendirmek mümkündür. Dini otoritenin yerini alacak yeni mutlak “egemenler” yine birbirleriyle yapacakları seküler anlaşmalar ve seküler norm inşalarıyla yeni bir Avrupa kurgusu yaratmışlardır. Ancak bu organizasyon ilişkileri düzenleyici unsurlar taşımakla birlikte rekabeti ve çatışmayı da beraberinde getirmiştir.

Westphalia Barışı ve Utrecht Antlaşması²³⁹ ile Napolyon Savaşları’nın ardından oluşturulan Viyana düzenlemeleri aynı dili konuşan diplomatik bir gelenek üretmeye başlasa da özellikle kapitalistleşme sürecinin rekabetçi yapısı Avrupalı egemenleri durdurabilecek nitelikten uzaktır. Aynı diplomasi dilini kullanmanın ya da egemenler arası akrabalık bağlarının sistem karşısında istikrar ve barışı sağlayamayacağı felaketlerle sonuçlanacak acı tecrübelerle öğrenilmiştir.

İngiliz Kralı 7. Edward yalnız Keiser Wilhelm’in değil, karısının kız kardeşi İmparatoriçe Marie vasıtasıyla Çar 2. Nikola’nın da amcasıydı. Kendi yeğeni Alix, Çariçe; kızı Maud Norveç Kraliçesiydi; bir başka yeğen, Ena, İspanya Kraliçesiydi; bir üçüncü yeğen Marie, yakında Romanya Kraliçesi olacaktı. Karısının Danimarkalı ailesi Danimarka tahtına oturmaktan başka, Rus Çarının ailesinin de ailesiydi ve Yunanistan ile Norveç’e krallar vermişti... Öteki akrabaları (ise) Avrupa saraylarına dağılmışlardı.²⁴⁰

Yukarıda söz edilen bağlara rağmen sistemin politik ve ekonomik dinamikleri Birinci Dünya Savaşı’nın yaşanmasına engel olamamıştır. Dolayısıyla sistem siyasal ya da sosyal olarak ne kadar düzenlenirse düzenlensin, diplomatik dil ne kadar ortak anlayış çerçevesinde gelişirse gelişsin, akrabalık ilişkileri ne kadar karmaşık ama doğrudan olursa olsun özlemi duyulan ebedi barış ve istikrar için İkinci Dünya Savaşı ve ardından yaşanan gelişmelerin yaşanması beklenmiştir.

Avrupalı egemenlerin birbirleri ile ortak normlar üzerinden diplomatik kurallara bağlı antlaşmalar çerçevesinde geliştirdikleri kıta içi uluslararası ilişkiler yapma biçiminin Westphalia ve Uthrech Antlaşmaları’nda ilk kez olarak görülmüştür. Ancak daha sonraki yıllarda Fransız Devrimi ve devrimin idealleri, Napolyon Savaşları, mutlak monarşiler ve imparatorluk tipi örgütlenmeler için

²³⁹ 1713 tarihli Utrecht Antlaşması, kıta toprakları için “Hristiyan ülkesi” ifadesinin kullanıldığı son Antlaşma olarak kayıtlara geçecektir. (Özgöker ve Musaoğlu, s.53)

²⁴⁰ Barbara W. Tuckman, The Guns of August, New York, MacMillan, 1962, s. 4’ten aktaran Haluk Gerger, **Soğuk Savaş’tan Yumuşamaya**, Işık Yayıncılık, Ankara, 1980, s. 28.

Avrupa’da yeniden sıkıntılı bir sürecin başlamasına sebep olmuştur. Napolyon’un simgelediği Avrupa radikalizmi tutuculuk (muhafazakârlık) karşısında yenilgiye uğrayınca ilişkilerde ve sistemin işleyişinde gücü sınırlayacak normları yeniden oluşturmak gerekmiştir.²⁴¹

Bu zaruret Viyana Kongresi’ni (1815) ve Avrupa Uymu’nu ortaya çıkarmıştır. Muhafazakâr Avrupa’nın devrimci Avrupa’yı sindirmek üzere kurmaya çalıştığı yeni düzenin temelinde ODGP’nin de temel unsurlarından biri olan “danışma” nosyonunu yer almaktadır. Bu durum Avrupalıların çözüm bekleyen meselelerde “danışma” yolunu kullanmak konusunda vardıkları uzlaşmayı ilk kez Tek Senet’te görmediğimizin kanıtıdır. 20 Kasım 1815’te imzalanan İkinci Paris Antlaşması’nın Dördüncü Maddesi’nde “Yüksek Akit Taraflar, belli zamanlarda büyük ortak çıkarları ile ilgili meselelerin halli ve ... Avrupa barışının devamı için, her biri en sağlam sayılacak tedbirlerin tetkikine tahsis edilecek toplantılar yapmak hususunda” anlaşmışlardır ve anlaştıkları üzere Aix-la-Chapelle, Troppau, Leibach ve Verona Kongreleri icra edilmiş, söz konusu düzenlemeler doğrultusunda, ortak hassasiyete mahzar olan İspanya, Piemonte ve Napoli’deki devrimci girişimler bastırılmıştır.²⁴² Benzer şekilde Viyana Sözleşmesi’nin Altıncı Maddesi’nde “Bu akte taraf olan yüce erkler, belirli aralıklarla ortak ve önemli mevzuların ele alınması ve bu dönemlerin her biri dâhilinde ulusların huzurunu ve refahını en çok geliştirmeye ve Avrupa Barışı’nın sürekli kılınmasına yönelik olarak başvurulacak tedbirlerin kararlaştırılması amacıyla bir araya gelme hususunda mutabıktırlar” denilmektedir.²⁴³

Viyana düzenlemeleri siyasi neticeleri bir kenara, insanlık tarihi için son derece önemli bir gelişmeyi getirmiştir. Çıkış noktası Fransız Devrimi’nin yol açtığı hareketlenmeleri bastırmak olmakla beraber Viyana’da toplanan diplomat ve egemenlerin devrimden bir şekilde etkilendiğini görmek şaşırtıcıdır. “Uygar” dünya için yüz karası bir faaliyet olan esir ticaretinin yasaklanması şüphesiz Fransız Devrimi’nden etkilenildiğinin açık göstergesidir.²⁴⁴ Ancak siyasal sonuçlarına bakıldığında durum “uygar” dünya için pek de iç açıcı değildir. Fransız tarihçi A.

---

²⁴¹ Gerger, s. 26.

²⁴² Gerger, s. 27.

²⁴³ Caşın, Özgöker ve Çolak, Küreselleşmenin, s. 193.

²⁴⁴ Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1997, s. 78.

Debidour'ua göre "1815'in diplomatları, Avrupa'yı en kötü kanunlarla donatmak için bir yıllarını verdiler. Bu fenalıkları tamir etmek için de bir yüzyıl gerekecektir."²⁴⁵

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Paris'te toplanan Avrupalı ve Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) diplomatlar yeniden bir Avrupa düzeni kurmaya çalışmışlar ve Versay düzenlemelerini tasarlamışlardır. Bu tasarım için Harold Nicolson şunları dile getirmiştir: "Biz Paris'e yeni düzenin kurulacağı inancıyla geldik; ayrılırken gördük ki, yeni düzen eski düzeni kirletmekten başka bir şey yapmamıştır".²⁴⁶ Avrupa'da güvenlik, istikrar ve refah ortamı için Viyana'dan sonra Paris (Versay) düzenlemeleri de sonuçsuz kalmıştır. Versay düzenlemelerinin ana temaları olan "ortak güvenlik", Wilson idealizmi, Almanya'nın zayıf tutulması gibi ana başlıkların yürümeyeceğinin, galip tarafta yer alan Fransa farkında görünmektedir. Almanya'nın vurulduğu zincirlerden kurtulması halinde tarihin tekerrür etme ihtimalini Fransa aklından çıkarmamıştır. Bir Fransız general olan Ferdinand Foch, Versay Antlaşması hakkında şöyle söylemiştir: "Bu bir barış değildir, olsa olsa yirmi yıllık bir ateşkestir."²⁴⁷ Tarih generali haklı çıkartmıştır.

Karşılıklı anlayışa ve sorunlar karşısında görüşme ve danışma usullerinin uygulanması, Pinnow'un "işbaşına geldiğinde de gittiğinde de dünyanın manzarasını değiştiren adam"²⁴⁸ olarak tanımladığı bir Alman'ın uygulamaya soktuğu politikalarıyla yerle bir olmuştur. Kıtanın huzur ve istikrarı için meşru egemenlerin birbirleriyle danışmaları ve diplomasinin popülerleşmesini rafa kaldırarak bunun yerine uluslararası ilişkilerde "güç" faktörüne önceliği verecek olan devlet adamı-asker-diplomat Otto von Bismarck²⁴⁹ tır. Kendi ifadesiyle "eğer çekiç olmak için bir şey yapmazsak örs haline geliriz" diyerek, çevresine "kan ve kılıç" politikası uygulayarak "korku"yu körüklemiştir. 1815'in ünlü diplomatı ve Viyana düzenlemelerinin mimarı Metternich'in kurallarını görmezden gelmiştir. Bu kurallara

²⁴⁵ A. Debidour, *Histoire Diplomatique de l'Europe*, Tome 1, La Sainte Alliee, s.69'dan aktaran Armaoğlu, 19. Yüzyıl, s. 78.

²⁴⁶ Henry Kissenger, **Diplomasi**, Çev. İbrahim H. Kurt, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1998, s. 229.

²⁴⁷ Kissenger, *Diplomasi*, s. 235.

²⁴⁸ Hermann Pinnow, **Almanya Tarihi**, Çev. Fehmi Baldaş, Kannat Kitapevi, İstanbul, 1940, ss. 410-411'den aktaran Armaoğlu, s. 301.

²⁴⁹ Bismarck'ın dış politikasıyla ilgili olarak bkz. Volker R. Berghahn, **Imperial Germany: Economy, Society and Politics (1871-1918)**, Berghahn Books, New York, 2005, ss. 254-264; Stephen J. Lee, **Imperial Germany: 1871-1918**, Routledge, New York, 2005, ss. 1-51.

göre, istikrarın sağlanması için Avrupa devletlerinin meşru egemenleri ve onların tahtları korunacak, ulusal ve liberal hareketler bastırılacak ve hepsinden önemlisi devletler arasındaki ilişkiler aynı kafa yapısına sahip olan yöneticiler arasında uzlaşma ile yürütülecektir. Kissenger’a göre Bismarck (Napoleon ile birlikte) politikasını devletler arası ilişkilerin kaba kuvvetle çözülmesi ve kuvvetlinin galip gelmesi anlamına gelen Realpolitik’e dayandırmıştır.²⁵⁰ Bismarck’tan tam bir yüzyıl sonra politika sahnesine girecek olan bir başka şansölye ise Brandt olacaktır ve Avrupa’da özellikle Doğu Bloğuna dâhil devletlerle ilişkilere yeni bir alternatif bir bakış ve söylem getirecektir.

2.4.3. Kapitalizmin Ayak Sesleri: Burjuvazi’nin Yükselişi ve Ulus-Devletler Avrupası

Avrupa’nın Orta Çağ’ın baskıcı ve tutucu zihin yapısını üzerinden atmaya başlaması kıtada yeni bir sürecin başladığının işaretiydi. Göreceli bir güvenlik ortamının güçlenen egemenler tarafından sağlanması ile ticari hayatın canlanması ve bilimsel devrimin sağladığı teknik imkânların bunu desteklemeye başlaması Avrupa’nın kaderini ve dolayısı ile dünyanın tarihini büyük ölçüde değiştirecek bir toplumsal-siyasal-ekonomik bir evrim sürecini doğurmuştur. Bu evrim sürecinin başrol oyuncusu ise “burjuva” sınıfı ve onun dünyayı örgütleyiş ve algılayış biçimi olmuştur. Dolayısıyla yükselen burjuva sınıfının dış politikaya ilişkin tercihleri ve anlayışı bu noktada son derece önemlidir.

AB’ye doğru dönüşen modern Avrupa’nın tarihi aslında burjuvalaşma ve ulus-devletleşmenin iktisadi ve siyasi tarihidir. Elbette emek sınıfının sermaye karşısında verdiği mücadele²⁵¹ ve bu mücadelenin AB’nin oluşumuna katkısı tarih önünde hak ettiği saygınlığı kazanmıştır. Avrupa’nın 15. yüzyıla beraber ekonomisinin canlanması, girişimci bir tüccar sınıfının ortaya çıkması yeni bir dönemin ipuçlarını vermiştir. Modern kapitalist döneme kadar ise bir geçiş dönemi ve onun doğal sancıları yaşanmıştır.

---

²⁵⁰ Kissenger, s. 90.

²⁵¹ E.P. Thompson, **İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu**, çev. Uygur Kocabaşoğlu, Birikim Yayınları, İstanbul, 2004, ss. 847-887.

Modern çağın en önemli siyasal gelişmesi ulus-devlettir.²⁵² 1562 ile 1648 yılları arasında kıtanın çoğunu perişan eden mezhep çatışmalarının ardından giderek kendini duyuran güvenli bir dünya kurma ihtiyacı ulus-devletin ortaya çıkmasına neden olmuştur.²⁵³ Reform çağı Hristiyan birliğini bölerken aynı zamanda Orta Çağ'ın evrenselciliği yitirilmiş ve Kutsal Roma – Germen İmparatorluğu yüzlerce devletçik üzerindeki denetimini kaybetmiştir. Bir daha da bu denetimi sağlayamamıştır. Otorite merkezileşmiş ve burjuva sınıfının önce iktisadi gücü ardından da siyasal gücü elde ederek kendi siyasal-ekonomik-sosyal yapısını kurmuştur. Bu kurgu ilk olarak Avrupa'da ortaya çıkmıştır. AB organizasyonu bazı yönleriyle burjuva sınıfının siyasal örgütlenme tercihi olan ulus-devlet yapısının eseri ya da kararıdır. Bu birlik, ulusal sınırların ve ulusal pazarların yetmediği, sömürgeciliğin ise aşıldığı 20. yüzyıla Avrupa burjuvazisinin verdiği bir cevaptır. Ulus-devletler ise Rönesans sonrası canlanan ticaret hayatının başrol oyuncusu olan tüccar sınıfının zamanla burjuvaziye dönüşmesinin ve onun iktisadi politik iktidarının gereksinimleri neticesidir.

Mülkiyetin ve ticari faaliyetlerin güvenliğinin askeri araçlarla sağlandığı; önceden tahmin edilebilir ekonomik göstergelerle desteklenen, ulusal bir pazarın yaratıldığı yapıyı ulus-devlet modeliyle elde edebilmiştir. Bu nedenle Avrupa'da burjuvazinin ve ulus-devletin evrimini incelemek AB'nin dış dünyaya bakışının anlaşılmasında büyük önem taşımaktadır. Çünkü 18. yüzyıla kadar yerel otoritelerin hala güçlü olduğu, parçalanmış yapının ulus-devletler etrafında örgütlenmesinin ardından AB'nin dünya siyasi tarihine adım atması incelenmeye değer bir tarihsel süreçtir. Bu yolla, Avrupalıların güvenlik ve dış politika ile refah ve sermaye birikimi arasındaki ilişkiyi anlayabilmenin önünü açılmaktadır. Ticaret ancak güvenliğin sağlandığı bir ortamda yürütülebilir. AB'nin dış politikasının da temelinde üyelerinin öncelikle ekonomik refah düzeylerinin korunması ve geliştirilmesi amacı yatmaktadır. Dolayısıyla güvenlikleştirme ve güvenliksizleştirme tercihlerinin arkasındaki gerekçelerin ekonomi ile doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir.

---

²⁵² Heaton, s. 201.

²⁵³ Anthony Pagden, "Giriş", **Avrupa Fikri**, Der. Anthony Pagden, Çev. Rahmi Ögdül, Mesut Varlık, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010, s. 21.

Fransız Devrimi, sanayi devrimi, Aydınlanma, anayasacılık gibi modern çağı üreten hareketler hassasiyetlerin çapını genişletmiştir. Antik zamanlarda hayat yerel mekân ve zamanlarda yaşanırken, her türlü hassasiyet de aynı şekilde yerel ölçekteydi. İnsanın hayatı ve güvenliği evinin civarı kadar bir bölgede tehdit altındaydı. İnsanı çevreleyen vahşi doğanın, birbirleriyle savaşan lordlar ve salgın hastalıkların etkisi nadiren bulunduğu bölgenin ötesine geçiyordu. Bu nedenle güvenlik duygusunu sağlamak için ihtiyaç duyulan siyasi kurumlar da yerel ve bölgeseldi. Örneğin feodaliteyi ele alacak olursak karşılıklı hak ve ödevlere dayalı rastlantısal bir sistem ya da bir lüks değil bir tür savunma refleksidir. Bir yükselti üzerine kurulan tahkimli şato, yakınında yer alan ve koruma altında bulunan köy veya köyleri bütün olarak düşündüğümüzde karşımıza bir savunma aracı ve yöntemi çıkmaktadır.²⁵⁴ Modern çağ güvenlik konusunu yerel ölçekten çıkardığında daha geniş bir güvenlik sağlayıcıya olan ihtiyaç ulus-devleti gündeme getirmiştir. Ancak ulus-devletlerin küresel ölçekte sınır aşan sorunlarla mücadele için kurgulanmadığı unutulmamalıdır. Mülkiyetin korunması ve toprakların savunması için tasarlanmış bir yapıdır ve dışlayıcı bir niteliğe sahiptir. Hiçbir zaman küresel riskleri ve tehditleri yönetecek araçlar olarak düşünülmemişlerdir.²⁵⁵

Avrupa'nın şekillenmesinde hayati önem taşıyan şey merkezin güçlü bir siyasi ve ekonomik kontrol sistemi kurmak için çevreye ve yarı-çevreye nüfuz etme sürecidir.²⁵⁶ Merkezileşme ile gücün belirli ellerde toplanması, Avrupa devletler sisteminde yeni rekabet alanlarının yaratılması anlamına gelecektir. Çünkü askeri araçlara, ekonomik güce ve siyasi iradeye sahip olan merkezler birbirleri ile rekabet halinde çeşitli politik varlıklar olduklarından hiçbiri tek başına kıta üzerinde egemenlik kurmayı sağlayacak atılımı gerçekleştirecek durumda değildirler.²⁵⁷ Bu rekabet kıtayı, kendisiyle beraber diğer dünya devletlerini de girdabına alan yıkıcı savaflara götürmüştür.

Dönüşümün derinden etkilediği bir diğer toplumsal tabaka ise geniş yığınların oluşturduğu serfler olacaktır. Yeni sisteme göre tek bir efendiye boyun eğilen serfliğin yerine, emeğin hükümet tarafından konulan yeni ve ayrıntılı kurallarla

---

²⁵⁴ Braudel, s. 329.

²⁵⁵ Rifkin, s. 286.

²⁵⁶ Delanty, s. 73.

²⁵⁷ Kennedy, s. 25.

düzenlenen sistem gelmiştir. Bu kurallar da burjuvazinin bakışını yansıtan, dolayısıyla onun çıkarları koruyan kurallardır.²⁵⁸ Kapitalizm burjuva sınıfının iktidarını işaret ederken, diğer yandan da anti-tezi bir sosyal sınıf yaratmaktaydı ki bu iki sınıfın çatışan çıkarları büyük bir mücadelenin de habercisi niteliğindedir. Bu mücadele AB'nin en önemli değerlerinden olan demokrasi, insan hakları, azınlık hakları, temel hak ve özgürlükler gibi anlayışlarının; normatif-yumuşak güç unsurlarının bugünkü haline gelmesinde çok önemli bir yer tutacaktır.

19. yüzyıl Avrupa devletler sistemindeki birimlerin kapitalistleşme süreçlerini tamamlayıp emperyalist aşamaya geçtikleri bir dönemdir. Bu emperyalist aşamaya erken ya da geç adım atmak ise 20. yüzyılın ilk yarısının siyasi olaylarının örgüsünü hazırlamıştır. Bu zorlu sürecin üzerine son noktayı koyan kıtanın başrolünü oynadığı iki büyük dünya savaşının acı hatıraları olmuştur. Nedenleri üzerinde çok farklı bakış açıları üretmek mümkün ise de sonucu üzerinde fazla tartışmaya gerek yoktur: felaket, yıkım, katlanılması güç acılar ve zihinlere kazınan büyük korku ve endişeler.

Bu noktada Rifkin kritik soruyu sorar: “Peki, ulus-devlet milyonlarca yeni serbest kalmış bireyi, özerkliklerinin ve özgürlüklerinin bir kısmını devlete vermeye nasıl ikna etti?”. Verilecek cevap ortak bir geçmiş üzerine çok güçlü bir hikâye yaratmakta gizlidir. Bu hikâye insanların hayal gücünü ele geçirecek, onları aynı kimliği paylaştıklarına ve ortak bir kadere sahip olduklarına inandırabilecek kadar ikna edici olmalıdır. Bunun yanı sıra sadece geçmiş değil geleceğe ilişkin de yeterince ikna edici bir ortak hedef (ütopya) sunmalıdır.²⁵⁹

Daha fazla dini, siyasi ve ekonomik farklılıklar oluşukça dünyaya daha problemli bir Avrupa sunulmuş olacaktır. Avrupa'nın esas gayesi dünyayı Hristiyanlaştırmak misyonundan uzaklaşmış, Avrupa yaşam biçimini dünyanın geri kalan kısmına yayan ekonomik ve politik tahsise dönmüştür.²⁶⁰

---

²⁵⁸ Smith, s. 95.

²⁵⁹ Rifkin, ss. 178-179.

²⁶⁰ Klaus Eder, “Europe’s Borders: The Narrative Construction of the Boundaries of Europe”, *European Journal of Social Theory*, Cilt: 9, Sayı: 2, 2006, s. 261.

2.5. PARÇALANMIŞLIKTAN BÜTÜNLEŞMEYE: BİRLİĞİ KURMAK

Avrupa'nın Roma İmparatorluğu'ndan sonraki siyasi tarihine bakıldığında siyasi, sosyal ve ekonomik olarak parçalanmış olduğunu; bunun savaflara sebep olduğunu, savaşların da kıtayı, kıtanın insan gücünü ve enerjisini harap ettiğini görürüz. Delanty'e göre Avrupa'nın tarihi sadece birleşme fikirlerinin tarihi değil, aynı zamanda, hem içsel hem de dışsal anlamda bölünme ve sınırlarla ayrılmanın da tarihidir.²⁶¹ Zaten parçalanmış bir yapı ortada dururken bir de rekabetin ve ideolojik tercihlerin ortaya koyduğu saldırgan eğilimler; karşılıklı birbirine güvenmeme hali; savaş olasılığı; elinde olanı da kaybetme riskinin reçetesi temel siyasal, sosyal ve ekonomik prensipler üzerine inşa edilecek bütüncül bir yapı olarak ifadesini bulmuştur. Avrupalılar bu yıkıcı savaşların hangi sebeplerden çıktığını bildikleri gibi, deneyimleri sayesinde tekrarlanmaması için neler yapılması gerektiğinin de farkındadırlar. Birinci Dünya Savaşı Balkanlardaki bir olay ile başlamıştır. Ancak yine Balkanlarda ortaya çıkan bir durum aynı şekilde 90'larda kıtanın birbirine girmesine neden olmamıştır. Kıtayı birleştirme girişimlerinin her ana bölünme döneminin ardından tezahür etmesi Avrupa tarihinin bir gerçeği olmuştur.²⁶²

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) kuruluşuna kadar Avrupa'nın karakter özelliğinin bütünleşmeden ziyade parçalanma, bölünme ve ayrışma olmuş. Güç dengesi üzerine kurulu, rekabetçi, saldırgan bir sistemin oyuncularları olan Avrupalılar için tüm bu çelişkiler bir kenara koyulacak olursa, sanat ve fikir hayatında ciddi anlamda bir uyumdan söz etmek mümkündür. Braudel'e göre Avrupa, dünyanın geri kalanına nazaran oldukça tutarlı bir kültürel alan meydana getirebilmiştir. Hatta herhangi bir kültür ögesi kendi mekânı içinde başarılı olup sınırlarını aşarak "Avrupalı" olmaktan çıkarak dünyalı hale gelebilir.²⁶³

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa, ihtiyacı olan her türlü düşünsel mirasa, deneyime ve alınmış derslere sahip olmuştur. Bu devletler Rönesans ve bilimsel devrim ile karanlık çağları aşmış; Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi ile yeni bir siyasal-ekonomik örgütlenmeye gitmiş; Aydınlanmacı gelenek ile hür düşüncenin ve rasyonel aklın meyvelerini toplamışlardır. Tüm bu birikimi ile

---

²⁶¹ Delanty, s. 4.

²⁶² Delanty, s. 9.

²⁶³ Braudel, s. 408.

Avrupa'nın bir yeniden örgütlenmenin adımların atılması için 1952'nin gelmesi beklenecektir.

Bilim ve sanatta uyumu yakalayan, ekonomide de birlik olma iradesini gösteren Avrupalılar iş politikaya gelince çekingen davranmaktadırlar. Braudel, bunun arkasında yatan nedenlerden biri olarak 19. yüzyılın “köhne” kaygıları olduğunu söyler. Asıl gerekçe ise Avrupa'nın tümünün uzun süredir aynı siyasal oyunun içinde yer alması ve hiçbir devletin kaybolma tehlikesini göze almadan bu oyunun dışında kalamaması olarak gösterir. Ancak bu denge oyunu Avrupa'yı siyasal olarak birleştirmeye yöneltememiş aksine üyeleri sıkça değişen gruplar halinde bölmüştür. Çünkü uluslararası sistemin mekanizmasının temel işleyiş kuralı, bir hegemonyanın oluşarak, yasasını devletler ailesinin tümüne dayatmasını önlemektir.²⁶⁴

Parçalanmışlıktan bütünleşmeye giden yolda AB'nin kurucu söylemi içinde son derece ciddi bir siyasal, ekonomik, kültürel, diplomatik, askeri tecrübe birikimi vardır. Bu nedenle bizzat kendisi inşa edici bir güç olduğundan dolayı Avrupa bir fikre, kimliğe ya da realiteye indirgenemez. Gerçek olan içinde fikir ve kimliklerin şekillendiği ve tarihsel gerçekliklerin oluşturulduğu söylemdir.²⁶⁵ Avrupa söyleminde, kişi bu kavramla neyi kastetmeye niyetlenirse o anlama gelir. Bu düzensiz bir stratejidir. Tarihte hiçbir zaman insanlar Avrupa'dan bugün bahsettikleri kadar bahsetmemiştir. Hugh Duncan, gücü meşrulaştırmanın sembolik formları olan isimlerin gücü hakkında yazmıştır. Bu isimleri²⁶⁶ kim yaratır veya kontrol ederse, bizim hayatımızı da aynı şekilde kontrol eder. Avrupa, ulus-devletlerin ötesinde, Birliğin üstünlüğünü anımsatan bu sembolik sözcüklerden birisidir. Günümüzde Avrupa fikri, yalnızca meşruluğuna inancı gerektiren üstün ve nihai bir varlık olma özelliğiyle anılır.²⁶⁷

AB için en temel belgelerden biri olan Roma Antlaşması'nın önsözünde en büyük umutlar şöyle sıralanmıştır:

... Avrupalı halkları yakınlaştıracak kurumları kurmak; Avrupa'yı bölen engelleri ortadan kaldırarak ekonomik ve sosyal ilerlemeyi sağlamak; halkların yaşam ve çalışma koşullarını iyileştirmek; adil rekabet ve dengeli ticareti

²⁶⁴ Braudel, s. 421.

²⁶⁵ Delanty, s. 5.

²⁶⁶ Pek çok ulus-öncülü figürde olduğu gibi, Avrupa bir kadın ismiydi. Böylelikle Delanty'e göre cazibe ve gizemlilik katma gücüne sahip oluyordu. Delanty, s. 27.

²⁶⁷ Delanty, s. 185.

*garanti almak almak; ekonomik birliği güçlendirmek ve bölgeler arasındaki farkları azaltmak; ortak ticaret politikasıyla uluslararası ticaretteki sınırlamaları kaldırmak...barış ve özgürlüğü korumak...*²⁶⁸

Böylece ana ilkeler asırlık düşmanlıklar yerine onların başlıca çıkarlarının birleşimini koyarak; ekonomik bir topluluk yaratarak, kanlı çatışmalarla bölüne gelmiş halklar arasında oluşturulacak daha derin ve daha geniş bir topluluğun temellerini atarak; paylaşılan ortak kadere yön verecek kurumların altyapısını hazırlamak olarak tespit edilmiştir Shore'ye göre tarihte varlık sebebi "barış yapmak" olan ilk siyasi birlik böyle ortaya çıkmıştır.²⁶⁹

2.5.1. Soğuk Savaş Dönemi: Ortak Ol(a)mayan Bir Dış Politika

İster Ortaçağ'ın feodal sistemine, ister surlarla çevrili şehirlerin loncalarına tâbi olmak anlamına gelsin, Avrupalılar için güvenlik arayışı her zaman bir topluluk içinde yer edinmekle bağlantılıdır. Birisinin ne kadar güvende olduğu, onun bir topluluk içine ne kadar yuvalandığı ile ilgilidir. Çünkü ancak bu şekilde dışarıdan gelecek istilalara ve saldırılara karşı güvenlik sağlanabilmektedir. Açılır kapanır köprüler, hendekler ve gözcü kuleleri Avrupa'nın mekân duygusunun mimari sembolleridir. Rifkin'e göre kimsesiz ve başına buyruk bir bireyin, uzayıp giden bir sınır üzerinde özgürce at koşturması fikri (ABD'de olduğu gibi), Avrupalılar için bugün bile çok az şey ifade etmektedir.²⁷⁰

Hedeflenen bütünleşmenin en önemli ayaklarından biri dış dünya ile ilişkilerde "ortak" politikaların benimsenmesidir. AB'nin dış politikasının diğer alanlardaki bütünleşme seviyeleri düşünüldüğünde uluslararası ilişkilerin doğasından da kaynaklı olarak henüz ilkel ve gelişim aşamasında olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak, bütünleşmenin diğer ayaklarındaki başarılar göz önüne alındığında geride kalmış olması başarısız bir girişim olduğu anlamına gelmemelidir.

Öncelikle AB'nin neden bir dış politikaya ihtiyacı olduğu sorusunu sormak gerekir. Eğer dış politikadan söz ediyorsak eğer bunun AB projesi içindeki yeri ve önemi tespit edilmelidir. Ardından AB'nin dış politikasının hangi tarihi, siyasi,

---

²⁶⁸ The Treaty of Rome, 25 March 1957, http://ec.europa.eu/archives/emu_history/documents/treaties/rometreaty2.pdf, s. 2, (11.07.2011).

²⁶⁹ Rifkin, s. 215.

²⁷⁰ Rifkin, s. 96.

ekonomik ve sosyolojik etkenler üzerinde şekillendiği tartışılmalıdır. Bu sayede söylem daha analizci için daha anlamlı olacak ve güncel gelişmelerle olan bağlantıları daha açık yapılabilecektir.

AB'nin dış politikasının “ortak” bir söylem düzlemine çekilmesi “ortak” hareket edebilme, karar alma, pozisyon alma kabiliyetinin gelişmesi bütünleşme hareketinin diğer alanlarından daha sancılı ve 1990'lara kadar temkinli adımlarla ilerlemiştir. Dış politikasında “ortak”lık unsurunu bir niyet olarak ortaya koymasına rağmen Westphalia'dan itibaren kemikleşmiş dış politikanın yapılageliş usulleri, devletlerin bireysel çıkar formülasyonları ve özellikle Soğuk Savaş ortamının sınırlandırıcı etkisi ve yarattığı baskı bu ürkekliğin başlıca nedenleridir. Ortak bir dış politika üretimine ilişkin türlü sorunlara rağmen Avrupalıların İkinci Dünya Savaşı'nın ardından attığı pek çok adım dış ve güvenlik politikasında ileride inşa edilecek ortak dile/söyleme katkılarından dolayı üzerinde durulmaya değerdir.

İkinci Dünya Savaşı Avrupa'yı daha önce tecrübe etmediği bir siyasi ortamın içine sokmuştur. Evvelce dünya politikasını ve ekonomisini yönlendiren Avrupalılar “süper güç” iki devletin rekabetinin hatta çatışmasının arasında kalmışlardır. Avrupa İkinci Dünya Savaşı'nın ardından tehdidi bir kez daha doğusunda hissetmiştir. Savaş sırasında faşizme karşı birlikte mücadele verenler savaş sonrasında ortak düşmanlarına karşı kurdukları geçici ittifakı sonlandırmış ve yarım yüzyıl kadar sürecek büyük bir mücadelenin içine girmişlerdir. Bu mücadele sadece siyasal, askeri ve ekonomik değil; edebiyattan spora, sinemadan bilime kadar uzanan geniş bir yelpazede akla gelebilecek her alanda rekabete yansımıştır. Bu rekabet alanlarının her biri sistemli bir şekilde güvenlikleştirilmiştir.

Yeni düzen iki kutuplu bir yapıdır. İstikrar, öngörülebilirlik ve denge üzerinden işleyen bir sistem olmakla birlikte dayatmacı bir sistem olduğunun altı çizilmelidir. Sistemin yapısı devletleri tercih yapmaya ve ittifaklaşmaya yönlendirmiştir. Devletler her zaman tercihler yaparlar ve ittifaklar kurarlar ancak bu yapı altında yapılacak tercih ve ittifaklar blok liderlerinin yürüteceği temel politikalara paralel olmak mecburiyetini ortaya çıkarmıştır. Özellikle Soğuk Savaş'ın tansiyonu yüksek dönemlerinde – yumuşama dönemi dışında neredeyse tamamında – her iki Avrupa (Batı-Doğu) dünyayla olan ilişkilerini düzenlerken yanlarında olduklarını en baştan itibaren ilan ettikleri süper güçlerin politikalarıyla eşgüdümlü

hareket etmek zorunda kalmıştır. Haliyle AB'nin nüvesi olan Batı Avrupa'nın birlikteliğini bu yapı içinde düşünmek gerekmektedir. İktisadi yeniden yapılanmasının finansörü, siyasi destekçisi ve askeri gardiyanı ABD'nin çizdiği çizginin dışına kolay çıkamayacağı açıktır. Zaman zaman özellikle De Gaulle döneminde Fransa'nın aykırı çıkışları ve Willy Brant'ın fikirlerini dışarıda tutacak olursak ABD ile dış politika konusunda yoldaşlık edilmiş ve benzer tehdit algılamalarına ve referans nesnelere sahip olunmuştur.

Soğuk Savaş'ın başladığını ilan eden politikacı olarak adlandırabileceğimiz Churchill'e göre Batı Avrupa ülkeleri için İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yeni bir dönem başlamıştır. Bu döneme kadar çok kutuplu bir yapı içinde kümelenen ve değişken dengeler sistemini kendi içinde kuran Batı Avrupalılar Cominform'un kurulmasından sonra dünyayı şekillendiren sistemi yürüten ana unsurlar olmaktan çıkıp Avrupa dışında bir gücün yani ABD'nin etrafında toplaşan aktörler haline gelmişlerdir.²⁷¹ Savaşın yaralarını sarmak için Avrupa'nın ihtiyacı olan şey öncelikle ekonomisini düzeltmektir ve bunun için ihtiyacı olan şey ise her ekonominin ihtiyacı olan “barış ve istikrar” ortamıdır. Dolayısı ile güçlü bir müttefike ve iç huzura ihtiyacı vardır. Bu nedenle Batı Avrupalılar kendi aralarındaki meseleleri güvenliksizleştirirken Doğu bloğunu güvenliştirmişlerdir. Bununla birlikte Batı kampının güçlü lideri için de Avrupa son derece önemlidir. Çünkü ABD, Sovyetlere karşı Avrupa'nın hassasiyetlerinin giderilmesinin ne kadar önemli olduğunu bilmektedir.

Soğuk Savaş döneminde Batı dünyasında süper güç ve blok lideri olma özelliklerinden ötürü en çok sesi çıkan ülke ABD'dir. Güç üzerine kurulu bir dünyada gücü elinde tutan aktörün parametreleri ve hâkim söylemi üretmesi şaşırtıcı değildir. Acheson deyişiyle “güç, komünist olmayan bir dünya yaratmada büyük bir rol oynayacaktır”.²⁷² Aynı şekilde kendisini Soğuk Savaş'tan zaferle çıkmaya adanmış olan Dulles²⁷³ için ise “güç, Sovyet yönetimiyle ilişkide bulunurken başarının anahtarıdır... Dolayısıyla özgürlük mücadelesinde yapılması gereken saldırıya

---

²⁷¹ İbrahim S.Canbolat, **Uluslararası Sistem Avrupa Birliği, Bir Dönüşümün Analizi**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998, s. 60.

²⁷² **Power and Diplomacy**, Cambridge, Massachussets, Harvard University Press, 1958, s. 90'dan aktaran Gerger, s. 30.

²⁷³ John Foster Dulles; Eisonhower'ın ABD başkanlığı yaptığı dönemde dışişleri bakanlığı yapmıştır.

geçmek ve despotluğu püskürtmektir.”²⁷⁴ Güç politikasının hâkimiyetindeki koşullar altında Gerger’e göre Avrupa’nın önünde iki seçenek vardır. Yeni düzen ya savaşla gücü yetenin istekleri doğrultusunda dikte yoluyla kurulacaktır ya da Avrupalılar kendi özgür iradeleriyle karşılıklı ödünler ve anlaşmalarla oluşturdukları kurallar ile kendi düzenlerini yaratacaklardır. Ayrıca bu düzen ya evrensel bir düzenin parçası olacaktı ya da salt Avrupa için öngörülecekti.²⁷⁵ Bu noktada Batı Avrupa’nın kendisine özgü ortak bir dış politikadan ziyade iki kutuplu sistem üzerinden kurgulanan, ABD ve NATO ekseninde bir tasarım olduğunu kabul etmek gerekir. Bu durum yumuşama dönemine kadar sürmüştür.

ABD ile Sovyet tehdidine karşı birlikte hareket etme mecburiyeti söz konusu olmakla birlikte en baştan itibaren Batı Avrupalıların bugünün ODGP’sinin temel söylemlerini paylaştıkları görünmektedir. Dönemin dış politikaya ilişkin resmi metinleri ya da önemli siyasi figürlerin söylemleri incelendiğinde bugün AB için son derece önemli olan çok taraflılık, uluslararası hukuk, insan hakları, demokrasi, piyasa ekonomisi, diplomasi, barış ve Birleşmiş Milletler (BM) sistemine olan inanç göze çarpmaktadır.

Ortak bir dış politika dili üretiminin ilk örneklerini gördüğümüz Brüksel Antlaşması (17 Mart 1948) bir saldırı durumunda tüm olanaklarıyla karşılıklı yardım ve danışmayı öngörürken daha sonra sıklıkla tekrarlanacak BM Şartı’na vurgu yapmayı ihmal etmeyerek çok taraflılık ve müdafaa hakkına özellikle atıf yapmıştır. Antlaşmanın beşinci maddesine göre, Avrupa’da saldırıya uğrayacak herhangi bir taraf ülkeye, BM Şartı’nın 51. Maddesi göz önünde bulundurularak her türlü askeri yardım yapılacağını belirtmektedir.²⁷⁶ Aynı antlaşmanın yedinci maddesinde ise Almanya’nın saldırgan bir politika izlemesi olasılığına yapılan göndermeden dikkatlerinin hala bu ülkede olduğunu anlaşılmaktadır. Ayrıca güvenlik temalı bir antlaşma olmasına rağmen aynı maddede “... Ekonomik istikrarı tehlikeye atabilecek durumlar”²⁷⁷ şeklinde bir ifadenin yer alması savaş sonrası Batı Avrupa ülkelerinin

---

²⁷⁴ John Foster Dulles, **War and Peace**, New York, The MacMillan Company, 1957, ss.16-17’den aktaran Gerger, s. 30.

²⁷⁵ Gerger, s. 33.

²⁷⁶ Christopher Hill ve Karen E. Smith, **European Foreign Policy: Key Documents**, Routledge, London, 2003, s. 4.

²⁷⁷ Hill ve Smith, s. 6.

önceliklerini işaret eden bir ekonomik güvenlikleştirme edim-sözü olarak değerlendirilebilir.

Brüksel Antlaşması'ndan iki yıl sonra tarihe "Schuman Deklerasyonu" adıyla geçecek olan 9 Mayıs 1950 tarihli belgede *Avrupa'nın dünya barışının korunmasına katkısının* olması gerektiğinin altını çizerek *barışı tehdit eden tehlikelere karşı yaratıcı çabalara ihtiyaç* olduğu ifade edilmiştir.²⁷⁸ 1952 yılında bir *felaket* vukuu bulması durumunda acilen olayın yaşandığı ülkeye bakılmaksızın Avrupa Savunma Kuvvetleri'nin yardıma gideceği 12. Madde ile belirlenmiştir. Bu madde ile güvenlik konularının sadece askeri ya da ekonomik olmadığını ifade etmişlerdir.²⁷⁹ Üçüncü madde ise AET'nin ve onun devamı niteliğindeki AB'nin hemen hemen tüm dış politika ve güvenlik belgelerinde ısrarla vurgulanacak olan *bireylerin temel hakları* ile *toplumsal özgürlüklere saygının* altı özenle çizilmiştir.²⁸⁰

Avrupa Savunma Topluluğu'nun (AST) uzantısı niteliğinde olan, ancak Fransa'nın özellikle Almanya ile ilgili kaygılarından ötürü fazla yaşam şansı bulamayacak olan Avrupa Siyasi Topluluğu Antlaşması (1953) ise dış politika söyleminin inşasında daha detaylı ve gelecekteki söyleme temel hazırlayacak ifadelerle doludur. Antlaşmanın giriş kısmının ilk cümlesi *birleşik özgür Avrupa'nın* ve *ortak manevi mirasın* korunmasının barışçıl ilişkilerden geçtiği ifadesine yer verilir.²⁸¹ Aynı anlaşmanın yine giriş kısmında *tarihi rekabetlerimizin yerini* alacak ve *ortak geleceğimize* rehberlik edecek *kurumların* yaratılmasının gerekliliğine vurgu yapılmaktadır.²⁸²

1954 yılında imzalanan Paris Antlaşması (23 Ekim 1954) ile Batı Avrupa'da Almanya'ya yönelik kuşkulu bakışın terk edilmeye başlandığı yıl olarak değerlendirilebilir. Almanya'nın 1871 yılındaki zaferi ve ardından da siyasi birliğini kurmasıyla başlayan karşılıklı şüphe ortamı kuşkusuz yersiz değildir. Bu iki devlet birbirleriyle 3 kez büyük çaplı savaşa girişmiştir.²⁸³ Antlaşma için daha öncesinde hazırlanan metinde doğrudan Almanya'nın saldırgan politikasına ilişkin olan

---

²⁷⁸ Hill ve Smith, s. 13.

²⁷⁹ Hill ve Smith, s. 19.

²⁸⁰ Hill ve Smith, s. 17.

²⁸¹ Hill ve Smith, s. 33.

²⁸² Hill ve Smith, s. 33.

²⁸³ 13 Ağustos 1871'de Bismarck Fransa'nın Berlin büyükelçisine söylediği sözler dikkat çekicidir: "Aramızda mevcut olan mütarekeyi şimdi bozacağınızı zannetmiyorum. Şimdi bize iki milyarı ödeyeceksiniz. Fakat geri kalan üç milyarı 1874'te öder ödemez bize savaş açacaksınız" (Henri Hauser, *Historie Diplomatique de l'Europe*, s.65'ten aktaran Armaoğlu, s. 335.)

maddenin yerini “birlik” kavramına ve bütünleşmenin teşvik edilmesi gerekliliğine bırakmıştır.²⁸⁴ Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra güvenlikleştirilen Almanya meselesi birlik içinde güvenliksizleştirilmiştir. Böylece Soğuk Savaş’a hazırlanan Batı Avrupa kendi içindeki en derin kuşkusundan kurtulduğunu dünyaya ilan etmiştir.

Parçalanmışlıktan bütünleşmeye doğru ilerleyen evrim içinde Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) ve Roma Antlaşması ile kurulan AET tarihi adımlardır. Ancak, aynı zamanda bütünleşme evrimi içinde beklentilerin de seviyesini artırmıştır. Sektörler ve ekonomiler bütünleşirken siyasi bütünleşme de gündeme gelmiştir. Daha önceleri de belirtildiği gibi Avrupa’da siyasi işbirliğinin fikir ve ideolojik altyapısı bulunmasına rağmen karar alıcıları harekete geçiren ve kamuoyunu ikna eden hatta bizatihi bir kendiliğinden talep eden unsur haline getiren genellikle dışsal faktörler olmuştur. 1960’lı yıllar Batı Avrupalıların her konuda – eylemde ve fikirde – aynı görüşleri paylaştığını söylenemez.

Batı Avrupalılar çeşitli nedenlerden ötürü ortak bir dış politikaya ulaşamamalarına rağmen bu konudaki çabaları eksik etmemişlerdir. Bu hususta önemli girişimlerden biri Fouchet’in hazırladığı ve kendi adıyla anılan iki rapordur. Birinci Fouchet Raporu’nun²⁸⁵ ikinci maddesi açıkça “üye ülkelerin ortak çıkarları doğrultusunda bir ortak dış politikayı adapte etmenin”²⁸⁶ topluluğun görevi olması gerektiğini ifade etmiştir. İkinci raporda²⁸⁷ ise daha ileri giderek, ortak dış politikanın yanında ortak güvenlik politikası oluşturulması gerektiğinin altını çizmiştir. Ancak parantez içinde bu politikanın “Atlantik ittifakını güçlendirmeye katkısı olacak şekilde” ve “ittifakın çizdiği çerçevede”²⁸⁸ gerçekleşeceği belirtilmiştir. Birinci Fouchet Planı’nın giriş bölümünde aynen şu ifadelerle yer verilmiştir:

Avrupa Ekonomi Forumu olarak, çeşitliliğe karşı saygı gösteren, özgürlük ruhu içerisindeki Avrupa organizasyonunu toplumlarını; karşılıklı olarak temel itibarı, mevkilerine, ırklarına veya inançlarına bakılmaksızın kişilerin özgürlük ve eşitliğini muhafaza ederek ve bu değerlerin kalıcı olarak sağlanabileceği daha iyi bir dünyanın ilerlemesi için çalışarak, daha ileri taşınmasını mümkün kılma ve ortak manevi miraslarını oluşturabilecek tehditlere karşı koruma ve

---

²⁸⁴ Hill ve Smith, s. 41.

²⁸⁵ 2 Kasım 1961.

²⁸⁶ Hill ve Smith, s. 48.

²⁸⁷ 18 Ocak 1962.

²⁸⁸ Hill ve Smith, s. 56.

*ayrıca dünyada barışçıl ilişkilerin sağlanmasına katkıda bulunma konularında ikna etmiş bulunmaktayız.*²⁸⁹

Fouchet Planı dışında 1967 tarihli Harmel Raporu da önemli belgelerden birisidir. Harmel raporunda yapılan tespitler şöyledir:

*... bu İttifak (NATO) Avrupa'da Komünist akımın yayılmasını durdurmada büyük bir rol oynamıştır; Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) dünyadaki iki süper güçten birisi haline gelmiştir fakat Komünist bir dünya artık tek parça olarak varlığını sürdürememektedir, bir Sovyet öğretisi olan "barış içinde bir arada yaşama" temel problemleri değil, batı ile yüzleşme gerçeğini değiştirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri ve geriye kalan Avrupa devletlerinin güçleri arasındaki eşitsizliğe rağmen, Avrupa kendisi toparlanmış ve birlik yolunda adımlar atmıştır. Bağımsız bir koloni oluşturma süreci Avrupa'nın dünyanın geri kalan kısmı ile ilişkilerini değişikliğe uğratmış, aynı zamanda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ilişkilerde bazı büyük sorunlara sebep olmuştur.*²⁹⁰

Bu arada 1960'ların sonlarına gelinirken biri Avrupa'nın tam ortasında diğeri Orta Doğu'da iki önemli olay yaşanacaktır. 1967'deki 6 Gün Savaşı ve 1968'deki Sovyetlerin Prag müdahalesi Avrupalıların uluslararası krizler karşısında ne kadar aciz ve hassas²⁹¹ olduklarını göstermiştir. AET kuruluşunun üzerinden 10 yıl geçmiş, ekonomik anlamda büyük yol kat edilmiş, Avrupa dünyanın en hızlı büyüyen ekonomisi haline gelmiş fakat siyasi konularda bütünleşme anlamında bir başarıdan söz edilememiştir. NATO'nun sağladığı güvenlik şemsiyesi Sovyetler'den gelebilecek saldırıları durdurmakta başarılı olduğu söylenebilir fakat bu Avrupalıların huzur içinde işlerine gidip geldikleri anlamına gelmemektedir. Gerek kıta içindeki gerekse kıta dışından özellikle Ortadoğu kökenli terör örgütlerinin faaliyetleri oldukça can sıkıcı olmuştur. 1968-1972 yılları arası Avrupa kıtası dünyada terör olaylarının en fazla yaşandığı bölge haline gelmiştir. Sesini duyurmak isteyen bir örgütün uluslararası medyanın önemli aktörlerinin yer aldığı Avrupa'yı eylem mekânı olarak seçmesi mesajının iletim hızı ve ulaşacağı kitlenin genişliği düşünülürse şaşırtıcı değildir. Dolayısıyla Avrupa'nın geleneksel bir savaştan kendisini koruması, tehdit ve risklerden uzak olduğu anlamına gelmediği o dönemde anlaşılmıştır. Sorunlar kıtadan kilometrelerce ötede de olsa bir şekilde ortaya çıktığı

²⁸⁹ Hill ve Smith, s. 48.

²⁹⁰ Hill ve Smith, ss. 68-69.

²⁹¹ Daniel Mockli, **European Foreign Policy During the Cold War: Heath, Brandt, Pompidou and the Dream of Political Unity**, I.B. Tauris, New York, 2009, s. 24.

yerden kalkıp kıtaya gelebiliyor ve eylemini yapabiliyorsa bunun için tedbir almak gerekmiştir.

Etienne Davignon'nun adıyla da anılan "Avrupa'nın Siyasi Bütünleşme Alanında Gerçekleştirilebilir Adımlar Üzerine" isimli raporun onaylanmasının ardından (27 Ekim 1970) süratle bakanlar seviyesinde görüşmeler başlamıştır. Toplantılarda Ortadoğu'yla ilgili ortak bir politikanın tanımlanması, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nın (AGİK) hazırlanması ve 1973 yılı için öngörülmüş olan işbirliğinin programı ele alınmıştır. Ayrıca Pakistan'ın durumu, Bangladeş'in tanınması, Akdeniz politikası, Doğu-Batı ilişkilerinin ekonomik yönleri, ABD'yle ilişkilerde parasal gelişmeler ve bu ülkenin Sovyetler Birliği ile yaklaşması sonucu ortaya çıkan yeni durum karşısında nasıl bir tutum alınabileceği görüşülmüştür.²⁹²

Dış politika aynı zamanda bir kimlik meselesidir. Bu nedenle 1973 yılında yayınlanan "Avrupa Kimliği Üzerine Deklarasyon" oldukça önemli bir belgedir. Hem bir durum tespiti ile geçmişin muhasebesi yapılırken hem de bir tür eylem planı ortaya koyulmuştur:

*Geçmişte Avrupa ülkeleri ayrı ayrı uluslararası alanda büyük bir rol sahibi olsa da, mevcut uluslararası sorunlar Dokuz ülkeden birinin tek başına çözemeyeceği kadar zor. Çok az sayıdaki büyük gücün elinde bulunan sorumluluk, güce karşı duyulan ilgideki artış ve uluslararası gelişmeler gösteriyor ki eğer Avrupa sesini duyurmak ve dünyada etkili bir rol oynamak istiyorsa, birlik olmalı ve giderek yükselen ama tek bir ses olarak konuşmalıdır.*²⁹³

Batı Avrupalılar için Soğuk Savaş döneminde 1970'li yıllar dış politikaları anlamında oldukça ilginç deneyimlere sahne olmuştur. Federal Almanya seçmeni Sosyal Demokratlara seçimlerde bir şans tanıyarak dış ilişkilerde güç yerine kuralı, düzensizlik yerine yeni Avrupa kurma çabalarını desteklediğini ilan etmiştir.²⁹⁴ Willy Brandt, Soğuk Savaş'ın başından itibaren hâkim söylemin temelinde yatan "güç" kavramının yerinde "barışçıl çözüm", "uzlaşma", "diyalog" gibi ifadelerle dünyaya seslenmiştir. Brandt'ın sesi yankı bulmuştur ve AGİK süreci başlamıştır. Bu durum

²⁹² Caşın, Özgöker ve Çolak, Küreselleşmenin, s. 232.

²⁹³ Hill ve Smith, s. 94.

²⁹⁴ Gerger, s. 86.

Soğuk Savaş'ta bir ara dönemi kabul edilen yumuşama döneminin karakterini yansıtmaması bakımından önemlidir.

Avrupalılar Brandt'ın girişimleri ve değişen Alman politikası sayesinde “kendi” dış politikalarını Soğuk Savaş'a yansıtmayı başarmışlardır. 1973 yılına gelindiğinde artık 9 üyeli bir topluluk haline gelen AET aynı zamanda bir ekonomik deve dönüşmüştür. ASİ ortaya çıkmış ve Paris Zirvesi'nde ilk kez ortak dış politika üretmek yolunda ilerleme niyeti ilan edilmiştir. Bu noktada ortaya atılan soru AET ekonomik gücünü dünya politikasında nüfuza çevirebilecekler midir olmuştur.²⁹⁵ Bu girişimlere mesafeli duran ABD yönetimi ise Başkan Ford'un ifadesiyle “Atlantik İttifakı'nın dayanışmasını bozmamak için” karşı çıkmamış, hatta neticesinde toplanan Helsinki Konferansı'na katılma kararı almıştır. NATO'nun Batı Avrupalı üyelerinin çok taraflılık, savaş riskini azaltmak, karşılıklı saygı ve diyalog ortamı ile sorunlara barışçıl çözümler üretme iradesi de yerine getirilmiştir.

15 Ocak 1973 günü AB dış politikasının gelişiminde tarihi bir günü işaret etmektedir. Topluluk üyeleri ilk kez uluslararası platformda tek vücut olarak hareket etmişlerdir.²⁹⁶ ABD'nin Vietnam Savaşı'nda geçirdiği sıkıntılı yıllar, Dolar krizi ve kamuoyu baskısı Batı Avrupalı müttefikleri ABD'nin Avrupa'daki güçlerini – tamamını olmasa da – geri çekebileceği endişesi yaratmıştır. Federal Almanya'nın Brandt liderliğinde yürüttüğü Ostpolitik²⁹⁷ ile süper güçler arasındaki yumuşama rüzgârları Topluluk üyeleri için bir kriz oluğu kadar dış politika alanında birlikte hareket edebilme kabiliyetini geliştirmeleri bakımından fırsat niteliğindedir. Ayrıca, 23 Nisan 1973 yılında Kissenger yaptığı bir konuşmada 1973 yılını “Avrupa yılı” olarak ilan ederken gerekçesini bir nesil öncesinin kararları ile şekillenen dönemin bitişi olarak ifade ederek Soğuk Savaş içinde yeni bir döneme girildiğine işaret etmiştir.²⁹⁸

Artık Batı Avrupa'nın yeni bir dış politika anlayışına geçmesinin zamanı gelmiştir. İlişkilerdeki tansiyonun azalması, AET'nin ekonomik bir güç olarak yükselmesi yeni dönemin en önemli iki özelliğidir. Buna petrol krizi ve Avrupa içindeki artan terör olaylarını da eklemek mümkündür. Batı Avrupa-ABD

---

²⁹⁵ Monckli, s. 95.

²⁹⁶ Monckli, s. 99.

²⁹⁷ Willy Brandt, **A Peace Policy For Europe**, Weidenfeld and Nicolson, London, 1969, ss. 104-117.

²⁹⁸ Monckli, s. 141.

ilişkilerinde Soğuk Savaş dinamikleriyle şekillenen formatının dışında bir söylem üretilmeye başlamıştır. Çünkü Avrupa açıkça önemli bir ticari rakip haline gelmiştir. Bunun yanı sıra ABD “Avrupa Yılı” söylemi çerçevesinde müttefiklerinden daha fazla destek beklediği mesajını vermektedir. Bu desteğin Batı Avrupa’nın da çıkarlarına uygun olduğu vurgulanır. Nixon yönetimi NATO içinde Avrupa’nın ekonomik olarak daha fazlasını yapabilecek olgunluğa ulaştığını düşünmektedir.²⁹⁹

Avrupa Yılı konuşması ve “Yeni Atlantik Şartı”³⁰⁰ ABD-Batı Avrupa ilişkileri üzerinden farklı okumalara yol açmıştır. ABD’nin Avrupa’nın ekonomisi güçlendikçe ABD’den uzaklaşması olasılığı, Ostpolitik ile ABD’den bağımsız bir Doğu politikası izlenmesi, daha sıkı bir AET yapısının Atlantik ittifakı içinde bir kutup olarak ortaya çıkma ihtimali gibi gerekçelerle Kissenger ve Nixon’ın Batı Avrupa’nın daha fazla bütünleşmesinin önüne geçmeyi amaçlayan gizli bir gündemi olduğu tartışılmıştır.³⁰¹

1972 yılında Washington’a giden Brandt kendisini konumlandırırken Avrupa adına konuşan biri olmasa da en azından Avrupa için geldiğinin altını çizmiştir. ABD ziyareti sırasında temel meselesinin ABD-Almanya ilişkilerinden ziyade Dokuzlar Avrupası olduğuna vurgu yapmıştır. Nixon yönetiminin Dokuzlara tek bir ortak olarak yaklaşmasını istemiştir. Ayrıca Brandt’ın üzerinde duracağı iki önemli kavram “bölgesel Avrupa otonomisi” (regionale Eigenverantwortung) ve “küresel ortak sorumluluk” (weltpolitische Mitverantwortung) olmuştur.³⁰²

Brandt’ın politikasının ve Helsinki Konferansı’nın Batı Avrupa’nın dış politika söyleminde değişim getirdiği açıktır. Örneğin, ABD’nin 1972 yılında Kuzey Vietnam’da gerçekleştirdiği “Noel bombalamaları”³⁰³ Topluluk tarafından

---

²⁹⁹ Monckli, s. 143.

³⁰⁰ Bir tarafta ekonomik gücünü yeniden kazanan AET üyeleri konusunda Nixon yönetiminin tereddütleri diğer yanda Batı Avrupa’da iki süper güç arasında kalma durumunu anlatan ve De Gaulle’nin ifadesiyle “süper-Yalta” endişesinin yaşandığı Atlantik ilişkilerin yeniden gözden geçirildiği, Kissenger’ın mimarı olduğu 1973 tarihli belgedir. (D.Brendt Hardt, “Symbolism and Substance: Henry Kissenger and the Year of Europe”, dl.tufts.edu/file.../tufts:UP149.001.00017.0001, 12.01.2011, ss. 169-169)

³⁰¹ Monckli, s. 149.

³⁰² Monckli, s. 152.

³⁰³ ABD Başkanı Nixon’ın Vietnam Savaşı’nı sonlandırmayı hızlandırma girişimi olarak B-52 bombardıman uçakları kullanılarak 1972 yılı 25 Aralık günü Kuzey Vietnam’a 20 bin ton bomba atılması ve 1000 Vietnamlı’nın hayatını kaybettiği olarak hatırlanır. Bkz. “1972 Noel’i: Hanoi’ye Bomba Yağmuru”, **BBC Türkçe**, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/12/121225_christmas_vietnam.shtml, 25 Aralık 2012, (30.03.2013)

eleştirilmiştir.³⁰⁴ Helsinki’de alınan kararlar bugün için bile AB’nin ODGP’yi yürütürken sıklıkla referans verdiği metinlerden birisi olmuştur. Ayrıca 1975 sonrası yayınlanacak zirve sonuç bildirgelerinin dış politikaya ait kısımlarında Helsinki süreci her zaman kendisine yer bulmuştur.

Helsinki Konferansı ve neticesinde hazırlanan Helsinki Nihai Senedi bugün için de AB’nin dış politikasındaki temel değerlerin büyük kısmını içerir. Nihai Senet üç sepet halinde organize edilmiş bir belgedir. Bu sepetler 3 farklı alandaki ilkeleri ifade eder. Bunlar siyasi, ekonomik ve insancıl ve öteki alanlarda işbirliği sepetleridir.

Siyasi ilkeler olarak geçen birinci sepet içinde yer alan başlıklar şunlardır:

1. Egemen eşitlik, egemenliğin özündeki haklara saygı,
2. Tehdide veya kuvvet kullanmaya başvurmama,
3. Sınırların dokunulmazlığı,
4. Devletlerin ülke bütünlüğü
5. Anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözümü,
6. İşlere karışmama,
7. Düşünce, vicdan, din ve inanç özgürlüklerini de kapsamak üzere, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı,
8. Halkların haklarının eşitliği ve kaderlerini kendilerinin saptanması hakkı,
9. Devletler arasında işbirliği,
10. Devletler hukuku uyarınca alınmış yükümlülüklerin iyi niyetle yerine getirilmesi.

Bunların yanı sıra Helsinki’nin bir diğer önemi “güven artırıcı önemler” başlığıdır. Soğuk Savaş yıllarında tansiyonun yükseldiği dönemlerde dünyanın sıcak çatışma olasılıklarına yaklaştığı durumlardan alınan dersler neticesinde metindeki yerini almıştır. Güven artırıcı önemlerin yanında silahsızlanma konusuna da yer verilmiştir. Bununla ilgili olarak, aralarında oluşabilecek gerginlik nedenlerini gidermek ve böylece dünyada barış ve güvenliğin güçlenmesine katkıda bulunmak isteği ile aralarındaki güveni güçlendirerek Avrupa’da istikrar ve güvenliği

---

³⁰⁴ Bu eleştirel tutum nedeniyle Nixon Avrupa’ya yapacağı ziyaret planını askıya almıştır.

arttırmaya katkıda bulunmak kararlılığı ile askeri manevraların önceden duyuru konusu yapılması konusunda mutabakata varmışlardır. Tüm bunlar yeni bir dış politika söyleminin ipuçlarıdır ve Avrupa'yı Soğuk Savaş'ın başından itibaren bunaltan gergin, güç temeline dayanan, endişe ve tehdit yüklü söyleminin dışına çıkılarak rahat nefes almasını sağlamıştır. Bu metin ile Batı Avrupalılar daha sonra izleyecekleri dış politika söyleminin de hareket noktasını oluşturmuşlardır. Bunun yanı sıra Helsinki Nihai Senedi içinde bugün de AB için büyük önem taşıyan çevre sorunları ve göçmen işgücü konularına da yer verilmiştir.

Özünde Helsinki Nihai Senedi Avrupa'daki güç dengelerinin kabulüdür. Batı Almanya, Ostpolitik politikası ile Sovyetler Birliği'ni geleneksel düşman olarak tanımlarken gelecekte ortaya çıkabilecek sorunları diplomatik araçlarla çözmenin gereğinin altını çizmiştir. Bu politika sayesinde Batı Almanya, Doğu Almanya, Çekoslovakya ve Polonya ile ilişkilerini ilerletmiştir. Bu değişim ile Avrupa “kolektif” güvenlikten güvenlik için “ortak ve kapsamlı” güvenlik anlayışına odaklanmıştır.³⁰⁵

Herkesin ilgi gösterdiği, ortak ve büyük bir çaba olmadan, Avrupa'da barışçıl bir düzen yaratmak mümkün değildir. Bu hükümetler barışçıl bir düzen yaratma yolunda girdikleri ortak çalışmaların avantajlarını fark ettiklerinde Sovyetler ve Doğu Avrupa politikalarının geçirdiği evrim herkese umut vermiştir. Avrupa'daki tarihi gerilimin merkezinde yer alan Alman sorununa bir çözüm getirilmediği sürece, Avrupa'da nihai ve kalıcı bir düzen mümkün değildir.³⁰⁶

Avrupa Topluluklarının mevcut gelişimi, uluslararası ilişkileri göz önünde bulundurarak, görüşlerini daha uyumlu bir hale getirmek için sisteme bir başlangıç evresi sağlamayı ve politik dayanışmayı güçlendirmesini gerektirmektedir. Bu sayede Başkanlar, Avrupa'nın siyasi bir amacının olduğunu tüm dünyaya göstermek için tüm çabaların özellikle dış politikaların düzenlenmesine yoğunlaşması gerektiğini anlamışlardır.³⁰⁷

Avrupa Siyasi İşbirliği'nin (ASİ) özellikle 1969-1974 yılları arasında gerek dönemin koşulları gerek bazı önemli Avrupalı yeni nesil politikacıların tercihleri

---

³⁰⁵ David J. Galbreath, **The Organization For Security And Co-operation In Europe**, Routledge, New York, 2007, s. 33.

³⁰⁶ Hill ve Smith, s. 69.

³⁰⁷ Hill ve Smith, s. 76.

sayesinde başarılı olduğunu söylemek mümkündür. 1970’lerin ikinci yarısından itibaren yeniden durgunluk dönemine girmekle birlikte bu dönem hem Avrupa’nın dış politikasının temel argümanlarının oluşmasında hem de genel prensip ve normlarının inşasında hayli önem taşıyacak izler bırakması bakımından önemlidir. 1980’lere girilirken Fouchet’in ve Davignon’un yerini alacak olan Tindemans ve Londra Raporları’nın öncekilere göre daha açık ve cüretkâr olması bu dönemde yakalanan özgüvene bağlanabilir. ASİ daha ileri bir seviyeye çıkarılması gerektiğine inananlardan biri olan Tindemans raporunda “ortak karar” noktasına ulaşmanın bir “zorunluluk” haline getirilmesi gerektiğini söylenmiştir. Böylece ASİ ulusal pozisyonların koordinasyonundan kurallarla idare edilen gerçek bir ortak dış politikaya dönüşebilecektir.³⁰⁸

1980’li yıllara gelindiğinde bütünleşme tarihinin en önemli belgelerinden biri olan Tek Avrupa Senedi yürürlüğe girecektir. Dış ve güvenlik politikasının gelişiminin açısından önemi ise belgede yer alan şu ifadelerden ileri gelmektedir:

*Bağlı oldukları insan hakları ve diğer kanunlar ve demokrasinin ilkeleri ile uyum içerisinde olmak başta olmak üzere, ortak çıkarlarını ve bağımsızlıklarını korumak için daha etkili bir yöntem olarak tek bir ses olarak konuşmayı amaçlamak, tutarlı bir şekilde ve dayanışma içerisinde davranmak için Avrupa’nın üzerine düşen sorumluluğun farkında olmak gerekmektedir. Ancak bu şekilde, kendileri tarafından Birleşmiş Milletler Sözleşmesi çerçevesinde başlatılan girişim ile uyumlu olarak uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına birlikte katkıda bulunabilirler.*³⁰⁹

1980’li yıllar Avrupa için Akdeniz genişlemesinin yapılarak üye sayısının 9’dan 12’ye çıktığı, Akdeniz havzasına olan ilginin hem Kuzey Afrika ülkeleri hem de Ortadoğu sorunları bağlamında arttığı bir dönem olmuştur. Ancak, bu yıllarda dünya politikası için de önemli gelişmeler olduğunun altı çizilmelidir. Sovyetler Birliği’nin Afganistan’ı işgali yumuşama döneminin yerini İkinci Soğuk Savaş’ın almasına sebep olmuştur. Ancak Soğuk Savaş’ın ikinci perdesi ilki kadar rekabetçi ve uzun sürmemiştir. 1980’li yılların sonları yaklaşırken Batı Avrupalılar tüm dikkatlerini doğuda yaşanan gelişmelere vermiştir. Batı Avrupa Birliği’nin 27 Ekim 1987 yılında Hague’de düzenlenen “Avrupa’nın Güvenlik Çıkarları Üzerine

³⁰⁸ Michael E. Smith, *Europe’s Foreign and Security Policy: The Institutionalization of Cooperation*, Cambridge University Press, New York, 2004, s. 122.

³⁰⁹ Hill ve Smith, ss. 139-140.

Platform” sonuç bildirisi İkinci Soğuk Savaş döneminin ağırlığını son kez olarak yansıtmaktadır:

*Sovyetler Birliği’nin uzun yıllardır koruduğu askeri takviyelerdeki her hangi bir zayıflamaya bugüne kadar hiç şahitlik etmedik. Batı Avrupa’nın jeostratejik durumu Varşova Paktı’nın konvansiyonel, kimyasal ve nükleer güçlerine karşı kısmen savunmasız hale getirmiştir. Bu, Avrupa güvenliğinin temel problemidir. Varşova Paktı’nın üstün konvansiyonel güçleri, beklenmedik saldırı yapabilme kapasitesi ve geniş çaplı saldırı faaliyetleri bu bağlamdaki özel kaygılardır. Mevcut durumlar göz önüne alındığında ve öngörebildiğimiz kadarı ile Avrupa tarihinin benzersiz dönemi için özgürlük amaçlı barışı sağlayan savaşın önlenmesinde Batı stratejisine bir alternatif bulunmamaktadır.*³¹⁰

2.5.2. Soğuk Savaş’ın Ardından: Ortak Bir Dış Politika

1989 ve 1990 yıllarında Almanya yeni bir tarihi olaya ev sahipliği yapacaktır. İki rakip kampın ve Avrupa’nın bölünmüşlüğü’nün simgesi olan ve Batılıların “utanç duvarı” olarak adlandırdığı Berlin Duvarı’nın Alman işçisinin balyoz darbeleri ile yıkılması umut yüklü yeni dönemin habercisiydi. 1989’un 8-9 Aralık günlerinde gerçekleştirilen Strazburg Avrupa Konseyi Zirvesi’nin sonuç bildirgesinde şu ifadeler yer verilmiştir:

*Tüm toplumun insanlarına bu hisleri ifade ederken, söz konusu değişimler nedeniyle derin bir mutluluk duymaktayız. Bunlar tarihi anlar olup, hiç şüphesiz İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana en önemli anları oluşturmaktadır. Güçlü ve dinamik bir Avrupa’nın başarısı, AGİT’in canlılığı ve içerisinde Amerika Birleşik Devleti ve Kanada’nın da yer aldığı güvenlik alanındaki istikrar bu duruma oldukça katkıda bulunmuştur. (...) Avrupa Konseyi mevcut durumlar içerisinde herkesin her zamankinden daha fazla bir şekilde sorumluluk duygusunu hissettiği konusuna kanaat getirmiştir. Gerekli olan değişiklikler ve geçişler Avrupa’nın istikrarı konusunda zarar verecek bir rolü oynamadığı gibi aksine onun daha fazla güçlenmesine katkıda bulunmuştur.*³¹¹

Temmuz 1990’da Londra’da bir araya gelen NATO devlet ve hükümet başkanları “Londra Açıklaması”nda, NATO’nun reformlara gideceğini ve Varşova Paktı ülkelerini artık düşman olarak görmediklerini ilan etmişlerdir.³¹² Nisan ayındaki

³¹⁰ Hill ve Smith, ss. 190-191.

³¹¹ Conclusions of the Presidency, European Council, Strasbourg, 8 and 9 December 1989, http://www.europarl.europa.eu/summits/strasbourg/st_en.pdf, s. 15 (04.22.2012).

³¹² Adrian Hyde-Price, “Interests, Institutions and Identities in the Study of European Foreign Policy”, **Rethinking European Union Foreign Policy**, Der. Ben Tonra, Thomas Christiansen, Manchester University Press, Manchester, 2004, s. 110.

Avrupa Konseyi'nin Dublin'de (28 Nisan 1990) gerçekleştirdiği olağanüstü zirvenin bildirisinde ise Helsinki Nihai Senedine atıf yapılarak yeni dönemle ilgili bir misyon tanımlanmasına yer verilmiştir:

*Avrupa Devletleri arasındaki ilişkinin yeni bir sistemini inşa etme ve kıtamızda meydana gelebilecek olan bölünme durumunun önüne geçme fırsatına şahitlik ettiğimiz Avrupa'daki değişiklikler, Helsinki Nihai Senedi'nin ilke ve amaçlarına dayanmaktadır. Bu değişimlerin oluşmasına oldukça büyük katkıları olan AGİT süreci kıtamızda yenilikler ve istikrar için bir çerçeve görevini üstlenecek ve yeni yönlendirmeler ile gelişebilecektir. Topluluk ve üye devletler tamamını kendi sorumlulukları olarak üstlenme ve AGİT sürecinde tam rol oynama kararı olmuş olup, bu sonuca ulaşması için gerekli uygun düzenlemeleri düşünmektedirler.*³¹³

1992 yılındaki Lizbon Zirvesinde ise şunlar ifade edilir:

*Henüz başlamakta olan yeni aşama ile Birliğin dış dünyada gelişen olaylara karşı daha duyarlı, birliğin çıkarlarını gözetme konusunda ve daha elverişli uluslararası bir çevre oluşturmada daha aktif olmasını sağlama konusunda CFSP katkıda bulunmalıdır. Bu, meydana gelebilecek krizleri önceden görme, sorunları kökünden halletme ve daha gelişmiş bir kapasiteye erişmeyi mümkün kılacaktır. Üstelik Birlik üçüncü dünya ülkelerinin amaç ve çıkarlarına karşı daha net olacak ve Birliğin bu tarafındaki beklentileri daha iyi bir şekilde karşılayabilecektir.*³¹⁴

Tassinari'ye göre 1989 yılı, Avrupa'nın süper güçler tarafından dayatılan kısıtlamalardan kurtulması ve kendi kaderinin peşine düşmesi anlamını taşımaktadır.³¹⁵ Burada kaderden kastedilen siyasi birliktir. Zaten, Fouchet Planı 1993 Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) bir nevi taslağı gibidir³¹⁶ ve ABA'da Birliğin OGDG'nin hedefleri ilan edilmiştir.

AB'nin tanımladığı ana tehditler sadece AB coğrafyasının savunması değildir. Soğuk Savaş döneminin bu temel tehdit algısı ve söylemi değişmiştir. AB'nin yakın çevresi için daha farklı bir politika inşa etme ihtiyacı doğmuştur. Ancak bu ihtiyaç doğrultusunda hazırlanacak politikanın dışlayıcılık endişeleri ve

³¹³ Special Meeting of the European Council Reproduced from the Bulletin of the European Communities, No. 4/1990, http://aei.pitt.edu/1397/1/Dublin_april_1990.pdf, s. 10 (04.22.2012).

³¹⁴ European Council, 26/27 June Lisbon 1992, Annex-1, http://www.europarl.europa.eu/summits/lisbon/li2_en.pdf, s. 29 (04.22.2012).

³¹⁵ Tassinari, Avrupa Komşularından Neden Korkar, s. 28.

³¹⁶ Caşın, Özgöker ve Çolak, s. 230.

kapsayıcı amaçlara hassasiyet göstermesi gerekmektedir.³¹⁷ Avrupa'nın Soğuk Savaş sonrası dönem için kendisine 3 potansiyel görev biçmiştir. Bunlar:

1. Birliğin topraklarının savunulması,
2. AB sınırları ötesindeki çatışmalara müdahale,
3. Geniş Avrupa'da istikrar ve güvenliğin tesisidir.³¹⁸

Soğuk Savaş'ın bitişi Avrupa için aynı zamanda daha geniş bir güvenlik anlayışının yerleşmesi anlamına gelmiştir. Avrupa, askeri güvenliği doğrudan demokratik kurumların gelişmesi ve üçüncü dünya ülkelerinin ekonomik kalkınması ile bağlantılı düşünür olmuştur. Bu durum ayrıca felsefî olarak Kantçı anlayışın yani demokrasi-barış-güvenlik bağlantısının yeniden güncellenmesi ve Avrupa güvenlik mimarisinin bir parçası haline gelmesini işaret etmektedir.³¹⁹

Turin'de 1996 yılında yapılan zirvenin sonuç bildirisinde ABA ile oluşturulan ODGP sütununun eylem kapasitesinin arttırmasına yönelik tespitlere yer verilmiştir. Doğal olarak bu Zirve'ye Balkanlar'da yaşanan olaylar damgasını vurmuştur.

*Uluslararası durum Birliğin sorumluluklarını arttırmaktadır ve barış ve istikrarı ön plana taşıma amacı ile oluşturulacak uluslararası bir sahnede kendi kimliğini güçlendirmesi gerekmektedir. Birliğin siyasi ağırlığı ekonomik gücü ile doğru orantılı olmalıdır. Aynı zamanda, Komisyonun amacına tamamen saygı duyarak, Birliğin dış faaliyetlerindeki tüm birimlerin birlik olması ve tutarlılığı desteklenmelidir.*³²⁰

15-16 Ekim 1999'da Tampere'de Amsterdam Antlaşması'nda belirlenen hedeflere ulaşabilmek için hazırlanacak eylem planının görüşmek için toplanan zirvede ise "Özgürlük, Güvenlik ve Adalet" için yapılması gerekenler sonuç bildirisinde yerini alırken şu satırlara rastlanır:

En başından bu yana, Avrupa bütünleşmesi tamamen, insan hakları, demokratik kurumlar ve uygulanabilir bir yasaya dayanan özgürlüğe duyulan bağlılıktan kaynaklanmaktadır. Bu ortak değerler, Avrupa Birliği'ndeki barışı sağlamada

³¹⁷ Galbreath, The Organization For, s. 198.

³¹⁸ Galbreath, The Organization For, s. 199.

³¹⁹ Sonia Lucarelli, "Values, Principles, identity and European Union Foreign Policy", **Values And Principles In European Union Foreign Policy**, Der. Sonia Lucarelli, Ian Manners, Routledge, New York, 2006, s. 5.

³²⁰ Tampere European Council 15 And 16 October 1999, Presidency Conclusions, http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm, (04.22.2012).

*ve refahı arttırmadaki gerekliliğini kanıtlamıştır. Kişilerin, ciddi bir suç nedeniyle meydana gelecek olan özgürlüklerine ve yasal haklarına karşı oluşabilecek tehditleri Birliğin hedef almasını bekleme hakkı vardır. Bu tehditlerin önüne geçmek isteniyorsa, Birlik içerisindeki suç ve suç örgütleri ile mücadele etmek ve önlemek için ortak bir çaba gereklidir. Polisin ve yargı kanallarının ortak seferberliği; Birlik içerisinde suçluların gizlenebileceği bir alan olmayacağını ve suç ile ilişkili faaliyetlerin yürümeyeceğini garanti altına alması gerekmektedir.*³²¹

2.5.3. Dış Politikaya Güvenlik Politikasının Eklemlenmesi: Birliği Korumak

Savaşın yıprattığı ve yorduğu Batı Avrupalı devletler doğudaki Sovyet baskısını hemen hissetmiştir. Neticede zayıflamış ve hassasiyetleri artmış Batılılar için olası bir Sovyet genişleme hamlesi ciddi bir korku ve endişe yaratmıştır. Bu endişeyi gidermek adına Birinci Dünya Savaşı sonrasında tecrübe ettikleri ortak güvenlik anlayışı üzerinden tasarlanan Milletler Cemiyeti'nin verimli bir güvenlik sağlayıcı araç olamaması nedeniyle bölgesel bir güvenlik anlayışına yönelmişlerdir. Bu anlayış çerçevesindeki ilk girişim ise 17 Mart 1948 yılında Brüksel'de imzalanan ve kısaca Brüksel Antlaşması olarak bilinen “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel İşbirliği ve Ortak Savunma Antlaşması”dır. İmzacı devletler olarak İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un katıldığı antlaşmanın neticesinde Batı Avrupa Savunma Birliği Örgütünü³²² kurularak Sovyetlere karşı ilk ortak savunma örgütü oluşturulmuştur.

Antlaşmanın dördüncü maddesine göre taraflardan biri Avrupa'da silahlı bir saldırıya uğradığı takdirde, antlaşmayı imzalayan diğer devletler ellerinde bulunan tüm olanaklarla, otomatik olarak yardım etmeyi kabul etmişlerdir. Böylece Batı Avrupa henüz ortada AKÇT dahi yokken askeri bir birlikteliğin adımını atmıştır. Ancak NATO'nun kurulması ve ikircilik (dublication) yaratmaması için Örgütün savunma konusundaki üstlendiği görev işlevsiz hale gelmiştir. Buna rağmen AB'nin, ODGP ve Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) için fitilin ateşlendiği antlaşma olması bakımından dikkate değer bir deneyim olmuştur.

³²¹ Tampere European Council, 15-16 October.

³²² Daha sonra adını Batı Birliği Savunma Örgütü olarak değiştirecektir. Batı Birliği Genelkurmay Başkanlığı oluşturulacak ve ilk başkanlığına savaşın parlak generallerinden biri olan İngiliz Mareşal B.L.Montgomery atanacaktır. Burak Tangör, **Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Gelişimi**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2009, s. 27.

Brüksel Antlaşması'ndan sonra savunma alanındaki ikinci girişim AST projesidir. Bu projenin öncelikli özelliği esasen yine Sovyet tehdidine karşı bir tedbir olmakla birlikte Almanya'nın yeniden silahlandırılmasıyla ilgili olmasıdır. Almanya'nın askeri anlamda zayıf olmasının savunmada bir zafiyet yaratacağı endişesi Almanya'nın tekrar silahlanıp bir kez daha kıta içinde istikrar bozucu saldırgan politikalar izleme endişesi ile karışınca çözüm savunma alanında uluslarüstü bir yapının benimsenmesinde bulunmuştur. Churchill'in demokratik denetleme mekanizmasına sahip bir Avrupa Ordusu kurulmasına dair yönergesi Avrupa Konseyi'nde 89 olumlu, 5 olumsuz ve 29 boş oyla kabul edilmesine rağmen Bakanlar Komitesi tarafından yürürlüğe konmamıştır.³²³ Bununla birlikte Avrupa ordusu projesi rafa kaldırılmamış ve ODGP'nin oluşumu anlamında mihenk taşlarından birisi sayılan Pleven Planı'nı doğurmuştur. Planın ana fikri tek bir komuta altında Avrupa ordusunun oluşturulmasıdır. Önerilen kurumsal yapısının AKÇT'nin hemen hemen aynısı olması da dönemin koşulları düşünüldüğünde hayli iddialı bir yaklaşımdır. Bir AB dışişleri bakanı kavramı dahi henüz ortada yokken "Avrupa Savunma Bakanı" gibi bir pozisyonun düşünülmüş olması Soğuk Savaş dinamiklerinin Batı Avrupa devletlerini savunma ve güvenlik alanlarında birlikte olma fikrini açıkça ortaya koymaktadır. Pleven Planı'nın çerçevesini çizdiği AST de tıpkı Brüksel Antlaşması'nda olduğu gibi fonksiyonsuz kalmış, hatta hiçbir şekilde hayata geçirilememiştir. AST'nin imzacı ülkelerinden Batı Almanya, Benelüks ülkeleri ve İtalya'da ulusal parlamentolarda onay çıkarken, Fransız parlamentosu antlaşmayı onaylamamıştır. Fransa'da Almanya'ya yönelik kronik endişe, milliyetçi sağdan aşırı sola kadar ulusal egemenlik kaybının yarattığı hoşnutsuzluk³²⁴ sebebiyle Batı Avrupa'da güvenlik savunma ve dışişleri ile ilgili bir diğer projenin daha hayata geçirilmesi suya düşmüştür.

Batı Avrupa Birliği (BAB) ise kurucu antlaşmasının dördüncü maddesinde yer alan "tüm askeri unsurları NATO'ya aktarılır" ifadesi nedeniyle, üyeleri arasında koordinasyon sağlama amacı ile oluşturulan birlik önemini kaybetmiştir. Ayrıca bazı ülkelerin ulusal egemenlikleri konusunda hassas tutumları nedeniyle savunma ve dış ilişkiler konularının ulus-üstü yapılara devredilmesini henüz hazmedebilecek

---

³²³ Timothy Bainbridge, *The Penguin Companion to EU*, London, Penguin Books Limited, 1998, s.199'dan aktaran Tangör, s. 35.

³²⁴ Tangör, s. 41.

seviyeye gelmemiştir. Ekonomi konularında egemenliklerinden fedakârlık etmekte daha cömert davranan ulus-devletler savunma ve dış ilişkiler söz konusu olduğunda oldukça temkinli ve cimri davranmakta, egemenliklerini paylaşmak konusunda hayli kıskançlık göstermektedirler.

ABA ile üçüncü sütun olarak AB'nin kurumsal işleyişine dahil olan ODGP'yi kısa sürede güçlendirmek ve askeri yeteneklerle desteklemek ihtiyacı doğmuştur. Bosna Hersek ve Kosova krizleri sırasında ABD askeri yetkililerinin NATO'daki müttefikleriyle istihbarat paylaşımından kaçınmaları üzerine Birliğin "... Gerçek bir askeri yapılanmaya gitmenin zamanının geldiğini ve AB-BAB-NATO arasındaki ilişkilerin netleştirilmesi" gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine Fransa ve İngiltere, 4 Aralık 1998'de Fransa'nın kuzeybatısındaki liman şehri olan Saint-Malo'da bir araya gelerek Birliğin uluslararası krizlere, NATO'nun müdahale edemediği durumlarda, gerekirse askeri güçle müdahale edebilmesini "Avrupa Savunma Açıklaması" adı altında kararlaştırmışlardır.³²⁵

St.Malo Zirve'si Kosova krizinden yoğun bir şekilde etkilenmiştir. Hedefleri ABD'nin yer almadığı durumlarda askeri eylemler yapabilir hale gelmek ve AB'nin sivil araçlarını askeri yeteneklerin artırılması ile tamamlamak olarak değerlendirilebilir.³²⁶ Bosna trajedisi ve Kosova çatışmasındaki zayıf performansı AB'yi St.Malo Antlaşmasına ve Helsinki Headline Goals 1999'a götürmüştür.³²⁷

1999 yılı 3-4 Haziran tarihlerinde Köln'de gerçekleştirilen Avrupa Konseyi toplantısında Avrupa savunması için gerekli araçlara ve AB'nin eylem yetenekleri masaya yatırılmıştır:

*Gördüğümüz üzere AB, çatışmayı önleme ve kriz yönetimi konularındaki sorumluluklarını yerine getirebilmek için gerekli yetenekleri ve araçları elinin altında bulundurmalıdır. Mevcut ulusal ve çok uluslu imkânlardan yararlanarak daha etkili bir Avrupa ordusuna ulaşabilmelidir. (...) Bunun için Avrupa güçlerinin bir araya gelmesi, uyum göstermesi ve birlikte çalışması gerekmektedir.*³²⁸

³²⁵ Rıza Arslan, "Avrupa Birliği Savunma Politikası: Dünya Sahnesine Geri Dönüş mü?", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 1, 2005, s. 237.

³²⁶ Jess Pilegaard, "The European Security and Defence Policy and the Development of a Security Strategy for Europe", **The Politics of European Security**, Der. Jess Pilegaard, Danish Institute for International Studies, Copenhagen, 2004, s. 16.

³²⁷ Jean-Yves Haine, "The European Security Strategy Coping with Threats: Is Europe Secure?", **The EU and the European Security Strategy**, Der. Sven Biscop, Jan Joel Andersson, Rotledge, New York, 2008, s. 44.

³²⁸ Hill ve Smith, Key Documents, s. 250.

Balkanlardaki krizin ardından Irak krizi nedeniyle ortaya çıkan AB-ABD anlaşmazlığı sırasında Jacques Chirac ABD'nin tek global güç olmasını kabul etmeyeceklerini açıklamıştır. Chirac'a göre "...ister isteyelim ister istemeyelim, dünya çok merkezli olacaktır".³²⁹ Chirac, 2003 yılı Mayıs ayında ise "Biz Avrupa'nın tam bir siyasi birlik oluşturmamasına seyirci kalamayız. Şimdi Avrupa dünyaya kendi görüşlerini anlatabilmeli, ...bunu askeri gücünü tek çatı altında oluşturup geliştirmesiyle dünyaya göstermeli ve böylece inandırıcı olmalıdır" diyerek ODGP'nin daha iddialı bir tavrının olması gerektiğini vurgulamıştır.³³⁰

2.6. GENEL DEĞERLENDİRME

Chris Patten 21. yüzyıl için AB için hedefledikleri dış politikayı bir konuşmasında şöyle tanımlayacaktır: "Güçlü isimler ve zayıf fiillerle yüklü bildirilerden oluşan bir dış politikadan daha fazla etki yaratabilecek güçlü, daha masküler, daha odaklanmış bir dış politikaya geçmeye çalışıyoruz."³³¹ 1998'e kadar yoğun bir şekilde sivil güç söylemine yapılan vurgunun yanında Birliğin askeri araçlara erişiminin uluslararası krizlere cevap verme ya da uluslararası barışa ve istikrara katkıda bulunma amacı ile faydalı olabileceği unsuru ile birleştirilmeye çalışılmıştır. Böylece askeri ve sivil tüm araçlara erişebilecektir. Bu yeni baskın söylem "tam araçsal güç söylemi" olarak adlandırılabilir.³³² 1990'ların sonlarına kadar Birlik belgelerindeki baskın söylemler, sorun çözümünü de kapsayan uluslararası ilişkilerdeki meseleler ile alakalı Birliğin sivil güç yapısına dikkat çeken söylemler olduğundan, başka bir söylemin varlığı Birlik belgelerinde ayrıca tanımlanacaktır. Bu söyleme göre, askeri araçlardan faydalanma Birliğin aktör olarak uluslararası kimliğini kazanması ile oluşmaktadır. Sivil güç söylemi 1998'e kadar

---

³²⁹ Arslan, s. 238.

³³⁰ Mönninger, Die Zeit: 14/2003'ten aktaran Arslan, s. 242.

³³¹ Patten, Speech/02/134, Speech/02/76'dan aktaran Gariup, European Security Culture, s. 1.

³³² Henrik Larsen, "Discourse Analysis in the Study of European Foreign Policy", **Rethinking European Union Foreign Policy**, Der. Ben Tonra, Thomas Christiansen, , Manchester University Press, Manchester, 2004, ss. 62- 80, s. 72.

politika uygulamalarına egemen olmasına rağmen, bu söylem 1990’larda resmi Birlik belgelerinde askeri güç söylemi ile birlikte var olmuştur.³³³

AB’nin Geleceğine Dair Laeken Deklarasyonu geçmişin muhasebesini yapmıştır. Geçmişten nasıl sıyrıldığını açıklamış ve yaptığı durum tespiti ile temel değerlerin altını bir kez daha çizmiştir:

Yüzyıllardır, kişiler ve devletler Avrupa kıtasının kontrolünü kazanmak için kolları sıvayıp birbirleri ile savaşa girmişlerdir. İki kanlı savaşın zayıflatıcı etkileri ve Avrupa’nın dünya karşısındaki pozisyonunun zayıflaması, sadece barışın ve ortak eylemlerin güçlü ve bütün bir Avrupa’yı meydana getirmesi ile bütün hayallerin gerçeğe dönüşebileceğini ortaya koymuştur. Geçmişin tüm kötülüklerini geride bırakmak için, başlangıç kömür ve çelik topluluğu ile yapıldı.

*İnsani değerler, Manga Carta, İnsan Hakları Beyannamesi, Fransız Devrimi, Berlin Duvarı’nın düşmesi gibi eylemleri içinde barındıran Avrupa, özgürlük, çeşitlilik, birliğin olduğu ve hepsinden de öte diğerlerinin dillerine, kültürlerine ve geleneklerine saygı gösteren bir kıtadır. Birlik, serbest seçim, azınlık hakkı ve hukukun üstünlüğü gibi temel değerleri benimseyen ülkelere açıktır.*³³⁴

Birliğin otorite olarak üçüncü ülkelerle ilişkilerini yeniden biçimlendirmesi gerekmektedir. Buna göre AB üçüncü ülkelerle geliştireceği ilişkilerinde, askeri gücü de dâhil, her türlü dış politika enstrümanını devreye sokarak üçüncü ülkeleri çıkarları doğrultusunda yönlendirmesi gerekmektedir. Bu nedenle Birlik kendi içinde siyasi oluşumunu tamamladıkça – modern devletlerde olduğu gibi – gücü kullanma tekeli yetkisinde toplayacak ve çıkarlarını koruyabilecektir.³³⁵ Romano Prodi’nin 2000 yılında yaptığı bir konuşma Avrupa’nın çevresine ilişkin bir misyonu ifade etmiştir. Prodi’ye göre Avrupa sahip olduğu toplumsal modeli dünyaya yansıtmalıdır. Sadece kendi çıkarlarının korunması için değil, önerebilecekleri benzersiz bir tarihi deneyime sahip olduklarının altını çizmiştir. Bu deneyimi, “insanları yoksulluktan, savaştan, baskıdan ve müsamahasızlıktan kurtarmaktır” şeklinde açıklamıştır.³³⁶

³³³ Larsen, Discourse Analysis, s. 71.

³³⁴ Laeken Declaration On The Future Of The European Union, european-convention.eu.int/pdf/1knen.pdf, (04.02.2013)

³³⁵ Arslan, s. 243.

³³⁶ Romano Prodi, “2000-2005: Shaping The New Europe”, Speech To The European Parliament, Strasbourg 15 February 2000, Speech/00/41’den aktaran Ian Manners, “The Constitutive Nature Of Values, Images and Principles In The European Union”, **Values and Principles in European Union Foreign Policy**, Der. Sonia Lucarelli, Ian Manners, Routledge, New York, 2006, s. 19.

Manners’a göre AB dünya ile ilişkilerini yürütürken bir seri değerler, imajlar ve ilkeler üzerinden hareket etmektedir.³³⁷ Aynı şekilde Manners, Lucarelli ile yaptıkları bir çalışmalarında AB dış politikasındaki değerlerin en başında “barış” kavramının geldiğinin tespitinde bulunmuşlardır. Bunun dışında merkezde yer alan diğer değerler insan hakları, özgürlük, demokrasi, eşitlik, adalet ve hukukun üstünlüğü ile dayanışmadır. İlkeler konusunda ise çatışma önlemede yine “barış” değeri üzerinden hareket edildiği; koşulluk ilkesinde ise insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve iyi yönetim değerleri benimsenmiştir. İmaj meselesinde ise Kantçı ve Grotiusçu “kalıcı barış” ve uluslararası düzenlemeleri ön plana çıkaran bir dış politika anlayışına sahip olduğu görülür.³³⁸ Soğuk Savaş sırasında güç diğer tarafı sınırlarından uzak tutmak, caydırmak ve kötü şeyler yapmaktan alıkoymak için kullanılırken; bugün ise güç diğer tarafı kendi sınırlarında iyi şeyler yapmaya itmek için kullanılır hale gelmiştir.³³⁹

AB belgelerinde uluslararası politikada sorumlu bir aktör söylemi, uluslararası zorlukların ışığında sorumluluk alma zorunluluğu olan ve kendi çıkarlarını savunan birim olarak kurgulanmıştır. Amsterdam Antlaşması’nın OGDG’ye ilişkin ikinci maddesi ve beşinci kısımda belirtildiği gibi tanımlar AB belgelerinde ortaktır: “Birlik (...) kimliğini uluslararası seviyede tutacaktır” ve “temel çıkarları, bağımsızlığı, Birliğin bütünlüğünü ve ortak değerleri korumak için” ifadeleriyle ODGP’yi tanımlayacaktır” (ABA’da bu kısım “Birlik ve üye devletleri idi”). Bunlar AB’nin uluslararası aktör olma konusundaki ortak söylemlere ait cümlelerdir.³⁴⁰ Uzunca bir süredir, birçok konu alanında bu ortak politika karakter olarak ifade edici bir yapıdan başka bir şey haline gelememiştir. Genelde uyum, vizyon ve prestijden yoksun etkisiz bir politika olarak kalmıştır.³⁴¹

Karışıklığı önleme ve kriz yönetimi durumlarında kişi güvenlik amaçlarına nail olması gerekli olduğundan, OGSP olağan ve zorlayıcı durumlarda (askeri dahil)

³³⁷ Manners, *The Constitutive Nature*, s. 19.

³³⁸ Sonia Lucarelli ve Ian Manners, “Valuing Principles in European Union Foreign Policy”, **Values and Principles in European Union Foreign Policy**, Der. Sonia Lucarelli, Ian Manners, Routledge, New York, 2006, s. 202.

³³⁹ A. Hyde-Price, “European Security, Strategic Culture, and the Use of Force, *European Security*, 13(4),(323-343), 2004, s. 338’den aktaran Janne Haaland Matlary, **European Union Security Dynamics: In the New National Interest**, Palgrave Macmillan, New York, 2009, s. 20.

³⁴⁰ Larsen, *Discourse Analysis*, s. 69.

³⁴¹ Knud Erik Jorgensen, “European Foreign Policy: Conceptualising the Domain”, **Contemporary European Foreign Policy**, Der. Walter Carlsnaes, Helene Sjursen, Brian White, Sage Publishers, London, 2004, s. 34.

güvenlik ile ilgili sorunlara askeri kollar dışında (diyalog, ortaklık, siyasi ve ekonomik teşvikler) karşılık verme yetisi olan bir politika olarak bilinmektedir.³⁴² OGSP'nin 1999 yılından itibaren geçirdiği oluşum ve gelişim sürecine bakıldığında başlangıç aşamasında Petersberg Görevleri kapsamında tamamen dış krizlere müdahale etmeye odaklanmıştır. 11 Eylül sonrasında ise küresel güvenlikleştirmenin neticesi olarak uluslararası terörizmin Batının en önemli güvenlik sorunu haline getirilmesi sonucu, dış müdahale ile iç koruma arasında duvarların kalkmaya başlamasıyla AB vatandaşlarını koruma görevini de üstlenmesinin önü açılmıştır. Bunun sonucunda 2004 yılından itibaren AB vatandaşlarını koruma görevi de OGSP kapsamına dâhil edilerek OGSP gelişiminin yeni aşamasına geçilmiştir.³⁴³ 2000'li yıllarda ise hem 11 Eylül olaylarının ertesinde üretilen güvenlikleştirici söylemlerin etkisi hem de ortak dış ve güvenlik politikaları üretmek konusundaki olgunluğun kamuoyunda da yansımalarını görülmüştür. 2003 ve 2004 yıllarında yapılan Eurobarometer raporlarına göre AB vatandaşlarının ODGP ve OGSP'ye oldukça olumlu bir bakış açısına sahip olduklarını söylemek mümkündür.

Tablo 1³⁴⁴: 2003-2004 Yılı Eurobarometer Araştırmalarında AB Vatandaşlarının Görüşleri

	EB59 2003 Bahar	EB60 2003 Sonbahar	EB61 2004 Bahar	EB62 2004 Sonbahar
Bir uluslararası kriz ortaya çıktığında AB üyeleri ortak pozisyon almalıdır	%83	%81	%82	%83
AB, bazı üyelerinin niyetleriyle örtüşmese dahi her üye devlette insan haklarını garanti altına almalıdır	%79	%76	%79	%83
AB dış politikası ABD dış politikasından bağımsız olmalıdır	%77	%73	%77	%82
AB, bazı devletlerin niyetleriyle zıtlaşır olsa da dünya çapında insan haklarının korunması için çalışmalıdır	%76	%74	%76	%79
AB Birlik dışındaki insanlara yönelik olarak ortak bir göç politikasına sahip olmalıdır	%71	%71	%71	%76
AB sığınma talep edenlere karşı ortak sığınma politikasına sahip olmalıdır	%70	%71	%70	%75
AB'nin bir uluslararası kriz ortaya çıktığında çabucak sorunlu yere gönderebileceği bir hızlı askeri reaksiyon gücüne sahip olmalıdır. (rapid military reaction force)	%69	%69	%70	%71

³⁴² Isabel Ferreira Nunes, "Civilian, Normative, and Ethical Power Europe: Role Claims and EU Discourses", **European Foreign Affairs**, Cilt: 16, Sayı: 1, 2011, s.12.

³⁴³ Galym Zhussipbek, "2007 Lizbon Antlaşması, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Tanımı ve Özellikleri, Güvenlik Aktörü Olarak AB'nin Nitelikleri", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt: 8, No:1, 2009, s. 154.

³⁴⁴ Eurobarometer 62, Autumn 2004, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb62/eb_62_en.pdf, (03.15.2013) s. 123.

AB'nin BM Güvenlik Konseyi'nde kendi sandalyesi olmalıdır.	%68	%64	%66	%71
AB'nin ortak AB pozisyonları hakkında konuşacak bir dışişleri bakanı olmalıdır.	%64	%63	%64	%67

1990'lardaki AB belgelerinde, iç tehlikeler AB bütünlüğünün korunması ve buna bağlı olarak gelişmeyi tamamlamada ortaya çıkan sorunlar ile mücadele etmek olarak görülebilir. Dış tehlikeler ise Rusya'daki istikrarsızlık (istikrarsız demokrasi), Ortadoğu bölgesi (istikrarsız bir demokrasi ve köktendinci İslam) ve coğrafi olmayan tehlikeler (çevresel riskler, organize suçlar...) olarak sunulabilmektedir. Bu tehlikeler ayrıca AB'nin dış politika kimliğinin temelindeki liberal değerler için de karakteristik konulardır.³⁴⁵

---

³⁴⁵ Lansen, Discourse Analysis, s. 74.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜVENLİKLEŞTİRME VE GÜVENLİKSİZLEŞTİRME İKİLEMİNDE BİR DIŞ POLİTİKA TASARIMI

Rifkin'e göre Avrupa'nın dış ve güvenlik politikasını çalışmaya yeni başlayanlar için bu konu insanlık tarihinde, kendisinden önce gelen her şeyden çok farklıdır ve düşünülebilmesi için hayal gücünün belirli bir düzeye sıçraması gerekir.³⁴⁶ Avrupa dış politikası ne anlama gelirse gelsin; devlet merkezli, iç ve dış politika arasında açıkça çizilen sınırların olduğu analizler üzerinden açıklanamaz.³⁴⁷ Bu bölümde AB'nin ODGP ve ona sıkıca bağlı birlik içi düzenlemelerinin güvenlikleştirme ve güvenliksizleştirme bağlamında bir değerlendirmesi yapılacaktır. Ayrıca bölgeselleşmenin tanımlanması, gerekçelerinin ortaya çıkarılması ile BGK yaklaşımının güvenlikleştirme ve güvenliksizleştirme ekseninde açıklanmasına çalışılacaktır.

Zaman algısının gelişimi ve takvim sistemlerinde zamanın sayısal değerlere bağlanması kesin olarak başlangıç ve bitiş anlarını tespit etmemizi sağlamıştır ve bu döngüler hep sevilmiştir. Her döngünün kutlanmaya değer olduğuna inanılmıştır. Aslında birer rakamsal ifadeden fazlası olmayan bu döngülerle geride bırakılan devrede yaşanan başarı ve mutlulukların katlanarak artması; olumsuzlukların ise bir daha yaşanmaması ümit edilmiştir.

Yeni bir yıla, yüzyıla ya da milenyuma girerken Pandora'nın kutusu açıldığında tüm kötülükler uçup giderken elde kalan tek şey olan "umut" paha biçilmezdir, kıymetlidir ve heyecan verir. Ancak yeni başlangıçlar ve umutlar Avrupalılara her zaman mutluluk, refah ve huzur getirmemiştir. Kıta halkları 6. yüzyılın başlarında Roma'nın çökmesiyle kaotik ve ıstırap yüklü feodal döneme, 30 Yıl Savaşları'yla 17. yüzyıla, Napolyon Savaşları'yla 19. yüzyıla, Birinci Dünya Savaşı'yla 20. yüzyıla adım atmıştır. 20. yüzyıla Balkanlarda yaşanan trajik olaylarla veda eden AB vatandaşları, 21. yüzyıla 11 Eylül olayları ile aynı terör kampanyasının devamı niteliğinde olduğunu düşünülen Londra ve Madrid saldırılarıyla girmiştir. Kimisi yüzyıllardır süregelen kimisi ise içinde bulunan

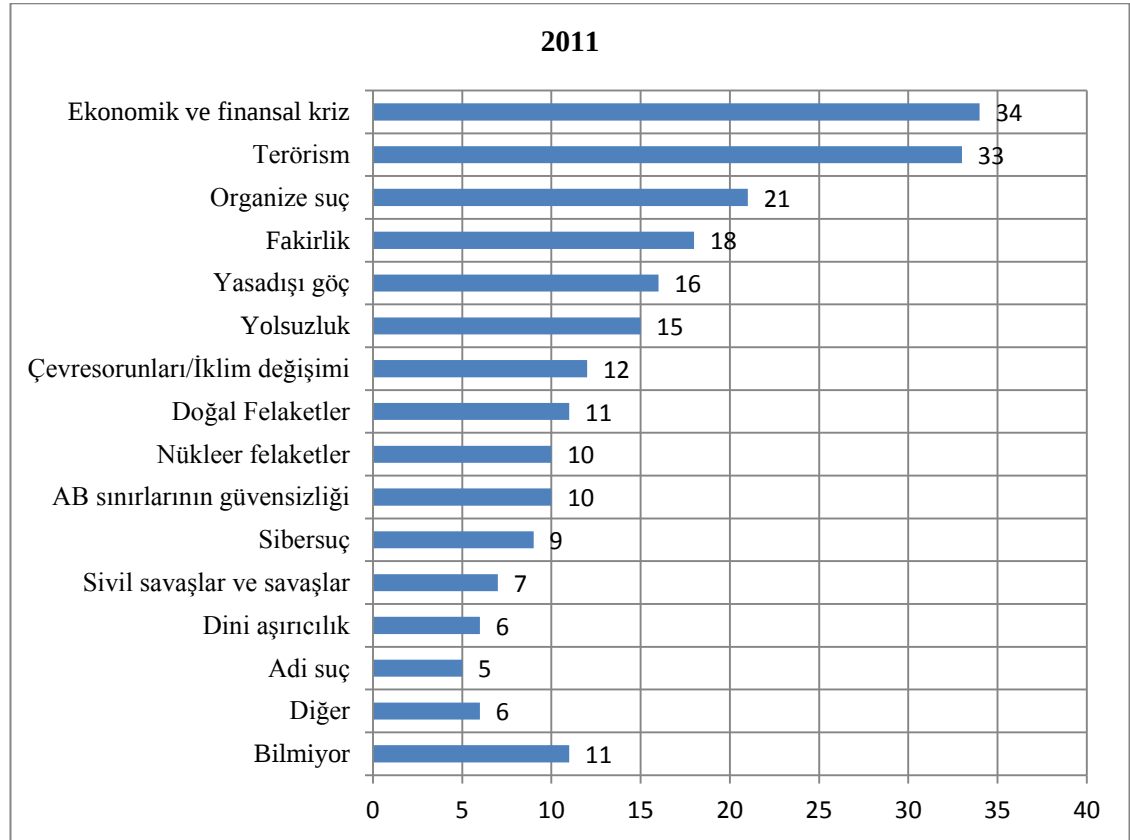
---

³⁴⁶ Rifkin, s. 316.

³⁴⁷ Brian White, "Foreign Policy Analysis and the New Europe", **Contemporary European Foreign Policy**, Der. Walter Carlsnaes, Helene Sjursen, Brian White, Sage Publishers, London, 2004, s. 11.

zamanın özel koşullarından ortaya çıkmış tehditler, AB vatandaşlarının korkularını da belirlemektedir. Öncelikli korkular zamanla yer değiştirebilmektedir. Bazen terör öncelikli korku (başlıca güvenlik meselesi) olarak görünürken özellikle ekonomik kriz durumlarında alt sıralara doğru gerilediğini; ekonomik meselelerin öncelikli korku haline gelebildiğini araştırmalar da göstermektedir. Aşağıdaki grafikte 2011 yılında Eurobarometer tarafından yapılan araştırmanın sonuçları yer almaktadır. Katılımcılara güvenliklerine yönelik tehditler sorulmuş ve oranlar şu şekilde ortaya çıkmıştır:

Şekil 1: AB Vatandaşlarının Güvenliğine Yönelik En Önemli Tehditler Hangileridir?³⁴⁸

Geçmişinin önemli bir kısmında dünyadaki gelişmelere en zayıf anında bile en azından takip ederek reaksiyon veren; pek çok dönem itibarıyla de yaşanan gelişmelerin bizatihi şekillendiricisi ve yöneticisi olan Avrupalılar 21. yüzyılın sarsıcı başlangıcına da cevap vermişlerdir. Ancak Avrupalıların diğer başlangıçlardan farklı olarak bu sefer ellerinde AB gibi önemli bir araç

³⁴⁸ Special Eurobarometer 371, Internal Security, Kasım 2011, EBS371, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_371_en.pdf, s.18 (10.12.2013).

bulunmaktadır. Brüksel, yeni binyıla gelindiğinde biriktirdiği uzun bir bütünleşme ve genişleme deneyimi ile gücü ve hedefleri doğrultusunda yakın (komşu) bölgelerinden başlayarak önemli bir etkileyici – dönüştürücü – kendine benzetici aktör haline gelirken kıtanın neredeyse tamamı üzerinde gün geçtikçe artan otoritesi ve yetkileriyle iç düzenlemelerde de büyük rol oynamaya başlamıştır.

3.1. GÜVENLİKLEŞTİRME VE GÜVENLİKSİZLEŞTİRME: İÇERİYİ VE DİŞARIYI SÖYLEMLE BİÇİMLENDİRMEK

Churchill: Bir soru sormak istiyorum. Burada Almanya kelimesinin kullanıldığını fark ettim. Almanya ne demektir?
Truman: Bu soru Sovyet delegasyonu tarafından nasıl anlaşılmıştır?
*Stalin: Almanya, söylediğimiz gibi, coğrafi bir kavramdır... Gelin Polonya'nın batı sınırlarını belirleyelim, o zaman Almanya sorunu konusunda daha açık olabiliriz.*³⁴⁹

Bir yeri işaret etmek ile söz konusu yer ve o yer üzerinde hayat kuran insan topluluğunu adlandırmak “kendi” ve “öteki” tanımlamalarında büyük yer tutar. Açıkçası bu tartışmanın gideceği yer kimlik meselesidir. Güvenliğin sektörleri açıklanırken toplumsal güvenlik ve politik güvenlik sektörlerinde kimlik tartışmaları ile sahip olunan toprağın sınırlarının birer referans nesnesi haline gelebileceği ifade edilmiştir. Kimliklerin ve sınırların inşasında söylemin önemli bir yer tuttuğu düşünülürse neresi içerisi, neresi dışı, kimler içeridedir ve kimler dışarıda kalır sorularına verilen cevapların güvenlikleştirme ve güvenliksizleştirme süreçlerinin birer parçası olduğu açıkça görülmektedir.

3.1.1. Mekân, Öteki ve Kimlik İlişkisi

Mekân ile kimlik arasındaki güçlü ilişki kendisini ilk bakışta fark ettirir. Kuus’a göre “Güvenlik sorunları her yeredir. Devletler arası ilişkilerden azınlık haklarına ve göçe kadar uzanır. Tüm bu sorunlar da jeopolitik faktörlere işaret eder.

---

³⁴⁹ Postdam Konferansı, 2. Oturum, 18 Haziran, 1945’ten aktaran Dmitri Trenin, **The End of Eurasia: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization**, Carnegie Moscow Center, Washington DC, 2001. s.11.

Her şey gittiğinde geriye her zaman jeopolitik konum kalır”.³⁵⁰ Ancak her şeyi jeopolitiğe bağlamak meseleleri açıklama yeteneğimizi zayıflatır. Kimliğimiz eylemlerimiz, kararlarımız ve işlemlerimiz üzerinde son derece etkili bir unsurdur. Monnet, mekân ve kimlik ilişkisinin önemini “Avrupa hiç var olmadı; birisinin gerçekten de Avrupa’yı yaratması gerekiyor”³⁵¹ diye özetlerken 1861’de kurulan İtalyan birliğinin önemli mimarlarından Massimo d’Azeglio’ya adeta atıf yapar: “İtalya’yı yarattık, şimdi sıra İtalyanları yaratmakta”.³⁵²

Weaver Avrupa güvenliğine karşı oluşacak tehditlerin mekânda değil zamanda bulunduğunu söylemektedir. Bunlar, “Avrupa’nın geçmişteki savaşları, soykırım ve diktatörlük yönetimleridir”. Weaver, Avrupa güvenliğine yönelik tehdidin Avrupa bütünlüğüne yönelik bir tehdit olacağını söylemektedir. Baskın söylem içerisinde AB bütünlüğü güvenlik ile kaynaşmıştır. Buna karşılık, Neumann Avrupa’nın “diğerinin” mekânda; Rusya veya Doğu formunda bulunduğunu öne sürmektedir. Doğunun tarihsel olarak bugüne dek Avrupa’nın olmadığı şekilde barbar, otoriter ve Asyalı³⁵³ nitelikleri Avrupa kimliğini ve tehdidin aldığı biçimi işaret eder.

Avrupa’nın dış dünya ile ilişkisini tarihi, kültürel, sistemsel (ekonomik/politik), ideolojik ve jeopolitik unsurlar şekillendirir. Bu ilişkiler ağı da Avrupa kimliğinin inşa edici yapı taşlarını oluşturur. Örneğin jeopolitik olarak, feodal dönemde Avrupa’yı kendi içine kapatan unsurlardan bir tanesi Kuzey Afrika’daki İslam devletlerin varlığı ve bu devletlerin Akdeniz ticaretini ellerinde bulundurmalarıdır. Avrupa benzer jeopolitik güçlükler nedeniyle doğu istikametinde uzunca bir süre karasal bir hamle yapamamıştır. Osmanlı’nın elindeki muazzam askeri güç ve Batıya dönük ciddi fetihçi motivasyonu karşısında Avrupa’nın yapabileceği en iyi şey Türkler karşısında daha fazla batıya sıkışmamak olmuştur. Rus toprakları ise her zaman Avrupa için zor bir hedef olmuştur. Ancak bu noktada yine karşımıza Rönesans ve bilimsel devrimin sağladığı yeni teknik olanaklar ile bu teknik olanakları kullanacak cesareti gösterecek girişimci ruhlar çıkmaktadır. Avrupalının dünya denizleriyle tanışması için zorlayıcı jeopolitik sebepler

³⁵⁰ Merje Kuus, **Geopolitics Reframed: Security and Identity in Europe’s Eastern Enlargement**, Palgrave Macmillan, New York, 2007, s. 6.

³⁵¹ Rifkin, s. 214.

³⁵² Delanty, s. 12.

³⁵³ Larsen, Discourse Analysis, s. 62.

(Osmanlı'nın varlığı, zor Rus coğrafyası, Süveyş Kanalı'nın henüz olmayışı), pusula ve güçlü omurgaya sahip gemilerin yapılmasını sağlayan bilimsel gelişmeler kıta Avrupası'ndaki rekabeti denizlere, hatta okyanus ötesine taşımıştır. Bu yeni rekabet ortamı Avrupa'nın dünyanın siyasi ve ekonomik merkezi olma yolundaki önemli bir deneyim olan sömürgecilik dönemini başlatmıştır.

Avrupa'nın dünyanın merkezi olması için gerekli tüm unsurların bazen aynı anda bazen de sırayla devreye girdiğini görmekteyiz. Neredeyse her unsur birbiri ile son derece ahenkli ve birbirini tamamlayan bir kurgu halinde gerçekleşmiştir. Silah teknolojisinin gelişmesi ve sömürgecilik birbirini besleyen süreçler olmuştur. Haritacılık, teleskop, barometre, pusula ve benzeri ilerlemeler yolculukların bilinmezliklerini azaltmıştır. Yeni ürünler ve bitkiler daha iyi beslenme imkânları sunmuştur. Metalürji, madencilik, mühendislik, fizik, tıp gibi doğa bilimlerindeki gelişmeler; sorgulayıcı aklın dogmatizme galip gelmesi ve tabi ki matbaanın yaygınlaşması bilgi patlamasına sebep olacak ve Avrupa'yı dünyadaki diğer bölgelerden bir adım öne çıkaracaktır.³⁵⁴ Netice itibariyle Kennedy'nin ifadesiyle “Avrupa mucizesini” yaratan sürekli bir etkileşim içinde olan ekonomik laissez-faire, politik ve askeri çoğulculuk ve düşünce özgürlüğünün oluşturduğu bir bileşimdir.³⁵⁵

Avrupa'nın sınırları konusunda 4 ana yönü referans alırsak meselenin büyük kısmında sorun olmadığı haritaya göz atmakla anlaşılabacaktır. Güney, batı ve kuzey sınırları ile ilgili tartışma yoktur. Denizlerin varlığı sınır meselesine doğal ve basit bir çözüm üretmektedir. Sorun doğuda çıkmaktadır.³⁵⁶ Tarihi olarak – coğrafyanın da kuşkusuz etkisiyle – tehdit çoğu kez doğudan gelmiştir. Bir anlamda “öteki” genellikle doğudan yükselmiştir.³⁵⁷ Hunlar, Ruslar, Türkler, Moğollar. İslam imparatorluğunun İber Yarımadası'ndaki kısa hâkimiyeti ama buna rağmen Akdeniz'in bir dönem Müslüman gölü haline gelmesi, Kuzeyli yağmacıların saldırıları bir kenara itilecek olursa Avrupa devamlı olarak gözünü kulağını doğusuna vermiştir. Bu da doğunun güvenlikleştirilmesi neticesini ortaya çıkarmıştır. Doğu güvenlikleştirildikçe “ötekileştirilmiştir”.

---

³⁵⁴ Kennedy, s. 34.

³⁵⁵ Kennedy, s. 35.

³⁵⁶ Avrupa'nın doğu sınırları ile ilgili tartışma için bkz. Pierre Chaunu, **Avrupa Uygarlığı – Aydınlanma Çağı**, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 2000, s. 35.

³⁵⁷ Oscar Halecki, “Borderlands of Western Civilization”, **A History of East Central Europe**, Der. Andrew L. Simon, Simon Publications, La Vergne, 1980, ss. 9-19.

Edgar Morin'e göre Avrupa'nın kökeninde özgün bir kurucu ilke yoktur. Latin ve Yunan kültürü Avrupa'nın kenarına ait iken Hristiyanlık ancak 11. yüzyılda tamamen oturmuş ve o da zaten Asya'dan transfer olmuştur.³⁵⁸ Haliyle Avrupa'yı Avrupa'nın içinden tanımlamak ve anlamak zor iken; bu çok yüzlü, çoğunlukçu ve birbiri içine geçmiş yapıyı anlamak için "öteki"ne ya da dışsal "korku/kaygı kaynaklarına" bakmakta yarar vardır. Bu korkuların ya da kaygıların da başında "doğu" gelir. Ancak Said'in de belirttiği gibi Doğu her devirde Avrupa'nın ihtiyaçlarına göre şekillendirilmiştir.³⁵⁹

Aydınlanmanın en önemli taşıyıcılarından ve ürünlerinden biri olan Encyclopedie ise mekân olarak Avrupa'yı değerlendirirken şu sonuca varmaktadır: "Avrupa'nın yüzölçümü itibariyle dünyanın dört bölümünün en küçüğü olmasının pek bir önemi yoktur, çünkü ticareti, denizciliği, verimliliği, ışıkları ve endüstrisi; sanat, bilim ve zanaat bilgisiyle hepsinin en önemlisidir".³⁶⁰ Ange Goudar, 1765-1774'te Kolonya'da, *Çinli bir Casus veya Pekin Sarayının Avrupa'nın Şuandaki Halini İncelemek İçin Gizli Görevli*³⁶¹ adlı kitabında şöyle bir ifade kullanılmaktadır: "Avrupalıların neden küçük halklar halinde bölündüklerini bilmiyorum, bunların güçleri yeterli olmadığından hep boyunduruk altına girme tehlikesi taşımaktadırlar."³⁶² Goudar'ın Avrupalılara yaptığı uyarı 20. yüzyılın ikinci yarısında Fouchet Planları'nda yankısını bulmuş ve siyasi birlik için gerekli program hazırlanmıştır.

Daha fazla dini, siyasi ve ekonomik farklılıklar oluşukça, dünyaya daha problemli bir Avrupa sunulmuş olacaktır. Batı fikri, Avrupa'nın dış dünyaya dönmesini şekillendiren Avrupa kimliğini yaratmıştır. Avrupa'nın esas gayesi Hristiyanlaştırma misyonundan uzaklaşarak, Avrupa tarzı yaşam biçimini dünyanın geri kalan kısmına yayan ekonomik ve politik bir amaca dönmüştür.³⁶³ Her zaman kendi tarihlerinden edindikleri deneyimleri güncel konulara adapte edebilmişlerdir. Örneğin Avrupalıların idam cezasına olan bakışının altında yine kendi

³⁵⁸ Edgar Morin, Avrupa'yı Düşünmek, Çev. Ş. Tekeli, Afa Yayınları, İstanbul, 1988, ss. 28-33'ten aktaran Veysel Bozkurt, **Avrupa Birliği ve Türkiye – Siyasi Kurumlar, Çıkar Grupları, Kamuoyu, Ortaklık Belgeleri** - , Vipış Yayınları, Bursa, 2001, s. 13.

³⁵⁹ Edward Said, Oryantalizm, Sömürgeciliğin Keşif Kolu, Çev. N. Uzel, Pınar Yayınları, İstanbul, 1982, s.113'ten aktaran Bozkurt, s. 15.

³⁶⁰ Chaunu, s. 37.

³⁶¹ Vurgulama yazara aittir.

³⁶² Chaunu, s. 36.

³⁶³ Eder, s. 261.

geçmişlerindeki deneyimler yatmaktadır. Savaş can almak ve can feda etmek anlamına geldiğinden, Avrupalıların idam cezasına ilişkin tutumu dış politika ve güvenlik meselelerine yaklaşımına da ışık tutmaktadır. Avrupalılar idam cezasına dünyanın hiçbir yerinde görülmeeyen ham bir duygusal tiksinti beslemektedir. İdam cezasının kalkması Birliğe kabul edilme şartlarının başında gelmektedir. 20. yüzyıl boyunca devlet kaynaklı çok fazla yıkımla karşılaşmış olmaları bunun birinci gerekçesi olarak görülebilir. Delanty'e göre idam cezası "Avrupalılara karanlık geçmişlerindeki savaşları, toplama kamplarını" hatırlatır.³⁶⁴

3.1.2. Bir Referans Nesne Olarak AB

Tarihi kesitlere ayırmanın güçlüğü malumdur. Ancak Roma'nın yıkılışından İkinci Dünya Savaşı'nın bitişine kadar geçen döneme kabaca bir bakışla söz konusu dönemi kıtanın iç savaşı olarak adlandırmak mümkündür. Bu savaşlarla yüklü tarihin kıtanın bir bölümünün kendi aralarındaki sorunları güvenlikleştirme yerine güvenliksizleştirmeyi tercih etmesine kadar devam etmiştir. Batı Avrupa'da altı ülkeyle başlayan bütünleşme süreci bu ülkeler arasındaki sorunların çözümünün güvenliksizleştirici bir söylem ile ele alınmasıyla başarılmıştır. Ardından gerçekleşen her yeni genişleme dalgası benzer güvenliksizleştirici nitelikler taşımıştır. Dolayısıyla bütünleşme ve genişleme birer güvenliksizleştirme girişimi olarak değerlendirilebilir. Ancak zamanla derinleşme yolunda atılan adımların güvenlikleştirici söylemler ve hamleler üretme potansiyeli olduğunun altı çizilmelidir.

Maastricht Antlaşması ile Brüksel'in bir otorite olarak güçlenmeye başlaması kıtada yeni bir güvenlikleştirme sürecini başlatmış ve 11 Eylül olaylarına vereceği tepki ile bunu iç düzenlemelerinde hissettirmiştir. Ancak işin ilginç tarafı, Soğuk Savaş döneminde kendi aralarındaki ilişkilerinde güvenliksizleştirmeyi bir strateji olarak benimseyip sınırlarının ötesini güvenlikleştiren Batı Avrupalılar; Soğuk Savaş'tan sonra – özellikle de 11 Eylül'den sonra – sınırlarının ötesindeki sorunları güvenliksizleştirmeye çabalarken içeride güvenlikleştirme uygulamışlardır. Bu durum Brüksel'in kurumsal ağırlığındaki artış ile eş zamanlı yürütülmüştür. Brüksel

---

³⁶⁴ Delanty, ss. 302-303.

güçlendikçe AB içinde güvenlikleştirme yapabilir hale gelmektedir. AB Komisyonu Başkanı Romano Prodi, Birliğin dünyada sayılır bir güç olabilmesi için 4000 km çaplı, Brüksel merkezli bir alana müdahale edebilmesi gerektiğini³⁶⁵ belirtirken Avrupa'nın kalbinin nerede olduğunu da işaret etmiştir.

Güvenlikleştirme ve güvenliksizleştirmeye ilişkin çözümlemelere girişmeden önce AB'nin ODGP kapsamında ürettiği güvenlik teknolojisini ve kültürünü açmakta yarar vardır. Weaver'a göre eğer devletler sistemin kurucu birimleri ve birbirine benzer aktörler olarak değerlendirilirse ortaya 3 farklı güvenlik düzeni alternatifi çıkar. Bunlar "güç dengesi, caydırıcılık ve ittifak sistemleri", "kolektif güvenlik ve liberal demokrasi" ile "güvenlik toplumdur". Eğer sistem çoklu ve farklı birimlerden oluşuyorsa "merkezi", "iç içe geçmiş halkalar", "emperyal-vari"³⁶⁶ (quasi imperial) ya da "bütünleşme sistemleri" olabileceği öngörülebilir.³⁶⁷ Avrupalılar bu 3 alternatifi de tecrübe etmişlerdir ama AB güvenliğinin en güçlü enstrümanı bütünleşmenin kendisi olmuştur.

AB tasarım harikası bir ekonomik, politik ve sosyal bütünleşme yapısıdır. Bu tasarımın temel taşıyıcısı ekonomik unsurlardır. Savaşlarda yorulmuş ve yıpranmış bir kıtanın bir bölümünün yeniden yapılandırılma çabası niteliğindedir. Ancak ekonomiyi politikadan politikayı da güvenlikten ayrı düşünmek bir hayli zordur. Dolayısıyla hem kuruluş mantığını hem de süreci incelediğimizde karşımıza bazıları güncel bazıları ise zihin haritalarında kristalize olmuş güvenlik kaygıları çıkmaktadır. Unutulmamalıdır ki, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki ilk işbirliği adımları bölgesel güvenlik alanında atılmıştır. Arkasından gelen AKÇT, AAET ve AET anlaşmaları ekonomik niteliği de olan ancak son derece politik hamlelerdir. Bu

---

³⁶⁵ Arslan, ss.237-238.

³⁶⁶ AB genişlemesi ve yeni Orta Çağcılık tartışmaları için bkz. Jan Zielonka, **Europe as Empire, The Nature of Enlarged European Union**, Oxford University Press, New York, 2006; Jan Zielonka, "Europe as a Global Actor: Empire by Example", **International Affairs**, Cilt: 84, Sayı: 3, 2008, ss. 471-484; N.J.Rennger, "European Communities in a Neo-Medieval Global Polity: The Dilemmas of Fairyland", **International Relations Theory and the Politics of European Integration**, Der. Morten Kelstrup, Michael C. Williams, Routledge, New York, 2000, ss. 57-71; Jörg Friedrichs, "The Meaning of New Medievalism", **European Journal of International Relations**, Sage Publications and ECPR, Cilt: 7, Sayı: 4, 2001, ss. 475-502; Hartmurt Behr, "The European Union in the Legacies of Imperial Rule? EU Accession Politics Viewed From a Historical Comparative Perspective", **European Journal of International Studies**, Sage Publications and ECPR, Cilt: 13, Sayı: 2, 2007, ss. 239-262.

³⁶⁷ Ole Weaver, "The EU as a Security Actor: Reflections From a Pessimistic Constructivist on Post-Sovereign Security Orders", **International Relations Theory and the Politics of European Integration**, Der. Morten Kelstrup, Michael C. Williams, Routledge, New York, 2000, ss. 250- 294.

hamleler, Soğuk Savaş’a, küresel ekonomiye, ABD ile olan blok içi rekabete ve kendi geçmişine verilen cevaplardır ve politiktir.

Güvenlik “kendinin” kim olduğunun, tehdidin, tehditle uğraşacak olanın ve uygun karşılığın tanımlanmasını içerir.³⁶⁸ Çalışmamızın çekirdeğini oluşturan güvenlikleştirme yaklaşımının üç ana sütun üzerine kurulu olduğunu anımsamakta yarar olabilir. Bunlar korunması gereken obje, güvenlikleştirici aktör ve kitledir. Bu üç sütun birbiri ile çok sıkı bağlıdır ve bu bağı kuran da dildir. AB’ye güvenlikleştirmenin penceresinden bakmak için korunması gerekenlerin neler olduğunu, korunması gerekenin neler olduğuna kimin karar verdiğini ve kitlenin bunu kabullenip kabullenmediğinin tespit edilmesi gerekmektedir.

Korunması gereken kıymetli “şeyin” ne olduğunun tespiti başlangıç için yerinde olacaktır. Korunması gereken şeyden anladığımız ise onu kaybetme olasılığının bir endişe haline sebep olması; kaybedildiği durumda ise geri dönüşü olmayacak, telafisi zor ve yokluğunu kaldıramayacak olduğumuzdur. AB bir bütünleşme hareketi ise öncelikle korunması gerekenin bütünleşmenin bizatihi kendisidir. Bütünleşmenin korunması ise bütünleşmenin gerekçelerini gündeme getirir ki bunlar da kıtadaki barış, refah ve özgürlük ortamı olarak kendisini ilan eder. Barış, refah ve özgürlük ortamını açacak olursak da karşımıza Avrupa tarihi, güncel uluslararası siyasi ortam ve ekonomi ile bireysel hakların korunması gelecektir. Referans nesneler, güvenlikleştirme söyleminin özneleri ve söz edimlerini gerçekleştiren aktörler zaman içinde değişen koşullar çerçevesinde değişime uğrasalar da bu sözünü ettiğimiz temel nesneler önemlerinden hiçbir şey kaybetmeden ilk günden bugüne kadar geçerliliklerini korumuşlardır.

Güvenlikleştirici aktörlerin tanımlanması bir diğer önemli iştir. Bu konudaki hâkim görüş kitlelerin fikirlerini ve tercihlerini şekillendirebilme, kamuoyunu etkileyebilme kapasitesine sahip olabilmekle ilgili bir durumdur. Söz konusu AB olduğunda bu aktörler AB organizasyonunda söz sahibi olan siyasi, iktisadi, askeri figürlerdir. AB rasyonel aklın ürünü bir bürokratik örgütlenmedir ve aktörler güçlerini bu yapının kendilerine sağladığı otoriteden alırlar. Brüksel’in gücü arttıkça AB yetkililerinin güvenlikleştirici aktör olabilme kapasiteleri de artacaktır.

---

³⁶⁸ Bellamy, s. 48.

Referans nesnenin neye ya da kime karşı korunması gerektiğinin açıkça ifade edilmesi gerekmektedir. Çünkü güvenlikleştirici söylemin muhatabı olan kitlenin meselenin hayati olduğuna inanması, olağanüstü tedbirlerin alınmasını gerekli bulması, gerekçenizin sağlam ve tutarlı dayanaklara sahip olmasına bağlıdır. Referans nesnenizi kime veya neye karşı korumak durumunda olduğunuz açıklanmalıdır. Bu noktada karşımıza olağan şüpheliler çıkmaktadır. Başlıca olağan şüpheli ise “öteki”dir. Size benzemeyen, sizden olmayan, sizinle aynı ideolojiyi ya da dünya görüşünü paylaşmayan; sizinle aynı pratiklere, tarihsel deneyimlere, yönetim biçimlerine, kültüre, algılara sahip olmayan “ötekiler” ya da “diğerleri” tehdidi üreten öncelikli kaynaklardır. Öteki kimi zaman coğrafi bir tanımlamaya tabi tutulurken kimi zaman ideolojik, kimi zaman dini, kimi zaman ise kendi geçmişiniz olmuştur. Tüm bu unsurların harmanlanması kimliğinizin de oluşumuna katkı yapmaktadır.

Kimlikler daima ilişkisel temele dayalıdır ve mesele ötekinin temsilinden ziyade, kurgulanan farklılığın gerçek niteliğidir. Yani sorun, farklılık ya da bölünmeden biridir: Ötekinin tanınmasından ya da yadsınmasından doğan kendi-kimliği (self-identity) dayanışma ya da dışlamadır. Öteki bu şekilde tanındığında, farklılık olumludur, fakat öteki tehditkâr bir yabancı olarak sunulduğunda farklılık olumsuzdur.³⁶⁹ AB’nin çeşitlilik içinde birlik mottosu birlik içi farklılıklardan dayanışma üreten bir söylem üretip güvensizleştirme sürecini beraberinde getirirken; Birlik sınırlarının dışında geçerliliğini yitirerek daha çok dışlamayı ön plana alan bir anlayışı karşımıza çıkararak güvenlikleştirme üretmektedir³⁷⁰ Bu durum özellikle 11 Eylül sonrasında gerçekleştirilen sınırların güvenliği ve gözetleme tedbirlerinde kendisini ortaya koymaktadır.

Avrupa’nın dış ve güvenlik politikası iki işletim sütunu üzerine kuruludur. Birincisi, askeri girişimin rolünü yeniden tanımlayarak ulus-devletin geleneksel ülke topraklarının koruması anlayışından, yeni ulus-ötesi barış sağlama ve insani yardım anlayışına geçmek; ikincisi ekonomik yardımı, halklar ve ülkeler arasındaki

---

³⁶⁹ Delanty, s. 8.

³⁷⁰ Diez’e göre ötekileştirmenin farklı formları şunlardır: (1) öteki olanı yaşamsal bir tehdit olarak göstermek (güvenlikleştirme); (2) bayağı/düşük/alçak (inferior) göstermek (oryantalizm); (3) evrensel ilkeleri ihlal edici olarak göstermek; (4) farklı olarak göstermek. Thomas Diez, “Constructing the Self and Changing Others: Reconsidering ‘Normative Power Europe’”, **Millenium – Journal of International Studies**, Cilt: 33, Sayı: 613, 2005, s. 628.

işbirliğini güvence altına alacak bir dış politika aracı olarak kullanılmaktadır.³⁷¹ Ancak dış politikanın iç politikadan tamamıyla ayrı düşünülmemeyeceği ön kabulü üzerinden hareketle Birliğin bazı dışa dönük hamlelerinin Birlik içi yansımaları daha sonra örneklerle açıklanmaya çalışılacaktır.

Batı Avrupa’da Soğuk Savaş yılları güvenlikleştirmenin yoğun bir şekilde yaşandığı dönem olarak karşımıza çıkar. Düşmanın kim olduğu, nerede olduğu, neler yapabileceği son derece açıktır. Ancak Soğuk Savaş yıllarının ardından düşman ya da düşmanların kimlikleri, yerleri, niyetleri, kapasiteleri ve yetenekleri konusunda belirsizlikler vardır. Bu belirsizlik hazırlık yapmayı zorlaştırır ve daha kapsayıcı değerlendirmeler yapılmasını zorunlu hale getirir. Bu durum güvenlik analistini güvenlik çalışmalarında genişletici yaklaşıma tutunmaya götürdüğünü söyleyebiliriz. Çünkü uluslararası sistemdeki yapısal değişimler teorik duruşlarımızı ve ihtiyaçlarımızı da yönlendirmektedir.

AB’yi AB yapan, onu elle tutulur gözle görülür hale getiren başlıca ayırt edici özelliklerinden biri sahip olduğu ortak politika alanlarıdır. ODGP de bu alanların belki de en sorunlu olmakla beraber en iddialı olanıdır. AB’nin dış ve güvenlik politikasının “ortak” hale getirilme çabalarına en büyük katkıyı önemli uluslararası sorunlar ve bu sorunlar karşısında verilen veya verilemeyen reaksiyonlar yapmıştır. Soğuk Savaş yıllarında Batı Avrupa’nın çevresini ve genel olarak dünyayı ele alış biçimi ve algılamasıyla; dünya meselelerine verdiği tepkiler uluslararası sistemin temel dinamiklerinden yoğun ölçüde etkilenir. Keza, 1990’lı yıllarda Birliğin dış ilişkiler ve güvenlik politikasının “ortaklaştırılması” yine Soğuk Savaş sonrası dönemin gelişmeleri ile Balkanlardaki kriz önemli birer motivasyon kaynağı olmuş ve söylemlerin şekillendirici unsurları olmuşlardır. Soğuk Savaş döneminde ABD’nin ve AET’nin düşmanı net olarak Sovyetler Birliği’dir. Soğuk Savaş bitip bu somut düşman ortadan kalktığında ABD ve Kanada Çalışmaları Sovyet Enstitüsü (Soviet Institute for US and Canadian Studies) Direktörü Georgi Arbatov şunları söylemiştir: “Biz Amerikalılara yapabileceğimiz en kötü şeyi yaptık, ellerinden düşmanlarını aldık”.³⁷² Amerika için geçerli olan tehdidin ortadan kalkması AB için de çok büyük farklar yaratmamıştır.

---

³⁷¹ Rifkin, s. 322.

³⁷² Ron Kerr, “Discourse and Leadership: Using the Paradigm of the Permanent State of Emergency”, **Critical Discourse Studies**, Cilt: 5, Sayı: 3, 2008, s. 206.

Haziran 1992 tarihli “Lizbon Hedefleri”³⁷³ coğrafi olarak hangi bölgelerin AB’nin çıkar alanları olduğunu açıkça belirtmiştir. Merkez ve Orta Avrupa, Balkanlar, Mağrip ve Ortadoğu, transatlantik ilişkiler (ABD ve Kanada) ve Japonya adı geçen bölge ve ülkelerdir. Ayrıca diğer güvenlik sorunları (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı – AGİT – süreci, silahsızlanma ve Avrupa’da silahların kontrolü, güven artırıcı önlemler), nükleer silahların yayılması sorunları, güvenliğin ekonomik boyutları, üçüncü ülkelere askeri teknolojinin transferinin ve silah ihracatının kontrolü konuları da aynı belge içinde yer almışlardır.³⁷⁴ Böylece farklı sektörlerde genişletilmiş güvenlik gündeminin ana başlıklarının birlik dâhilinde güvenlikleştirilmesi başlamıştır.

ODGP kadar OGSP’nin de AB’nin küresel aktörlük³⁷⁵, çevresini etkileme, şekillendirme ve iç güvenliğinin tesisinde rol oynamaktadır. Resmi söylemlerde, devlet içi çatışmalardan silahsızlanmaya kadar tüm mevcut karmaşık güvenlik sorunları siyasi stratejilere bağlanmış olup sonuç her zaman politik olarak görülmüştür. Karışıklığı önleme ve kriz yönetimi durumlarında bireylerin güvenliğinin sağlanması gerektiğinden, OGSP olağan ve zorlayıcı durumlarda (askeri dâhil) güvenlik ile ilgili sorunlara askeri yöntemler dışında (diyalog, ortaklık, siyasi ve ekonomik teşvikler) karşılık verme olanağına sahip bir politika olarak bilinmektedir.³⁷⁶

Siyasi söylemin Avrupa aktörlüğünü, kendi alanı ve vatandaşlarının sınırlarının daha fazlasına ulaşarak, Birlik politikalarının etkinliği, değerleri ve ilkelerini güvence altına alabilme temelinde tanımlamakta olduğu görülmektedir. Resmi söylem AB’nin çeşitliliğin olduğu sivil ve askeri kriz yönetim operasyonları dâhil çok yönlü durumlara karşılık vermekte donanımlı olduğunu öne sürmektedir. Birliğin askerileşmesi kuralcı ve işlevsel temellere dayandırılmıştır. Küresel

³⁷³ Demosthenes Ioannou, Marien Fernandusse, Marco Lo Duca, Wouter Coussens, **Benchmarking the Lisbon Strategy**, European Central Bank, Occasional Papers, Sayı: 85, June, 2008, www.ecb.int/pub/pdf/scpops/ecbocp85.pdf (04.22.2012).

³⁷⁴ Federiga Bindi, “European Union Foreign Policy: A Historical Overview”, **The Foreign Policy Of The European Union: Assessing Europe’s Role In The World**, Der. Federiga Bindi, Brookings Institutions Press, Washington, 2010, ss. 27-28.

³⁷⁵ Küresel aktörlük tartışmaları için bkz. Ole Elgström, Michael Smith, **The European Union’s Roles in International Politics: Concepts and Analysis**, Routledge, New York, 2006; Mario Telo, **Europe: A Civilian Power?: European Union, Global Governance, World Order**, Palgrave Macmillan, New York, 2006.

³⁷⁶ Nunes, Civilian, Normative, s. 12.

yönetişim ve bölgesel işbirliğini güçlendirip, uluslararası hukukun daha fazla yere uzanmasını sağlayacaktır.³⁷⁷

Rus İmparatoriçesi Büyük Katerina “sınırlarımı genişletmekten başka savunma yolum yok”³⁷⁸ diyerek imparatorluk refleksleri doğrultusunda bir zorunluluğunu dile getirmiştir. Bu zihniyet son derece realist, zora dayanan fetihçi bir anlayışın ifadesidir. Ancak sınırları genişletmenin güvenlik sağlayıcı bir araç olabileceği gerçeğinin altını çizmesi bakımından önemlidir. Bütünleşmenin AB’nin öncelikli güvenlik sağlayıcı aracı olmasının yanı sıra genişleme de bu güvenlik ortamının yaratılmasına önemli katkı yapmaktadır. Genişleme aday ülkenin üyelik adına üstlendiği sorumlulukları yerine getirmesine bağlı bir süreçtir. Bu sorumlulukları yerine getirmenin doğal sonucu AB’nin temel değerlerini sahiplenmek, Avrupalılaşmak³⁷⁹, iç ve dış sorunları güvensizleştirmek, Brüksel politikalarını kabullenmek anlamına gelecektir. Dolayısıyla gerek şimdiye kadar başarıyla tamamlanmış genişleme dalgaları gerekse devam etmekte olan üyelik müzakereleri doğrudan AB güvenliğine hizmet etmektedir. AB genişleme ile güvenliğini sahip olduğu askeri güç, tümen sayısı, güç dengesi, caydırıcılık ile değil; rıza, ikna, ödüller, cazibe gibi yumuşak güç unsurlarıyla sağlamaktadır. Üyelik süreçleri ise tam bir güvensizleştirme durumuna işaret etmektedir. Bunun en klişe örneklerini Balkan, Orta ve Doğu Avrupa genişlemelerinde³⁸⁰ ve Türkiye’nin üyelik sürecinde görülmektedir. İmparatoriçe’nin argümanını şüphesiz mantığı, stratejisi, araçları ve doğurduğu sonuçlar bakımından AB genişlemesiyle bir tutulamaz. Neticede imparatorluklar çağı geride kalmıştır, içinde yaşadığımız dönem

³⁷⁷ Nunes, Civilian, Normative, s. 13.

³⁷⁸ Tassinari, Avrupa Komşularından Neden Korkar, s. 33.

³⁷⁹ Pernille Rieker, **Europeanization of National Security Identity: The EU And The Changing Security Identities Of The Nordic States**, Routledge, New York, 2006; Anastassia Obydenkova, "Democratization, Europeanization and Regionalization beyond the European Union: Search for Empirical Evidence", **European Integration Online Papers (EIoP)**, Cilt: 10, Sayı: 1, 2006; <http://eiop.or.at/eiop/texte/2006-001a.htm>; Attila Agh, "Processes Of Democratization In The East Central European And Balkan States: Sovereignty-Related Conflicts In The Context Of Europeanization", **Communist and Post-Communist Studies**, Cilt: 32, Sayı: 3, 1999, ss. 263–279; Frank Schimmelfennig, "The International Promotion of Political Norms in Eastern Europe: A Qualitative Comparative Analysis", **Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series**, Cilt: 5, Sayı: 28, 2005, <http://aei.pitt.edu/8157/1/dchimmelfennigfinal.pdf> (27.01.2011).

³⁸⁰ Charles Grant, Europe’s **Blurred Boundaries: Rethinking Enlargement and Neighbourhood Policy**, Centre for European Reform, London, 2006; Teemu Palosaari, “Beyond Normal Politics: Integration, EU Enlargement and Securitization Theory”, Political Science After the EU Enlargement – Challenges to the Discipline, Charles University, Prague, epsNEt Plenary Conference 2004; Atsuko Higashino, “For the Sake of ‘Peace and Security’?: The Role of Security in the European Union Enlargement Eastwards”, **Cooperation and Conflict**, Cilt: 39, Sayı: 4, 2004, ss. 347-368.

hegemonların dünyasıdır ve nüfuz kurmak, etkilemek, dönüştürmek için askeri harekâtlar kullanılmamaktadır.

Kratochvil'e göre AB komşuları ve bölge için reform ve modernleşmenin motoru olan bir aktördür. Bu anlamda AB'yi en iyi tanımlayacak metafor "mentör"dür. Bölgede AB dominant bir aktördür, diğerlerini yönlendirir ve onların modernleşmesini hedefler.³⁸¹ Örneğin Balladur Planı³⁸² olarak da bilinen "İstikrar Paketi" (Pact on Stability in Europe) temelde şunu söylemiştir: AB üyesi olmanızın tek yolu sınırlarınız ve azınlıklarınızla ilgili sorunlarınızı çözmenizden geçmektedir. Bu sorunları nasıl çözdüğünüz umurumuzda değil fakat komşularınızla oturun ve anlaşmaya çalışın. Bunu yaparsanız olası üyeler listesine girersiniz, yapmazsanız giremezsiniz.³⁸³

AB'nin çekici bir güç olarak görünmesinin iç gelişmelere de yansımaları vardır. Yakın çevresindeki ülkelerdeki politikacılar bilirler ki AB gözlerini dikmiş onları izlemektedir ve demokrasi, azınlıklar, özelleştirme ve alt-bölge ilişkileri gibi konularda neyin doğru ya da neyin yanlış olarak değerlendirildiğini gayet iyi bilmektedirler.³⁸⁴ Merkez ve Doğu Avrupa'nın AB ile bütünleşmesi benzer bir güvensizleştirme durumunun yansımasıdır. 20. yüzyıldaki üçüncü³⁸⁵ büyük çaplı bölgesel değişimin yaşandığı 1989 yılında Doğu Avrupa üç önemli yapısal değişim yaşamıştır. Birincisi komünist diktatörlükten çoğulcu demokrasiye; ikincisi merkezi planlamadan piyasacı ekonomiye; üçüncüsü ise Sovyet hegemonyasından tam bağımsız ulusal devlet olma sürecine geçiştir.³⁸⁶

³⁸¹ Petr Kratochvil, "Discursive Constructions of the EU's Identity in the Neighbourhood: An Equal Among Equals or the Power Centre?", **European Political Economy Review**, Sayı: 9, 2009, s. 10.

³⁸² Édouard Balladur 1993-1995 yılları arasında başbakanlık yapmış Fransız siyasetçidir.

³⁸³ Weaver, *The EU as a Security Actor*, ss. 261-262.

³⁸⁴ Weaver, *The EU as a Security Actor*, s. 261.

³⁸⁵ Bidetux'un sözünü ettiği diğer iki dönüşüm şunlardır: (1) Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yarı mutlak monarşilerden görünüşte demokratik cumhuriyet rejimlere; uluslar üstü emperyal düzenden tam bağımsız ulus-devletlere; emperyal bürokrasi ve ordudan ulusal bürokrasilere, ulusal ordulara ve ulusal burjuvazi sınıfına doğru bir dönüşüm geçirmiştir. (2) İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise faşist emperyal baskıcı rejimlerden bağımsız ulusal devletlere; faşist diktatörlüklerden çoğulcu demokrasilere; otarşik (kapalı) planlı ekonomilerden daha açık, yarı planlı piyasa ekonomilere doğru dönüşümdür. (Robert Bideleux, "Bringing the East Back In", **European Integration and Disintegration: East and West**, Der. Robert Bideleux, Richard Taylor, Routledge, New York, 2002, s. 225.)

³⁸⁶ Bkz. Karen Henderson, **Back to Europe: Central and Eastern Europe and the European Union**, UCL Press, London, 1999; Elizabeth Pond, **Endgame in the Balkans: Regime Change, European Style**, Brookings Institution Press, Washington, 2006; Geoffrey Pridham, **Designing Democracy EU Enlargement and Regime Change in Post-Communist Europe**, Palgrave Macmillan, New York, 2005.

Bu dönüşüm sürecinin AB üyeliği ile sonuçlanması bir anlamda söz konusu bölgeye ve devletlere yönelik güvenliksizleştirmenin başarılı olduğunun da göstergesidir. AB'nin komşusu bir bölgedeki devletlerle kurduğu ilişkide üyelik perspektifinin açıkça ifade edilmesi güvenliksizleştirmenin de başarı olasılığını kuvvetlendirmektedir. Altı çizilmesi gereken husus ise güvenliksizleştirmenin gerçekleşmemesi halinin yaratacağı güvenlik zafiyetidir. Telo'nun da belirttiği gibi Doğu Avrupa'da yaşanacak sosyo-ekonomik krizler, ulus inşası sorunları demokratikleşme dinamiklerini tersine doğru işletmeye başlarsa bu durum AB için ciddi bir tehlike yaratacaktır.³⁸⁷ Dolayısı ile bütünleşme sürecinin bir boyutu güvenlidir; güvenliğin sağlanması için ise güvenliksizleştirme tercih edilen bir yöntemdir.

Avrupa güvenlik arayışından kaçamaz. Güvenliği sağlamak adına devamlı genişlemek de mümkün değildir. Bu durumda ufukta görünen istikrarsızlığa karşın en acil çare tehditleri uzakta, ülkeleri de dışarıda tutmaktır. Geddes'e göre çıkış için görünür tek yol Avrupa Kalesi³⁸⁸ içine kilitlenmektir. Avrupa'nın genişleme nevaljisine³⁸⁹ içgüdüsel tepkisi kendi içine çekilmek olarak kendisini göstermektedir.³⁹⁰ Tassinari ise ileri doğru gitme isteksizliği ya da başarısızlığı kıtayı geriye götürdüğünde, daha fazla entegrasyona en yakın diğer olasılık istikrarsızlık ve bölünme yeniden nüksettiğinde Avrupa birincisini seçecektir.³⁹¹

3.2. AB'DE GÜVENLİKLEŞTİRME VE GÜVENLİKSİZLEŞTİRME TARTIŞMALARI

Dış politika ya da daha genel anlamda uluslararası ilişkiler âleminde yaşayanlar için güvenlikleştirme ve güvenliksizleştirme her an, her yerde ve her konuda ortaya çıkmak gibi sınırsız bir yeteneğe sahiptir. Bu kısımda anlatılmaya

³⁸⁷ Mario Telo, "The European Union and the Challenges of the Near Abroad", **European Union and New Regionalism: Regional Actors and Global Governance in a Post-Hegemonic Era**, Der. Mario Telo, Ashgate, Hampshire, 2007, s. 228.

³⁸⁸ Orijinal adı Almanca "Festung Europa" olan Avrupa Kalesi, İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazilerin işgal ettiği bölgeler için kullanılmıştır. Günümüzde ise AB'ne yönelik göç konusu ile bağlantılı olarak kullanılmaktadır. Bkz. Andrew Geddes, **Immigration and European Integration: Beyond Fortress Europe?**, Manchester University Press, Manchester, 2008.

³⁸⁹ Yüz ve başta hissedilen çok keskin ağrı. Bkz. Pemra G. Abasıyanık, "Nevralji Nedir?", Trendus, <http://www.trendus.com/haberler/42/saglik-ve-diyet/kategorisi/2494/nevralji-nedir.htm>, (10.03.2012).

³⁹⁰ Tassinari, Avrupa Komşularından Neden Korkar, s.19.

³⁹¹ Tassinari, Avrupa Komşularından Neden Korkar, s. 27.

çalışılan mevzu bazı güvenlikleştirmelerin tarihi bir arka planı olduğu bazılarının ise konjonktüre bir karşılık olarak gerçekleştirildiğidir. Güvenlikleştirme sektörlerine ayrılmaktadır. Fakat bu sektörler birbirlerinden kalın çizgilerle ayrılmazlar. Aksine birbirleri ile bağlantılıdır. Bazı durumlarda zincirleme reaksiyona girme eğilimindedirler. Örneğin AB'nin en eski güvenlikleştirmelerinden olan salgın hastalıkların yayılması ile iklim değişikliği arasında bağlantı kurulabileceği gibi; iklim değişikliğinin tarım üretimi ile olan sıkı ilişkisi dolayısıyla zincirleme reaksiyon yaratarak ekonomik sektörde bir güvenlikleştirmeye sebep olabileceği görülmektedir. Tehditlerin iç içe geçmişliği AB'nin güvenlik söyleminin bir parçasıdır ve bir tehdidin söylemsel üretimi kimlik oluşumuna katkı yapmaktadır.

Campbell daha genel olarak, tehdit söylemlerini dış politika kimliği oluşturmada temel bir parça olarak görmektedir. Tehdit söylemi ayrıca dış politika kimliği kurmak için gerekli olan uluslararası ve yerel arasındaki farkı iç ve dış olarak yaratmakta önemli bir rol oynamaktadır. “Öteki” ve “güvenlik” kavramları söylemin merkezine yerleştirilir. Bu yaklaşımın temeli, belirli bir bağlamda kullanılan dili incelemek, güvenlik yapısının kullanımına odaklanan belli referans nesneler ile ilgili var olan tehdit olarak yapılan şeyi meydana getirmektir. Güvenliğin yapısı aktörlere oyunun normal kurallarını bozmasına izin vermektedir. Campbell'in belirttiği gibi, AB söylemindeki güvenlik kavramının tanımlanmasının başka bir ilginç tarafı daha vardır, çünkü tehdit söylemi ve “öteki”, dış politika kimliği oluşturmada çok önemli bir yere sahiptir. Buradaki soru ise, hangi unsurlar Avrupalıya veya AB'nin güvenliğine karşı tehdit oluşturmaktadır?³⁹²

3.2.1. Geleneksel Güvenlikleştirmeler

Referans nesneyi tehdit edebilecek “öteki” tespiti sınırlarınızı da bir anlamda tespit eder. Dolayısı ile sınırları çizmek kimlik inşasının bir parçası haline gelir. Dış politika, ifadenin doğası gereği kendinden saymadıklarıyla, ötekiyle, başkalarıyla, diğerleriyle olan ilişkilere işaret eder. Dolayısıyla “iç” neresidir, “içeridekiler” kimlerdir sorusu ile “dış” neresidir ve “dışarıdakiler” kimlerdir soruları birbirini tamamlayan, hatta yeniden üreten karmaşık tarihi ve sosyolojik sorulardır. Bu

---

³⁹² Larsen, Discourse Analysis, s. 74.

sorulara cevabı politikadan, coğrafyadan, ekonomiden, sosyoloji ve antropolojiden aldığımız kadar edebiyattan, müzikten, mitolojiden, teolojiye kadar pek çok farklı alandan alınabilir. Ulusal devletlerin sınırlarını tespit etmek kolaydır. Ulusal devletlerin bir araya gelerek tasarladığı bir birliğin de sınırlarını o ulusal devlet sınırlarından hareketle tespit edilebilir. Ancak burada karşımıza bir sorun çıkmaktadır. Çünkü söz konusu birliğe her yeni katılım, Birliğin sınırlarının değişmesi anlamına gelmektedir.

Bir sınırın çizilmesi başlı başına bir güvenlikleştirmedir. Çünkü sizden olmayanlardan “kendinizi” ayırmanız, kendinizi muhafaza etmeye yönelik bir hamledir. Peki, Avrupa’nın sınırları ile AB’nin sınırları aynı mıdır? Değilse hangisi daha geniş ya da dardır? AB’nin sınırları Avrupa’nın sınırlarını aşarsa, Birliğin Avrupalılığı sıkıntıya girer mi? AB son genişlemesinin ardından bu sorular ile karşılaşmıştır. Coğrafya ve ilkeler üzerinden kodlanmış bir genişlemede sonsuzluk olamayacağından; ancak yapının bir nüfuz alanı ihtiyacı da olduğundan bir takım ara formüllere, farklı angajman biçimlerine ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaçlar da Birliğin dış politikasını şekillendiren faktörlerin başında gelmektedir.

Weaver’a göre güvenlik ve bütünleşme çok yakından bağlantılıdır ve Avrupa’nın en önemli güvenlik kurumu AB’dir. Bütünleşme güvenlik argümanlarına bağımlı hale gelmektedir. Merkez ve Doğu Avrupa’da ise yani “yakın çevresinde” sessiz bir disipline edici güçtür.³⁹³ AB’nin güvenlik kaygıları, güvenlik stratejisinin mesafeye göre değiştiği, aynı merkezi paylaşan iç içe girmiş dairelere benzemektedir. En iç daire için tercih edilen güvenlik stratejisi, AB’nin genişlemesidir. Buradaki başarı hikâyesi, Merkez ve Doğu Avrupa’nın dönüştürülmesi ve bütünleşmesidir ki bu da içlerinde barındırdıkları pek çok çatışmanın çözümlenerek önlenmiş olduğu anlamına gelmektedir.³⁹⁴ Merkez ve Doğu Avrupa’nın bu dönüşümü güvenliksizleştirmenin başarılı bir örneğidir. Bütünleşmenin bölgeye yönelik olarak yerel sorunları azaltıcı/yumuşatıcı etkisi, ülkelerin bütünleşme neticesinde bağımsızlıklarını ve egemenliklerini aşındırma etkisini bertaraf edebilmiştir.

---

³⁹³ Weaver, *The EU as a Security Actor*, s. 260.

³⁹⁴ Björn Hettne, “Teori ve Pratikte Güvenliğin Bölgeselleşmesi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 5, Sayı: 18, 2008, s. 93.

Üyelerin ABA'dan itibaren güvenlikleştirme girişimleri yapmaya başladığı görülmektedir. Askeri kapasitelerinin ve operasyonel yeteneklerin arttırılmasına yönelik Petersberg Görevleri'Nin ilanı ya da St. Malo Zirve'ni buna birer örnektir.³⁹⁵ Diğer yandan daha federal bir zihniyetle ve anti-Amerikancı bir anlayışla askeri kapasitenin arttırılması ve ABD'nin sessiz kaldığı durumlarda harekete geçecek otonom bir “barış yapma” yeteneğine sahip olmak için girişilen bilinçli güvenlikleştirme hamleleri vardır. Manners'a göre bu noktada “farklılaştırma motoru” işbaşındadır. AB'nin gelecekteki barış yapma çabaları, muhtemel kayıplarla birlikte, AB ve AB vatandaşları ile devletler ve korkuları birbirinden ayırmaya hizmet edecek gibi görünmektedir.³⁹⁶

Manners'a göre Avrupa projesi vatandaşlarının taleplerine cevap vermek adına 3 anahtar güvenliksizleştirmeye odaklanmaktadır. Bunlar, “barış” (demokratikleşme ile); “istikrar” (yönetişim ile); “zenginlik”tir (iktisadi bütünleşme ile).³⁹⁷ Başvuran ülkeler bu üç unsurun yaratıldığı ve korunduğu “güvenlik alanının” gereklerini, standartlarını tam olarak yerine getiremezlerse “korunaklı içeriği” tehlikeye atmış olacaklardır. Bu da AB'nin söz konusu ülkeleri Adalet, Güvenlik ve Özgürlük Alanının dışında tutmaları için meşru gerekçe haline gelmektedir.³⁹⁸

Adalet, Güvenlik ve Özgürlük Alanı'nın birçok bakımdan korunması gerekmektedir. Brüksel bu beklentilere cevap verebildiği ölçüde meşruiyetini arttırmaktadır. Örneğin AB'nin üzerinde büyük bir hassasiyetle durduğu konuların başında göç gelir.³⁹⁹ Kıta Roma'dan sonra hem kendi içinde yer değiştirmeler hem de kıta dışından göç almıştır. Reform çağında yaşanan savaşlarda milyonlarca kişi yer

³⁹⁵ Ian Manners, **European [Security] Union: From Existential Threat to Ontological Security**, 2001,

http://dspace.ruc.dk/bitstream/1800/8932/1/Ian_Manners_European_security_Union_from_existential_threat_to_ontological_security_COPRI_5_2002.pdf, (03.9.2012) s. 4.

³⁹⁶ Manners, *European [Security] Union*, s. 5.

³⁹⁷ Manners, *European [Security] Union*, s. 25.

³⁹⁸ Valsamis Mitsilegas, Jörg Monar ve Wyn Rees, **The European Union and Internal Security: Guardian of the People?**, Palgrave Macmillan, New York, 2003, s. 128.

³⁹⁹ Güvenlikleştirme çalışmalarının üzerinde en fazla durduğu konu göçtür. Jef Huysman, **The Politics of Insecurity: Fear, Migration and Asylum in the EU**, Routledge, New York, 2006; Jef Huysman, "The European Union and the Securitization of Migration", *Journal of Common Market Studies*, Cilt: 38, Sayı: 5, 2000, ss. 751-777; Philippe Bourbeau, **The Securitization of Migration: A Study of Movement and Order**, Taylor and Francis, New York, 2011; Ayhan Kaya, **Islam, Migration and Integration: The Age of Securitization (Migration, Minorities and Citizenship)**, Palgrave Macmillan, New York, 2012; Scott D. Watson, **The Securitization of Humanitarian Migration: Digging Moats and Sinking Boats**, Taylor and Francis, New York, 2009; Maggie Ibrahim, "The Securitization of Migration: A Radical Discourse", *International Migration*, Cilt: 43, Sayı: 5, 2005, ss. 163-187.

değiştirmeye zorlanmıştır. Kendi mezheplerini yaşayabilecekleri yerlere gitmek ya da kendi mezheplerini yaşayamadıkları, hayatlarının tehdit altında oldukları yerlerden uzaklaşmak zorunda kalmışlardır. İkinci büyük dalga iç göç anlamında yaşanmıştır. Kırsal kesimden sanayi merkezlerine doğru gerçekleşen göçler hem kıtanın sosyolojik yapısını hem de emek piyasalarını derinden etkilemiştir. Ardından Birinci ve İkinci Dünya Savaşları da büyük göç hareketlerine sahne olmuştur. Son dönemde ise Balkan Savaşları sırasındaki dramatik görüntüler hafızalardaki tazeliğini korumaktadır. Bu kitlesel göç hareketlerinin yanında özellikle iktisadi olarak güçlenmeyle birlikte başta yakın çevresi olmak üzere dünyanın dört bir yanından daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak umuduyla Avrupa bir şans kapısı olarak görülmüştür.

Bir diğer hassasiyet noktası olarak AB'nin çevre sorunlarına olan ilgisidir. Kyoto Protokolü konusunda gösterilen hassasiyet, yüksek maliyetine rağmen sanayi üretimini çevre dostu hale getirmesi yalnızca birer örnektir. Avrupalılar iklim değişimlerinden çok zarar görmüş, doğanın gücünün hafife alınmaması gerektiğine dair hatıralar biriktirmiştir. Özellikle 14. yüzyılın başlarında kendisini hissettirmeye başlayan Küçük Buzul Çağı, Avrupalıların üzerinde yaşadıkları toprağın ve altında nefes aldıkları atmosferin sıcaklık değişimlerine karşı duyarlılığını tecrübe etmesine neden olmuştur. Ayrıca gerekli tedbirler alınmadığı takdirde ne tür siyasi, sosyal ve ekonomik sorunlara neden olabileceği konusunda derin deneyimler kazandırmıştır.

Küçük Buzul Çağı döneminde sıcaklık düşmüş ve yağışların düzensizleşmesi ile tarımda verim hızla azalmış, bunun sonucunda insanlar kendilerine yeni üretim kaynakları aramaya başlamışlardır. Bu durum, sanat ve edebiyatı dahi etkilemiştir. Söz konusu dönemde yazarların eserlerinde ve sanatçıların tablolarında bu soğuk dönemin etkileri yansıtılmıştır. 1816 yılında diğer bir ifade ile “yazsız yıl” olarak tanımlanan yılda birçok Avrupalı o yılın yaz mevsimini ateş başında geçirmiştir.⁴⁰⁰ Sıcaklığın düşmeye başlaması ile birlikte Grönland adasının etrafı buzlarla dolmuş, adanın çevresiyle olan bağlantısı kesilmiş, Viking kolonisi yetersiz beslenme ve hastalıklardan dolayı tarih sahnesinden çekilmiştir. Bütün bunlara ek olarak Uzak Doğu’da sağanak yağışlar sonucu tarımsal ürünler mahvolmuş, hasat kaldırılamamış açlıktan ölümler meydana gelmiştir. 1332’de Çin’de Sarı Nehir üst üste taşmış ve bu

⁴⁰⁰ O dönemde Avrupa’da bugün de popülerliğini koruyan bazı korku romanlarının yazıldığını görürüz (Frankenstein, Drakula).

durum 1332’de 7.000.000 Çinlinin yaşamını yitirdiği Orta Çağ’ın en büyük sel felaketiyle sonuçlanmıştır. Bölgede sayısız insan sellere kapılmış, cesetler ve su kirliliği nedeniyle “veba” salgını ortaya çıkarmıştır. Bu sınır tanımayan hatta kıtalar arasında yolculuk edebilen tehdit, ticaretle, limanlar yoluyla yayılarak, hastalıklı farelerle insana bulaşp yalnızca iki yıl içinde Batı Avrupa nüfusunun üçte birinin yok olmasına yol açmıştır.⁴⁰¹ İklim değişikliğinin daha geniş çaplı etkilerini görmek için siyasi hayatla olan ilişki olasılığını da değerlendirmek gerekmektedir. Avrupa’da 1816–1819 arasındaki iklim kaynaklı büyük yokluklar ve açlık politik huzursuzluklara katkıda bulunmuş, Fransa’da 1783–1789 arası iklimden kaynaklanan yokluklar da Fransız Devrimi’ne yol açan politik havada etkili bir rol oynamıştır.⁴⁰²

Yakın Çağ ile birlikte, 1779 ve 1841 yılları arasında İrlanda nüfusu % 172 artmış, Avrupa’nın en yoğun yerleşim bölgesi haline gelmiştir. Küçük Buzul Çağı’nda beslenme için hemen hemen yalnızca tek bir ürüne, patatese bağımlı kalınmıştır. Bu durum, “Büyük Patates Açlığı” olarak bilinen korkunç trajediye zemin hazırlamıştır. Küçük Buzul Çağı’nın sonlarına gelinirken sıcaklık ortalaması hafifçe yükselmiş ve patates küfünün yayılmasını kolaylaştıran nemli ve sıcak iklim koşulları yaratmıştır. Araştırmalar İrlanda’yı kasıp kavuran küf olan *Phytophthora Infestans*’ın görülebilmesi için en az % 90 nem oranı ve 10 C° sıcaklıkta on iki saatten fazla bir süre beklenmesi gerektiğini ortaya koymuştur.⁴⁰³ 17. ve 19. yüzyıllarda kıta genelinde görülen kıtlık, salgınlar ve çocuk ölümlerindeki artışın bir ölçüde bozulan iklim koşulları ve düşen hava sıcaklığıyla ilgilidir.⁴⁰⁴

1200, 1212, 1219, 1287 ve 1362 yıllarda yaşanan çok güçlü fırtınalarda Alman ve Hollanda kıyılarında en az 100.000 insanın öldüğü tahmin edilmektedir. 1362 Ocak ayında yaşanan fırtına ise “Groto Mandrenke” (insanlığın büyük boğulması) olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca 1421 ve 1446 yılları arasında kıta üzerine oluşacak fırtınalarda 100.000’den fazla kişinin ölümü ile sonuçlanmıştır.⁴⁰⁵ Milyonlarca kişinin ölümüne, çok daha fazlasının doğrudan ya da dolaylı zarar

⁴⁰¹ M. Ali Özdemir, “İklim Değişimleri ve Uygarlık Üzerindeki Yansımalarına İlişkin Bazı Örnekler”, www.aku.edu.tr/aku/dosyayonetimi/sosyalbilens/dergi/VI2/ozdemir.pdf, ss. 175-176.

⁴⁰² Özdemir, s. 182.

⁴⁰³ Özdemir, s. 182.

⁴⁰⁴ Michael E Mann, “Little Ice Age”, **Encyclopedia of Global Environmental Change**, Der. Ted Munn, John Wiley & Sons, Ltd, Chichester, 2002, s. 1.

⁴⁰⁵ Little Ice Age, <http://geochemistry.usask.ca/bill/Courses/Climate/The%20Little%20Ice%20Age%20prt.pdf> (12.03.2013).

görmesine neden olan iklim değışikliğı ve çevre kirliliğı sadece 21. yüzyılın meselesi değildir.

Bunların yanında Avrupa'nın tarihsel süreç içinde tecrübe ederek ürettiğı bir diğer endişe salgın hastalıklar⁴⁰⁶ olmuştur. Bu hastalıkların kimisi doğudan (çiçek) kimisi Orta Doğu'dan (veba), kimisi ise coğrafi keşifler ve kolonileşme döneminde Orta ve Güney Amerika'dan (frengi) gelmiştir. Bu nedenle Avrupa'nın sınır kontrollerinde, gümrüklerde, göç ve göçmen politikasındaki hassasiyetinin arka planını oluşturacaktır.

Avrupa'nın gıda güvenliğı ve iklim konusundaki hassasiyetini de atlamamak gerekir. Yaşanan kısa buzul çağı olsun, kıtanın çeşitli yerlerinde temel bazı besin maddelerine kıran girmesi felaketlerle sonuçlanmıştır. Örneğin 19. yüzyılda İrlanda'da patates bitkisinde görülen hastalık nedeniyle patates üretiminin durması milyonların trajedisine dönüşmüştür. Benzeri kıtlıklar Ukrayna'da da yaşanmıştır.

3.2.2. 11 Eylül Olayları ve AB'nde Yükselen Güvenlikleştirme Söylemi: Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi (AGSB)

Avrupa'da güvenlikleştirilen meselelerin bazılarının geçmiş deneyimlere dayandığı, toplumsal hafızada tazeliğini koruğunu ve bugünün koşulları ile kullanılan güvenlik dilinin içine yerleştirildiğini görüyoruz. Bununla birlikte İkinci Dünya Savaşı'nın sonu, Soğuk Savaş sırasındaki yumuşa dönemi ve ardından yeniden küresel ideolojik rekabetin yükseldiğı 1980'lerin başı, Güney Doğu Avrupa'daki çözülme süreci gibi önemli dönüm noktaları Avrupa'da güvenlikleştirme ve güvenliksizleştirme pratiklerini etkilemiştir. Bu önemli dönemeçlerden bir tanesi de 11 Eylül olayları ve sonrasında yaşanan gelişmeler olmuştur.

2001 yılı sonrasındaki güvenlikleştirme süreçleri ise daha konjonktürel niteliğe sahiptir. Özellikle 11 Eylül sonrası süreçte Brüksel karşımıza

---

⁴⁰⁶ Daniel Panzac, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Veba (1700-1850)**, Çev. Serap Yılmaz, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2011; Ricardo Pereira, "Processes of Securitization of Infectious Diseases and Western Hegemonic Power: A Historical-Political Analysis", **Global Health Governance**, Cilt: 2, Sayı: 1, 2008; Aline Leboeuf, Emma Broughton, "Securitization of Health and Environmental Issues: Process and Effects, A Research Outline", **The Institut Français des Relations Internationales** (ifri), 2008, www.ifri.org.

güvenlikleştirici bir aktör olarak çıkmaktadır. Zirve kararları, iç güvenliğe dönük uygulamalar, sınırların kontrolleri; malların, kişilerin ve sermayenin hareketinin izlenmesi konularında çok sayıda yeni düzenlemeye rastlamaktadır. Yapılan birçok düzenlemenin, programların, eylem planlarının 2002 tarihli AGSB ile uyumlu olduğunu görüyoruz. AGSB eylem için bir rehber olmaktan ziyade ilkelerin belirlendiği; bir strateji belgesinden çok geniş bir konsept belgesidir.⁴⁰⁷ AGSB'yi 2002 yılı sonrası yapılan düzenlemelerin çerçevesini çizmesi bakımından son derece önemlidir.

Avrupa kıtasının sakinleri 11 Eylül 2001 günü öğleden sonrası Atlantik'in karşı kıyısından gelen haber ve görüntülerle şaşkınlık, üzüntü, korku ve endişeyi aynı anda yaşamışlardır. Kendi topraklarında Pearl Harbour'dan beri herhangi bir saldırıya maruz kalmamış müttefiklerinin siyasi ve ekonomik anlamda sembol yapılarına Afganistan'da yaşayan bir terör örgütü lideri tarafından son derece titizlikle planlanmış başarılı bir saldırıyı ekranları başından dehşet içinde izlemişlerdir. Soğuk Savaş'tan sonra sıkça dile getirilen çok yönlü, gücünü belirsizlik, gizlilik ve sürpriz faktöründen alan; istikrarsızlıklardan, zayıf otorite ve başarısız devletlerden kaynaklanan "asimetrik" bir saldırı ihtimali ve endişesinin gerçekleştiğine tüm dünya ile beraber tanıklık etmişlerdir. Yeni milenyuma hazırlanan AB, hazırlıklarını dış ve güvenlik politikasını güçlendirme ve söz konusu alanda daha derin bir bütünleşmeye yönelik bir irade geliştirmesi konusunda "endişelerden" yola çıkarak yeni adımlar atma ihtiyacı hissetmiştir. 11 Eylül'den sonra kendi "11 Eylül"lerini Londra ve Madrid saldırılarında tecrübe etmesinin ardından daha güvenli bir Avrupa için harekete geçmişlerdir. Bu bakımdan 2001 ve 2002 yıllarında yaşanan saldırılar AB'nin özellikle güvenlik söylemini derinden etkilemiştir. Söz konusu "olağanüstü durum" "olağanüstü tedbirlerin" alınmasını gündeme getirerek güvenlikleştirmeyi hızlandırmıştır.

Avrupa'nın ortak dış ve güvenlik politikası oluşturma çabalarının uluslararası kriz durumlarında hareketlenmektedir. ASİ'nin kurulmasında ve Batı Avrupa'nın Soğuk Savaş dönemi içinde olmasına rağmen algısını genişletmesini, hassasiyetlerini ifade etmesini 1960'ların sonunda zirveye tırmanan terör olayları sırasında gerçekleştirmiştir. Üyelerin topraklarında ortaya çıkan IRA, ETA, Kızıl Tugaylar gibi

---

⁴⁰⁷ Ursula C. Schroeder, "Strategy by Stealth? The Development of EU Internal and External Security Strategies", *Perspectives on European Politics and Society*, Cilt:10, Sayı: 4, 2009, s. 493.

oluşumların faaliyetlerinin yanı sıra Filistin ve İsrail unsurlarının hesaplaşmalarını Batı Avrupa'ya taşıması, kıtayı bir terör kıtası haline getirmiştir. 1972 yılında Avrupa dünyada en fazla terör olayının yaşandığı yer haline gelmiştir. Topluluk daha o günlerden kendi sınırları içinde güvenlik önlemlerini ne kadar arttırsa arttırsın gerçek bir çözüm olamayacağını, askeri, polisiye ya da istihbarat tedbirleriyle sorunun çözülmeceğini görmüştür. Yapılması gereken sorun sınırlardan içeri girmemesini sağlamak ya da içeri girdikten sonra içeride bertaraf etmek değil; sorunun ortaya çıktığı merkezi neresiyse çözümü orada aramak, çözüme katkıda bulunmak ve bu katkıyı yaparken mümkün olduğunca diplomasi ve müzakere yollarıyla siyasi çözümler aramak AB'nin ana güvenlik sağlayıcı felsefesi olmuştur.

Ayrıca yapılan kamuoyu araştırmalarında Brüksel'in bir dış politika üreticisi ve uygulayıcısı olarak Birlik vatandaşları tarafından zamanla kabullenildiğine dair ipuçları yakalamak mümkündür. Özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından yapılan araştırmalarda dış politika ve savunma politikası konularında ulusal hükümetlerin Brüksel ile birlikte karar almaları gerektiğini düşünenlerin oranında belirgin bir artış söz konusudur. AB üyesi ulusal hükümetler de bazı durumlarda Brüksel'i bir araç kullanmayı tercih edebilmektedirler. Örneğin Rusya ile olan ilişkilerini – enerji ticareti gibi – bozmak istemeyen üyeler Rusya'ya yönelik eleştiri ya da taleplerini Brüksel üzerinden dile getirmeyi tercih etmektedirler. Eurobarometer'ın yaptığı bazı araştırmalar AB vatandaşlarının dış politika ve savunma politikasında hükümetlerinin Brüksel ile birlikte karar almaları gerektiği yönünde bir eğilim söz konusudur. Özellikle 11 Eylül olaylarının ardından yapılan yoklamalarda bu eğilimin artmış olduğu gözlemlenmektedir. 1999 yılında alınacak dış politika kararlarının Brüksel ile birlikte alınması gerektiğini söyleyenlerin oranı %68 iken 2004 yılında bu oran %72'ye yükselmiştir. Dış politika konularına kıyasla ulusal hükümetlerinin daha bağımsız karar almaları gerektiğini düşünen AB vatandaşları arasında ortak karar almaya yönelik destek aynı şekilde artmaktadır. 1999 yılında %46 olan destek, 2004 yılında %50'ye yükselmiştir.⁴⁰⁸ Bir başka Eurobarometer raporunda ise katılımcılara daha detaylı ve fazla sayıda konu hakkındaki görüşleri sorulmuş ve 2004 yılında yapılmış bu araştırmada şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

---

⁴⁰⁸ Eurobarometer 51, July 1999, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb51/eb51_en.pdf (10.10.2013) s. 54; Standart Eurobarometer 61, February 2004, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb61/eb61_en.pdf (10.10.2013), s. B-85.

Tablo 2⁴⁰⁹: Hangi Konularda AB İle Birlikte Hareket Edilmeli

	AB ile birlikte (%)	Ulusal hükümetler (%)	Bilmiyor (%)
Uluslararası terörle savaş	86	11	3
İnsan sömürüsü ve ticareti	81	16	4
Organize suçla savaş	76	21	4
Uyuşturucu ile mücadele	73	24	3
İnsani yardım	72	24	5
AB kurumları ve politikaları hakkında bilgi	71	22	7
AB dışındaki ülkelere yönelik dış politika	68	25	7
Çevrenin korunması	67	29	4
Para birimi	63	32	5
Ekonomik sorun yaşayan bölgelere destek	60	35	5
Sosyal dışlama ve yoksullukla savaş	58	38	4
Göç	58	37	4
Sığınma politikası	58	37	6
Savunma	57	38	5
Mültecilerin kabulü	56	40	5
Tarım ve balıkçılık politikası	50	44	6
Nüfusun yaşlanması	48	44	7
İşsizlikle mücadele	47	50	4
Çocuk suçlarını önleme	39	57	4
Adalet	36	60	5
Medya ve yayıncılıkla ilgili temel kurallar	34	59	7
Kültürel politikalar	34	60	6
Sağlık ve sosyal güvenlik	33	63	4
Eğitim	33	62	4
Şehirlerde suçun önlenmesi	32	64	4
Polis	30	66	4

Güvenliği doğrudan ilgilendiren ve yaşamsal görünen tehditler söz konusu olduğunda AB vatandaşlarının kendi hükümetlerinden Brüksel ile işbirliği yapmalarını istediği ortaya çıkmaktadır. AB üyeleri 11 Eylül saldırılarından 10 gün sonra Avrupa Konseyi olağanüstü toplanmıştır. Yukarıdaki araştırmanın neticeleri

⁴⁰⁹Eurobarometer 62, s. 35.

terörle mücadelenin AB için “öncelikli amaç” olarak tanımlanmasının AB vatandaşları arasında kabul edildiği; bir diğer ifade ile “öncelikli amaç” edimsözünün etki-söz edimi haline geldiğinin güçlü kanıtlarından birisidir. Gerçekleştirilen olağanüstü zirvenin sonuç bildirgesinde durum tespitleri ile eylem planındaki bazı çarpıcı ifadeler şu şekildedir:

*Terörizm hem Avrupa hem de tüm dünya için büyük bir zorluk oluşturmaktadır. Avrupa Konseyi terör ile her zamankinden daha fazla mücadele edilmesi ve Avrupa Birliği’nin öncelikli amacının olması konusunda karar almıştır. (...) Üstelik Avrupa Birliği, Arap ve Müslüman dünyası ile fanatik grupların bir tutulmasını reddetmektedir. (...) Bu garanti üye devletler arasında mevcut suçluların iadesi sisteminin yerine geçecektir. Suçluların iadesi prosedürleri Avrupa Birliği’nin üye devletleri arasında birleşme ve mevcut güvenilirlik seviyesine etki etmeyecektir. Bu sebeple, Avrupa Tutuklama Emri aranan kişilerin bir yargı makamından direk olarak diğerine geçmesine olanak sağlayacaktır. Diğer bir deyişle, temel haklar ve özgürlükler korunacaktır.*⁴¹⁰

2003 yılında yayınlanan AGSB, Soğuk Savaş sonrası dünyaya yeni bir bakış açısı getirmektedir. AGSB’nin zamanlaması aslında içeriğini de belirlemektedir. Irak krizi sırasında Atlantik ittifakında yaşanan çatlağın tamiri anlamını da taşımaktadır. Bu belge, AB’nin ABD ile başta uluslararası terörizm olmak üzere benzer tehdit algılamalarına sahip olduklarının ilanıdır.⁴¹¹ Ancak tehdit algılamalarındaki benzerlik yanında farklılıklar da bulunmaktadır. Örneğin “önleyici” (preventive) ve “ön-alıcı” (pre-emptive) kelimelerinin hangisinin kullanılmasının münasip olduğu konusu uzun tartışmalara neden olmuştur.⁴¹² Sonuç olarak “önleyici” kelimesi tercih edilmiştir. Önleyici angajman stratejisi istikrarsızlık ile mücadelenin Avrupalı yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Acil birlik aktarımı, insani yardım, polis operasyonları, hukukun üstünlüğünün tesisi ve ekonomik yardımı kapsamaktadır. Belgedeki diğer Avrupalı strateji olan “etkin çok taraflılık” ise Birliğin kurallar temelli güvenlik kültürünü yansıtmaktadır.⁴¹³

AGSB tehditleri merkeze alan, tehditlerden yola çıkan bir dokümandır. Birlik Soğuk Savaş’ın geleneksel savunma pratiklerinin geçmişe ait bir şey olduğunu kabul

⁴¹⁰ Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary European Council Meeting on 21 September 2001, ss. 1-2, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/140.en.pdf (04.22.2012).

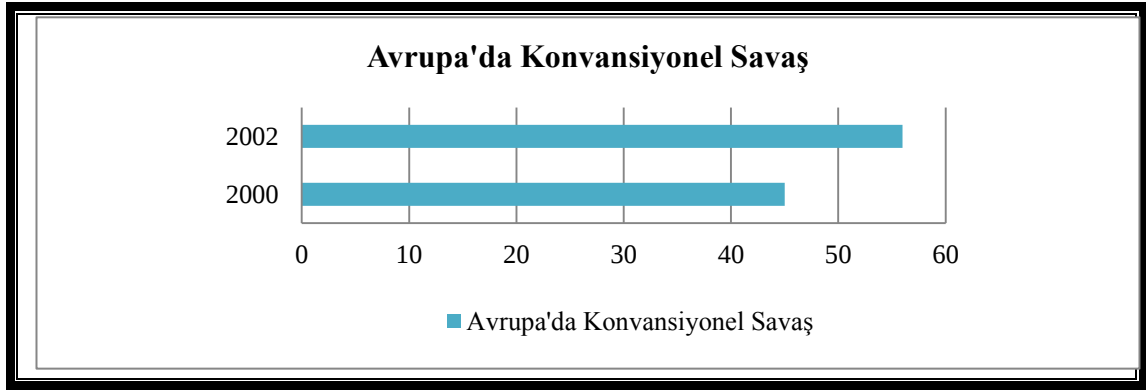
⁴¹¹ Jean-Yves Haine, “The Union Inaugural Address”, **The Politics of European Security**, Der. Jess Pilegaard, Danish Institute for International Studies, Copenhagen, 2004, s. 39.

⁴¹² Haine, The Union, s. 39.

⁴¹³ Haine, The Union, s. 46.

etmektedir.⁴¹⁴ AGSB tehditleri açıkça adlandırarak sınıflandırmıştır. Belgeye göre Avrupa'yı tehdit eden 5 büyük tehdit: uluslararası tehdit, kitle imha silahlarının yayılması, bölgesel çatışmalar, başarısız devletler ve organize suçlardır. Ancak belgenin adının devamında geçen “Daha İyi Bir Dünyada Güvenli Avrupa” ifadesi genişletilmiş bir güvenlik algısına ve iç-dış güvenlik farkının belirsizleşmesine işaret etmektedir. Dolayısıyla belge Soğuk Savaş döneminin toprağın korunması üzerine inşa edilen geleneksel güvenlik anlayışının geçmişe ait, modası geçmiş bir yaklaşım olduğunu anlatmaktadır. Savunma hattının öncelikle ve başlangıçta sınırlarınızın geçtiği yerden değil; onun daha da ötesinden başladığı ifadesi bu anlayışın terk edildiğinin göstergesidir.⁴¹⁵ Aşağıda hazırlanmış şekillerde AB vatandaşlarının 11 Eylül olayları öncesinde ve sonrasında belli başlı tehditlere dönük tehlike algılarına dair oranlar gösterilmektedir. Buna göre AB vatandaşlarının duyumsadıkları korkularda gözle görülür bir artış söz konusudur. Bu oranların verdiği mesaj AGSB belgesinde “anahtar tehdit” olarak ifade edilen terör ve kitle imha silahlarının yayılması meselelerine dair kurulan edim-söz edimlerinin etki-söz edimlerine dönüştüğü yani dinleyici tarafından kabul edildiği görülmektedir.

Şekil 2⁴¹⁶: Farklı Tehdit Konularına İlişkin AB Vatandaşlarının 2000 ve 2002 Yıllarında Yapılan “Korkuların” Sorulduğu Anketlere Verilen Cevaplar.

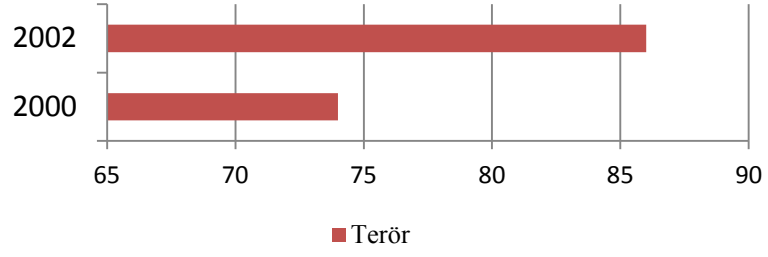

⁴¹⁴ Haine, The Union, s. 44.

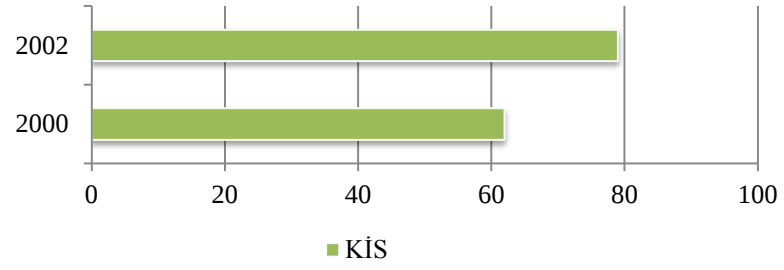
⁴¹⁵ Haine, “The European Security...”, s. 21.

⁴¹⁶ Eurobarometer, April, 2002, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb56/eb56_en.pdf, (10.10.2013) ss. 12-13.

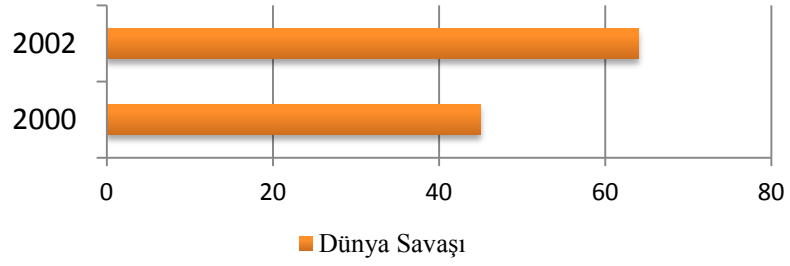
Terör

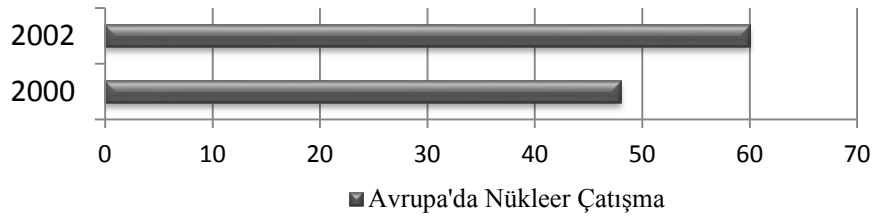
Kitle İmha Silahları (KİS)

Dünya Savaşı

Avrupa'da Nükleer Çatışma

AGSB 25 bağımsız ülkenin bir güvenlik doktrinine imza attığı tek örnektir. Bu ülkelerin birbirlerine ters olmasa da farklı güvenlik kültürleri vardır. Hatta bazı üyeler hala resmi olarak tarafsızdır (Avusturya), bazılarının neredeyse ordusu yokken (Lüksemburg); bazıları nükleer caydırıcılığa sahiptir (İngiltere).⁴¹⁷ AGBS’yi tarihi bir doküman yapan, onu ortaya çıkaran yapının bir ulus-devlet olmayışıdır. AB üyeleri yeni nesil tehditlerle savunmanın ilk hattının kendi alanlarının dışında olacağı konusunda anlaşmışlardır.⁴¹⁸

Avrupa’nın Geleceği için Konvansiyon’un Savunma Çalışma Grubu’nun ifadeleriyle “AGSP 1990’ların tehdit ve meydan okumaları temel alınarak tanımlanmış ve geliştirilmiştir”. Buna göre, 11 Eylül sonrasında “tehdit” devletler ve etnik gruplar arasındaki çatışma riskine indirgenerek tanımlanamaz.⁴¹⁹ Ayrıca 11 Eylül olayları Birliğin sınırları dışında istikrar arayışını gündeme getirmekle beraber kendi sınırları içinde de güvenliğinden – özellikle sivil nüfusun ve demokratik kurumların – emin olmak durumundadır. Aynı zamanda kamuoyunun daha önce olmadığı kadar güvenlik ve korunma talebi özellikle Eurobarometer araştırmalarına yansımakta belgelerde geçen edim-sözleri etki-söz durumuna dönüştürmektedir. Bu nedenle Konvansiyon beklentiler ve gerçeklikler arasındaki boşluğun giderilmesi konusunu ele alması gerektiği vurgulanmaktadır.⁴²⁰

Balkanlardaki çatışmaların ODGP ve AGSP’yi motive ettiği değerlendirilmiştir. Bir diğer harekete geçirici olay 11 Eylül saldırılarıdır. Ancak 11 Eylül saldırıları özellikle OGSP’nin içeriğine ilişkin yeni bir söylem üretilmesi ile sonuçlanmıştır. Birlik saldırılara ilk reaksiyon olarak polis ve istihbarat alanlarında işbirliğinin güçlendirilmesi gerekliliğini vurgulamıştır. Bunun akabinde ise Haziran 2002 Zirvesi’nde devlet ve hükümet başkanları, halklarının korunması için askeri ve sivil yeteneklerinin gözden geçirilmesi gerektiğini ve OGSP’nin iç güvenlik konusunda da bir rolü olabileceğini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla dış dünyaya karşı inşa edilmiş ODGP ve OGSP’nin 11 Eylül’ün yarattığı korku ve endişe ortamını karşılarken iç güvenlik için de kullanılabileceği bir ortam hazırlanmıştır. Bu nedenle

---

⁴¹⁷ Haine, *The European Security*, s. 49.

⁴¹⁸ Lisbert Zilmer-Johns, “The Convention, the IGC and the Great Powers: The ESDP and New Security Threats”, **The Politics of European Security**, Der. Jess Pilegaard, Danish Institute for International Studies, Copenhagen, 2004, s. 65.

⁴¹⁹ Zilmer-Johns, s. 56.

⁴²⁰ Zilmer-Johns, s. 68.

Soğuk Savaş'tan beri ilk kez bu kadar ani ve net bir güvenlikleştirmeye karşılaşılmıştır. Bu durum kendisini daha sonra pek çok söylemde, resmi belgede ve politik inisiyatifte göstermiştir.

11 Eylül saldırıları karşında AB'nin reaksiyonunun korku ve endişe içerdiğini, ABD'nin uğradığı saldırıya sert tepki verdiği ilk açıklamaların ardından daha ölçülü ve genel prensiplerine uygun bir söyleme geçmiştir. Başlangıçta tam bir sempati ile yaklaştıkları ABD politikalarına daha sonra ABD'nin aşırı tepki verdiği fikri hâsıl olmuştur. Uluslararası terörizmle mücadelede uygun askeri müdahale yönteminin ne olacağı ve ABD'nin Irak politikası transatlantik ilişkilerindeki en büyük çatlaklardan birisinin oluşmasına neden olmuştur.⁴²¹

Savcılık birimleri, polis otoriteleri ve istihbarat örgütlerinin yetkileri artıran yasalar ulusal parlamentolardan olağanüstü bir hızla geçirilmiştir. Ayrıca söz konusu birimlerin bütçelerinde artırıma gidilmiştir.⁴²² 11 Eylül saldırıları kısmen Hamburg'da planlanmıştır. Afganistan gibi başarısız bir devlet terörist örgütler için uygun ortam oluşturduğu söylenmektedir. Fakat eylemlerini gerçekleştirebilmesi modern demokrasiler içinde yuvalanmayla mümkündür. Avrupa, toplumunun tüm açıklığıyla dünyanın geri kalanından çok daha fazla bu tür bir tehdide karşı duyarlıdır.⁴²³ Buna yönelik olarak AB içindeki bazı düzenlemelere işaret edilebilir. Örneğin Schengen düzenlemelerine göre pek çok AB üyesi arasında sınır kontrolü kaldırılmıştır. Bir kez AB içine girildikten sonra insanlar ve mallar serbestçe dolaşabilmektedir. Avrupa yollarında her gün yaklaşık 5 milyon ticari araç dolaşmaktadır. Her gün havaalanlarından 41435 iniş ve kalkış yapılmaktadır. Toplam 89000 km uzunluğundaki kıyı şeridinde 1116 tane konteynır limanı bulunmaktadır. Terörizme karşı Gümrükler ve Ticaret Ortaklığı ve Konteynır Güvenliği İnisiyatifi gibi bazı girişimler hayata geçirilmiş olmakla birlikte hassasiyetin büyüklüğü ve ciddiyeti azalmamıştır.⁴²⁴

---

⁴²¹ Anja Dalgaard-Nielsen, "Homeland Security: American and European Responses to September 11th", **The Politics of European Security**, Der. Jess Pilegaard, Danish Institute for International Studies, Copenhagen, 2004, s. 160.

⁴²² Oliver Lepsius, "The Relationship Between Security and Civil Liberties in the Federal Republic of Germany After September 11", In *Fighting Terror: How September 11 is Transforming German-American Relations*, **American Institute for Contemporary German Studies**, Baltimore, 2002, s.85'ten aktaran Nielsen, s. 166.

⁴²³ Haine, *The European Security*, s. 26.

⁴²⁴ Haine, *The European Security*, s. 37.

2006 yılının Mart ayında AP tarafından kabul edilen direktifte üye devletlerin servis sağlayıcıların telekomünikasyon verilerini (mobil telefonlar dâhil) e-posta ve internet verilerini 6 ay ile 2 yıl boyunca kanun uygulayıcı birimler tarafından elde edilmesine müsaade etmeleri istenmektedir. Direktife göre elektronik haberleşme organize suç başta olmak üzere, kriminal vakaların önlenmesinde, soruşturulmasında ve yakalanmasında son derece kıymetli bir araçtır.⁴²⁵

AP’de 2005 yılı Eylül ayında yaptığı bir konuşmada Clarke, bilginin kanun koruyucuları için yaşam enerjisi (life blood) olduğunu ifade etmiştir. Organize suçun hakkından gelmek ve terörist örgütleri eylemlerini gerçekleştirmeden önce durdurabilmek için suçluların kim olduklarını, ne yaptıklarını, nerede olduklarını ve aralarında ne konuştuklarını açıkça bilmek gerektiğinin altını çizmiştir.⁴²⁶

AB daha sert (geçirgenliği zayıf) sınırlar⁴²⁷ teşkil etmesinin hem sınırlardaki üyeler hem de sınırların dışında kalarak kendilerini “diğer tarafta” bulan komşu ülkeler için problemler üreteceğinin farkına varmaktadır. Bu sorunun çözümü için sınırların “yumuşatılması” gerekmektedir.⁴²⁸ Sınırların güvenliği için 3 tür kontrol mekanizması inşa edilmiştir. Bunlar göç denetimi (insanların hareketlerinin kontrolü), gümrük denetimi (malların ve bilginin kontrolü) ve hayvan ve bitki sağlığı kontrolüdür. Bu 3 sahanın yanında hava uçuş güvenliği, bulaşıcı hastalıklara karşı koruma ve arz zinciri güvenliği politikaları eklenmesi bir diğer güvenlikleştirmedir.⁴²⁹

AB güvenlikleştirme hamlelerinde çoklu amaçlar üzerinden kurgulamıştır ve güvenlik yönetişimini güçlendirmek için çaba harcamıştır. Terörizme karşı küresel mücadele kapsamında durumu değerlendirmiş ve ABD ile işbirliğini artırmanın yollarını aramıştır. 17 Eylül 2001’de kabul edilen Avrupa Yakalama Emri (Arrest Warrant) AB’nin teröre karşı cevabının odak noktasını oluşturmuştur. Ayrıca 21

---

⁴²⁵ Marieke De Goede, “The Politics of Preemption and the War on Terror in Europe”, **European Journal of International Relations**, Cilt: 14, Sayı: 1, 2008, s.171.

⁴²⁶ De Goede, s. 171.

⁴²⁷ Eder, ss. 257-258.

⁴²⁸ Chris Rumford, “Theorizing Borders”, **European Journal of Social Theory**, Vol: 9 No: 2, s. 161.

⁴²⁹ Vihar Georgiev: “Towards a Common European Border Security Policy”, **European Security**, Cilt: 19, Sayı: 2, 2010, s. 257..

Eylül 2001’deki olağanüstü zirvede altyapının korunmasından para aklama konusuna kadar pek çok konuda detaylı önlemler gündeme gelmiştir.⁴³⁰

Terörizmin güvenlikleştirilmesi Brüksel’in birlik içinde daha önemli bir rol inşa etmesinin yanında sınırlarında ve sınırlarının ötesindeki rolünü de güçlendirmiştir. Vize Bilgi Sistemi, biometrik kontrol⁴³¹, ikinci nesil Schengen bilgi sistemi, yolcu verilerine ilişkin teknolojiler, nakliye güvenliği ve Frontex⁴³² sınırlarda gözetim ve kontrolü derinleştirmeye yönelik hamleler arasında sayılabilir.⁴³³

Terörizm “güvenliğimize”, “demokrasimize”, “yaşam biçimimize”, “toplumlarımıza”, “Avrupa’ya”, “dünya barışına”, ve “uluslararası sisteme” yönelik eşi benzeri olmayan tehdit olarak tanımlanarak referans nesneler açıkça ifade edilmiştir.⁴³⁴ Ayrıca iç güvenlik düzenlemeleri söz konusu olduğunda öncelikle yakın çevresinde ve küresel olarak yaşanan uluslararası gelişmelerden açıkça etkilendiği görülmektedir. Bu durum AB vatandaşları arasında da yaygın olduğu aşağıdaki grafiğe yansımıştır. Ankete katılanların %74’ü AB’nin iç güvenliğinin dışarıdakiler gelişmelerle bağlantılı olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla Brüksel’in komşu ülke ve bölgelerle olan ilişkilerin geliştirilmesinin önemine dair ürettiği söz-edimlerinin AB vatandaşları cephesinde onaylandığı ve etki-söz haline geldiğini söylemek mümkündür.

---

⁴³⁰ Oz Hassan “Constructing Crises, (In)securitising Terror: The Punctuated Evolution of EU Counter-Terror Strategy”, **European Security**, Cilt: 19, Sayı: 3, 2010, s. 453.

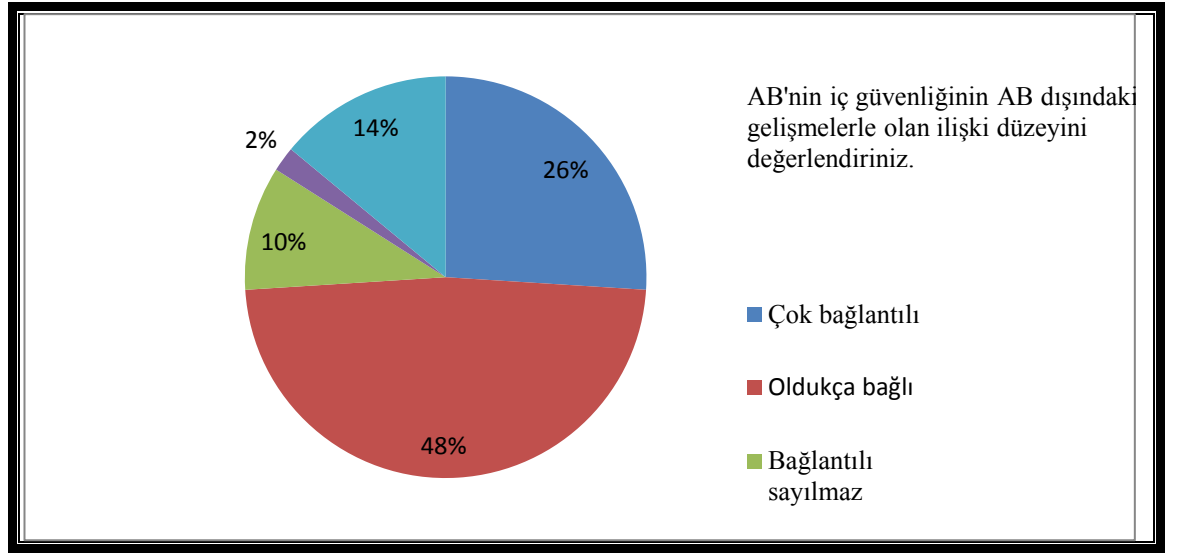
⁴³¹ Paul Johnson, Robin Williams, "European Securitization and Biometric Identification: The Uses of Genetic Profiling", **Ann Ist Super Sanita**, Cilt: 43, Sayı: 1, 2007, ss. 36-43.

⁴³² Sarah Leonard, “EU Security and Migration Into the European Union: FRONTEX and Securitization Through Practices”, **European Security**, Cilt: 19, Sayı: 2, 2010, ss. 232-233.

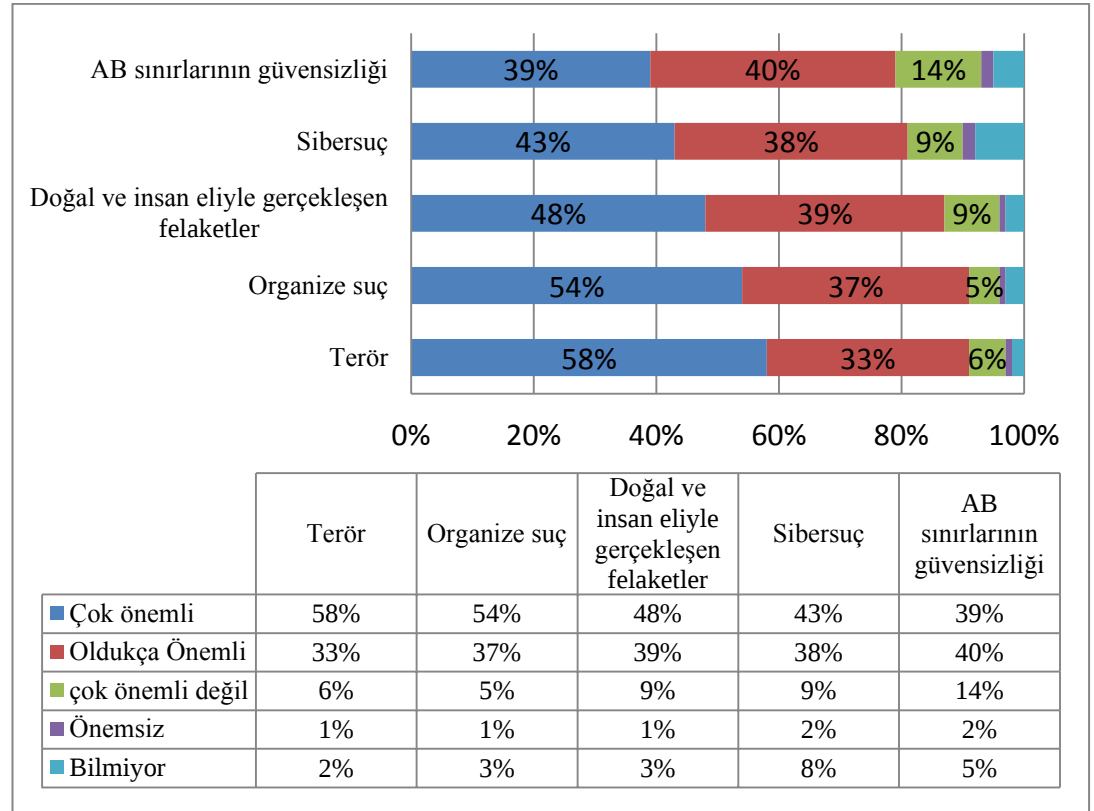
⁴³³ Hassan, s. 457.

⁴³⁴ Hassan, s. 457.

Şekil 3⁴³⁵: AB Vatandaşlarına Göre AB'nin İç Güvenlik Ortamının AB Dışında Yaşanan Gelişmelerle Olan Bağlantısı

Şekil 4⁴³⁶: AB İç Güvenlik Stratejisi Eylem Belgesi Sonrası Yapılan Kamuoyu Yoklaması Sonuçları

⁴³⁵ Special Eurobarometer, Internal Security, s. 78.

⁴³⁶ Special Eurobarometer, Internal Security, s.25.

2001 sonrası düzenlemelerin genellikle terör, göç, mali bilgilerin hareketlerinin izlenmesi, bulaşıcı hastalıklar, sınır kontrolleri ile bağlantılıdır. Bu konularla ilgili bazı ilgi çekici düzenlemeler şunlardır:

1. 2005 yılında da Avrupa Hastalıkların Önlenmesi ve Kontrolü Merkezi (ECDC) kurulmuştur⁴³⁷.
2. Terörizm Uzmanlar Komitesi (CODEXTER) ve "Terörizme Karşı Çalışma Grubu"⁴³⁸ (COTER) oluşturulmuştur.
3. Europol içinde "Anti Terörizm Görev Gücü" üye devlet istihbarat temsilcileri ve polis yetkililerinden oluşturulmuştur⁴³⁹.
4. Avrupa Yakalama Emri (European Arrest Warrant) yürürlüğe sokulmuştur⁴⁴⁰.
5. Taşımacılık ve sınır güvenliği alanında dış sınır kontrolleri için Avrupa Sınırları Ajansı'nın kurulması ve gümrük kontrollerinin güçlendirilmesi öngörülmüştür.
6. Havayolları, uçaklar, limanlar ve gemilerin güvenliği için Komisyon içinde Enerji ve Taşımacılık Direktörlüğü'nün oluşturulması gündeme gelmiştir.
7. Madrid Saldırıları sonrasında gündeme gelerek Üye devletler arasında vize başvuruları ve başvurulara ilişkin bilgilerin değişimine olanak veren Vize Bilgi Sistemi'nin başlatılmıştır⁴⁴¹.
8. Komisyon 2011 yılında AB bölgesine gelen ya da buradan ayrılan uçaklardaki yolcular için "yolcu adı kayıtları" toplanması hakkında AB mevzuatı önermiştir. Bu veriler Üye devletlerin yetkilileri tarafından incelenerek terör suçları ve ciddi suçlar önlenecek ve takibata alınacaktır⁴⁴².

---

⁴³⁷ Birlik düzeyinde de Sağlık Güvenliği Direktörlüğü'ne bağlı olarak ileriye dönük bio-terörle ilgili konularda koordinasyon, danışma ve bilgi değişimini sağlayacak bir çalışma grubu oluşturulmuştur.

⁴³⁸ Konsey tarafından operasyonel analiz ve stratejik değerlendirme yapmak ve bilgi toplayıp işlemek amacıyla kurulmuştur.

⁴³⁹ Bu güç, Kasım 2001 tarihi itibarıyla operasyonel hale getirildi ve Europol'ün yetkisi ortak soruşturma ekiplerine katılacak şekilde genişletilmiştir.

⁴⁴⁰ Adalet ve içişleri alanında, Birlik çapında teröristlerin cezai kovuşturmadan kaçmasını önleyecektir.

⁴⁴¹ Umut Kedikli, "Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Politikaları ve Hukuki Boyutu", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 2, No: 7, 2006, ss. 71-72.

⁴⁴² T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Katılım Politikası Başkanlığı, "Ortak Avrupa Yolcu İsim Kaydı Sistemi (PNR-System)", Macaristan Dönem Başkanlığı Programı, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/macaristan_ab_donem_baskanligi_programi_24_subat_2011.pdf, ss. 6-7, (03.12.2013).

9. 2013 yılında, AB mevcut yapılar dâhilinde, üye devletlerin ve AB kurumlarının soruşturma ve uluslararası ortaklarla işbirliği için operasyon ve analiz becerisini geliştirmesine aracılık etmek üzere bir siber suç merkezi kurulacaktır^{443 444}.
10. AB Denizcilik Alanı⁴⁴⁵ için ortak bir bilgi paylaşım ortamının derece derece oluşturulmasıyla, yeni teknolojinin sınır gözetiminde daha fazla kullanılmasına (Avrupa Sınır Gözetimi Sistemi, EUROSUR)⁴⁴⁶; Komisyon iç güvenliğe katkıda bulunmak ve suçla mücadele etmek için 2011 yılında EUROSUR'un kurulmasına yönelik yasal bir öneri sunulmuştur. EUROSUR üye devletlerdeki makamların sınır gözetimiyle ilgili operasyon bilgilerini paylaşabilmesi ve birbirleriyle ve Frontex'le taktik, operasyon ve strateji düzeylerinde işbirliğinde bulunabilmesi için bir mekanizma oluşturacaktır.

Lizbon Anlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle beraber AB artık kişiler ve mallar üzerindeki sınır yönetimi politikaları arasında bulunan sinerjilerden, bir dayanışma ve sorumluluk paylaşımı havası içinde, daha iyi yararlanacak duruma gelmiştir. Yani Brüksel'in yetkileri artmıştır. Frontex kendi operasyonları sırasında kaçakçılık şebekelerinde yer alan sabıkalılar hakkında önemli bilgilere erişebilmektedir. Ancak şu anda bu bilgiler risk analizi yapmak veya gelecekteki ortak operasyonları hedefe

⁴⁴³ "The EU Internal Security Strategy in Action: Five Steps Towards a More Secure Europe", Communication From The Commission To The European Parliament And The Council, **European Commission**, COM(2010) 673 final, Brussels, 22.11.2010 (10.08.2013); Mehmet Özcan, Serkan Yardımcı, "Avrupa Birliği Ve Küresel Terörizmle Mücadele", e-akademi, Sayı 39, 2005, http://www.e-akademi.org/makaleler/mozcan-1.htm#_ftn10, (10.08.2013).

⁴⁴⁴ Bu merkez mevcut önleyici ve araştırıcı tedbirlerin daha iyi değerlendirilip izlenmesini sağlayacak, yasal yaptırım ve yargı alanındaki eğitim ve bilinç yükseltme çalışmalarının geliştirilmesini destekleyecek, Avrupa Ağ ve Bilişim Güvenliği Kurumuyla (ENISA) işbirliği yapacak ve ulusal/devlete bağlı Bilgisayar Acil Durum Müdahale Ekiplerinden (CERT) oluşan bir ağ ile ara yüz oluşturacak. Siber suç merkezi Avrupa'nın siber suçla mücadelesinde odak noktası olmalıdır. Kedikli, s. 71.

⁴⁴⁵ "Towards the Integration of Maritime Surveillance: A Common Information Sharing Environment for the EU Maritime Domain", **Communication From the Commission to the Council the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions**, COM(2009)538 final, Brussels, 15.10.2009, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0538:FIN:EN:PDF> (09.09.2013) s. 4.

⁴⁴⁶ "Examining the creation of a European Border Surveillance System (EUROSUR)", **ommunication From the Commission to the Council the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Cmmittee of the Regions**, COM(2008) 68, final, http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=COMfinal&an_doc=2008&nu_doc=68, (09.09.2013); "AB'nin Dış Sınırlardaki Yeni Gözü EUROSUR Devrede", **Anadolu Ajansı**, <http://www.aa.com.tr/tr/dunya/258410--ab-nin-dis-sinirlardaki-yeni-gozu-eurosur-devreye-girdi>, (09.09.2013).

daha iyi yönlendirmek amacıyla kullanılamaz durumdadır. Ayrıca sanıklarla ilgili veriler araştırılmak üzere ulusal düzeydeki uzmanlara veya Europol'e verilemeyecektir. Birlik merkezden takip (gözetleme) halindedir. Bu durum Brüksel'in Avrupa ve Avrupalılar adına güvenlikleştirici bir aktör olarak güvenlik söylemi üretmesi anlamına geldiğinin ipuçlarını vermektedir. AB'nin bilişim yönetimine genel yaklaşımı bağlamında, Komisyon Frontex'in kişisel bilgileri dar bir kapsam içinde ve açıkça tanımlanmış kişisel veri yönetimi kurallarına uygun olarak işlemesine ve kullanmasına izin vermenin suç örgütlerini dağıtmaya önemli bir katkıda bulunacağını düşünmektedir. Ancak bu durum görevlerin Frontex ve Europol tarafından tekrarlı olarak yerine getirilmesine neden olmamalıdır.⁴⁴⁷

Teröristlerin fonlara ve materyallere erişimini kesmek ve işlemlerini takip etmek eylemi başlığı altında; Lizbon Antlaşması'nın 75. maddesi uyarınca Komisyon tarafından terörizmi ve bağlantılı eylemleri önlemek ve bu eylemlerle mücadele etmek için malvarlıklarını donduracak idari tedbirlerle ilgili bir çerçeve tasarlanmasının dikkate alınacağı belirtilmiştir. 2008 yılında kabul edilen patlayıcılara erişimin engellenmesi AB eylem planı ile 2009 yılında kabul edilen kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer (CBRN) maddelere erişimin engellenmesi AB eylem planının uygulamaya geçirilmesine öncelik verilerek patlayıcı yapımında kullanılan kimyasal öncüllere genel erişimin sınırlandırılacağı açıklanmıştır. CBRN üzerine uzmanlaşmış emniyet birimlerinden oluşan bir Avrupa ağı kurulması ve CBRN materyaline bağlı olaylar için Europol'de bir erken uyarı sistemi oluşturulması kararlaştırılmıştır. Patlayıcı ve kitle imha silahı yapımında kullanılabilecek türden malzemeye erişim riskini en aza indirmek için ikili kullanımı olan malzemenin ihracat kontrol sisteminin kuvvetlendirilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Ayrıca ABD'yle, Terörist Finansmanını İzleme Programı Anlaşması'nın (Terrorist Finance Tracking Programme) imzalanmasını müteakip Komisyon

---

⁴⁴⁷ Andrew W. Neal, "Securitization and Risk at the EU Border: The Origins of FRONTEX", **JCMS**, Cilt: 47, Sayı:2, 2009, ss. 333-356; Malcolm Anderson ve Eberhard Bort, **The Frontiers of the European Union**, Palgrave Macmillan, New York, 2001; James Anderson, Liam O'Down, Thomas M.Wilson, **New Borders for a Changing Europe Cross-border Cooperation and Governance**, Frank Cass, London, 2003.

tarafından AB için kendi bölgesinde tutulan mali ileti bilgilerinin alınması ve analiz edilmesi için bir politika geliştirileceği hedefleri ortaya konulmuştur.⁴⁴⁸

Mali hareketlerin izlenmesi de güvenlikleştirmenin açık örneklerindendir. Para kuryeliğini önlemek için alınan kararlar 10.000 Euro veya daha yüksek tutarda para taşıyan kişilere Birlik sınırlarından girerken ya da çıkarken bildirim yükümlülüğü getirilmiş, yükümlülüğü yerine getirmeyen kişilere verilecek cezaların saptanması ise her üye devletin yapacağı yasal düzenlemelere bırakılmıştır.⁴⁴⁹ Ayrıca, 28 Haziran 2010 tarihinde AB ile ABD arasında imzalanan Terörist Finansmanının İzlenmesi Programı Anlaşması ile sağlanan bilginin korunması da temin edilmek suretiyle, terörizmle mücadele soruşturmalarında hedeflenen aramalar için ABD'nin, AB bünyesinde tutulan mali gönderim bilgilerini edinmesine izin verilmiştir. Bilgi aktarımını Eurojust yapacak olup bir kişi ya da kuruluşun terörizmle veya terörizmin finansmanı ile bağı olduğuna inanılması durumunda Eurojust da söz konusu anlaşmaya istinaden ABD Hazinesi'nden bilgi talep edebilmektedir.⁴⁵⁰

Schengen uygulaması konusunda ise bazı paradokslar olduğu söylenebilir. Örneğin, üye ülkelerin birbirleri arasında geçişleri kolaylaştırırken üçüncü ülkelerin girişini ise daha da zorlaştırması olarak karşımıza çıkar. Dolayısı ile iç sınırların tamamen ortadan kalkmasına dönük bu girişim dış sınırların yükseltilmesine sebep olmaktadır.⁴⁵¹

AB üyeleri arasında güvenlik toplumu bütünleşme projesi üzerine oluşmuştur. Bu proje Avrupa'nın geleceğinin geçmişinin parçalanmışlığına ve güç dengelemesine dönüşüne olan korkudan hareket eden bir meta-güvenlikleştirme ile inşa edilmiştir. Böylece bütünleşme projesinin kendisi özellikle toplumsal güvenlik ve kimlik üzerinden güvenlikleştirme üretmiştir.⁴⁵²

Avrupa'da Soğuk Savaş'ın yoğunluğu askeri ve politik korkuları ekonomik ve toplumsal güvenliğe bağlamıştır. Her konunun her seviye Soğuk Savaş

---

⁴⁴⁸ Burak Tangör ve Sevinç Sayın, "Avrupa Birliği'nin Terörizmle mücadele Stratejisi: Yeni Bir Bütünleşme Alanı Mı?", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt: 11, No:1, 2011, s. 105.

⁴⁴⁹ Tangör ve Sayın, s. 108.

⁴⁵⁰ Tangör ve Sayın, s. 108.

⁴⁵¹ Tom Casier, "The New Neighbours of the European Union: The Compelling Logic of Enlargement?", **The Boundaries of EU Enlargement: Finding a Place for Neighbours**, Der. Joan DeBardleben, Palgrave Macmillan, New York, 2008, s. 21.

⁴⁵² Buzan ve Weaver, ss. 352-353.

dinamikleri tarafından organize edilmesi ile çeşitli pratiklerle yeniden üretilerek yerelden bölgeye oradan da küresel seviyeye ulaşmıştır.⁴⁵³ Güveniksizleştirme hem neofonksiyonalist teorinin başka konulara odaklanan problemleri çözme stratejisinin hem de nükleer dengenin paradoksal istikrarının bir neticesidir. Güvenlik argümanları hem bütünleşmeyi hem de Soğuk Savaş'ın askeri hareketliliğini desteklemektedir. 1970'lerde yeni ve genişletici güvenlik tartışmalarının ortaya çıkması eski güvenlik sorunlarının aciliyetini zayıflatır. 1980'lerin başından itibaren ise güvenlikleştirme ana akım politikaya yeniden yerleşmiştir. İkinci Soğuk Savaş ve Avrupa'nın küresel ekonomik düzendeki yeri güvenlikleştirmeler üretmiştir.⁴⁵⁴

3.3. BÖLGESELLEŞ(TİR)ME VE GÜVENLİKLEŞTİRME

Buzan ve Weaver, *Regions and Powers* eserinde Avrupa'ya dair 10 adet güvenlikleştirme sayarken yaptıkları listenin ilk iki sırasında yer alan güvenlikleştirmelerin gittikçe diğer alanları da organize etme eğilimi gösterdiğini öne sürmüşlerdir. Sözü edilen listenin ilk sırasında Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından Avrupa'nın en güçlü güvenlik söylemi, Avrupa'nın savaşlar ve güç dengeleriyle dolu kötü şöhretli geçmişine dönmesinin engellenmesi için bütünleşmenin zaruriliğinin vurgulandığı güvenlikleştirmedir. Bu açıkça bir güvenlik argümanıdır⁴⁵⁵ ve yaşamsal bir tehditten söz etmektedir. Buna göre "Avrupa" referans nesnedir ve parçalanma senaryosu ile yok olacaktır.⁴⁵⁶

İkinci sıradaki güvenlik argümanı ise ilkinin tam tersidir. Avrupa bütünleşmesinin kendisi öncelikle ulusal kimliklere yönelik bir tehdittir.⁴⁵⁷ Diğer taraftan Avrupa'nın geçmişine yönelik güvenlik argümanlarında Balkanların her zaman önemli bir yeri olmuştur. Balkan Savaşları güvenlik söylemini güçlendirmiştir. Geçmişin hayaletleri hiçbir şeyi unutmadan ama hiçbir şey de öğrenmeden Balkanlarda geçmiş yüzyılların savaşları tekrarlanırken kıtanın geri kalanı hızlı bir küreselleşmenin içindedir. Doğu Avrupa genişlemesi Avrupa

---

⁴⁵³ Buzan ve Weaver, s. 353.

⁴⁵⁴ Buzan ve Weaver, s. 355.

⁴⁵⁵ Jolyon Howorth, "Discourse, Ideas, and Epistemic Communities in European Security and Defense Policy", *West European Politics*, Cilt: 27, Sayı: 2, ss. 213-216.

⁴⁵⁶ Buzan ve Weaver, s. 356.

⁴⁵⁷ Buzan ve Weaver, ss. 356-357.

güvenlik söyleminin merkezinde yer alan Alman-Fransız çekişmesinin genel tablodaki yerini küçültmüştür. Ayrıca genişleme projesi Avrupa projesinin tarihi hissini güçlendirerek, batıda ne olduysa şimdi doğuda da aynısının yapıldığı fikri anlaşılır.⁴⁵⁸ Ekonomik güvenlik ise çoğunlukla küresel ve bölgesel düzlemlerle eklemlenir ve Avrupa için liberal ekonomik düzenin prensipleriyle bağlantılıdır. Çünkü Avrupalı devletler geniş çaplı bütünleşmeyi kabullenmişler ve bu nedenle özel hassasiyetlerinde güvenliksizleştirmeyi kabullenmek durumunda kalmışlardır. Politik güvenlik kıta Avrupası ülkelerinde egemenlikle şaşırtıcı bir şekilde eklemlenmezken AB yüksek düzeyde güvenlikleştirilmiştir. Devlete dair tehditlerin kendisini daha çok toplumsal sektörde ve çoğunlukla ulusal kimliğe yönelik tehditler olarak göstermişlerdir.⁴⁵⁹

Üçüncü sırada kıta içindeki ayrılıkçı hareketler gelmektedir. Kuzey İrlanda, Bask Bölgesi, Korsika gibi örneklerde olduğu gibi bazı yerel çatışmalar yoğun olmakla beraber Avrupa'nın geneline yayılmamıştır.⁴⁶⁰ Dördüncü sırada zaman zaman bölgesel istikrarla anılsa da 1990'larda Batı Avrupa'da en çok konuşulan güvenlik sorunlarının başında etnik çatışmalar gelir ve gittikçe güvenlikleştirmeye kaynaşmaktadır. Etnik çatışma zaten kendi içinde yeterince kötüdür ancak Batı Avrupa için öncelikli bir güvenlik tehdididir. Eğer büyük güçleri karşıt kamplara ayırırsa ve AB'nin merkez devletleri arasında bir güç politikasını tetiklerse ciddi bir güvenlik problemi yaratma potansiyeline sahiptir.⁴⁶¹

Beşinci güvenlikleştirme olarak sayılan Rusya ve Akdeniz'deki istikrarsızlıkların Doğu Avrupa'dan farklı bir durumu vardır. Çünkü Doğu Avrupa ülkeleri kısa sürede birlik üyesi olacaklardır ve tehditler daha sorunlu ama aynı zamanda daha düşük olasılıklı hale gelecektir (daha az farklılık görüldüğü için). Rusya ve Akdeniz birer askeri tehdit ya da "diğerleri" gibi radikal olarak görünmeseler de Doğu Avrupa'ya göre daha az güvenilirlerdir.⁴⁶²

Altıncı sırada küreselleşme ve göç ulusal kimliğe yönelik tehditlerin güvenlikleştirilmesi gelmektedir. Küreselleşmenin her türlü etkisi bağlamında bütünleşme günah keçisi haline gelirken, "yabancılar" politik aktörler tarafından pek

---

⁴⁵⁸ Buzan ve Weaver, s: 357.

⁴⁵⁹ Buzan ve Weaver, s. 357.

⁴⁶⁰ Buzan ve Weaver, s. 358.

⁴⁶¹ Buzan ve Weaver, s. 358.

⁴⁶² Buzan ve Weaver, s. 359.

çok ülkede temel bir sorun ve gerçek bir tehdit olarak tanımlanmaktadır.⁴⁶³ Listenin yedinci sırasında yer alan terörizm, uluslararası organize suç, uyuşturucu ticareti ve yasadışı göç çoğu kez AB politika yapım sürecinde sıklıkla güvenlik sorunu olarak sunulmaktadır.⁴⁶⁴ Çevre güvenliği sekizinci sıradadır ve pek çok yerde AB gündeminin üst sıralarında yer almaktadır. Avrupa'nın yoğun ve küçük çaplı birimlerden oluşması çevre sorunlarının sınırların ötesine kolaylıkla geçmesine neden olmaktadır.⁴⁶⁵⁴⁶⁶

Küresel terör, bölgesel çatışmalar, bulaşıcı hastalıklar Avrupa'nın ötesinden kaynaklanan güvenlik sorunları olarak dokuzuncu güvenlikleştirmedir.⁴⁶⁷ Son sırada yer alan geleneksel olarak devletin “devleti” güvenlikleştirmesi Avrupa'nın güvenlik gündeminde marjinal bir rol oynamaktadır. Bu konuda en büyük yeri tutan Almanya endişesi son derece nazik bir biçimde güvenliksizleştirilmiştir (Avrupa'nın geçmiş eğilimleri).⁴⁶⁸ Politik, askeri, ekonomik, toplumsal ve çevre sektörleri üzerinden ve ayrıca bütünleşme, genişleme ve derinleşme düzeylerinde AB'nin hem güvenlikleştirme hem de güvenliksizleştirme yaptığı söylenebilir.

AB bir bölgesel yapıdır. Avrupa coğrafi bir yer adından fazlasını ifade etmektedir. Ancak öncelikle Avrupa denilince insanın aklına ilk gelen şey bir kara parçasıdır. Kolaylıkla bir haritaya bakmadan sınırları aşağı yukarı zihinlerde canlanabilmektedir. Kendine has birikimler, kabiliyetler ve imkânlar dolayısıyla bilinen bölgeselleşme örneklerinden bir hayli farklı olan bu yapının dünyayla olan ilişkisinde sıklıkla devletleri ait oldukları bölgeleriyle ele aldığını görürüz. Bu bakımdan bölgeselleşmenin ürünü olan AB özellikle çevresini bölgeselleştirmektedir.

AB sınırları dışında kalan dünyayı değerlendirirken ve dış ilişkileri tasarlarken uluslararası sistemi göz ardı etmemektedir. Soğuk Savaş yıllarının katı blok politikalarının baskısı altında olduğu dönemlerde dahi sistemin güncel yapısına ve gelişmelerine ayak uydurma kabiliyeti bir hayli yüksek olmuştur. Bu güncellemelerden birisi de devletlerin kümelenerek oluşturduğu bölgeler

---

⁴⁶³ Buzan ve Weaver, s. 359.

⁴⁶⁴ Buzan ve Weaver, s. 359.

⁴⁶⁵ Buzan ve Weaver, s. 360.

⁴⁶⁶ Tuna Nehri, Doğu Bloğundaki nükleer reaktörlerin durumu ve hava kirliliği gibi.

⁴⁶⁷ Buzan ve Weaver, s. 360.

⁴⁶⁸ Buzan ve Weaver, ss. 356-361.

çerçevesinde daha yakın işbirliği olanakları arayışındır. Birlik, ODGP'nin tarihsel gelişiminde devletlerle tek tek ilişki kurduğu gibi devletleri gruplar halinde ele alma yoluna sıkça başvurmuştur.

AB Dış İlişkiler Servisi'nin internet sitesine göre dünyadaki bölgeler şunlardır⁴⁶⁹:

1. Afrika
2. Afrika, Karayip ve Pasifik Grubu Devletleri
3. Asya
4. Aday ve potansiyel aday ülkeler
5. Körfez ülkeleri, İran, Irak ve Yemen
6. Latin Amerika ve Karayipler
7. Akdeniz ve Ortadoğu
8. Kuzey Amerika
9. Diğer Avrupa ülkeleri
10. Deniz aşırı ülkeler ve topraklar
11. Pasifik
12. Güney Kafkasya
13. Batı Balkanlar
14. Batı Avrupa

Aynı internet sayfasında AB'nin bölgesel politikalar yürüttüğü bölgeler ve söz konusu politikalar ise şu şekilde sıralanır⁴⁷⁰:

1. Karadeniz Sinerjisi
2. Orta Asya Stratejisi
3. AB Arktik Politikası
4. Avrupa-Akdeniz Ortaklığı
5. Avrupa Ekonomik Alanı
6. AKP
7. Kuzey Boyutu

---

⁴⁶⁹ Regions of the World, http://eeas.europa.eu/regions/index_en.htm (07.19.2013).

⁴⁷⁰ Regional Policies, http://eeas.europa.eu/regional_policies/index_en.htm (07.19.2013).

Listelerden de anlaşılacağı üzere AB'nin tanımladığı bölgeler coğrafi olarak AB'ye yaklaştıkça detaylanmakta ve daralmaktadır. Ayrıca bölgelere yönelik politikaların da AB sınırlarına yaklaştıkça yoğunlaşarak ve sayıca artmaktadır. Peki, AB neden tek tek ülkelerle işbirliği yapmak yerine ya da bu yöntemi hal-i hazırda kullanıyorken devletleri bölgeler içine hapsederek o bölgeler içinde muhataplarına bütüncül bir yaklaşımı tercih edebilmektedir? Örneğin Ukrayna ile ikili ilişkileri varken neden Ukrayna'yı AKP içinde ya da Karadeniz Sinerjisi içinde değerlendirmeye tabi tutma ihtiyacını hissetmektedir? Üstelik AB'nin bölgeler anlayışında bazı bölgelerin "bölge olabilme" yeteneğinin zayıf olduğunu düşünürsek bunun hangi amaçlara hizmet ettiğini sorgulamak gerekmektedir. Bunun yanı sıra bölgeselleşme ile güvenlikleştirme arasındaki ilişkinin irdelenmesi bir hayli önem kazanmaktadır. Çünkü herhangi bir dış politika söylemi güvenlikleştirme ya da güvenliksizleştirme çıktılarında birini yaratmaktadır

AB neden çevresini bölgeselleştirmeye çalışmaktadır sorusuna verilebilecek cevaplardan bir tanesi çevresindeki gelişmeleri yönlendirebilecek bir yönetim zihniyeti (governmentality) oluşturma ihtiyacıdır. Çalışmanın ikinci bölümünde AB projesinin agresif siyasi birimlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde güvenliksizleştirmeye başvurdıklarını ve böylece geleneksel sorunlarına çözüm üretmeyi başardığını ifade edilmiştir. Akıl devrimi, yani tanrısal iradenin yerini rasyonel aklın ve bürokrasinin almasıyla ulus-devlet iç sorunlarının büyük kısmını halletmiştir. Bu çözümün merkezinde bireylerin keyfi karar almalarının önüne geçilerek yasaya bağlanması yatmaktadır. Devlet teşkilatlanması, eğitim sistemleri, mali yapılar yasa ve rasyonel akıl ile düzenlenerek başarılı bir model yaratılmıştır. Ancak bu yönetim zihniyetini iç politikalarında sorunsuz uygulamalarına rağmen adapte edemedikleri yegâne alan dış ilişkileri olmuştur. Ortak akıl ve rasyonel yönetimi birbirleri ile olan ilişkilerin organizasyonuna uygulayamamalarının önemli kanıtlarından ikisi Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'dır. Bu nedenle ulusal düzenlemelerinde Avrupalıları başarıya ve iç barışa götüren zihniyeti aralarında da kurma çalışmasının ilk meyvesi AKÇT olmuştur. Kömür ve çelik üretimini ortak aklın ve rasyonalitenin hüküm süreceği ulus-üstü bir yapıya kendi rızalarıyla devretmişlerdir. Aslında ulus-devletten kopyaladıkları bu zihniyet kaynağının da ötesine geçerek ortak aklın iş gördüğü bir yapı yaratmıştır. Yapı onlara sağladığı yeni

kabiliyetler ile sorunlarını bağlandıkları ilkelere ve kurallara göre çözmeye iterek bir tür disiplin üretmiştir. ODGP çerçevesinde özellikle AKP ve Karadeniz Sinerjisi ile benzeri bir modeli yakın çevrelerine uygulamaya girişmişlerdir. Çevrelerindeki bölgeselleştirmeleri tamamlamak daha kolay ve etkili bir yönetilebilirlik imkânı sağlayacaktır. Bu yapılanmanın tek bir kriteri olacaktır ve o da sorun çözmedeki başarısıdır.

Çevresini bölgeselleştirme konusundaki bir diğer gerekçe ise ülkelerle ayrı ayrı ilişkiler kurmanın yönetilebilirliğinin görece daha zahmetli olma ihtimalidir. AB, AKP gibi projelerine dâhil olan ortakları için “farklılaştırılmış” eylem planları ve ilerleme raporları hazırlamaktadır. Ortaklar eylem planlarında yer alan unsurlara verecekleri cevabın yaklaşma üretmesi noktasında fonlardan ve diğer avantajlardan yararlanabilmektedirler. Ancak bu durum tek bir politika içinde farklı gruplaşmalara ya da belirli ortakların ön plana çıkmasına neden olma potansiyelini barındırmaktadır. Geride kalmış bir ortak söz konusu politikadan uzaklaşabilirken, ileri seviyede yakınlaşmış bir ortak daha fazlasını talep edebilir ya da politikanın öngördüğü avantajları yeterli bulmayabilir. Buna karşın devletleri kümeleştirerek, bir sepet içinde genel çerçeveyi çizmek anlamlı bir tercih olarak görünmektedir. Bu daha etkin ve daha sorunsuz bir seçenektir. Ayrıca yönetilebilirlik unsuruna da katkı sağlamaktadır.

Bu noktada 20. yüzyılın en parlak beyinlerinden biri olan Foucault’ya başvurmak yerindedir. Foucault’ya göre çağdaş Batı formlarındaki yönetim biçimi 16. ve 18. yüzyıllar arasında Avrupa’da zamanla ortaya çıkan, toplumların refahı, sağlığı ve mutluluğunu merkeze alan yeni politik anlayışının bir sonucudur. Rasyonalite ise devlet gücünün üretkenlik ve halkların usluluğunun sağlamlaştırılmasının altını çizmiştir.⁴⁷¹ Modern Batı zihniyetinde, Foucault’ya göre, hükümet asla bitmeyen bir projedir. Uygulaması hem bireylerin şekillendirilmesini – böylece toplumlarının uygar ve üretken üyeleri olacaktır – hem de ekonomi gibi yapıların düzenlenmesini içerecektir.⁴⁷² Bu hamleler “disipline” hizmet edecekler ve daha kolay yönetilebilirlik sağlayacaklardır.

---

⁴⁷¹ Michael Merlingen, “Foucault and World Politics: Promises and Challenges of Extending Governmentality Theory to the European and Beyond”, **Millennium - Journal of International Studies**, Cilt: 35, Sayı: 1, 2006, s. 183.

⁴⁷² Merlingen, s.183.

Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirmenin ela alınışında söyleme verdiği büyük önemi Foucault, iktidarın bu dönüşümünde dikkat edilmesi gereken noktalardan bir tanesi olarak ön plana çıkarmayı teklif etmiştir. Foucault'ya göre iktidarın dayandığı temel dinamiklerden bir tanesi – belki de en önemlisi – “hakikat” yaratma gücüdür. Hakikat, iktidarın etkisi ve belirleyiciliği altında davranış ve tutumları sınırlayan, fakat bundan da önemlisi bu davranış ve tutumların dayandığı normsal dayanakları tespit eden bir şeydir.⁴⁷³

Hakikati üreten ve yöneten iktidar söylem üzerinden denetim uygulamaya başlamaktadır. Hakikate ilişkin söylemlerin temel vasfı, iktidarın dayandığı ve ürettiği ilişkiler örüntüsünü meşrulaştırmak ve bunun bir “gerekliklik” olarak anlaşılmasını sağlamaktır. Hem yönetimsellik hem de hakikat söylemlerinin üretimi Foucault açısından kritik önemdedir. Çünkü her ikisi de 18. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlayan “yeni” yönetim biçiminin temel unsurlarını oluşturmuşlardır. Bu yeni yönetim, “yönetimsel akıl” (governmental reason) olarak ortaya çıkmış ve iktidarın yaşamın bütünüyle ilgilenmesi sonucunu doğurmuştur.⁴⁷⁴

Foucault, iktidarın söylemler aracılığı ile hakikat üretme sürecini bir dönüşüm olarak ifade eder. Çünkü iktidar, bu süreç ile beraber yöneten-yönetilen ilişkisinde radikal bir değişim yaratmıştır: Yönetmek, bundan böyle yönetenlerin yönetilenlere dayatmış olduğu bir durum olmaktan çıkmıştır. Yönetme, artık her şeyin bilişsel anlamda tanımlanması, yorumlanması, hesaplanması ve bunlara özgü biçimde yeniden “anlamlandırılması” ile koşut gelişmeye başlamıştır. İktidarın bu yorumlama gücü ve yetkisi, ona, şeyleri yeniden adlandırma, böylece tüm eylem ve düşünceleri baştan aşağı değiştirme fırsatı vermiştir.⁴⁷⁵

Foucault, bu yeni alanların ortaya çıkışında belirleyici özelliğin iktidarın “olması gereken”e ilişkin normatif belirleyici kapasitesi olduğunu söylemektedir. İktidar, mekânsal ve normsal düzeyde kategorize etme gücü ile yaşamın içerisindeki tüm ilişkilerde sınırları çizme gücüne de erişmektedir. Foucault, iktidarın denetimselliğini bu bağlamda ele almaktadır. İktidar, yaşamı eskisi gibi direkt emir-itaat yöntemleriyle değil, oluşturduğu söylemlere tabi kılmak suretiyle

---

⁴⁷³ Efe Baştürk, “Michael Foucault'da Liberalizm Eleştirisi: İktidar, Yönetimsellik ve Güvenlik”, **FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)**, Sayı: 14, 2012, s. 66.

⁴⁷⁴ Baştürk, s. 66.

⁴⁷⁵ Baştürk, s. 67.

yönetmektedir. Bunun dayanağı olarak da bilgi-hakikat arasındaki bağın iktidarın kurulum çerçevesindeki etkisini gösterilir. Söylemler, doğruluk-yanlışlık kıstası etrafında şekillenmezler; iktidar tarafından inşa edilmeye çalışılan bilgilerin oluşumu için kullanılmışlardır.⁴⁷⁶ AB bir otorite olarak kendi içinde ve çevresine yönelik olarak inşa ettiği söylem ile üretilen bilginin belirleyiciliği ve ikna kapasitesi oranında kendi içini ve çevresini yönetebilir hale getirmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla söyleminizin gücü yönetebilirlik gücünüzle doğru orantılıdır.

3.3.1. Bir Bölgeyi İnşa Etmek

Bölgeselleşme ve bölgeselleştirmeye dair gerekçelere ilişkin tartışmaların yanı sıra “bölge” kavramından ne anlatılmak istendiği ortaya konmalıdır. Coğrafi olarak bölge genel olarak yeryüzünde homojen bir alanı kapsayan ve onu diğerlerinden ayıran karakteristik özellikleri bulunan yere verilen isimdir.⁴⁷⁷ Birbirleri ile coğrafi bağları bulanan devletler arasında inşa edilen ve karşılıklı bağımlılık ilişkisi ile söz konusu alana öznel aidiyet algısı bulunan yerdir.⁴⁷⁸ Ayrıca, bölge kavramı sıklıkla bir “sınırı” ya da belirli bir alanı ifade etmek için kullanılır. Pek çok disiplin ve söylem bölgeyi “toprak”, “işlev” ve “yönetim” olarak analiz eder ya da tanımlar.⁴⁷⁹ Ancak sınırlar her zaman devletler arasındaki “doğal” coğrafi sınırlar değildir. Devletlerin sınırları aynı zamanda politika, şiddet ve devlet inşasının birer ürünüdür.⁴⁸⁰ Bu sınırların içi insanların günlük hayatlarında birbirleriyle bağlı olduğu; eğitim ve medya gibi araçlar ile sosyal ve kurumsal pratiklerle sürekli olarak yeniden üretilen yapılardır.⁴⁸¹

Bölgeselleşme ise literatürdeki çalışmalarda daha karmaşık süreçlerin sonucu bir oluşumu anlatmaktadır. Bu oluşumun bilinçli olarak mı planlandığı, yoksa kendiliğinden gelişen süreçler tarafından mı oluştuğu konusunda tüm yazarları

---

⁴⁷⁶ Baştürk, s. 67.

⁴⁷⁷ Michelle Pace, **The Politics of Regional Identity: Meddling with the Mediterranean**, Routledge, New York, 2006, s. 1.

⁴⁷⁸ Pace, s. 27.

⁴⁷⁹ Fredrik Söderbaum, “Exploring the Links Between Micro-Regionalism and Macro-Regionalism”, **Global Politics Of Regionalism: Theory and Practice**, Der. Mary Farrell, Björn Hettne, Luk Van Langenhove, **Global Politics Of Regionalism: Theory and Practice**, Pluto Press, London, 2005, s. 90.

⁴⁸⁰ Bellamy, s. 44.

⁴⁸¹ Pace, s. 39.

kapsayan bir fikir birliği yoktur. Bir bölge nispeten tutarlı olabilir ki, buna da bölge olma/olabilme derecesi (level of regionness) denir. Tutarlılık için hiç kuşku yok ki fiziki yakınlık, yanaşıklık, bitişiklik gerekmektedir. Yüksek bölge olma derecesi ve bölgesel kimlik, aynı zamanda hareket yeteneği ve özellikle de güvenlik idaresi konularında aktörlük sıfatı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla düşük bölgesellik derecesi, dışarıdan daha fazla etkiye açık olmak demektir. Bir bölge için aktörlük seviyesi ise en iyi güvenlik alanında ölçülmektedir. Yüksek aktörlük seviyesi, aynı zamanda güvenlik politikalarının o bölgenin dışına çıkarak dünya düzenini bile etkileyebileceği anlamına gelmektedir. Şu ana kadar bu durum sadece AB için geçeridir.⁴⁸²

Ancak bir bölgenin ortaya çıkması ya da kendini dünyaya bölge adıyla kabul ettirmesi sadece fiziki unsurlar ya da bu unsurun paydaşları olan devlet aygıtlarının kararlarına indirgenemez. Bölgeler bireysel aktörlerin politik hedeflerinin icrasındır. Yani bir grup ülke arasında bölgeselleşme söz konusu olduğunda ortada politik aktörlerin politik hedefleri var demektir. Eğer bölgenin inşası gerçekleşmiş ise aktörlerin politik hedeflerini gerçekleştirdiği söylenebilir. Bununla birlikte bu girişimci aktörler bölge inşanın yegâne mimarları değildirler. Bölgeler ülkelerin, uluslararası kurumların, dış politika elitlerinin, şirketlerin, ulus-altı otoritelerin oluşturdukları ağların neticesinde oluşmaktadır.⁴⁸³ Özellikle çeşitli düzeylerdeki aktörlerin oynadığı büyük rol itibarıyla bölgeselleşme ile güvenlikleştirme ve güvenliksizleştirme arasında sıkı bir bağ vardır. Meselenin sadece bir coğrafi konumlanmadan kaynaklanan bir inşa süreci olmadığı, bunun yanı sıra kültür, tarih, dil, din gibi kimlik unsurların da yapım aşamasında katkısı olduğu ve son kertede söylem ile tasarlanmaktadır. Dolayısıyla söylem üretme gücüne sahip aktörlerin özellikleri, niyetleri, deneyimleri ve çıkarları bölgelerin ortaya çıkışında büyük rol oynamaktadır.

Bölgeler doğal varlıklar değil sosyal yapılardır. Uluslararası sistemin politik, ekonomik ve kültürel nedenlerle örgütlenmesinin sonucudur.⁴⁸⁴ Bir bölgenin ortaya çıkması sosyal aktörlerin söylemleriyle işin içine girmesiyle gerçekleşir. Söylemler

---

⁴⁸² Björn, s. 89.

⁴⁸³ Fabrizio Tassinari, Security and Integration in the EU Neighbourhood: The Case for Regionalism, Centre for European Policy Studies, **CEPS Working Document**, Sayı: 226, Haziran-2005, s.10.

⁴⁸⁴ Pace, s. 41.

yoluyla sınıflandırılırlar, kategorize edilirler, düzenlenirler ve yönetirler. Bir diğer ifadeyle politikacılar, elitler, uluslararası örgütler ya da ilgili aktörler bir bölgeyi ele alırlar ve politikalarıyla onu yönetirler, örgütlerler, bütünleştirirler ve böylece söylemsel olarak onun inşasında etkin rol oynamış olurlar.⁴⁸⁵

Karmaşık, çeşitli tehditler ve meydan okumalarla dolu bir dünyada devletin gücü yetersiz kaldığında bölgeselleşme hem gerekli hem de arzu edilir bir seçenek haline gelmektedir. Bölgeselleşmenin amacı ortak hedefleri belirli bir alanda gerçekleştirmeye çalışmaktır. Böylece bölgeselleşme bir bölgesel farkındalığın teşvik edildiği “yumuşak bölgeselleşmeden”, bölgesel grupları ve alt bölge unsurlarının ağlarını güçlendirmeye yönelik devletler arası düzenlemelere ve organizasyonlara uzanan sert-bölgeselleşmeye doğru uzanan bir yola sahiptir.⁴⁸⁶

AB’nin bölgelerle olan ilişkisine girmeden önce bizzat kendisinin tüm zamanların en başarılı bölgeselleşme projesi olduğunun altı çizilmelidir. Hatta o kadar başarılıdır ki geldiği mevcut durumda bölgeselleşme kavramı onu tanımlamakta bir hayli zayıf kalmaktadır. Devlet kümelenmelerinin AB tipi bir modele ulaşmaları için – tabi böyle bir niyet ya da hayallerinin olup olmadığını ayrı bir tartışma konusudur – büyük bir çaba ve zamana ihtiyaçları olduğu açıktır.

Güvenikleştirme çalışmalarına ilişkin literatürün önemli bir parçasını BGK oluşturur. AB bir bölgesel üründür. Bu bölgesel ürünün dış ilişkilerini kurgulamasında bölgeselleştirmenin bir metot olarak kullanılması konusundaki analizde Kopenhag Okulu’nun BGK yaklaşımı oldukça açıklayıcıdır. Çünkü BGK’nin, güvenikleştirme ve güvenliksizleştirme ikileminde hem AB’nin doğasını anlamak hem de AB’nin bölgeselleştirme faaliyetlerini açıklamak adına yardımcı dokunabilecek önemli enstrümanlardan birisidir.

Güvenlik Kompleksi⁴⁸⁷ 1983’te Buzan tarafından şu şekilde tanımlanarak uluslararası ilişkiler literatürüne girmiştir: “bir grup devletin öncelikli güvenlik endişelerinin birbirlerine sıkı sıkıya bağlı olup, ulusal güvenliklerinin birbirlerinden ayrılmaz durumda olmasıdır”. 1998 yılında yayınlanan *Regions and Powers* kitabında ise tanım yeniden ele alınmış ve modifiye edilmiştir. Yeni formülasyonda

---

⁴⁸⁵ Pace, s. 43.

⁴⁸⁶ Louise Fawcett, “Regionalism from an Historical Perspective”, **Global Politics Of Regionalism: Theory and Practice**, Der. Mary Farrell, Björn Hettne, Luk Van Langenhove, Pluto Press, London, 2005, s. 22.

⁴⁸⁷ Buzan, *People, States and Fear*, s. 106.

BGK'ler, güvenlikleştirme ve güvenliksizleştirme süreçlerinin iç içe geçtiği ve güvenlik sorunlarının birbirlerinden ayrı analiz edilmesinin mümkün olmadığı yapılar olarak tanımlanmıştır. Ana fikir uluslararası sistemdeki güvenlikleştirme ve güvenliksizleştirme süreçlerinin kendilerini bölgesel kümelenmelerde ifade ettiğinin altının çizilmesidir. Bu kümeler hem kalıcı hem de küresel düzeydeki güvenlik(siz)leştirmeden ayrıdır. Dolayısıyla küresel düzey ile bölgesel düzey kendi içinde ve birbirleri ile olan ilişkileri çerçevesinde anlaşılmalıdır.⁴⁸⁸

BGK'leri coğrafi olarak tutarlı karşılıklı bağımlılık kalıpları içinde kalıcı “dostluk” ve “hasımlık”lar ile tanımlanmaktadır. Güvenlikleştirmede olduğu gibi BGK yaklaşımı bu noktada Carl Schmitt'in siyasal olanı tanımlarken yararlandığı dost-düşman ayrımını hatırlatmaktadır. Bir BGK içindeki unsurlar uzun dönemli tarihsel husumetlerden (Türkler ve Yunanlılar, Araplar ile Farsiler gibi) ya da uygarlık alanlarının ortak kültürleri (Araplar, Avrupalılar, Güney Asyalılar, Kuzeydoğu Asyalılar, Güney Amerikalılar gibi) kucaklamasından etkilenmektedirler.

BGK'nin oluşumda iki faktörün karşılıklı etkileşiminin ürünüdür. Bunlar anarşik yapı ve onun güç dengesinin sonuçları ve coğrafi yakınlıktır. Doğal olarak fiziki yakınlık komşular arasında daha yüksek seviyede güvenlik etkileşimi doğurmaktadır. Bitişikliğin güvenlik için her zaman önemli bir potansiyele sahip olmasının nedeni pek çok tehdidin kısa mesafeler arasında daha hızlı dolaşabilmesinden ileri gelmektedir. Dolayısıyla coğrafi yakınlık güvenlik etkileşiminde en önemli unsurdur ve kendisini askeri, siyasi, toplumsal ve çevresel sektörlerde gösterir.⁴⁸⁹ Bir BGK'nin yapısında 4 değişken bulunmaktadır. Bunlar:

1. BGK'ni komşularından ayrıştıran sınırlar;
2. BGK'nin iki ya da daha fazla sayıda otonom birimden oluşması anlamına gelen;
3. Birimler arasındaki güç dağılımını içeren kutuplaşma;
4. Birimler arasındaki dostluk ve hasımlığı içeren sosyal inşaa.⁴⁹⁰

---

⁴⁸⁸ Buzan ve Weaver, s. 44.

⁴⁸⁹ Buzan ve Weaver, s. 45.

⁴⁹⁰ Buzan ve Weaver, s. 53.

BGK'lar modern dünya tarihinde üç aşamadan geçmiştir. Bu aşamalar 1500'den 1945'e, Soğuk Savaş'ın başlangıcından bitişine ve Soğuk Savaş sonrası dönemdir.⁴⁹¹ 1500 öncesinde güvenlik dinamikleri çoklu ve görece ayrık sistemlerdir fakat bölgesel değildirler. Çünkü küresel dünya yeterince güçlü olmadığından için bu ayrık sistemler bölge haline gelememişlerdir.⁴⁹² Ancak Buzan ve Weaver'a göre özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesinin bölgesel güvenlik üzerinde 3 büyük etkisi olmuştur:

1. Öncelikle ve en açık bir şekilde süper güçleri Avrupa'nın üzerinden kaldırmıştır. Kuzeydoğu Asya'daki süper güç nüfuzunu radikal bir şekilde değiştirmiştir. Sovyetler Birliği'nin ortadan kalkması ile 15 yeni devletin ortaya çıkması bu oyunun içine yeni bir güvenlik kompleksini sokmuştur.
2. İkinci olarak, denklemden ideolojik cepheleşme ve Sovyet gücünün kalkması üçünü dünya BGK'lerine olan küresel güç nüfuzunun hem yoğunluğunu hem de doğasını değiştirmiştir.
3. Üçüncüsü, Soğuk Savaş'ın bitişi 1970'lerden itibaren görünür hale gelen askeri olmayan sorunların ve aktörlerin güvenlik gündemine gelmesine neden olmuştur.⁴⁹³

Dekolonizasyon süreci de bölgesel askeri ve politik dinamiklere uygun ortam sağlamıştır. Soğuk Savaş'ın bitişi ile üst düzey süper güç rekabetinden bağımsız hareket edebilme kabiliyeti getirmiştir. Aynı zamanda küresel piyasanın gücü bölgesel güvenlik inisiyatifleri üretmiştir. Küresel piyasanın işleyişi, onun çevre ve kimlik üzerindeki güvenlikleştirici etkisi bölgesel bir dikkat üretmiştir.⁴⁹⁴ Küresel sistemin aksine bölge, devletlerin ya da diğer birimlerin güvenliklerinin birbirlerinden ayıramayacağı yapılardır.^{495 496}

AB bir BGK'dir. Buzan ve Weaver'a göre oluşmuş ya da oluşum halindeki güvenlik kompleksleriyle komşudur ve aralarındaki etkileşim bu bağlamda izlemeye

---

⁴⁹¹ Buzan ve Weaver, s. 42.

⁴⁹² Buzan ve Weaver, s. 42.

⁴⁹³ Buzan ve Weaver, ss. 17-18.

⁴⁹⁴ Buzan ve Weaver, s. 19.

⁴⁹⁵ Bu genellemeden Soğuk Savaş dönemindeki süper güçler ve bloklaşma ayrı tutulmuştur.

⁴⁹⁶ Buzan ve Weaver, s. 43.

değerdir. Karadeniz'i de kapsayan Sovyet sonrası coğrafya ile AB'nin ilişkisi (ayrıca özel olarak Rusya'yla ilişkisi) üç bakımdan önem taşımaktadır. Birincisi Baltık devletleri, Ukrayna ve Moldova, AB Avrupası ve Sovyet sonrası BGK bölünmesinde birer sınır meselesi olarak ne sondur ne de tartışmasız kabul edilir. Bugün Rusya ile olan ilişkiler çok yoğun olmamakla beraber gelecek için hem olumlu hem de (özellikle) olumsuz önemli potansiyele sahiptir. Üçüncü olarak bazı Avrupalı örgütler, AB Avrupası'nın dışında Bağımsız Devletler Topluluğu'nu (BDT) kısmen (Avrupa Konseyi gibi) ya da tamamen (AGİT gibi) kapsar ve böylece bazı siyasi süreçler paylaşılır. Bu iki büyük kompleks arasında yaşanabilecek bir kriz bu zayıf süper-kompleksin güçlenmesine neden olması beklenmektedir.⁴⁹⁷

Sovyet sonrası coğrafyanın her iki aktör için önemi büyüktür. Bu bölge AB ve Rusya arasında bir mücadele sahasıdır. Rusya'nın kontrol için ana aracı doğrudan askeri müdahale değil, örneğin iç politika süreçlerinde liderlerin tavırlarını ya da Rusya'ya olan bağımlılığını kötüye kullanarak manipüle etmektir.⁴⁹⁸ Rusya tarafından bakıldığından “yakın çevrenin” önemi özellikle stratejik sebeplerden ortaya çıkmaktadır. ABD'nin Orta Amerika ile olan ilişkilerine benzer bir şekilde (düzensizlik, suç, çevresel tehditler) çeşitli tehdit türlerinin altyapısını ve üretim zincirini tehlikeye atması, bu bölgede yaşayan 25 milyon Rus'un kaderi bu ilginin başlıca gerekçelerini oluşturmaktadır. Ayrıca Rusya büyük güç olarak kalmak istiyorsa hem kendini korumak hem de küresel nüfuz sahibi olmak için BDT üzerinde nüfuza sahip olmak zorundadır.⁴⁹⁹

AB AKP, Barselona Süreci ve Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'ndan edindiği deneyimler⁵⁰⁰ ile dış politikasında coğrafi temelli bir yaklaşımla etrafını saran ülkelerle ayrıcalıklı ve farklılaştırılmış ilişkiler kurmayı hedeflemektedir.⁵⁰¹ Romano Prodi'nin Avrupa Komisyonu Başkanı olarak 6 Aralık 2002 tarihli konuşmasında geçen “kurumlar hariç her şey” ifadesi üyelik perspektifinin olmadığını ilan etmektedir.⁵⁰² 2003 yılında hazırlanan “Geniş Avrupa – Komşuluk: Doğu ve Güney

---

⁴⁹⁷ Buzan ve Weaver, s. 374.

⁴⁹⁸ Buzan ve Weaver, s. 409.

⁴⁹⁹ Buzan ve Weaver, ss. 409-410.

⁵⁰⁰ Michael Emerson, Gergana Noutcheva, “From Barcelona Process to Neighbourhood Policy, Assessments and Open Issues”, **CEPS Working Document**, Sayı: 220, Mart-2005

⁵⁰¹ Casier, s. 19.

⁵⁰² Romano Prodi, “A Wider Europe – A Proximity as the Key To Stability”, Ref. SPEECH/02/619, 06.12.2002, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-02-619_en.htm. (10.10.2013)

Komşularımızla İlişkilerimizde Yeni Bir Çerçeve”⁵⁰³ belgesinden bugüne kadar 5 adet temel komşuluk politikası belgesi⁵⁰⁴ yayınlanmış ancak bunlardan yalnız ilkinde “Geniş Avrupa” ifadesi yer almıştır. Görünen odur ki AB üyelik perspektifi vermediği ülkeleri tanımlarken daha temkinli olmaya, bir söylem tuzağına düşmemeye dikkat etmektedir. AKP’nin başarılı olmasının yolu benzer ödüllerin ortak ülkeler tarafından daha düşük maliyetle elde edilmesinden geçmektedir. Çünkü AKP’nin kapsadığı coğrafi alan ile Rusya’nın “yakın çevresi” üst üste geldiğinden Rusya bazı AKP ülkeleri için önemli bir alternatif haline gelebilmektedir.⁵⁰⁵

---

⁵⁰³ Commision Of The European Communities, “Wider Europe— Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours”, Brussels, 11.3.2003, COM(2003) 104 final.

⁵⁰⁴ Diğer dört belge için bkz. A New Response to a Changing Neighbourhood: A review of European Neighbourhood Policy”, Joint Communication by the High Representative of The Union For Foreign Affairs And Security Policy and the European Commission, Brussels, 25 May 2011; Commission Of The European Communities, “European Neighbourhood Policy”, Strategy Paper, Brussels, 12.5.2004 COM(2004) 373 final. Commission Of The European Communities, “On Strengthening The European Neighbourhood Policy”, Brussels, 4 December 2006, COM(2006)726 final; Commission Of The European Communities, “A Strong European Neighbourhood Policy”, Brussels, 05/12/2007, COM(2007) 774 final.

⁵⁰⁵ Casier, s. 27.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÜVENLİKLEŞTİRME VE GÜVENLİKSİZLEŞTİRME BAĞLAMINDA GENİŞ KARADENİZ BÖLGESİ

*Deniz! Deniz!*⁵⁰⁶

4.1. GENİŞLETİLMİŞ KARADENİZ’İ YARATMAK

Bir bölge için konu, bileşenlerinin (ister bireyler, halklar, isterse devletler olsun) aynı dili, kültürü, dini ya da diğer özellikleri paylaşmaları değildir. Konu ilişkilerdir. Bir mekânı ötekenden ayıran insanlar ve topluluklar arasındaki derin ve kalıcı bağlardır.⁵⁰⁷ King’e göre bölgeler birer politik kavram olarak bilinçli olarak kurgulanan projelerdir, bazen birlikte bazen de emperyal bir yayılma veya fetihle ortaya çıkarlar. Son kertede bölgeler politikacılar ve stratejistler varolduğunu söylerlerse vardırırlar, vücuda gelirler.⁵⁰⁸ Bunun yanında belirli bir bölgede ikamet eden uluslar ekonomik, sosyal ve kültürel karakter bakımından birbirlerine bağlıdır. Ortak tarihi kadere ve birlikte yaşama deneyimine sahiptirler. Ayrıca bu bölge bizim evimiz zihniyetine sahiptirler. Avrasyacı teorisyen Pyotr Savitsky buna “mestorazvitie” yani “gelişimin yeri” adını vermektedir.⁵⁰⁹

Bir bölgedeki ağır basan devletler genellikle daha küçük olanları bir nebze de olsa kontrol etme gayreti göstermektedirler. Bunu daha ziyade zayıf komşularına istikrar ve ekonomik refah transfer ederek yapmaktadırlar.⁵¹⁰ Hegemon devletler ise kontrol mekanizmalarını çeşitlendirerek askeri ve ekonomik araçların yanında normatif ve idealist unsurları da kullanmaktadırlar. Aradaki fark ise rıza ve zor

---

⁵⁰⁶ Karadeniz kıyısına ulaşan Ksenohon birliklerinin çığılığı (M.Ö.4.yüzyıl).

⁵⁰⁷ Charles King, **Karadeniz**, Çev. Zühal Kılıç, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 25.

⁵⁰⁸ Charles King, “The Wider Black Sea Region in the Twenty-First Century”, **The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives**, Der. Daniel Hamilton, Gerhard Mangott, Washington, D.C.:Center for Transatlantic Relations, 2008, s. 3.

⁵⁰⁹ Vladimir Ryabtsev, Why Is There No “Security Complex” in the Black Sea-Caucasus Region?: Consideration of Some Geopolitical Peculiarities of the Region in the Conditions of Post-Bipolarity”, <http://www.core-hamburg.de/documents/yearbook/english/06/Ryabtsev-en.pdf> (05.09.2013), s. 99.

⁵¹⁰ S. Neil Macfarlane, “Russian Policy in the CIS under Putin”, **Russia Between East and West Russian Foreign Policy on the Threshold of the Twenty-First Century**, Der. Gabriel Gorodetsky, FRANK CASS, London, 2003, s. 118.

arasındaki farkın yansımasıdır. Birincisinde zorlayıcı yöntemler izlenirken ikincisinde rıza, işbirliği ve askeri olmayan bir anlayış hâkimdir.⁵¹¹

Bölgesel bir gücün davranışlarını açıklamakta kullanılabilecek bir diğer bakış açısı da bölgesindeki zayıf aktörlerin meselelerini idare edebilir olması, önleyici ya da en azından olumsuz yayılma etkisini (istikrarsızlık, silahlı çatışma, kaçakçılık ya da diğer kriminal faaliyetler) en aza indirebilme kapasitesidir. Bölgesel güç bu kapasiteden mahrum ise bölgesine diğer güçler tarafından yapılabilecek müdahalelere davetiye çıkarır.⁵¹²

Güvenlik kompleksi ise özel bir düzenleyici mekanizmadır. Bu mekanizma spesifik bir alanda (bu şartlar altında devletlerin tek bir coğrafi alana ait olmaları önemlidir) devletler arası etkileşimin kalitesine bağlıdır. Koşulların çekişmeleri, tartışmaları ve çatışmaları en düşük seviyeye çekebilmesine bağlıdır. Aynı zamanda kompleks, krizleri ve çatışmaları önleyebilecek gelişmiş, verimli, etkili süreçler sağlayabilecek bir çerçeveye sahip olmalıdır.⁵¹³

Bölgelerin coğrafi sınırları ise her zaman tartışmalıdır. Bazı ülkeler bazı bölgelerin içinde kendilerine yer bulmaya çalışır, bazıları dışında kalmaya özen gösterir; bazıları bir araya gelerek kendi bölgelerini iç dinamikleriyle inşa eder, bazı bölgeler ise dışsal unsurların birer projesidir. Coğrafi tanımlamaların ötesinde henüz Karadeniz’e kıyıdaş ülkelerin birlikte bir “bölge” oluşturup oluşturmadığı dahi tartışmalıyken 2000’li yılların başında daha “geniş” bir tanımlamaya konu olması oldukça ilgi çekicidir.

4.1.1. Karadeniz’i Genişletmek

Karadeniz Bölgesi 19. yüzyılda Doğu Sorunu’nun bir parçasıyken, İkinci Dünya Savaşı sonrasında küresel ideolojik çatışmanın cephelerinden biri haline gelmiştir.⁵¹⁴ Antik çağlardan itibaren Bizanslılar, Osmanlılar ve nihayetinde Ruslar Karadeniz’i hep arka bahçeleri olarak görmüşlerdir. Soğuk Savaş döneminde Türkiye dışında Sovyetler ve onun uyduları tarafından çevrelenmiştir ve dış etkilere

---

⁵¹¹ Macfarlane, s.118.

⁵¹² Macfarlane, s.119.

⁵¹³ Ryabtsev, s. 98.

⁵¹⁴ Yannis Tsantoulis, “Subregionalism in the Black Sea and the EU’s Role, Incentives, Obstacles and a ‘New Synergy’”, **ZEI Discussion Paper**, C183, Bonn, 2008, s. 7.

kapatılmıştır. Soğuk Savaş sonrası ise yepyeni bir geometri karşımıza çıkarmıştır. Bölge toprak talepleri, milliyetçilik, etnik ve dini tartışmalara sahne olmuştur.⁵¹⁵

Ascherson, tarihin mitolojiyle, efsanelerle, göç ve savaşlarla andığı Karadeniz kıyılarında bir çift Siyam ikizinin doğumundan söz etmiştir. Bu ikizlerin adları “uygarlık” ve “barbarlık”tır. Yunan kolonicilerinin İskitlerle karşılaşması böyle bir yerde olmuştur.⁵¹⁶ Uygarlık ve Barbarlık, Yunan ve öncelikle Atina imgeleminde tohumu atılıp doğan ikizlerdir. Bunlar bugün dahi Batı zihninde görünmez bir güç olarak yerini koruyan kaba bir zihinsel hanedan yaratmışlardır. (Edith Hall “Barbarları Yaratmak” kitabında “Barbarlığın icat edilmesinin öyküsü, Yunanlıların Perslerle çelişkilerinin öyküsüdür” diyecektir)⁵¹⁷. Daracık bir geçiti kahramanca savunan, medeni dünyanın sınırının koruyucusu Yunanlıların; doğunun istilacı, acımasız, yok etme kültürü ile beslenen tanrı-kralına karşı her karesi oryantalizm kokan “300 Spartalı” (Zach Synder, 300, 2006) filminde olduğu gibi popüler kültür ürünlerine eskimeyen hikâyeler sunmuştur. O dar geçitin ötesi korunması elzem uygar dünya ve onun materyal ve düşünsel uzantılarıdır. İçeriye girilmesine asla ve ne pahasına olursa olsun müsaade edilmemelidir.

Roma ve Bizans imparatorlukları da efsanevi Spartalı savunmasında olduğu gibi Avrupa’nın doğu kenarında kendi emperyal hedeflerini “uygar” düzenin “barbar” ilkeliliğine karşı savunusu olarak kutsallaştırmışlardır. Kutsallaştırmayı meşruiyet sorunlarının da üstesinden gelmekte kullanmışlardır. Kendisini şu veya bu şekilde Batı uygarlığının ileri karakolu olarak görmeyen Avrupa ulus-devleti de kalmamıştır. Barbarlık, doğularındaki koşullar veya etik olarak tanımlanmıştır. Fransızlar için Almanlar barbardır, Almanlara göre Slavlar, Polonyalıları göre Ruslar, Ruslara göre Orta Asya’nın Moğol ve Türki halkları ve nihayet Çinliler hemen batılarındaki toplumlar tarafından barbar olarak değerlendirilmişlerdir.⁵¹⁸ Karadeniz Bölgesi’ndeki siyasi liderler ise bölgesel işbirliği yapmak yerine, kendilerini komşularından – daha Avrupalı, Avrupa-Atlantik kurumları üyeliğine

---

⁵¹⁵ Mustafa Aydın, “Regional Cooperation in the Black Sea and the Role of Institutions”, *Perceptions*” Autumn 2005, s. 61.

⁵¹⁶ Neal Ascherson, **Karadeniz**, Çev. Kudret Emiroğlu, İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2001, s.71.

⁵¹⁷ Ascherson, s. 85.

⁵¹⁸ Ascherson, s. 72.

daha layık ya da sadece daha uygar diyerek – farklı gösterme eğilimi ağır basmıştır.⁵¹⁹

Karadeniz dünya politik atlasının içinde bir bölge midir? Bu soruya verilebilecek yanıtlar hangi gözlüğün takıldığına göre değişmektedir. Denizi referans alabileceğimiz en dar coğrafi anlamda ancak altı ülke buraya üyelik iddiasında bulunabilir: Bulgaristan, Romanya, Ukrayna, Rusya, Gürcistan ve Türkiye. Bu devletler ana liman tesislerini kontrol eden ve sahilde kıta sahanlığı iddiası olan devletlerdir. Ancak daha geniş alındığında Karadeniz, Alplerden Urallara kadar uzanmaktadır. Burada sözü edilen saha, denizin drenaj havzasını oluşturan ve yirmi iki ülkeyi tümüyle ya da kısmen içeren toprakları kapsamaktadır. Tuna, Dinyeper ve Don ırmaklarının üst kısımlarında olup bitenlerin, denizin sağlığı ve onun çevresindeki halkların geçim kaynakları üstünde büyük etkisi bulunmaktadır.⁵²⁰

Ekolojik olarak bölge Orta Avrupa'dan Urallara doğru uzanmaktadır. Nehirler Karadeniz'e doğru akarlar ve 22 ülke bu bölgenin içinde sayılabilir. Nehirler geçtikleri her ülkeden bir şeyleri Karadeniz'e taşırlar.⁵²¹ Bu haliyle ekoloji üzerinden bölgesel işbirliği bir zorunluluktur. Karadeniz kendine has tabiatı, onlarca yıldır sürdürülen aşırı avlanma ve kirlenme nedeniyle kırılgan bir ekosisteme sahiptir. Temizlenmesi ancak uyum ve işbirliği ile gerçekleşebilir.⁵²²

Bölge olmak, bölgesel bir aidiyet ve bilinç düzeyi tutturabilmekle mümkündür. Karadeniz'de bir bölge olma bilincinin oluşmasının önünde bazı engeller bulunmaktadır. Tarihi bölgesel rekabetler (Türkiye-Yunanistan, Türkiye-Rusya gibi), farklı ekonomik gelişmişlik düzeyleri ve yaşam standartları, farklı ulus-üstü ya da hükümetler arası bağlar ve ulusal politikaların farklı öncelikler bu engellerden bazılarıdır. Her ne kadar son zamanlarda yakınlaşmanın işaretleri alınıyor olsa da engeller gücünü korumaktadır.⁵²³ Bölgeler esasen bir çıkarlar bütünü içinde insanları ve siyasal yapıları birbirine bağlamaktadır. Karadeniz ise özel bir bölge olmaya adaydır. Rumenler, Türkler, Gürcüler ve diğerleri için bir "Karadeniz kimliğinden" söz etmek mümkün değildir.⁵²⁴ Karadeniz'in doğu kıyıları ise son

---

⁵¹⁹ King, Karadeniz, s. 27.

⁵²⁰ King, Karadeniz, s. 26.

⁵²¹ King, The Wider Black Sea Region, s. 3.

⁵²² King, The Wider Black Sea Region, s. 18.

⁵²³ Tsantoulis, ss. 11-12.

⁵²⁴ King, The Wider Black Sea Region, s. 5.

derece karmaşık bir etnik yapıya sahiptir. Bölge o kadar dağınık bir görünüm arz eder ki en az 30 etnik grup bulunurken bunlardan Dağıstanlı Avarlar 12 ayrı gruba bölünmüş durumdadırlar.⁵²⁵

Kendi iç dinamiklerinden bölgesel kimlik ve bilinç üretme sıkıntısı olan bir coğrafya ve onun yüzlerce yıllık sakinlerine “bölge” olduklarını anlatmak “başkalarına” kalmış görünmektedir. Aydın’ın da ifade ettiği gibi Karadeniz zayıf bölgesel kimliği ile “entelektüel olarak inşa edilmiş bir bölge”dir. Bölge inşası için ne içsel ne de dışsal potansiyele sahip değildir. Ayrıca Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü’nün (KEİÖ) de bölge inşa edici bir unsurdan ziyade AB’nin yan etkisi olarak değerlendirmek mümkündür. Bölge sakinleri arasında insanlar, kültürler, ekonomiler, politik sistemler ve hatta coğrafya ortak bir bölgesel kimlik üretememiştir.⁵²⁶ Karadeniz ne doğal ne de objektif bir bölgedir. Kültürel, tarihi ve jeopolitik açılardan heterojendir; bölgenin sınırları devamlı olarak değişmiştir. Bölge ülkeleri Karadeniz bölgesinde olmakla beraber aynı zaman başka bölgelerin de ülkeleri sayılmışlardır (Güneydoğu Avrupa, Kafkasya, Orta Asya, Akdeniz gibi).⁵²⁷

Karadeniz Bölgesi’nin bir diğer sorunu da işbirliği bölgesi olamamasından ileri gelmektedir. Bölgesel düzeyde devletlerin işbirliğinden söz edebilmek için şu koşulların karşılanması gerekir: a) mütakabiliyet⁵²⁸; b) yineleme⁵²⁹; c) optimal üye sayısı⁵³⁰ ve d) güç asimetrisi⁵³¹.⁵³² Kısacası ortak bir bölgesel kimliğin üretilmesine engel olan faktörleri jeopolitik bir kavşak olma karakterine; kültürel ve linguistik farklılıklara; Sovyetler dönemi sonrasında oluşan gerilimlere; Bölgeler-üstü (supra-regional) rekabete⁵³³ (NATO-Varşova Paketi) ve klişeleşmiş husumetlere bağlamak

---

⁵²⁵ George Joffé, “Nationalities and Borders in Transcaucasia and the Northern Caucasus”, **Transcaucasian Boundaries**, Der. John F.R.Wright, Suzanne Goldenberg, Richard Schofield, UCL Press, London, 1996, s. 15.

⁵²⁶ Aydın, s. 61.

⁵²⁷ Panagiota Manoli, **Black Sea Regionalism In Perspective**, Neighbourhood Policy Paper, Centre for International and European Studies, Aralık, 2011, s. 326.

⁵²⁸ Devletler işbirliğinden fayda sağlamalı ve aynı zamanda işbirliğini kesmenin maliyetinden çekinmelidirler.

⁵²⁹ İşbirliğinin uzun bir zaman periyodu içinde tekrarlanması ve bölge içi bağların gelişmesine yol açması.

⁵³⁰ Daha az sayıda aktör daha başarılı işbirliği olasılığı.

⁵³¹ Devletler arası işbirliğinde güçlü devlet için içindeyse başarı oranı daha fazla olacaktır; ya da AB örneğindeki Fransız-Alman ekseri veya KEİÖ’deki Türkiye ve Rusya’nın olayın kalbinde yer alması gibi.

⁵³² Ryabtsev, s. 101.

⁵³³ Daniel Grotzky, Mirela Isic, **The Black Sea Region: Clashing Identities and Risks to European Stability**, CAP Policy Analysis, Sayı: 4, Ekim, 2008, s. 6.

mümkündür. Komisyonun hazırladığı 2020 Vision for the Black Sea raporunda bölgeselleşmeyi olumsuz etkileyen iki konudan söz edilmiştir. Birincisi ekonomik sorunlar diğerleri ise çözümlenememiş ayrılıkçı çatışmalardır. Bu iki unsur bölgeselleşmenin önünü tıkayan, kolektif eylemleri ve kurumları engelleyen süreçler⁵³⁴ olarak işaret edilmiştir.

Yukarıda bölge oluşumunun zorluklarına dair yapılan değerlendirmelerin çizdiği karamsar tabloya rağmen 1990'lı yıllarından başında Soğuk Savaş'ın bitişinin yarattığı yeni jeopolitik gerçeklikler bölgesel işbirliğini mümkün kılmıştır. Sovyet sisteminin kendini feshetmesi ile birlikte dünya sisteminin bölgeselleşmeci refleksleri harekete geçerek yeni dünya düzeni söylemi ile paralel gelişmelerin önü açılmıştır. KEİÖ⁵³⁵ bu gelişmelerden birisidir. KEİÖ, bölge ülkelerini kapsayan yegâne örgüttür ancak üyeleri arasındaki gerilimleri giderebilme yeteneği oldukça zayıftır. Bunun nedeni büyük ölçüde mevcut sorunların bölgesel olmaktan ziyade Rusya'nın ve Batılı aktörlerin (AB, ABD, NATO) bölgeye dönük projeleri arasındaki farklardan kaynaklanan gerilimlerdir.⁵³⁶ Ancak yeni liderler ve devletlerin ortaya çıkışı ve bu yeni aktörlerin bölgeselcilik retoriklerini uluslararası bir duruş sergilemek adına kullanmaları⁵³⁷ AB'nin bölgeye olan ilgisini eyleme dökebileceği uygun zemini hazırlamıştır.

Bölgeselleşme adına bir diğer gelişme 1990'ların sonu ve 2000'lerin ortalarında yaşanan AB ve NATO'nun "ikiz" doğu genişlemeleri olmuştur. Balkanlardaki huzursuzlukların sona ermesi ve genişlemelerin üretebileceği yeni "bölünme çizgilerinin" (dividing lines) hafifletilmesi⁵³⁸ Avrupa'nın çevresine yakın ilgi göstermesinde etkili olmuştur. Bu ilgi kendisini ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda hissettirmiştir. Ayrıca genişleme sonrası dönemin kilit gelişmeleri arasında yer alan küresel ekonomik kriz ve Ağustos 2008 Savaşı (5 Gün Savaşı) Rusya ile

---

⁵³⁴ Manoli, Black Sea Regionalism, s. 7.

⁵³⁵ KEİÖ'nin zaafını; sınırlı uygulama yetenekleri, başarı hikayelerinin eksikliği, koordinasyon eksikliği, finansal kaynakların yetersizliği, sınırlı angajman, sınırlı görünürlük, örgütsel zayıflık olarak sıralayabiliriz. (Tedo Japaridze, Panagiota Manoli, Dimitrios Triantaphyllou, Yannis Tsantoulis, **The EU's Ambivalent Relationship with the BSEC: Reflecting on the Past, Mapping out the Future**, ICBSS Policy Brief, Sayı: 20, Ocak, 2010, s. 22-23.

⁵³⁶ Nadia Alexandrova-Arbatova, "Troubled Strategic Partnership: The Black Sea Dimension of Russia's Relations with the West", **The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives**, Der. Daniel Hamilton, Gerhard Mangott, Washington, D.C.: Center for Transatlantic Relations, 2008, s. 293.

⁵³⁷ Manoli, Black Sea Regionalism, ss. 1-2.

⁵³⁸ Manoli, Black Sea Regionalism, ss. 1-2.

olan ilişkileri daha önce olduğundan daha karmaşık⁵³⁹ hale getireceğinin sinyallerini vermiştir.

Bunların yanı sıra büyük küçük güçlerin gözlerini dikkatlerini bölgeye vermesine sebep olan unsurları şu şekilde sıralamak mümkündür: Karadeniz,

1. Kuzey-Güney ve Doğu-Batı eksenlerinde ulaşım koridorudur;
2. Hazar Denizi'nin petrol ve doğal gaz kaynaklarına ve Kafkasya'ya doğrudan ulaşım sağlar;
3. Hidrokarbonların Avrupa'ya transit aktarma rotasının üzerindedir;
4. Hazar Denizi'nin hukuki statüsü ve bütünleşik su ulaşımı sistemi, Tuna nehri, Boğazlar, Azov-Kerch Boğazları dolayısı ile Rus ve NATO donanmalarına ilişkin sorunlara ev sahipliği yapar;
5. İç çatışmalar ve tanınmayan devletler barındırır⁵⁴⁰

Bunların dışında bölgede her türlü “sert” ve “yumuşak” güvenlik tehdidi bulunabilir. Silahlı çatışma (5 Gün Savaşı), donmuş çatışmalar (Dinyester ve Dağlık Karabağ), kapalı sınırlar ve diplomatik ilişki sorunları (Ermenistan-Türkiye), organize suçlar, terör ve çevre bunların arasındadır.

4.1.2. Genişletilen Bölge ve Karadeniz Sinerjisi Belgesi

Karadeniz'in zamanla öneminin artması küresel güçlerin rekabetinin yoğunlaşmasına neden olmuştur. Her küresel oyuncu bölge için kendi bölgesel politikalarını geliştirmiştir. “Genişletilmiş Karadeniz”, “Yakın Çevre”, “Avrupa Komşuluk Politikası” bunlardan bazılarıdır.⁵⁴¹ AB'nin söylemi olarak “Geniş” sözcüğü ise tanımladığı bölge anlamında Karadeniz'in sadece denize kıyısı olan devletlerden ibaret bir yapı olmadığını anlatmaktadır. Genişletilmiş Karadeniz bir mekân algısının ötesinde kültürel, politik ve ekonomik bağlar ile daha geniş bir coğrafyayı vurgulamaktadır.

⁵³⁹ Manoli, Black Sea Regionalism, ss.1-2.

⁵⁴⁰ Ryabtsev, s. 104.

⁵⁴¹ A 2020 Vision For the Black Sea Region: A Report by the Commission on the Black Sea, <http://www.ctsp.vt.edu/Publications/data/A%202020%20Vision%20for%20the%20Black%20Sea.pdf>, s. 23 (09.09.2013).

Karadeniz’i dünyanın önemli jeopolitik bölgelerinden biri yapan unsurlar doğal olarak bölgeyi AB için de önemli hale getirmektedir. AB Komisyonu Balıkçılık ve Denizcilik İşleri’nden sorumlu üyesi Maria Damanaki’nin KEİÖ’nin 2012 yılındaki zirvesinde yaptığı konuşmasına “Karadeniz bizim için önemlidir⁵⁴²” diyerek başlamıştır. Ostpolitik döneminin sınırlı hamleleri dışında Avrupa (özellikle AET döneminde) uzun yıllar Karadeniz’e yönelik kapsamlı ve tutarlı bir strateji geliştirememiştir. Asmus ve Jackson’a göre kamuoyunun bölge hakkındaki imajı casusluk romanlarından ve James Bond filmleriyle⁵⁴³ şekillenmiştir.⁵⁴⁴ Asmus, son yıllarda Karadeniz’in Batı’nın siyasi ve iktisadi gündeminin ön sıralarına yerleşmesinde ne tür gelişmelerin rol oynadığı ve bunun neden daha önce gerçekleşemediği sorularına cevabını dört başlık altında vermiştir:

1. Geçtiğimiz on yıllarda Karadeniz Batılı stratejik çalışmaların Bermuda Üçgeniydi. Avrupa, Avrasya ve Orta Doğu güvenlik sahalarının kavşağında yer alıp, her bir bölgenin kenarını oluşturması nedeniyle dikkatlerin üzerinde yoğunlaştığı bir yer olamamıştır.
2. Soğuk Savaş sonrasında yoğun bir gündem ve çok sayıda ele alınması gereken konunun arasında Karadeniz için çok az bir ilgi ve politik enerji kalmıştır. Orta ve Doğu Avrupa’nın durumu, Balkan Savaşları, Moskova ile yeni bir ilişki biçiminin tasarlanması derken Karadeniz ihmale uğramıştır.
3. Bölgeden de Batıya yönelik bir ilgi ya da daha yakın ilişki kurma hevesi yoktur. Bölge ülkeleri kendi iç meselelerine odaklanmışlardır ve Batı ile bütünleşme gerçek dışı ya da ütöpik görünmektedir. Bunun yanında bölgenin sorunlarını görmezden gelme eğilimi olduğu da unutulmamalıdır. Bölge sorunları “ele almak için çok zor” konular sınıfına girmektedir.

---

⁵⁴² Maria Damanaki, “Black Sea Economic Cooperation: The Goals for the Future”, Black Sea Economic Cooperation Organisation 20th Anniversary Summit, Istanbul, 26 June 2012, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-497_en.htm?locale=en, (18.01.2014).

⁵⁴³ From Russia With Love (1963) ve The World is not Enough (1999) İstanbul’da çekimlerin yapıldığı filmlerden ikisidir. Ayrıca Usta casusluk romanı yazarlarından Tom Clancy ve Gerard de Villiers’in de romanlarında İstanbul mekân olarak kullanılmıştır.

⁵⁴⁴ Ronald D. Asmus ve Bruce P. Jackson, “The Black Sea and the Frontiers of Freedom”, **Policy Review**, Sayı: 125, Haziran/Temmuz 2004, <http://www.hoover.org/publications/policy-review/article/6451> (01.01.2012).

4. Karadeniz, Batı'nın tarihi bilinci içinde bir tür uygarlık kara deliğiydi. Sadece bölge ile farklılıklar sorununun yanı sıra bölgenin sorunlarına, zengin kültürüne, Batı medeniyetine olan katkısı karşısında da tarihi bir amneziidir.⁵⁴⁵

Daha sonra ayrıntıları ile incelenecek olan resmi belgelerdeki söylemlerden hareketle Karadeniz Bölgesi'nin AB için önemi ise şu şekilde özetlenebilir:

1. Devlet başarısızlığı (state failure) bakımından Avrupa'nın komşuları arasında en yüksek risk taşıyan bölgedir. Bölgedeki donmuş çatışmalar kaçakçılık için bir koridor vazifesi görmektedir. Çatışmaların artması AB'ye yönelik olarak göç baskısını da arttıracaktır.
2. Demokrasi ve piyasa ekonomisine doğru dönüşüm sürecinin başarısızlığı AB'nin bölgedeki çıkarlarını tehdit etmektedir. Bölgedeki demokratik ülkeler AB'nin ortak değerlerini ve stratejik hedeflerini daha yüksek bir olasılıkla paylaşacaktır.
3. Karadeniz bölgesindeki ekonomilerin gelişimi AB ve komşuları arasındaki yaşam kalitesi dengesizliğini azaltacaktır ve AB firmaları için fırsatlar yaratacaktır.⁵⁴⁶

Komisyonun 2007 Genişleme Stratejisi Belgesi'ne ilişkin tartışmalar sırasında Sosyalist grup Türkiye ve Rusya'nın daha bir büyük rol üstleneceği "Karadeniz için Birlik" önerisinde bulunmuşlardır. Sosyalistlere göre "Karadeniz, Akdeniz havzası kadar önemlidir".⁵⁴⁷ Bağımsız bir küresel oyuncu ve Karadeniz bölgesinde etkili bir unsur olmak için AB'nin OGDP ve Lizbon Antlaşması tartışmaları ışığında Karadeniz boyutunda yeni bir bölgesel stratejiye gereksinim duyduğunu sıkça ifade edilirken şu hususların altı özenle çizilmiştir:

1. Bulgaristan ve Romanya'nın Karadeniz'deki çıkarlarını benimsemek,

---

⁵⁴⁵ Ronald D. Asmus, "Developing a New Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region", **İstanbul Paper** #2, s.1 <http://www.tesev.org.tr/assets/publications/file/Istanbul%20Paper%202%20English.pdf>, (18.11.2012).

⁵⁴⁶ Grotzky, Isic, s. 5.

⁵⁴⁷ Manoli Japaridze ve Tsantoulis Triantaphyllou, s. 11, Ayrıca bkz. Group of Progressive Alliance of Social Democrats, <http://www.socialistgroup.eu/gpes/newsdetail.do?id=101298&lg=en> (09.09.2013).

2. GKB’de Yunanistan’ın pozisyonunun güçlendirilmesi,
3. Türkiye’ye yönelik politikasının senkronize edilmesi,
4. AKP ortağı olarak Ukrayna ile olan ilişkilerin öncelikli hale getirilmesi,
5. Doğu sınırlarını izlemek, vize rejimi, yumuşak güvenlik tehditleri ve Dinyester meselesi,
6. Karadeniz bölgesindeki sert güvenlik sorunlarına NATO ve ABD’nin stratejilerine yardımcı olmak ya da göğüs germek,
7. Enerji ve bölgesel güvenlik mimarisi konularında bölgesel bir süpergüç olan Rusya ise yüzleşmeye hazır olmak.

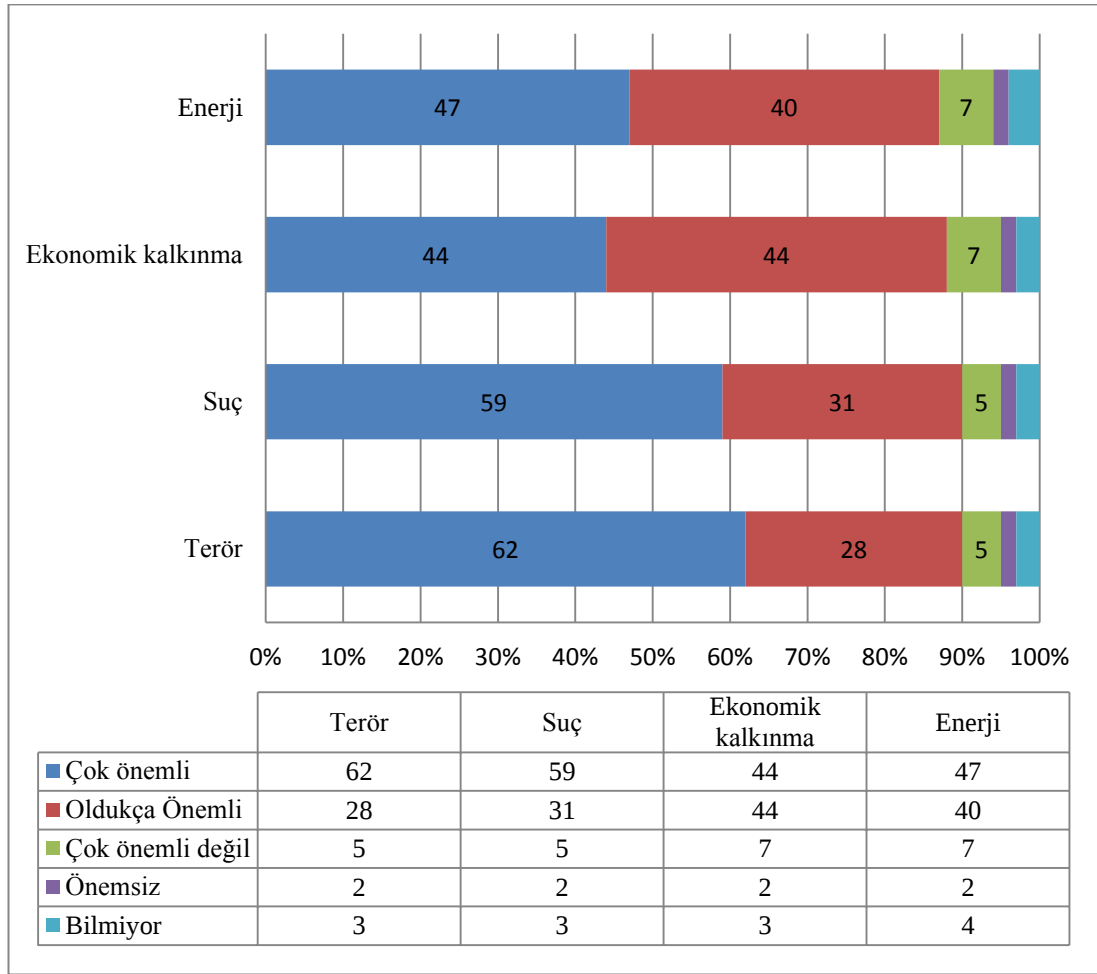
Romano Prodi’nin “Fas’tan Rusya ve Karadeniz’e kadar uzanan ve Birliği çevreleyen bir dostlar halkası görmek istiyorum”⁵⁴⁸ ifadesi coğrafi vurgulaması bakımından anlamlıdır. AP, Karadeniz bölgesindeki işbirliğine AB’nin, AKP ülkelerinin, Rusya’nın ve aday ülke Türkiye’nin eşit ortaklar olarak dâhil olmaları gerektiğini ifade etmiştir. Güvenlik, enerji, ulaştırma, ekonomik işbirliği, kurumsal konular ve finans alanlarında yoğunlaşılması gerektiğini vurgulamıştır.⁵⁴⁹ AKP’nin AB üyesi ülke vatandaşları arasında bir anlamda kabulü anlamına gelen aşağıda yer verilen şekil oldukça anlamlıdır. AB vatandaşları Birlik belgelerinde dile getirilen önemine katıldıkları görünmektedir. Ankete katılanların büyük çoğunluğu ekonomik kalkınma, enerji, suç ve terör konularında AKP ortakları ile işbirliğinin önemli olduğunu düşünmektedirler.

---

⁵⁴⁸ Romano Prodi, “A Wider Europe – A Proximity Policy as the Key to Stability”, **Peace, Security and Stability International Dialogue and the Role of the EU, Sixth ECSA-World Conference**, Brussels, 5-6 Aralık, 2002, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-02-619_en.htm (11.09.2012).

⁵⁴⁹ European Parliament, **European Parliament Resolution of 10 July 2008 on the Commission's 2007 Enlargement Strategy Paper**, 2007/2271(INI), 10 July 2008 and European Parliament, A Black Sea Regional Policy Approach, 17 January 2008’dan aktaran Tedo Japaridze, Panagiota Manoli, Dimitrios Triantaphyllou, ve Yannis Tsantoulis, **The EU’s Ambivalent Relationship with the BSEC: Reflecting On the Past, Mapping Out the Future**, ICBSS POLICY BRIEF Sayı: 20, Ocak, 2010 s. 11.

Şekil 5⁵⁵⁰: AB Vatandaşlarına Göre AKP Ülkeleriyle Yapılacak İşbirliğinin Önem Düzeyi

Genişletilmiş Karadeniz kavramı, 2002 yılında Prag’da yapılan NATO zirvesinde ABD’nin de desteği ile Romanya Dışişleri Bakanı Mircea Geoana’nın bir önerisi olarak sunulmuştur. Bu öneri NATO ile ABD’nin bölgedeki stratejilerini ortaklaştırmayı içermektedir ve bir ABD kuruluşu olan Alman Marshall Fonu ile desteklenmiştir. Projede tanımlanan bölge Moldova, Karadeniz ülkeleri, Orta ve Doğu Avrupa ile Güney Kafkasya’yı kapsamaktadır.⁵⁵¹

Literatürde GKB kavramının köklerini Büyük Orta Doğu Projesi benzeri kavramlardan esinlenen Amerikalı araştırmacılar Ronald D.Asmus ve Bruce P. Jackson tarafından yazılan Karadeniz ve Özgürlük Sınırları isimli çalışmayla ortaya

⁵⁵⁰ Special Eurobarometer 259, The European Union and Its Neighbours, European Commission, October 2006, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_259_en.pdf, (08.22.2013) s. 26.

⁵⁵¹ Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu, **Avrasya’nın Kilidi Karadeniz: Argonotlardan ABD’ye Sömürgecilerin Altın Post Sevdası**, Dama Yayınları, Ankara, 2010, s. 139.

atılmıştır⁵⁵². Ayrıca “Genişletilmiş Karadeniz” kavramı 2004 yılında KEİÖ bünyesinde de kullanılmıştır. Örgütün adını aldığı bölgenin sınırlı sayıda devleti (sadece kıyıdaşları) kapsamadığını; kültürel, coğrafi, politik ve ekonomik olarak bağlarının olduğu ülkelerin de bu örgütte yerleri olduğu ilan edilmiştir. Ayrıca bu söylem ile KEİÖ, Batılı ve Avrupalı ile Doğulu ve Karadenizli gibi bir yeni jeopolitik ayrımın da önünü kesmeye çalışmıştır.⁵⁵³

1 Ocak 2007 tarihinde Karadeniz’e kıyıdaş iki devletin – Romanya ve Bulgaristan – AB’ye üye olmasının ardından Birliğin bölgeye yönelik ilgisinde önemli bir artış olmuştur. AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi’nin 2007 Haziran’ında hazırladığı raporda “komşu bir bölge olan Karadeniz çok büyük stratejik öneme sahiptir ve bölgedeki gelişmeler Birliğe doğrudan yansımaktadır” ifadesi yer almıştır. Aynı raporda Romanya ve Bulgaristan’ın üyeliklerinin ardından AB’nin belgedeki istikrarı ve refahı desteklemesinin daha büyük önem kazandığının altı çizilmiştir.⁵⁵⁴ 2008 yılında AP’nin yayınladığı Karadeniz Bölgesel Politikası Yaklaşımı Belgesi’nde ise Karadeniz’in AB’nin bir “iç denizi” haline geldiği ifade edilerek güvenlik, istikrar, demokrasi ve refah için bölge ülkeleriyle güçlendirilmiş işbirliği olanaklarına olan ihtiyaç belirtilmiştir⁵⁵⁵. KSB’de de aynı şekilde “daha önce hiç olmadığı kadar Karadeniz çevresindeki komşularımızın refah, istikrar ve güvenliği bizi ilgilendirmektedir⁵⁵⁶” cümlesine yer verilmiştir. 11 Eylül olayları ve ABD’nin Afganistan’a müdahalesiyle birlikte bölgeye yönelen ilgiyi çeşitli resmi belgelerde görmek mümkündür söz konusu belgede açıkça ifade edilmiştir.

Sinerji belgesinde bölgeye dâhil edilen devletler şöyle sıralanmıştır: “Karadeniz Bölgesi batıda Yunanistan, Bulgaristan, Romanya ve Moldova; kuzeyde Rusya ve Ukrayna; doğuda Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan ile son olarak

---

⁵⁵² Ronald D. Asmus ve Bruce P. Jackson, “The Black Sea and the Frontiers of Freedom”, **Policy Review**, Sayı: 125, Haziran/Temmuz, 2004. <http://www.hoover.org/publications/policy-review/article/6451> (01.01.2012).

⁵⁵³ Panagiota Manoli, “Where is Black Sea Regionalism Heading?”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Cilt: 10, Sayı:3, 2010, s. 325.

⁵⁵⁴ General Affairs and External Relations Council (GAERC) “Strengthening the European Neighbourhood Policy Presidency Progress Report”, Brussels, 18-19, June 2007, ICBSS Black Sea Monitor, Sayı: 5, Temmuz 2007 s. 20. http://icbss.org/media/148_original.pdf (09.11.2012).

⁵⁵⁵ European Parliament Resolution on a Black Sea Regional Policy Approach, Brussels, 17 Ocak 2008, ss. 25-26. **Black Sea Monitor**, Sayı: 7, Nisan 2008, http://icbss.org/media/150_original.pdf, (09.09.2013), ss. 24-30.

⁵⁵⁶ Communication From The Commission To The European Parliament And The Council, **Black Sea Synergy - A New Regional Cooperation Initiative**, COM(2007) 160 Final, Brussels, 11.04.2007, ec.europa.eu/world/enp/.../com07_160_en.pdf, s.1 (09.09.2013).

güneyde Türkiye’den oluşur”. Dolayısıyla öncelikle bölgenin merkezine Karadeniz yerleştirilmiştir. Ancak haritalar açıldığında Ermenistan, Azerbaycan, Moldova ve Yunanistan’ın kıyıdaş ülkeler olmadığı anlaşılır. Bu durumda bölgenin tanımlanmasının sadece denize bağlı olmadığını görülür. Ayrıca hukuki olarak AB’nin bölgedeki ülkelerle kurduğu ikili ilişkilerin statüleri de farklılık göstermektedir. Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya AB üyesidir, Türkiye tam üyelik görüşmelerine devam etmektedir, Sırbistan, Arnavutluk, Makedonya ve Kosova ile İstikrar ve Ortaklık Süreci yürütülmektedir, RF ile stratejik ortaklık ilişkisi kurulmuştur, Ukrayna, Moldova, Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan ile ilişkiler AKP dâhilinde ilerlemektedir. Zaten Birlik konuya dair açıklamasını “kıyıdaş olmayan bu ülkelerin bölgeyle olan yakın tarihi bağları, fiziki yakınlığı ve sıkı bağları onları doğal bölgesel aktörler haline getirmektedir”⁵⁵⁷ demiştir. Dolayısı ile fiziki bir tanımlamanın ötesinde kimliğe, ekonomiye, kültüre ve siyasala atıf yapılmıştır.

KSB’de bölgenin özellikleri sıralanırken Avrupa, Orta Asya ve Orta Doğu arasında “stratejik” bir “kavşak”ta konumlandığını tespitinin hemen ardında “zengin doğal kaynakları” olduğu vurgulanmıştır. Bu kaynaklar yüksek nüfusa hem fırsatlar hem de zorluklar yaratmaktadır. Bölge “genişleyen pazarıyla büyük bir gelişme potansiyeline” sahiptir. Bu avantajlarının yanında bölgedeki “çözümlememiş donmuş çatışmalar”, pek çok “çevre sorunu”, “organize suçu” ve “yasadışı göçü” cesaretlendiren “yetersiz sınır kontrolleri” bölgenin zafiyetleri olarak sıralanmıştır. Geçmiş yıllarda bazı olumlu gelişmelerin yaşandığının altı çizilmekle beraber ekonomik reformlar ve yönetimlerin kalitesi konularında sorunlar olduğu belirtilerek, bölgeye yönelik dinamik bir anlayışın bölge sakinlerinin olduğu kadar “Avrupa’nın da refahına, istikrarına ve güvenliğine”⁵⁵⁸ katkı yapacağı ifade edilmiştir. AB 1958’den bugüne biriktirdiği deneyimlerin ışığında yaratmak istediği huzur, barış, güven kıtasının devamlılığının yakın çevresinin huzur, barış ve güvenliğinden geçtiğinin farkında olduğunu ortaya koymuştur. Barroso’nun 2007 yılında düzenlenen AKP konferansında yaptığı konuşmasında bölgesel bütünleşmenin sorun çözme yeteneğine vurgu yaparak “Bölgesel boyutu unutmayalım. AB’de kendi

---

⁵⁵⁷ Black Sea Synergy, s.1

⁵⁵⁸ Black Sea Synergy, s.1.

başarılı bölgesel bütünleşme deneyimimize göre pek çok ortak sorunun bölgesel bütünleşme vasıtasıyla çözülebileceğini düşünüyoruz”⁵⁵⁹ demiştir.

Belgeye göre Sinerji’nin öncelikli hedefi bölge içi işbirliğinin gelişimi ve aynı zamanda bölgenin bir bütün olarak AB ile ilişkilerinin geliştirilmesidir.⁵⁶⁰ Bu doğrultuda atılacak adımlara ilişkin belgede şu konu başlıkları yer almıştır:

1. Demokrasi, insan haklarına saygı ve iyi yönetim
2. Hareketliliği yönetme ve güvenliği artırma
3. “Dondurulmuş” çatışmalar
4. Enerji
5. Ulaşım
6. Çevre
7. Denizcilik politikası
8. Balıkçılık
9. Ticaret
10. Araştırma ve Eğitim ağları
11. Bilim ve teknoloji
12. İstihdam ve sosyal konular
13. Bölgesel kalkınma
14. Sınırlar arası işbirliği ve yerel ve sivil toplum aktörleri ile işbirliği
15. Bölgesel örgütlerin rolü

Bu belgede kendine yer bulmuş başlıkların büyük kısmı, AB’nin dış ve güvenlik politikasını şekillendiren genel ve temel ilkelere aittir. Ancak bölge üzerinde özellikle hassasiyet gerektiren ve bölgenin özel sorunlarının da altı çizilmiştir. Örneğin donmuş çatışmalar, enerji, sınır kontrolleri ve balıkçılık gibi konular Karadeniz’e has başlıklardır. Donmuş çatışmaların neler olduğu açıkça belgede ifade edilmiştir. AB’nin resmi görüşüne göre belgede Dinyester, Abazya, Güney Osetya ve

---

⁵⁵⁹ Jose Manuel Barroso, European Neighbourhood Policy Conference, Brussels, Eylül, 2007, European Commission – Speech/07/502, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-07-502_en.htm?locale=en (15.09.2013).

⁵⁶⁰ Black Sea Synergy, s. 2.

Dağlık Karabağ⁵⁶¹ birer donmuş çatışma olarak tasnif edilmiştir ve bölgeye siyasi olarak daha yoğun dâhil olmanın gerekliliği vurgulanmıştır.

Ayrıca AB'nin resmi söyleminde GKB değerlendirmelerinde sıkça vurgulanan unsurların başında enerji ve bölge istikrarı gelmektedir. Enerji için hem transit geçiş alanı hem de üretici olmasından dolayı bölgenin önemi zamanla artacağına ilişkin kuvvetli bir inanç hâkimdir. Bununla yakından bağlantı olarak AB'nin GKB söylemi içinde doğudaki komşulara yönelik olarak “zayıf devlet sendromu” yaşamalarının ve “başarısız devlet” durumuna düşmelerinin önüne geçilerek, istikrarlı, güvenilir ve sorumlu “ortaklar” olmalarını sağlamak için harekete geçilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.⁵⁶²

Gerek AKP belgelerinde, gerekse bölgeye ilişkin diğer belgelerde olduğu gibi Karadeniz Sinerjisi belgesinde sınır kontrolleri önemli bir yer tutmaktadır. Moldova ve Ukrayna için AB Sınır Yardımı Görevi'nin (EU Border Assistance Mission) başarılı örnekler olduğu ve çatışmaların da çözülmesinde rol oynadığı belirtilmektedir. Gümrük kontrollerinin ve sınır yönetiminin bölgesel düzlemde artırılmasının insan, silah ve uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadelede, organize suçla savaş ve yasadışı göçü önleme konularında büyük önem taşımaktadır.⁵⁶³ İster yasal ister yasadışı olsun AB'ye geçmeye çalışan transit göçmenler ve sığınmacılar için bölge bir bekleme odasını andırmaktadır.⁵⁶⁴

Bölgeye yönelik hassasiyetin ve söylemlerin merkezinde yer alan bir diğer husus enerjidir. Karadeniz ve Hazar çevresindeki petrol yatakları antik dönemden beri bilinmektedir. Strabon, Hazar sahilindeki petrol sızıntılarını söz etmiştir. Bizanslılar ise Azak Denizi çevresindeki ham petrolü gizli silahları deniz ateşinde temel malzeme olarak kullanmışlardır.⁵⁶⁵ Belgede “enerji arzı güvenliğinin çeşitlendirilmesinin AB'nin olduğu kadar bölge ülkelerinin de menfaatine” olduğu söylenmiştir. Bu Rusya'yı ve özellikle Gazprom'u rahatsız eden bir söylemdir. Amaç

---

⁵⁶¹ Black Sea Synergy, s. 4.

⁵⁶² Marius Vahl ve Sergiu Celac, “Ready for a Breakthrough: Elements for a European Union Strategy Towards the Black Sea Region”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2006, s. 171.

⁵⁶³ Black Sea Synergy, s. 4.

⁵⁶⁴ King, The Wider Black Sea Region, s. 12.

⁵⁶⁵ King, Karadeniz, s. 240.

açık, şeffaf, ayrımcılık yapmayan bir çerçeve ile AB müktesebatına uygun bir enerji üretimi ve ulaşımının sağlanması”⁵⁶⁶ olarak açıklanmıştır.

KSB’de yer alan münhasır konu başlıklarından bir diğeri çevredir. AB’nin Karadeniz’deki çevre sorunlarına ilişkin geliştirdiği söylem çok taraflılık ile karşılıklı sorumlulukların üstlenildiği bölgesel bir yaklaşıma işaret etmektedir. Komisyon’un çevreden sorumlu üyesi Potočnik, çevre sorunlarının çözümünde bölgesel işbirliğinin önemini vurgulamak için geleneksel Brüksel aklı olarak tanımladığı “devletler küçük sorunlar için fazla büyük; büyük sorunlar için ise fazla küçüktür” ifadesini kullanmıştır. Potočnik’e göre Karadeniz bu bölgede yaşayan “herkese” aittir ve buradaki sorunlar “herkesi” ilgilendirmektedir.⁵⁶⁷

Bölgeyi ele alan tek belge KSB değildir. 2008 yılında yayınlanan Doğu Ortaklığı belgesinde KSB’nin değindiği konulara yeniden temas edilerek AB’nin bölgede sorumluluğun arttığına altı çizilmiştir. AKP ile yakınlaşan ilişkilerin Doğu Ortaklığı ile ilerletilmesi gerektiği söylenmiştir. Ayrıca belgede bölge devletlerinin demokratik ve piyasa odaklı reformlarına, devlet yönetimlerinin sağlamlaştırılmasına ve toprak bütünlüklerine AB’nin dayanışma göstereceği belirtildikten sonra bunun AB, ortakları ve nihayetinde kıtaya istikrar, güvenlik ve refah sağlayacağını ifade etmiştir.⁵⁶⁸

Doğu Ortaklığı KSB’den daha esnek, ülkelere göre farklılaştırılmış ve etkin bir anlayışa sahip olduğu söylenebilir. Her bir ortağın ilerlemesinde kendi yolunu ve hızını seçmesi mümkündür. Finansal yardımlar artırılmıştır (2008 yılında 450 milyon Avro’dan 785 milyon Avro’ya yükseltilmiştir). Zirveler ile üst düzey siyasi temsilin sağlanması ortaklar arasında sosyalizasyon sürecini başlamasına zemin hazırlayacaktır. AB üyesi olmayan ülkeler arasında daha tutarlı bir sınıflandırmaya gidilerek aday ülke olan Türkiye ve stratejik ortak Rusya dışarıda bırakılmıştır. Daha

---

⁵⁶⁶ Black Sea Synergy, s. 5.

⁵⁶⁷ Janez Potočnik, Launch of the Black Sea Synergy, Environment Partnership, Brussels, 15-16 March, 2010, International Center for Black Sea Studies, **Black Sea Monitor**, Sayı: 15, Nisan, 2010, http://icbss.org/media/157_original.pdf, s. 6 (21.01.2014).

⁵⁶⁸ Communication From The Commission To The European Parliament And The Council, **Eastern Partnership**, Brussels, 03.12.2008, COM (2008) 823 Final, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0823:FIN:EN:PDF>, (09.09.2013).

derin ve genişletilmiş serbest ticaret anlaşmaları, vize işlemlerinde kolaylıklar planlanmıştır.⁵⁶⁹

KSB'nin yayınlanmasının üzerinden bir yıl geçtikten sonra hazırlanan raporda Birlik, üyeleri olan Yunanistan, Romanya ve Bulgaristan'a bölgeye daha sıkı bir angajman için önemli görevler düştüğünü ve işbirliği için öncülük etmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca KSB'nin tanımlanması bakımından yaklaşımın "AKP, Türkiye ile olan genişleme politikası ve Rusya ile olan stratejik ortaklığın tamamlayıcısı" olduğu belirtilmiştir.⁵⁷⁰

Özelde KSB ve bölgeye dönük genel yaklaşım açısından AB ulusal hükümetleri, uluslararası ve bölgesel örgütleri, iş dünyasının aktörlerini, bölgenin geleceğinin şekillendirilmesinde bir arada düşünen bir çerçevede hareket etmiştir. Bunun yanında bölge ile ilişkilerin derinleştirilmesine çaba harcanırken benzer bir uğraş bölge ülkelerinin kendi aralarındaki ilişkilerin geliştirilmesine de büyük önem verilmiştir. Avrupalılaşma, bu süreci çeşitli ödüller ile güçlendirmektedir. Ayrıca ulaşım ve çevre gibi proje odaklı bir karakter ile yayılma etkisini kullanarak diğer siyasal alanlar olan enerji ve güvenlik meselelerinde uygun atmosferin yaratılmasına çalışılmaktadır.⁵⁷¹

4.1.3. Genişletilmiş Karadeniz'de AB

Gänzle, AB'nin yönetim kanalıyla yansıttığı 5 sınır türünü şu şekilde sıralamıştır: Jeopolitik sınır siyasi alanlar arasındaki kesin çizgilerdir; kültürel sınırlar AB'nin demokratik ve siyasi değerleridir; ticari sınırlar AB'nin üçüncü ülkelerle olan piyasalara ilişkin ayrıcalıklardır; yasal sınırlar AB hukukunun ve düzenlemelerini kapsar; kurumsal sınırlar ise klübün üyeleridir. Gänzle, AKP ve Doğu Ortaklığı'nın bu türlerden jeopolitik sınırlara girdiğini iddia etmektedir.⁵⁷²

⁵⁶⁹ Yannis Tsantoulis, **Black Sea Synergy and Eastern Partnership: Different Centres of Gravity, Complementarity or Confusing Signals?** ICBSS, Policy Brief, Sayı: 12, Şubat 2009, s. 4.

⁵⁷⁰ Communication From The Commission To The European Parliament And The Council **Report on the First Year Implementation of the Black Sea Synergy**, Brussels, 19.06.2008, COM (2008) 391 Final, http://eeas.europa.eu/blacksea/doc/com08_391_en.pdf s. 2, (09.09.2013).

⁵⁷¹ Tsantoulis, Black Sea Synergy, s. 2.

⁵⁷² Gänzle, S. "EU Governance and the European Neighbourhood Policy: A Framework for Analysis. Europe-Asia Studies" Cilt: 61, Sayı: 10, 2009, ss. 1715-34'ten aktaran Martin Dangerfield, "Belarus, Moldova and Ukraine: In or Out of European Regional International Society?", **Journal of European Integration**, Cilt 33, Sayı: 2, 2011, s. 221.

Vaclav Havel'e göre Soğuk Savaş sırasındaki bölünmüş Avrupa, Avrupa'nın yarattığı bir durum değil, ABD ve Sovyetler tarafından zayıflatılan Avrupa'nın sonucudur. Dolayısıyla Soğuk Savaş, Avrupa politikası için bir interregnum⁵⁷³ dönemidir. İki ideoloji Batı Avrupa'nın aslında Orta ve Doğu Avrupa tarafından da paylaşılan ortak değerlerini maskeleymiştir.⁵⁷⁴ İdeolojik mücadelenin ardından girilen yeni dönemde ise 1993 yılında siyasi birlik aşamasına geçen Batı Avrupalılar duvarın "öteki" tarafıyla bütünleşme için Avrupa Anlaşmalarını imza ederken, daha da "ötesi" ile İşbirliği ve Ortaklık Anlaşmaları yapmıştır. Bu sözü edilen Anlaşmaların ise genel hedeflerini şöyle özetlemek mümkündür:

1. Politik diyalog için uygun çerçevenin çizilmesi,
2. Partner ülkelerin demokrasilerini güçlendirme, ekonomilerini geliştirme ve piyasa ekonomisine geçişlerinin tamamlanmasında destek verilmesi,
3. Taraflar arasında ticareti, yatırımı ve ahenkli iktisadi ilişkileri teşvik ederek sürdürülebilir ekonomik gelişmeyi teşvik edilmesi,
4. Yasal, ekonomik, sosyal, finansal, sivil, bilimsel, teknolojik ve kültürel konularda bir temel sağlanması,⁵⁷⁵

Avrupa Antlaşmaları ile İşbirliği ve Ortaklık Antlaşmaları "üyelik" ve "ortaklık" statülerini doğurmuştur. Ortaklık ve üyelik arasındaki büyük farka dikkat çeken Tassinari, aradaki farkın içeridekiler ve dışarıda kalacaklar ayrımını yarattığını ifade etmiştir. Ortaklık çoğu zaman komşuları kendisinin bir parçası haline getirmeyi hedeflemediğini; fakat onları istikrara kavuşturmaya çalıştığını vurgulamaktadır. Bu istikrarı "ortak stratejiler", ikili veya çok taraflı anlaşmaları kullanarak sağlamaya çalışır. Tüm bu eylemler komşularındaki ihtiyaçlara ve sorunlara cevap vermek için tasarlanmış araçlardır. Ancak son kertede tüm bu yaklaşımların ortak noktası komşuları Avrupa-AB'si projesinden uzak tutmaktır.⁵⁷⁶

⁵⁷³ Fetret devri ya da iki hükümdar arası dönemde geçen hükümdarsız dönem.

⁵⁷⁴ Bellamy, s. 71.

⁵⁷⁵ Laure Delcour, "The European Union's Policy in the South Caucasus: In Search of a Strategy", **Reassessing Security in the South Caucasus: Regional Conflicts and Transformation**, Der. Annie Jafalian, Ashgate, Surrey, 2011, ss.179-180.

⁵⁷⁶ Fabrizio Tassinari, **Security and Integration in the EU Neighbourhood**, CEPS Working Document, Sayı: 226, Haziran, 2005, s. 5.

Ortaklık ve üyelik tartışmaları arasında AB genişleme açmazıyla yüzleşmektedir. Bir yandan Avrupa'nın istikrarı ile liberal ve demokratik değerleri savunacağını taahhüt etmesi nedeniyle temel ilkelerine saygı duyan komşularının üyeliklerini geri çevirmekte az sayıda argümanı kalmış olması; diğer yandan hala 2004 genişlemesini hazmetmeye çalışması söz konusu açmazı tanımlamaktadır.⁵⁷⁷ Zaten AKP yaklaşımı sıkıntılarından kurtulabilmek için makul bir ara yol arayışının neticesidir. AKP ile ilgili olarak zamanın genişlemeden sorumlu Komisyon Üyesi Verheugen'in de belirttiği gibi "üyelik perspektifi yoktur. Nokta."⁵⁷⁸

GKB'deki ülkelerden üyelik perspektifi olmayanlara dair olası bir genişleme durumunda hangi aktörün önce bunu gerçekleştirmesi gerektiği tartışması yaşanmıştır. NATO mu yoksa AB mi bölgenin istikrara kavuşmasında öncü rol oynamalı sorusu iki farklı akademik kümelenme yaratmıştır. Bunlardan birincisi Orta Avrupa ülkelerinin askeri güvenliğe değil, ekonomik zenginlik ve sosyal istikrara ihtiyacının olduğunu; dolayısı ile AB'nin bu ihtiyaçlara en iyi cevap olduğunu iddia eden "önce AB" diyen gruptur. Diğer küme de ise söz konusu bölgenin ekonomik ve sosyal istikrara olan ihtiyacını yadsımaz ancak bu istikrarın ve refahın ancak bu ülkeler kendilerini güvende hissederlerse ulaşabileceğini iddia etmektedir.⁵⁷⁹

Önce AB diyenler Rusya'nın Karadeniz'deki NATO genişlemesine karşı çıktığını vurgulamışlardır. Bu nedenle AB'nin bölge için daha iyi bir seçenek olduğunu ve bu şekilde Rusya ile cephleşmekten de kaçınılabileceğini söylerlerken bölge ülkelerinin sorunlarına AB'nin daha iyi bir ilaç olacağının altını çizmişlerdir. Ancak önce AB yaklaşımının zayıflıkları da vardır. Bunlardan ilki sürece ABD'nin dâhil olmayışıdır. Ekonomik ve askeri gücüyle bölgedeki yüksek Rus etkisi, ABD'nin dışarıda kaldığı bir süreçte "önce AB" stratejisini zafiyete uğratmaktadır. Ayrıca AB'nin bölgeye ya da tek tek ülkelerle olan ilişkilerine bakıldığında bunun uzun vadeli bir süreç olduğunu, eğer üyelikten söz edilecekse Ukrayna ve Gürcistan'ın bu statüye uzak olduğu belirtilmiştir. Ancak AB'li yetkilileri

⁵⁷⁷ Casier, "The New Neighbours...", s. 19.

⁵⁷⁸ M. Emerson, 'EU neighborhood policy "too low gear", European Voice, 27 May–2 June 2004: 15'ten aktaran Tom Casier, "The Clash of Integration Processes? The Shadow Effect Of the Enlarged EU On Its Eastern Neighbours", **The CIS, the EU and Russia: The Challenges of Integration**, Der. Katlijn Malfliet, Lien Verpoest, Evgeny Vinokurov, Palgrave Macmillan, New York, 2007, ss. 73-94.

⁵⁷⁹ F. Stephen Larrabee, "NATO and Black Sea Security", **The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives**, Der. Daniel Hamilton, Gerhard Mangott, Washington, D.C., Center for Transatlantic Relations, 2008, s. 277.

endişelendiren bir diğer mesele de Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO'ya olası üyeliklerinin Rusya'yı tahrik etmesidir.⁵⁸⁰ Avrupa Komisyonu'na göre RF'nin politik ve ekonomik istikrarı AB'nin çıkarımadır. Düzenli enerji arzı, adalet ve içişlerine işbirliği, çevre ve nükleer güvenlik, yumuşak güvenlik tehditleri ile mücadele, donmuş çatışmaların çözülmesi gibi konularda Rusya ile işbirliğinin önemi vurgulanmıştır.⁵⁸¹

4.2. PROJELERİN (SÖYLEMLERİN) ÇARPIŞMASI: GENİŞLETİLMİŞ KARADENİZ YAKIN ÇEVRE'YE KARŞI

GKB'ye yönelik söylemlerin üretilmesi için kullanılan ana araçlar hazırlanan programlar ve doktrinlerdir. Çeşitli bölgesel işbirliği girişimleri, bölgesel niteliği olan ekonomik programlar, askeri işbirliği programları ve politik doktrinler bunlardan bazılarıdır. Örneğin AB'nin söz konusu bölgeye yönelik ilk girişimleri spesifik proje⁵⁸² ve programlar⁵⁸³ vasıtasıyla gerçekleşirken; Rusya'nın da aynı ekonomik projeler, ekonomik yardım programları, askeri misyonlar⁵⁸⁴ ve güvenlikleştirici söyleminin içinde önemli bir yer tutan “Yakın Çevre Doktrini” karşımıza çıkmaktadır.

Yakın Çevre Doktrini esasen AB'nin tanımladığı GKB'den fazlasını ifade etmektedir. Genişletilmiş Karadeniz'i de kapsamakla birlikte Hazar'ın doğusunu da kapsayarak Orta Asya'yı da içermektedir. 1993 Dış Politika Konsepti ile gündeme gelen Yakın Çevre Sovyet coğrafyasında Rusya Federasyon'unun çıkarlarını ve bölgedeki önceliklerini tanımlaması bakımından önemlidir. Bölgedeki mevcut sorunlara komşu olması, bölge ülkeleriyle olan iktisadi bağları, bölgedeki yaklaşık 25 milyonu bulan Rus diasporası başlıca ilgi odaklarıdır. Yapıcı'ya göre 1993'ten

---

⁵⁸⁰ Larrabee, ss. 289-290.

⁵⁸¹ European Union External Relations Directorate-General, “Russia: Country Strategy Paper, 2007–2013”, 7 Mar 2007, http://ec.europa.eu/external_relations/russia/csp/index.htm.’den aktaran Jeffrey Mankoff, **Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics**, Rowman & Littlefield Publishers, Maryland, 2009, s. 151.

⁵⁸² Örneğin Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaştırma Koridoru Projesi (TRACECA); Avrupa'ya Devletlerarası Petrol ve Gaz Taşımacılığı (INOGATE); SYNERGY (Karadeniz Bölgesi Enerji Merkezi bu program altında kurulmuştur).

⁵⁸³ Örneğin Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkelerine Yardım Programı (TACIS).

⁵⁸⁴ Rusya Federasyonu Karadeniz Donanması'nın Ukrayna'da Konuşlandırılmasının Şartları ve Statüsü Anlaşması (1997); Dagomis Antlaşması – 1992 (Güney Osetya'da Rus, Gürcü ve Osetlerden oluşan, çoğunluğunu Rus askerlerinin oluşturduğu görev gücü).

itibaren ordunun ve savunma sanayinin Rus politikasında artan etkisi sonucunda Rusya'nın "Yakın Çevre" politikasının en önemli aracını Rus askeri oluşturmuştur.⁵⁸⁵ Yakın Çevre politikası ile Sovyet coğrafyasında ayrıcalıklı çıkarları olduğunu söyleyen Rusya, bölgenin sorunlarını güvenlikleştirerek, bölgenin kendisi için öncelikli güvenlik meselelerine sahip olduğunu ifade etmektedir. Yakın Çevre doktrini ile karşılaştırılabilecek ya da söyleminin yüksek derecede güvenlikleştirme üretecek bir AB girişiminden söz etmek ise mümkün değildir. Ancak Rusya Federasyon'unun eski nüfuz alanlarına olası bir Batı nüfuzunu engellemek için ön-alıcı bir girişim ile bu doktrini ortaya koyduğunu söylemek mümkündür. AB ise Komşuluk Politikası ile bölge meselelerini güvenliksizleştirici bir söylem ve yumuşak güç unsurlarının eşgüdümlü kullanımı ile bölgeyi ele almaktadır.

AKP, Doğu Ortaklığı, KSB gibi belgeler ve İşbirliği ve Ortaklık Anlaşmalarının paylaştığı ortak hedeflerden birisi bölgedeki ülkelerin sorunlarının siyasal diyalog ve diplomasinin başlıca sorun çözme araçları olarak kullanılmasıdır. Bir diğer ortak hedef ise askeri ve polisiye araçların geri plana atılmasıdır. Bu yaklaşım AB'nin dış ilişkilerini yürütürken kullandığı temel dış politika değer ve ilkeleridir. Bu değer ve ilkeler çok açık bir şekilde bölgedeki sorunların güvenliksizleştirilerek ele alınması anlamına gelmektedir. Ayrıca komşulara yönelik algıların güvenliksizleştirilmesi bölgesel ilişkileri rahatlatıcı bir etki yaratacaktır. Aynı şekilde daha rahatlamış bölgesel ortam tarafların iç politikalarında daha ileri seviyelerde güvenliksizleştirme sonucunu doğuracaktır. Böylece hem bölgesel ilişkilerde hem de bölgeyi oluşturan ülkelerde güvenliksizleştirme bölgesel barışın gelişmesine katkı yapabilecektir.⁵⁸⁶ Bölge ülkeleri için de Soğuk Savaş'tan sonra dahil olacakları bölgesel işbirliği aslında onları daha geniş küresel siyasi sosyal ve ekonomik sistemlere yaklaştıracak bir araç olarak görülmektedir.⁵⁸⁷

Jeopolitiğin genel ilkeleri çerçevesinde büyük bir devlet küçük ve zayıf devletler ile çevreleniyorsa aktörler arası ilişkilerde karşımıza iki model çıkmaktadır. Güçlü aktör komşularını fethedebilir, köleleştirebilir ve yönetebilir (en azından bir

---

⁵⁸⁵ Merve İrem Yapıcı, *Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etkenler*, USAK Yayınları, Ankara, 2010, s. 328.

⁵⁸⁶ Andrea Oelsner, **(De)Securitization Theory and Regional Peace: Some Theoretical Reflections and a Case Study on the Way to Stable Peace**, EUI Working Paper RSCAS Sayı: 2005/27, 2005, Florence, ss.5-6.

⁵⁸⁷ A 2020 Vision For the Black Sea Region, s. 22.

süre için) ya da bu devletler direnç gösterebilir. İkinci modelde küçük devletler güçlerini birleştirebilirler ve dışarıdan yardım alabilirler. Fethedilme korkusu küçük devletleri bariyer oluşturmaya ve dışarıdan patronaj aramaya iter. Bu patronaj yerel bir hegemon dan değil (bölgedeki lider ülkelerden biri) dışarıdan bir büyük güç olabilir. Bu durumda karşımıza bir tür patron-müşteri ilişkisi çıkmaktadır. Aynı zamanda yerel aktörler arasındaki ilişki bölgeyi domine etmeye çalışan komşu güçce karşı bağımsızlık modeli temelindedir ancak bölge dışı bir güçlü aktöre bağımlılık yaratmaktadır. Bir diğer ifadeyle yerel aktörlerin dış politika yönelimleri bölge dışına kaymaktadır.⁵⁸⁸ Güçlenmiş bir AB ve sorunlu bir Rusya durumunda Rusya'nın batı ve güney çevrelerinde yeni bir "cordon sanitaire"⁵⁸⁹ oluşacaktır ki Moskova'nın bundan rahatsızlık duyacağı açıktır.

AB'nin bölgeyle ilgili hedeflerini ve stratejilerini anlatan mesajlarını içeren ana belgelerin karşısında bölgenin en önemli aktörü Rusya'nın da hedeflerini ortaya koyan resmi belgeler yayınlamıştır. İki aktörün bölgeye ilişkin belgeleri incelendiğinde hem belgelerin hazırlandığı zamanın, hem zamanın ötesinde tarihi sosyolojik ve siyasi mirasın, hem de genel dış politika yaklaşımlarının izlerine rastlanmaktadır. Ayrıca özellikle Rus belgelerinden Rus iç politikasına dair de pek çok bilgiyi edinmek mümkündür. Belgelerin analizi bize güvenlikleştirme ya da güvenliksizleştirme süreçleri hakkında fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır.

4.2.1. Rusya Federasyonu'nun Dış ve Güvenlik Politikasının Temel Belgeleri

Bu belgelerden ilki 1993 yılı Dış Politika Konsepti'dir. Sovyetlerin dağılışının ardından hazırlanan ilk kapsamlı dış politika belgesi olan 93 Konsepti eski Sovyet cumhuriyetlerindeki etnik ve toprak çatışmalarının Rusya'nın güvenliğini "doğrudan ilgilendirdiğini" yazmaktadır. Bu bağlamda BDT alanındaki sorunlar bakımından Rusya'nın barış ve güvenlik sağlayıcısı olarak büyük sorumluluk taşıdığının altı çizilmiştir. Ayrıca belgede silahlı çatışmalar, kitle imha

---

⁵⁸⁸ Ryabtsev, s. 102.

⁵⁸⁹ "Cordon Sanitaire" iki jeopolitik oluşumun arasında kalan insan ve devletlerin üzerinde bulunduğu topraktır. Bu topraklardaki (Geopolitical Grossraum) devletlerin birliği ya da birlikte hareket etmeye karar vermeleri başka bir büyük güç ile ittifak kurdukları halde (geçmişte Birlik Krallık, bugün ABD) tehlikeli bir rekabetin sebebi haline gelebilir.

silahlarının yayılması, sosyal ve etnik karmaşa, terörizm, uyuşturucu ticareti, kıtlık ve salgınlar Rusya'nın çıkarlarına ve güvenliğine yönelik tehditler olarak sıralanmıştır.⁵⁹⁰

Sovyet sonrası dönemde dış politikasındaki “ideolojik” bakışı değiştirme çabası giren Rus karar alıcıların söylemlerini devam ettiren Yeltsin 1994 yılında yaptığı bir konuşmada “normalleşmekten” söz etmiştir. Yeltsin’e göre “normal bir ülke” olarak RF demokratik bir yol izleyecektir ve kendisine özel bir uluslararası misyon tanımlamayacaktır.⁵⁹¹

Her ne kadar doğrudan savaş tehdidinin azaldığı kabul edilse de 1997 Konsepti NATO’nun genişlemesiyle birlikte Avrupa’da hâkim askeri ve politik güç haline geliyor olmasını “son derece tehlikeli” bir durum olarak değerlendirmesi bakımından önemlidir.⁵⁹² Rusya’nın en üst düzey güvenlik organı olan Rusya Federasyonu Güvenlik Konseyi tarafından hazırlanan 1997 Rus Ulusal Güvenlik Konseptinde “yakın çevre” kavramı ile neo-empyralist bir terminoloji kullanmıştır. Konseptte göre, Rusya’nın karşı karşıya kalacağı tehditlerin askeri değil ama iç meseleler kaynaklı olacağı ve iç politik, ekonomik, sosyal, ekolojik ve bilgi alanlarında olacağı değerlendirilmiştir.⁵⁹³ Belgede uluslararası gelişmelere olumlu bir bakış hâkimken genel olarak ana tehdit unsurlarını içeride tespit etme eğilimini taşımaktadır. Ancak görülen odur ki iki yıl içinde bu yaklaşım radikal bir değişime uğramıştır.⁵⁹⁴

Putin 1999 yılındaki Milenyum Manifestosu’nda “200-300 yıldan beri ilk kez olarak Rusya dünyada ikinci hatta üçüncü seviye ülkeler durumuna düşmenin hakiki tehdidi ile karşı karşıya”⁵⁹⁵ olduğunu belirtmiştir. Rusya için en büyük tehdidin

---

⁵⁹⁰ Alla Kassianova “Russia: Still Open to the West? Evolution of the State Identity in the Foreign Policy and Security Discourse”, **Europe-Asia Studies**, Cilt: 53, Sayı: 6, 2001, s. 830.

⁵⁹¹ Yeltsin, The View From the Kremlin, pp. 7–8’den aktaran Christian Thorun, **Explaining Change in Russian Foreign Policy: The Role of Ideas in Post-Soviet Russia’s Conduct Towards the West**, Palgrave Macmillan, New York, 2009, s. 33.

⁵⁹² Kassianova, s. 832.

⁵⁹³ ‘Kontseptsia natsional’noi bezopasnosti Rossiiskoi Federatsii’ [Concept of national security of the Russian Federation], Rossiiskaia gazeta, 26 December 1997’den aktaran Mette Skak, “The logic of Foreign and Security Policy Change in Russia”, **Russia as a Great Power: Dimensions of Security Under Putin**, Der. Jakob Hedenskog, Vilhelm Konnander, Bertil Nygren, Ingmar Oldberg ve Christer Pursiainen, Routledge, 2005, s. 84.

⁵⁹⁴ Marcel de Haas, **Russia’s Foreign Security Policy in the 21st Century: Putin, Medvedev and Beyond**, Routledge, New York, 2010, s. 16.

⁵⁹⁵ Vladimir Putin, ‘Rossiya Na Rubezhe Tysyacheletii’, 29 December 1999, Reported in Rossiiskaya Gazeta, 30 December 1999’dan aktaran Aglaya Snetkov, “When the Internal and External Collide: A

zayıflaması olacağı ifade edilirken referans nesne bir anlamda Rus kimliği ve onun ihtişamı haline getirilmiştir. Sonuçta Putin, Rusya'nın iç durumunu güvenlikleştirerek iç güvenlik tehditlerini dış tehditlerin önüne geçirmiştir. 1997 ve 2000 yılları Ulusal Güvenlik Konseptleri de aynı anlayış çerçevesinde kaleme alınmıştır.⁵⁹⁶

2000 yılında yayınlanan güvenlik konseptinin ise aşırıcılık ve ayrılıkçı hareketler üzerine yoğunlaşmış görünmektedir. Tehdit ve tehlikelerin kaynağı materyal tehditlerden ziyade yapısal ekonomik ve hukuki koşullara ve uluslararası sistem ile Rusya'nın nüfuz edebilme kapasitesindeki azalmaya doğru bir dikkat kaymasına uğramıştır.⁵⁹⁷ Bu belgenin genelinde Batılı güvenlik politikalarına istinaden olumsuz bir hava esmektedir. Özellikle NATO'nun Kosova ve Bosna'da kuvvet kullanması Rusya'nın göz ardı edildiği psikolojine neden olmuştur. Ayrıca 1999 yılında yaşanan NATO genişlemesi bu olumsuz havanın ortaya çıkmasındaki diğer bir önemli husustur.⁵⁹⁸

2000 yılı Dış Politika Konsepti'nde geniş çaplı bir savaş ihtimali oldukça düşük seviyededir. Ancak uluslararası sistem için tek kutupluluğa doğru gidiş istikrara yönelik en büyük tehlike olarak tanımlanmıştır. Rusya'nın çok kutuplu bir sistemi daha uygun bulduğu vurgulanmıştır.⁵⁹⁹ Ayrıca Putin 2002 yılında yaptığı bir konuşmasında "kimse bizi beklemez... güneşin altında bir yer edinmek için kavga etmek zorundayız"⁶⁰⁰ ifadelerini kullanarak daha agresif bir dış politikanın siyallerini vermiştir. Aşağıdaki tabloda Rus dış politikasındaki belgeler ışığında genel söylemin çizdiği çerçeve bakımından dönemsel bir inceleme yer almaktadır. Buna göre 1992'den 2007'ye kadar geçen süreç dört bölümde incenmiştir.

Social Constructivist Reading of Russia's Security Policy", **Europe-Asia Studies**, Cilt: 64, Sayı: 3, 2012, s. 524.

⁵⁹⁶ Snetkov, s. 524.

⁵⁹⁷ Kassianova, s. 834.

⁵⁹⁸ Haas, s. 17.

⁵⁹⁹ The Foreign Policy Concept – 2000' For similar arguments by Foreign Minister Ivanov, see I. Ivanov, 'Rossiia i sovremennyyi mir', Nezavisimaia gazeta dipkur'er, 20 January 2000. I. Ivanov, The New Russian Diplomacy (Washington, D.C.:Brookings Institute Press, 2002), ss. 44–45'ten aktaran Thorun, s. 30.

⁶⁰⁰ V. V. Putin, 'State of the Nation – 2002: President Putin's Annual Address to the RF Federal Assembly', International Affairs (Moscow), vol. 48, no. 3 (2002) 1–16, p. 3'ten aktaran Thorun, s. 30.

Tablo-3⁶⁰¹: RF Dış Politikası – Dönemler ve Fikirler –

Dönemler ve hâkim bakış açısı	Uluslararası ilişkilerin doğası	Rusya'nın kimliği, uluslararası statüsü ve rolü, öncelikli çıkarları	Strateji üzerine fikirler
Liberal fikirler (1992-93/94)	Yumuşak; paylaşılan çıkarlar ve değerler temelinde yüksek işbirliği olasılığı	Batı kurumları ile entegre olmaya çalışan “büyük” ama “normal” güç; demokratikleşme ve piyasa ekonomisi yönünde dönüşüm; özel bir misyon üstlenmeme	Zayıf demokratikleşmenin, Batı ile yetersiz işbirliği; Rusya'nın demokratikleşmesinde Batı'nın büyük çıkarı olduğunu vurgulanarak revizyonist unsurların iktidara gelme olasılığını bir tehdit olarak kullanmak
Jeopolitik Realism (1993/94-2000)	Rekabetçi; nüfuz alanları için rekabet eden devletler ve AB'nin tek taraflılık eğiliminin en büyük tehdit olarak algılanması	Avrasya gücü olarak Rusya; büyük güç statüsü iddiası; uluslararası statü eksik materyal gücü toparlamak için araç	Uluslararası çatışmalarda müdahale etmemezlik, barışçıl çözüm; 1996'ya kadar revizyonist unsurların bir tehdit olarak kullanılması, 1996-2000 arası Batı'yı dengelemek için ilişkilerini çeşitlendirme ve karşı ittifaklar kurma çabaları
Pragmatik jeoekonomik realism (2000-4)	Rekabetçi; devletler karşılıklı bağımlılık halindeki dünyada rekabet ederler; ekonomi zamanla daha önemli bir rol oynar	Büyük güç Rusya; tarih ve materyal unsurların yanında dış politika davranışlarında ekonominin önemi; ekonomik gücü uluslararası nüfuza dönüştürerek Rusya'nın büyük güç statüsünü korumak	Değiştiremeyeceği uluslararası gerçeklikler ile kazancın muhtemel olduğu fırsatlar arasında dikkatli bir denge; büyük güç statüsü elde etmek için Rusya'yı güvenilir bir ortak haline getirme
Kültürel jeostratejik realism (2004-7)	Rekabetçi; devletler ekonomik ve politik nüfuz alanları ile değer sistemi için rekabet eder	Rusya benzersiz gelenekleriyle büyük güçtür; ekonomik ve askeri yeteneklerine ilişkin olumlu iddialar; Rusya'yı bağımsız bir büyük güç olarak kurmak	Fırsatlar ve onları gerçekleştirmek için küresel arayışlar; Rusya'yı Batı'nın alternatifi haline getirme çabası; mütekabiliyete dayanmak kaydıyla Batı ile seçilmiş konularda işbirliği

Rus 2008 Dış Politika Konsepti belgesine göre ise BDT alanına girmeye çalışan dış unsurların “Rusya'nın meşru çıkarların” hesaba katmaları gerektiğini dile getirilmiştir.⁶⁰² Javier Solana gibi bir ismin – NATO genişlemesinde önemli bir rol

⁶⁰¹ Thorun, ss. 49-50.

⁶⁰² Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti. Official Portal of the President of Russia, 12 July, <http://archive.kremlin.ru/eng/text/docs/2008/07/204750.shtml>, (3 Ağustos 2010), aktaran Dangerfield, s. 227.

oynamış ciddi bir deneyim kazanmış – AB OGDP Yüksek Temsilcisi olması bölgeye yönelik geliştirilecek AB politikalarının tasarımcısı olması, bölgeye AB’nin girişinin NATO’nun etkisini azaltabileceği yönünde yapılacak yorumların tutarlılığını sorgulamıştır.⁶⁰³ 2000 yılı Dış Politika Konsepti’nde ise muhtemelen St. Malo Zirve’sinin etkisiyle AB’nin askeri politik yönünün ortaya çıkıyor olmasının gözden kaçırılmaması gerektiğini vurgulanmıştır. Ayrıca askeri doktrine göre Rusya’ya dönük temel dış tehditler olarak “genişleyen askeri bloklar ve ittifakların RF’nin güvenliğine zarar vereceği” belirtilmiştir.⁶⁰⁴

Bunun yanı sıra RF’ye yönelik ulusal güvenlik tehditleri altında geçen “ulusal ekonominin durumu” için “Rusya’nın gelişen bir ekonomik kalkınmaya sahip olabilmesi için uygun bir dış ortamın yaratılması temel görevlerden”⁶⁰⁵ birisi olarak ifade edilmiştir. Putin’i Batılı muhataplarından ayıran anlayış farkı onun güçlü ekonomiyi insanların refahının artırılması gibi bir durumdan öte onu bir araç olarak Rusya’nın uluslararası alandaki değerinin yükseltilmesi için bir sıçrama tahtası olarak görmesidir.⁶⁰⁶

1999 Helsinki Zirve’sinde AB’li yetkililere sunulan “2000-2010 yılları arasında kapsayan RF ve AB arasındaki İlişkilere Dair Orta Vadeli Strateji” planında Moskova, çok kutulup bir dünya düzeninin yaratılması, uluslararası hukukun tek bir devletin (ABD’nin Kosova’daki eylemlerini kastederek) güç kullanmasını engelleyebilir olması gerektiğini belirtmiştir.⁶⁰⁷

Rus bakış açısına göre NATO’nun genişlemesi stratejisi artan bir şekilde Karadeniz Bölgesi çevresindeki deniz ve hava sahalarının kontrolü hedeflemektedir. Bu durum Rusya’nın güvenlik çıkarları ile ters düşmektedir. Sözü edilen güvenlik çıkarları ise bölgede oluşabilecek yeni bölünmeleri önlemek, Rusya’nın tam üye

---

⁶⁰³ Margot Light, John Löwenhardt ve Stephen White, “Russia and the Dual Expansion of Europe”, **Russia Between East and West Russian Foreign Policy on the Threshold of the Twenty-First Century**, Der. Gabriel Gorodetsky, FRANK CASS, London, 2003, s. 64.

⁶⁰⁴ The Foreign Policy Concept; ‘Voennaia doktrina Rossiiskoi Federatsii’den aktaran Light, Löwenhardt, White, s. 64.

⁶⁰⁵ “Konseptsiya Vneshnei Politiki Rossiiskoi Federatsii”, Nezavisimaya Gazeta, 11 July 2000, s. 1’den aktaran Bobo Lo, “The Securitization of Russian Foreign Policy Under Putin”, **Russia Between East and West Russian Foreign Policy on the Threshold of the Twenty-First Century**, Der. Gabriel Gorodetsky, FRANK CASS, London, 2003, ss. 13-14.

⁶⁰⁶ Lo, The Securitization of Russian Foreign, s. 18.

⁶⁰⁷ Russian Ministry of Foreign Affairs, “Medium-term Strategy for Development of Relations between the Russian Federation and the EU,” 22 Ekim 1999, <http://presidency.finland.fi/netcomm/News/showarticle1610.html>.’den aktaran Mankoff, s. 153.

olmadığı askeri ittifakların genişlemesini engellemek, Karadeniz ve Boğazlardan kesintisiz enerji, ticaret, askeri ve sivil iletişimin devamının sağlanmasıdır. Avrupalı ve Avrupa-Atlantik kurumların sembolik ama tam üyesi olmayan Rusya NATO'nun niyetlerinden daima şüphe etmektedir. Rusya bölgedeki statükodan yana tavrını koymaktadır. Ayrıca stratejik ve ad hoc ittifakların arayışındadır.⁶⁰⁸

ODGP'nin güçlendirilmesi ve Birliğin savunma ve güvenlik konularında eylem yeteneğinin ve kapasitesinin artırılmasını hedefleyen ortak savunma politikası dış politikasının askeri ayağını oluşturmaktadır. Askeri araçların kullanımına ilişkin olarak Rusya'nın da önemli reformlar yaptığının altı çizilmelidir. Rus askeri yazımında “Yeni Bakış” (Novyy Oblik) olarak tanımlanan askeri alandaki reformlar hem ölçütler hem de askeri yetenekler üzerindeki uzun dönemli etkileri anlamında önemli bir kırılma olarak değerlendirilmektedir. Örneğin Pavlosckii'ye göre “Bu reformlar ordunun Sovyetlerden kalan yapısını tamamen ortadan kaldırmıştır”.⁶⁰⁹ Bu reformların en önemli özelliği daha az küresel ama daha fazla bölgesel yeteneklere sahip olan mantığından ileri gelmektedir. Bu durum dış politika konseptleri belgelerinden ayrı düşünülmemelidir. Belgelerde sözü edilen tehdit kaynakları ile mücadelede daha hareketli, esnek ve küçük birliklerden oluşan ve gayri nizami savaş yürütebilecek bir organizasyona doğru bir evrim söz konusudur.⁶¹⁰

4.2.2. Rusya-AB Rekabeti: Birlikte ama Yalnız

Trenin'e göre AB'nin genişleyen “normatif imparatorluğu” Rusya'ya bir meydan okumadır.⁶¹¹

AB, Doğu Avrupa'nın demokratik dönüşümünün önemini övebilir, kurumlarını güçlendirme sözü de vermiştir, ancak Avrupa kendi barış alanını güvence altına

⁶⁰⁸ Nadia Alexandrova-Arbatova, “Troubled Strategic Partnership: The Black Sea Dimension of Russia's Relations with the West”, **The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives**, Der. Daniel Hamilton, Gerhard Mangott, Washington, D.C.:Center for Transatlantic Relations, 2008, s. 300.

⁶⁰⁹ D. R. Herspring, “Putin and the Re-Emergence of the Russian Military,” Problems of Post-Communism, Cilt: 54, Sayı: 1, (Ocak-Şubat, 2007), s. 23'den aktaran Gregory P. Lannon, “Russia's New Look Army Reforms and Russian Foreign Policy”, **The Journal of Slavic Military Studies**, Cilt: 24, Sayı: 1, 2011, s. 28.

⁶¹⁰ Lannon, s. 30.

⁶¹¹ Dimitri Trenin, ‘Identichnost’ i Integratsiya: Rossiya i Zapad v XXI Veke’, Pro et Contra, Cilt: 8, Sayı: 3, 2004: <http://www.carnegie.ru/ru/pubs/procontra>’den aktaran Sergei Prozorov, **Understanding Conflict Between Russia and the EU: The Limits of Integration**, Palgrave Macmillan, New York, 2006, s. 9.

*almak, eski Sovyetler alanından yönelen tehlikelerden korunmak ve yeniden dirilen bir Rusya'yı zapt etmekle çok meşguldür. Doğu Avrupa'nın yakın entegrasyonundan resmen kaçınmakla kaynağını oradan alan risklere odaklanmış esas anlatı birbirine bitişiktir. Entegrasyonun çekimi bir kez daha güvenliğin merkezkaç kuvvetiyle birbirine rakip olmuştur. Tıpkı Janus gibi Doğu Avrupa da Avrupa'nın hem koruyucusu hem de korkusu olmuştur.*⁶¹²

Roma tanrılarında biri olan Janus Roma parasının üzerinde yer alır. Figür sağa ve sola bakan birbirine yapışık iki yüzden oluşmaktadır. Bu yüzlerden biri kentten içeri girenlere diğeri ise kentten dışarı çıkanlara bakmaktadır. Böylece kent güvenlik içinde yaşamını sürdürecektir. Rusya'nın Avrupa'nın koruyucu olduğuna dair fikirlere de rastlamak mümkündür. Örneğin Moğol-Tatar istilas sırasında Avrupa Rusya sayesinde güvende kalabilmiştir, Napolyon'un yenilmesi ve nihayetinde İkinci Dünya Savaşı'nda Ruslar Avrupa'yı korumuşlardır ve bunu inanılmaz yüksek sayıda can kaybı ve felaket denilebilecek ekonomik kayıp pahasına yapmışlardır.⁶¹³

Genişlemeden itibaren Rusya ve AB'nin "komşuları" kesişmektedir. Ancak iki tarafın bölgede oynadığı roller bir hayli farklıdır. Öncelikle iki aktörün stratejileri tamamen farklıdır. Rusya zorlayıcı güç unsurlarına itibar ederek "yakın çevresindeki" ülkelerin kendisine olan bağımlılığını suiistimal etmektedir. Diğer taraftan AB ise komşularını "ne yaptığı" ile değil "ne olduğu" ile etkilemektedir. Casnier'e göre bu iki bölgesel gücün farklı çıkarları bulunmaktadır. AB için bölgenin Avrupa entegrasyonuna yaklaşması ve istikrara sahip olması arzulanırken, Rusya ise bölgedeki rejimlerin zayıf, izole olmuş ve kendisinin hakimiyetini kabullenmiş olması tercih etmektedir. Üçüncü farklılık ise BDT ile AB ve komşuları arasındaki entegrasyon süreçlerinin doğasındaki farklılıktır. AB modeli egemenlikleri bir havuzda toplayan, uzlaşma arayışında, istikrar, yapısal barış ve liberal değerleri benimseyip yaymaya çalışırken BDT sürecinde ise ikili ilişkiler ön plandadır.⁶¹⁴

AB üyesi devletler Rusya ile ilişkilerinde kendi gündem ve çıkarlarını ön planda tutarken; Rusya'yı özellikle rahatsız edebilecek konuları Brüksel'e bırakma eğilimdedirler. Bu sebepten ötürü AP ve Komisyon Rusya'ya karşı söylem

⁶¹² Tassinari, Avrupa Komşularından Neden Korkuyor? s. 87.

⁶¹³ Kokoshin, 'Reflections', ss. 11–14, Margot Light, "In Search of an Identity: Russian Foreign Policy and the End of Ideology", **Ideology and National Identity in Post-Communist Foreign Policies**, Der. Rick Fawn, FRANK CASS, London, 2004, s. 52.

⁶¹⁴ Casier, The Clash of Integration Processes, s. 88.

geliştirebilen güçler olarak kalmıştır.⁶¹⁵ Leonhard ve Popesco'ya göre konu Rusya'ya gelince zaman zaman çatışan 5 farklı ülke grubu ve Rusya'ya dönük 5 farklı bakış açısı bulunmaktadır. Bunlar:

1. Sıklıkla Rusya'yı savunan Truva atları (Kıbrıs ve Yunanistan),
2. Kendi "özel ilişkileri" nedeniyle ortak AB politikalarını zayıflatabilen stratejik ortaklar (Fransa, Almanya, İtalya, İspanya),
3. Rusya ile görüşmeler söz konusu olduğunda ticari hedefleri öncelikli tutan dost pragmatikler (Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Finlandiya, Macaristan, Lüksemburg, Malta, Portekiz, Slovakya ve Slovenya),
4. Ticari hedefleri öncelikli tutan fakat insan hakları gibi konularda Rusya karşıtı konuşmaktan da çekinmeyen mesafeli pragmatikler (Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, İrlanda, Letonya, Hollanda, Romanya, İsveç, Birleşik Krallık),
5. Rusya ile hasmane ilişkileri olan ve AB-Rusya ortaklığının aleyhine çalışan yeni Soğuk Savaş'çılar (Polonya ve Litvanya).⁶¹⁶

Rusya pratikte sert güç unsurlarını AB'nin doğu komşularına karşı kullanmakta tereddüt etmemektedir. Bölge ülkelerindeki askeri birlikleri karar alıcılar üzerinde hatırı sayılır bir baskı unsuru olabilmektedir. Örneğin Ukrayna limanlarında 15000, Ermenistan'da 5000, Azerbaycan ve Moldova'da 1000 kadar askeri bulunmaktadır. AB'nin ise gözlemcileri ve sınır misyonu görevlileri bulunmaktadır ve ODGP bütçesinden 300 milyon Avroluk bir payı vardır ki Rusya'nın 10 milyar Avro'yu bulan savunma harcamasıyla karşılaştırılınca epey zayıf kaldığı ortadadır.⁶¹⁷

Günümüz Rusya'sında Avrupa'yla ortaklık artık taklit, küçüklük ya da utanç çağrıştırmamaktadır. Tassinari'ye göre Moskova AB ile ikili ilişkilerde şöyle bir

---

⁶¹⁵ Cristian Nitoiu, "Reconceptualizing 'Cooperation' in EU-Russia Relations", **Perspectives on European Politics and Society**, Cilt: 12, Sayı: 4, 2011, s. 465.

⁶¹⁶ Leonhard, M. ve Popesco, N., 2007. A Power Audit of EU-Russia Relations. London: European Council'den aktaran, Dieter Dettke, "Europe and Russia: From Neighborhood Without a Shared Vision to a Modernization Partnership", **European Security**, Cilt: 20, Sayı: 1, 2011, s. 135.

⁶¹⁷ Vasilyan, S., 2010. A Cacophony: The EU's Security Policy towards the South Caucasus. In: K. Henderson ve C. Weaver (der.) The Black Sea Region and EU Policy: The Challenge of Divergent Agendas, Surrey: Ashgate, ss. 87–105'ten aktaran Nitoiu, s. 468.

anlayış izlemektedir: Rusya Avrupa'nın borularını doğal gazla doldurmaktadır. Avrupa ülkelerinin tamamı Rusya'nın birinci ticaret ortaklarıdır. Dolayısıyla Rusya ve AB karşılıklı bağımlıdır. Bu Kremlin'in, AB ve Rusya arasında eşit ortaklık üzerindeki ısrarını ve kendi eşsiz ilişkilerine göre hazırlanmış kuralları müzakere etme arzusunu haklı çıkarmaktadır.⁶¹⁸

20. yüzyılın ikinci yarısında Sovyetler adı altındaki Rusya korkusu Batı Avrupa bütünleşmesinin itici güçlerinden birisi olmuştur.⁶¹⁹ Robert Kagan'a göre Rusya ve Avrupa coğrafi olarak komşudurlar fakat farklı yüzyıllarda yaşamaktadırlar. 21. yüzyılın AB'si güç politikasının üstüne çıkan asil gayretleri ile hukuk ve kurumlara dayalı düzeniyle; klasik bir 19. yüzyıl gücü gibi davranan RF ile karşı karşıyadır.⁶²⁰ Benzer bir yaklaşıma sahip olan Solana'ya göre OGDG iki temel üzerine kuruludur ve bunlar insanlık (humanity) ve demokrasidir. Bu iki ilke de orijinal Westphalia düzenin dışındadır. Westphalia devletlerin birlikteliği için değil rekabet için kurulmuştur. Westphalia'nın mantığında bütünleşme değil dışlama yatmaktadır.⁶²¹ Moskova'ya göre ise egemenliğin mutlaklığı son derece önemlidir ve bu düzeni değiştirmek tehlikelidir. Rus politikacılara göre egemenlik uluslararası sistemin temel düzenleyici ilkesi olarak kalmalıdır. Devlet merkezli fikirleri hemen her Rus resmi belgesinde görmek mümkündür.⁶²²

Üst düzey Rus bürokratları ve politikacıları Doğu Ortaklığı'nı dostça olmayan bir eylem olarak değerlendirmektedirler. Bunlardan birisi de göreve başladığı dönemde Putin'e göre hukukun üstünlüğü ve devletin ekonomideki rolünün azaltılması gibi konularda daha ılımlı olduğunu değerlendirilen Medvedev'dir. AB'nin Dış İlişkiler ve AKP'den sorumlu Komisyon üyesi Benita Ferrero-Waldner bir konuşmasında Medvedev'in hukukun üstünlüğü meselesine yaptığı vurgunun

---

⁶¹⁸ Tassinari, Avrupa Komşularından Neden Korkuyor?, s. 101.

⁶¹⁹ Richard Sakwa, "Russia and Europe: Whose Society?", **Journal of European Integration**, Vol: 33, No: 2, 2011, s.198.

⁶²⁰ Kagan, R. 'New Europe, Old Russia', The Washington Post, 6 February (2008a), URL=<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/02/05/AR2008020502879.html> (accessed 15 August 2009). 'den aktaran Lyudmila Igumnova, "Russia's Strategic Culture Between American and European Worldviews", **The Journal of Slavic Military Studies**, Cilt: 24, Sayı: 2, 2011, s. 254.

⁶²¹ J. Solana, 'Securing Peace in Europe'. Speech at the Symposium on the Political Relevance of the 1648 Peace of Westphalia, 12 Kasım 1998, NATO-Homepage, URL=<http://www.nato.int/docu/speech/1998/s981112a.htm> (accessed 15 August 2009)'den aktaran Igumnova, s. 255.

⁶²² Igumnova, s. 256.

AB'nin temel değerlerinin yayılmasında yardımcı olabileceğini ifade etmiştir.⁶²³ Ancak Medvedev 2011 yılında “ortaklık çatışmadan her zaman için daha iyidir, ancak bizim için kafa karıştırıcı olan bazı devletlerin bu ortaklığı Rusya’ya karşı kullanmaya çalışmalarıdır” diyerek rahatsızlığını dile getirmiştir.⁶²⁴ Rusya’nın AKP’ye olumsuz bakmasının en büyük nedeni, Birliğin komşu çevresi ile Rusya’nın ilan ettiği “yakın çevre”nin çakışmasıdır. AB ile bölge ülkeleri arasında teknik işbirliğinin yanı sıra siyasi diyalogu da artırmayı amaçlayan AKP’nin kısa vadede zararlı herhangi bir etkisi beklenmese de orta vadede Rusya’nın bölge ülkeleri üzerindeki siyasi etkisini azaltacak bir potansiyele sahip olduğu düşünülmektedir.⁶²⁵

Rusya daha itaatkâr dostlarına vizesiz rejimler ve açık iş pazarları sunmaktadır. Eski Sovyet coğrafyasındaki sivil hareketleri desteklemiştir ve Rus dostu kitle iletişim araçlarına finansman sağlamıştır. Rusya’nın kendi komşularına yönelik stratejisi revizyonizmdir. Bu hamleler Sovyetler Birliği’nin ortadan kalkışının bir yenilgi değil geçici bir sapma olduğuna dair seslendirilmemiş inancın yüksek sesle beyan edilmesidir.⁶²⁶ Moskova’nın varsayımlarına göre AB, Bulgaristan ve Romanya’yı tam üyeliğe kabul etse dahi diğer bölge ülkelerini AB’ye kabul etmeyecektir. Bunun sonucunda da hayal kırıklığına uğrayan bölge ülkeleri yönlerini tekrar Moskova’ya çevireceklerdir.⁶²⁷ Ayrıca Rusya’nın bölgedeki yumuşak güç potansiyelini de görmezden gelinmemelidir. Tarihi miras, tarihi birliktelikler, coğrafi yakınlık, dini bağlar, aile ve lisan bağları, ortak kültürel ve uygarlık geçmişi ve göç gerçekleri bunlardan bazılarıdır.⁶²⁸ Ayrıca Rusya’nın kendisini ve “büyüklüğünü” nasıl gördüğünü Secrieru şöyle özetlemiştir: “Teröre karşı savaşta büyük güç, küresel enerji üreticisi, büyük nükleer güç, kitle imha silahlarının yayılmasına karşı mecburi

---

⁶²³ Benita Ferrero-Waldner, “The European Union and Russia- Future Prospects”, Salzburg, 6 Nisan 2008, **ICBSS Black Sea Monitor**, Sayı: 7, Nisan, 2008, s. 4, http://icbss.org/media/150_original.pdf (09.10.2013).

⁶²⁴ Speech released on 22 May 2009, available at news portal ‘Gazeta.ru’; http://www.gazeta.ru/eurussia/2009/05/22_a_3175411.shtml, accessed 14 June 2010.’den aktaran Sergey Tumanov, Alexander Gasparishvili and Ekaterina Romanova, “Russia–EU Relations, or How the Russians Really View the EU”, **Journal of Communist Studies and Transition Politics**, Cilt: 27, Sayı: 1, 2011, s. 131.

⁶²⁵ Oktay Fırat Tanrısever, “Sovyet Sonrası Dönemde Rusya’nın Karadeniz Politikası, **Avrasya Dosyası, “Karadeniz’in Yeni Jeopolitiği”**, Cilt: 13, Sayı: 1, 2007, s. 180.

⁶²⁶ Tassinari, Avrupa Komşularından Neden Korkuyor?, s. 103.

⁶²⁷ Tanrısever, s.178.

⁶²⁸ Igumnova, s. 266.

unsur, Sovyet sonrası coğrafyasında lider güç ve bölgenin entegrasyonunun yönlendiricisi”.⁶²⁹

Putin 2003 yılı Mayıs ayında Rusya Federasyonu Federal Meclis’inde yaptığı yıllık değerlendirmesinde Rusya’nın Avrupa ile entegre olma seçimi için “Bunu yaptık. Bu bizim için tarihi bir seçimdir” demiştir.⁶³⁰ İki yıl sonraki değerlendirme konuşmasında ise AB değerlerine atıfta bulunarak “özgürlük, insan hakları, adalet ve demokrasi bizim toplumumuzun da değerleri” diyecektir.⁶³¹ 2006 yılında ise AB’yi “en büyük ortak” olarak tanımlayacaktır.⁶³² Rusya kültürel ve tarihi olarak bir Avrupa ülkesidir. Rusya, 2008 Dış Politika Konsepti’nde de ifadesini bulduğunu üzere kendisini “Avrupa’nın en büyük ülkesi ve Avrupa medeniyetinin inşasında yapıcı rol oynamaya hazır”⁶³³ bir aktör olarak algılamaktadır.

2000 yılında Putin önemli bir soru sormuştur: “Bir milleti, bir medeniyet olarak; refahımızı uluslararası fonlara ve dünya ekonomisinin liderlerinin cömertliğine bırakabilir miyiz?”. Putin sözlerine “Rusya’nın ihtiyacı olan rekabetçi, verimli ve sosyal adaleti sağlamış ve sürdürülebilir bir kalkınmaya sahip bir ekonomi olmaktadır”⁶³⁴ diyerek devam etmiştir. Rus politikasında Putinizasyon ve jeoekonomik anlayış bu ifadelerle başlamıştır. Putin bir ülkenin uluslararası pozisyonu ile ekonomik performansı arasında çok yakın bir bağ olduğuna inanan bir liderdir. Bu nedenle 2000 ve 2004 yılları arası Rus dış politikasında jeoekonomik bir bakış açısına sahip olduğu söylenebilir.

2004 yılında Ulusa Sesleniş konuşmasını “Şimdi, uzun bir süre sonra ilk defa Rusya politik ve ekonomik olarak istikrarlı. Aynı zamanda finansal olarak ve

---

⁶²⁹ Secieru, S. Russia’s Quest for Strategic Identity. Occasional Paper, ed. By J. Dufourcq and C. Masala (Rome: NATO Defense College, Academic Research Branch 2006)’dan aktaran Igumnova, s. 257.

⁶³⁰ V. Putin, ‘Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation’, 16 May 2003, www.kremlin.ru/eng/speeches/2003/05/16/0000_type70029_type82912_44692.shtml (Accessed 14 March 2007)’den aktaran Joan DeBardeleben, “Public Attitudes Toward EU–Russian Relations: Knowledge, Values, and Interests”, Joan DeBardeleben (ed.), **The Boundaries of EU Enlargement: Finding a Place for Neighbours**, Palgrave Macmillan, New York, 2008, s. 70.

⁶³¹ V. Putin, ‘Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation’, 25 April 2005, www.kremlin.ru/eng/speeches/2005/04/25/2031_type70029_type82912_87086.shtml (Accessed 14 March 2007)’den aktaran DeBardeleben, s. 70.

⁶³² V. Putin, ‘Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation’, 10 May 2006, www.kremlin.ru/eng/speeches/2005/04/25/2031_type70029_type82912_87086.shtml (Accessed 14 March 2007)’den aktaran DeBardeleben, s. 70.

⁶³³ Igumnova, s. 270.

⁶³⁴ Putin, ‘Annual Address to the Federal Assembly – 2000’den aktaran Thorun, s. 36.

uluslararası meseleler karşısında bağımsız” olduğunu belirterek bitirecektir.⁶³⁵ Putin’e göre Rusya ABD’nin veya İngiltere’nin bir kopyası olmayacaktır. O’na göre “ülkenin ve insanların hayatlarında devletin kurumları ve yapısıyla son derece önemli bir rolü vardır. Bir Rus için güçlü devlet bir anomali değildir, mücadele edilecek bir şey değildir, düzenin kaynağı ve garantörüdür, aynı zamanda değişimin de itici gücüdür”.⁶³⁶

4.3. BÖLGENİN TEMEL MESELELERİ ÜZERİNDEN GÜVENLİKLEŞTİRME VE GÜVENLİKSİZLEŞTİRME İNCELEMESİ

GKB’de AB’nin yürüttüğü güveniksizleştirme süreciyle çarpışan Rusya’nın güvenlikleştirmesinin daha açık bir şekilde gözler önüne serebilmesi açısından süreçleri bölgedeki önemli meseleler üzerinden okumaya çalışmak yerinde olacaktır. Donmuş çatışmalar, silahlı çatışmalar ve renkli devrimler bu süreçlerin izini sürmek adına üzerinde yoğunlaşacağımız konulardır.

4.3.1. Demokratikleşme, Renkli Devrimler ve Rejim Sorunu

Karadeniz Bölgesi 1989 yılındaki “kadife devrimlerin” (özellikle Çekoslovakya örneğindeki) devamı olarak değerlendirilebilecek “renkli devrimlere” sahne olmuştur.⁶³⁷ Bu toplumsal hareketlerde renklerin yüksek seviyede siyasallaştığına tanıklık edilmiştir. Renkli devrimler tanımlamasını Sırbistan, Gürcistan, Kırgızistan, Belarus, Ermenistan, Moldova gibi ülkelerde yaşanan bu hareketler için genel bir sınıflandırma gayretidir. Bu sınıflandırmayı açmak gerekirse, serbest olmayan ya da yarı serbest, halk desteğini yitirmiş bir rejim, seçimlerle birlikte mevcut iktidarların meşruiyetinin sorgulanması, insanların sivil

⁶³⁵ Putin, ‘Address to the Federal Assembly of the Russian Federation – 2004’den aktaran Thorun, s. 37.

⁶³⁶ http://www.pravitelstvo.gov.ru/data/news_print.html?he_id15&news_id53’den aktaran Iver B. Neumann, “Russia as a Great Power”, **Russia as a Great Power: Dimensions of Security Under Putin**, Der. Jakob Hedenskog, Vilhelm Konnander, Bertil Nygren, Ingmar Oldberg ve Christer Pursiainen, Routledge, 2005, s. 14.

⁶³⁷ Abel Polese, “Russia, the US, ‘the Others’ and the 101 Things to Do to Win a (Colour) Revolution: Reflections on Georgia and Ukraine, Debate”, **Journal of Contemporary Central and Eastern Europe**, Cilt: 19, Sayı: 1-2, 2011, s. 425.

kampanyalarla bir araya getirilme çabası olarak değerlendirilebilir. Söz konusu hareketlerde görsel teknikler ve iletişim teknolojisi ile – müzik, video, bir renk seçimi, yoğun mizah kullanımı⁶³⁸ – mesajların verilmesi bu son derece dinamik bölgede oldukça işe yarar bir deneyimi ortaya çıkarmıştır.

AB'nin renkli devrimlere genel olarak bakışı oldukça olumludur. Rusya yanlısı yerleşik düzenin yerini Batı eğilimli iktidarların alması Avrupalılaştırmanın önünü açacak, Rus etkisini zayıflatırken AB'nin nüfuzunu artıracakını tahmin etmek zor değildir. Ayrıca muhalif unsurların hukukun üstünlüğü, demokrasi ve insan hakları talepleri ile AB'nin temel değerleri örtüşmektedir. Renkli devrimler AB'nin bölgedeki güvenliksizleştirme hamleleriyle de uyum göstermektedir. Ancak diğer önemli meselelerde olduğuna benzer bir şekilde devrimler konusunda da Rusya'nın güvenlileştirici refleksleri harekete geçmiştir.

Rusya'nın Batı destekli devrimlere cevabı çok gecikmediğini görüyoruz. 17 Eylül 2006 tarihinde Moldova'nın ayrılıkçı bölgesi Dniyester'de Rusya'nın desteği ile yapılan referandumda “Dniyester'in bağımsızlığı ve ardından da Rusya'ya katılımını istiyor musunuz?” konusunda halkın görüşü sorulmuştur. Halkın yüzde 90'ı Dniyester'in bağımsızlığını ve Rusya'ya katılımını desteklemişti. 11 Kasım 2006 tarihinde ise yine Rusya'nın desteğiyle Güney Osetya'da da Dniyester'dekine benzer bir referandum gerçekleşmiştir. Güney Osetya'da halkın yüzde 99'u bağımsızlıktan yana oy kullanmıştır.⁶³⁹ Referandum sonuçları o tarihte Dniyester ve Güney Osetya'nın statüsünde değişiklikler yapmasa da gerek Dniyester bölgesi yöneticileri tarafından Moldova ile pazarlıklarda, gerekse Güney Osetya yöneticileri tarafından Gürcistan ile pazarlıklarda bir koz olarak kullanılmıştır. BM Güvenlik Konseyi'nde, Rusya'nın vetosuna rağmen, 17 Şubat 2008'de Kosova'nın bağımsızlığının ilan edilmesi ise Karadeniz bölgesini doğrudan etkilemiş ve Ağustos 2009'da Rusya, Güney Osetya ile Abhazya'nın bağımsızlıklarını tanımıştır.⁶⁴⁰

AB'nin İşbirliği ve Ortaklık Anlaşmaları'yla başlayan ve ardından AKP dâhilindeki eylem planları ile devam eden demokrasi, insan hakları, piyasa ekonomisi ve iyi komşuluk ilişkileri ana çerçevesindeki güvenliksizleştirme

---

⁶³⁸ Polese, s. 426.

⁶³⁹ Svetlana Gamova, “Referendum Dlya Vnutrennego Polyzovaniya”, Nezavisimaya Gazeta, 13 Kasım 2006'dan aktaran İlyas Kamalov, “Karadeniz Bölgesindeki Bazı Güncel Sorunlar”, **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt: 6, Sayı: 21, 2009, s. 16.

⁶⁴⁰ Kamalov, s. 16.

sürecinin meyvelerini kısa sürede vermiştir. 2005 yılı Ağustos ayında Ukrayna ve Gürcistan “Borjomi Bildirisi”ni imzaladılar. Ukrayna Başbakanı Victor Yushchenko ve Gürcistan Başbakanı Mikheil Saakashvili’nin imzalarıyla yayınlanan bildiride Baltık, Karadeniz ve Hazarı birleştiren bu bölgede demokrasi ve sivil toplumun geliştirilmesinin ekonomik kalkınmanın sağlanması için en önemli işlerden biri olduğu belirtilmiştir. Ayrıca iki devlet adamı Ukrayna ve Gürcistan’ın politikalarının Avrupa ailesinin üyeleri olarak, Avrupa’nın ortak değerleri ve tarihiyle uyumlu yürüteceklerini bildirmişlerdir.⁶⁴¹ Bu bildirinin neticesinde aynı yılın Aralık ayında “Community of Democratic Choice”⁶⁴² (Demokratik Seçenek Topluluğu) ortaya çıkmıştır. Bu yapılanmanın amacı ise Baltık ve Karadeniz bölgeleri arasındaki ayrılıkların, insan hakları ihlallerinin, cepheleşmelerin ve donmuş çatışmaların sonlandırılmasıdır. Ayrıca Rusya’nın bölge üzerindeki nüfuzunun zayıflatılmasına hizmet edebileceği öngörülmüştür. Gazeta.ru yorumcusu Ilya Zhegulyev’e göre bu örgütün amacı “demokratik sloganların arkasına saklanarak Moskova’ya karşı şikayetlerini dile getirdikleri” bir forumdur. Aynı internet sitesinde örgüt için “dostça olmayan bir topluluk” ifadesi kullanılmıştır.⁶⁴³

2006 yılı ise Ukrayna ile Rusya arasındaki enerji krizine sahne olmuştur. Ayrıca Rusya Moldova ve Gürcistan’a ticari yaptırımlar uygulamaya koymuştur. Bu ikisi birbirinden bağımsız olaylar değildir ve daha kapsamlı bir jeopolitik bir düzlemde değerlendirilebilir. Söz konusu ülkelerin Batı eğilimli politikaları ve Avrupa’nın artan enerji bağımlılığı Rusya’nın eylemlerinde etkisi olduğu söylenebilir. Üçüncü olarak GUAM (Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova) inisiyatifinin hayata geçmesidir. 1990’ların ortasında ABD destekli bu yapılanmasının Rusya’nın muhalefetine üstesinden gelmesi zor görünüyordu. Ancak, Turuncu ve Gül devrimleri ile Moldova’nın dış politikasındaki Batıcı bir eksene kayması ile GUAM, Demokrasi ve Ekonomik Kalkınma için Örgüt’e

---

⁶⁴¹ Borjomi Declaration, eu.prostir.ua/data?t=1&q=1775 (28.11.2013).

⁶⁴² 2 Aralık 2005 tarihinde Ukrayna, Estonya, Litvanya, Letonya, Moldova, Gürcistan, Makedonya ve Slovenya arasında kurulan hükümetler arası bir organizasyondur.

⁶⁴³ Jean-Christophe Peuch, Ukraine: Regional Leaders Set Up Community of Democratic Choice”, **Radio Free Europe**, <http://www.rferl.org/content/article/1063461.html> (28.11.2013).

(ODED-GUAM) dönüştürülmüştür. Nihayetinde Romanya'nın öncülüğünde ve Bükreş Zirve'sinde Ortaklık ve Diyalog için Karadeniz Forumu başlatılmıştır.⁶⁴⁴

Renkli devrimlerin Rusya ve Rusya sempatzanı iktidarlar tarafından güvenlikleştirildiğinin dikkat çekici örneklerinden birisi Batı yanlısı sivil toplum örgütleriyle ilgili alınan kararlardır. Esasen GKB'de Soros fonlarıyla çalışanlar da dahil olmak üzere sivil toplum örgütleri serbestçe çalışmaktadır. Özellikle Sırbistan'daki olayların ardından Belarus ve bölgenin ötesinde yer almakla birlikte Özbekistan'da uluslararası fonlara dayalı sivil toplum örgütlerine yönelik denetimler sıklaştırılmıştır. Gürcistan ve Ukrayna da ise göreceli serbestlik devam etmektedir. Ancak Batılı politikalarına rağmen Moskova ile olan nazik ilişkileri nedeniyle sahip oldukları imaj Batı'nın eleştirisine uğramaktadır.⁶⁴⁵

Bir renkli devrim için dış unsurların dahil olması hayli önemlidir. Protestoculara destek olabilirler, bilgi paylaşabilirler, rejime sokaklardaki göstericilere uyguladığı baskıyı sınırlandırması için baskı yapabilir.⁶⁴⁶ Renkli devrimleri Rus yetkililer tehdit olarak algılamışlardır ve ilk defa olarak Sovyet sonrası coğrafyasında önleyici güç kullanabileceklerini ifade etmişlerdir. Ivanov güvenlikleştirici söylemi ile “Rusya'nın çıkarları ya da mutabık kalınmış taahhütleri gerektirirse gücün önleyici kullanımı mümkündür”⁶⁴⁷ demiştir.

4.3.2. 5 Gün Savaşı

Medvedev'e göre “eğer Rus vatandaşlarının hayatlarına yönelik bir tehdit söz konusu ise Rusya'nın pozisyonu elbette ki basit ve sert olacaktır. Nerede olursa olsun vatandaşlarımızın çıkarlarını ve hayatlarını koruyup savunacağız. Bu konuda uluslararası düzenin herhangi bir ihlali söz konusu değildir. Bu durum bir ülkenin ve onun liderinin doğrudan sorumluluğundadır”.⁶⁴⁸

⁶⁴⁴ Fabrizio Tassinari, A Synergy for Black Sea Regional Cooperation: Guidelines for an EU Initiative, CEPS Policy Brief, Sayı: 105, Haziran, 2006, ss. 1-2.

⁶⁴⁵ Polese, s. 423.

⁶⁴⁶ Polese, s. 427.

⁶⁴⁷ S. Ivanov, ‘Russia’s Geopolitical Priorities and Armed Forces’, Russia in Global Affairs, February 17 (2004), URL=<http://eng.globalaffairs.ru/numbers/6/506.html> (accessed 23 August 2009)’den aktaran Igumnova, s. 265.

⁶⁴⁸ RIA Novosti, 2008h. Medvedev’s interview to the Russian media [online], 25 December. Available from: <http://rian.ru/politics/20081225/158069424.html> [Accessed 16 November 2011]’den aktaran Rick Fawn, Robert Nalbandov, “The Difficulties of Knowing the Start of War in the

5 Gün Savaşı, Sovyetlerin dağılmasından sonra Rusya'nın bir başka bağımsız egemen bir devlete saldırdığı ilk örnektir ve Putin'in ikinci döneminden itibaren dış politikada daha iddialı ve agresif bir yol izlediğinin kanıtıdır. Özellikle Putin'in 2005 yılında Sovyetlerin dağılmasının "20. yüzyıldaki büyük felaket"⁶⁴⁹ olarak değerlendirmesinin ardından Gürcistan'ın işgali Moskova'nın SSCB'yi yeniden oluşturmayı ve Soğuk Savaş rekabetini yaratmayı mı hedeflediği sorularını gündeme getirmiştir. Hatta 14 Ağustos 2008'de Condeleeza Rice Rusya'yı Avrupa'ya yeni bir "demir perde" inşa etmeye çalışmaması⁶⁵⁰ konusunda uyarıda bulunma noktasına gelirken Polonya Başbakanı Lech Kaczynski ülkesinin yeniden ortaya çıkan Rus "emperyalizmi"nin tehdidi altında⁶⁵¹ olduğunu söyleyerek Rus söylemine güvenlikleştirme ile cevap vermiştir.

Rusya ve Gürcistan arasındaki gerginlik baş göstermeden yaklaşık bir yıl kadar önce AB Komisyonu'nun Ticaretten sorumlu komisyon üyesi Peter Mandelson Nisan 2007'de yaptığı uyarıda "AB ile Rusya arasındaki ilişkiler Soğuk Savaş'tan beri hiç görülmediği kadar çok yanlış anlaşılmalara ve güvensizliğe sahne olmaktadır"⁶⁵² demiştir. 2006 yılına gelindiğinde Rusya ve Gürcistan ilişkilerinin tarihin en düşük seviyesine gerilediğini görürüz. Rusya Gürcistan'dan şarap ve mineral su ithalatını boykot ederken Gürcistan da casusluk faaliyeti yaptıkları suçlamasıyla 4 Rus görevlisini tutuklamıştır. İki ülke arasındaki tüm hava, kara ve deniz iletişimi kesilmiştir.⁶⁵³

Rusya'ya göre ise Gürcü liderler uzun zamandır Güney Osetya'nın kontrolünü ele geçirmeyi planlamaktadırlar. Bu iddialarını destekler nitelikte Saakashvili'nin 2004 yılının Temmuz ayında verdiği demeç Rusya'nın Gürcistan meselesini güvenlikleştirmesinde kolaylaştırıcı bir unsur olmuştur: "Gürcistan Tskhinvaki'nin yakında yeniden kontrolü ele alacaktır ve bu süreci hiçbirşey

---

Information Age: Russia, Georgia and the War Over South Ossetia, August 2008", **European Security**, Cilt:21, Sayı:1, 2012, s. 75.

⁶⁴⁹ Putin, V.V., 2005. Annual address to the Federal Assembly: the Kremlin, 25 April [online]. Available from: <http://www.kremlin.ru/eng/text/speeches/2005/04/25/2031> [Accessed 27 April 2005]'den aktaran Mike Bowker, "The War in Georgia and the Western Response", **Central Asian Survey**, Cilt: 30, Sayı: 2, 2011, s. 197.

⁶⁵⁰ Rossiiskaya Gazeta, 14 August 2008, p. 6'dan aktaran Bowker, s. 197.

⁶⁵¹ The Guardian, 25 November 2008, p. 16'dan aktaran Bowker, s. 197.

⁶⁵² "EU-Russia Relations 'at Low Ebb,'" BBC, 20 Apr 2007, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6574615.stm>. 'den aktaran Mankoff, s. 145.

⁶⁵³ Niklas Nilsson, "EU and Russia in the Black sea Region: Increasingly Competing Interests?", **Romanian Journal of European Affairs**, Cilt: 8, Sayı: 2, 2008, s. 30.

durduramaz”.⁶⁵⁴ 3 Eylül 2008’de AP resmi olarak 5 Gün Savaşı’nın çıkışında Gürcüstan’ı sorumlu tuttuğunu açıklamıştır. Ancak Moskova’nın savaştan sonra Abazya ve Osetya’yı tanımasını eleştirmiştir. Bununla birlikte Tagliavini Komisyonu raporu⁶⁵⁵ (2009) Rus askeri varlığının Gürcistan’daki faaliyetlerinin ölçsüz olduğunu ve bölgedeki sivil halkı korumanın ötesine geçildiğini ifade ederken Gürcistan’ın savaşın çıkmasında asli rol oynadığını kabul etmiştir. Bu noktada Medvedev yaptığı açıklamada bölgedeki yerel halklara destek olduklarını ifade ederek tanıma kararını alırken “Kosova’nın tanımasını” referans aldıklarını belirtmiştir.⁶⁵⁶

Güney Osetya nüfus olarak düşük olsa da Gürcistan ve Rusya arasındaki ana rota üzerinde olduğundan Karadeniz (özellikle Türkiye ile gerçekleştirilen) ticareti için hayli önemlidir. Abazya ise özellikle Sovyetler Birliği döneminde bir turizm merkezidir.⁶⁵⁷ Abazya Savaşı sonrasında Rus Dışişleri Bakanı Andrei Kozyrev BM Genel Kurulu’nda “Hiçbir uluslararası örgüt ya da devletler grubu Sovyet sonrası coğrafyasındaki barışı koruma faaliyetlerimizin yerine geçemez”⁶⁵⁸ diyecektir. Bu söylemler bir dönemlik tereddütün ardından Rusya’nın Sovyet sonrası dönemde hegemonyasını yeniden kurma gayretinin göstergesi olarak anlaşılabilir. Bölgede tek “barış koruyucu” olmak Rusya’nın hedefinin bağımsızlık zihniyetindeki devletler üzerinde hâkimiyet kurmak ve onların Batı ile yakınlaşmasının önüne geçmektir.⁶⁵⁹

Gürcistan ise bağımsızlık fikrine 3 ana sebepten ötürü karşıdır. Birincisi, bu cumhuriyetler Gürcistan için stratejik öneme sahiptir. Küçük bir ülke olan Gürcistan’ın nüfusu azalmaktadır (5 milyonun altına düşmüştür) ve daha da küçülmesi onu zayıflatacaktır. İkinci olarak, bu 3 ulusal cumhuriyetin tarihi olarak bağımsızlık deneyimi bulunmamaktadır ve sadece Güney Osetya’da bir etnik çoğunluktan söz edilebilir. Buna rağmen Güney Osetya’da nüfusun üçte biri Gürcü’dür ve onların da büyük çoğunluğu ayrılık fikrine karşıdır. Son olarak

⁶⁵⁴ Tagliavini Commission 2009, vol. 2, pp. 108 – 109’dan aktaran Bowker, s. 200.

⁶⁵⁵ Tagliavini Commission, vol. 1, p. 32’den aktaran Bowker, s. 202.

⁶⁵⁶ Izvestiya, 27 August 2008, s. 1’den aktaran Bowker, s. 201.

⁶⁵⁷ Anna Matveeva, “Conflicts in the Wider Black Sea Area”, **The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives**, Der. Daniel Hamilton ve Gerhard Mangott, Washington, D.C.:Center for Transatlantic Relations, 2008, ss. 178-179.

⁶⁵⁸ Cf. “In Russia’s Shadow”, Time Magazine, 11 October 1993’ten aktaran Thornike Gordadze, “Georgia-Russia Conflict in August 2008: War as a Continuation of Politics”, **Reassessing Security in the South Caucasus: Regional Conflicts and Transformation**, Der. Annie Jafalian, , Ashgate, Surrey, 2011, s.13.

⁶⁵⁹ Gordadze, s. 13.

Gürcistan'ın gözünde bu cumhuriyetler Rus desteği olmadan tek başlarına ayakta kalabilecek yapılar değildirler. Ekonomilerinin zayıflığı nedeniyle organize suçun, karaborsanın ve kaçakçılığın merkezi haline gelebilirler. Bu olumsuzluklar bir araya geldiğinde Gürcistan'ın istikrarı ve uzun vadede bağımsız ve demokratik bir devlet olmasını engelleyebilirler.⁶⁶⁰

5 Gün Savaşı'nın ardından Cenova'da toplanan üst düzey politik görüşmelerden önemli bir sonuç çıkmamıştır. Buna rağmen Perevi köyünden Rus birliklerinin çekilmesi olumlu bir gelişme olarak sayılabilir. Ancak bu geri çekilmenin nedeni Güney Osetya'da Rus yığınının tamamlanmasına bağlamak mümkündür. Whitman ve Wolf'a göre Obama yönetiminin Bush dönemine kıyasla azalan desteğine rağmen Gürcistan'ın ABD'ye bel bağlamasının da etkisiyle AB'nin görüşmelerdeki pozisyonu oldukça zayıflamıştır⁶⁶¹. Ayrıca Abazya ve Güney Osetya'nın AB'nin ulaşabileceğinden uzak noktalarda olması AB'nin durumunu marjinalleştirmektedir.

Joseph Nye'a göre "bilgi toplumunda başarı kimin ordusunun kazandığı kadar kimin hikâyesinin kazandığıdır".⁶⁶² Gürcistan Başkanı Saakshvili, Rus gazetelerinde "Gürcistan Güney Osetya'yı işgal etti" şeklinde çıkan gazete başlıklarına karşı "Rusya Gürcistan'ı işgal etti" manşetlerinin atılması için Batılı bir reklam ve halkla ilişkiler şirketi ile çalışmıştır.⁶⁶³ Gürcülere göre zaten kendilerine ait olan toprakları işgal etmiş olmaları mümkün değildir. 28 Ağustos 2008 tarihinde yaptığı açıklamada Saaksahvili şunları söyler: "Biz kendimizi Avrupalı bir devlet olarak hissediyoruz, Avrupa'ya ve NATO'ya ihtiyacımız var ve biz Rusya'nın kölesi olmaktansa Avrupa'ya tabi olmayı tercih ederiz".⁶⁶⁴

Bu gelişmelerin ardından yaşanan Rus-Gürcü çatışması Rus dış ve güvenlik politikasında yarattığı etkiyi özetlemesi bakımından Medvedev'in 31 Ağustos 2008

---

⁶⁶⁰ Bowker, s. 199.

⁶⁶¹ Whitman, R., ve S. Wolff. 2010. "The EU as a Conflict Manager? The Case of Georgia and Its Implications". **International Affairs**, Cilt: 86, Sayı: 1. ss. 87–107'den atkaran Teemu Sinkkonen "A Security Dilemma on the Boundary Line: An EU Perspective to Georgian–Russian Confrontation After the 2008 War", **Southeast European and Black Sea Studies**, Cilt: 11, Sayı: 3, 2011, s. 269.

⁶⁶² Nye, Jr. J.S., 2009. Foreword.In: N. Gardels and M. Medavoy, eds., *American idol after Iraq: Competing for Hearts and Minds in the Global Media Age*. New York: Wiley'den aktaran Fawn, s. 57.

⁶⁶³ Fawn ve Nalbandov, s. 59.

⁶⁶⁴ RIA Novosti, <http://rian.ru/politics/20040108/502027.html> [Accessed 16 November 2011]'den aktaran Fawn, Nalbandov, s. 67.

yılında bir televizyon röportajında dış ve güvenlik politikasının ilkeleri adı altında sıraladığı şu 5 madde oldukça dikkate değerdir:

1. Uluslararası hukukun üstünlüğü
2. Dünya çok kutuplu olmalıdır, ABD gibi tek bir kutup, tek bir hâkim güç olmamalıdır,
3. Rusya'nın kendisini izole etmek gibi bir niyeti yoktur; aksine Batı da dahil olmak üzere dostça ilişkiler geliştirmeyi arzulamaktadır,
4. Nerede olurlarsa olsunlar Rusların korunması önceliğimizdir. Rusya her türlü saldırgan eyleme cevap verecektir,
5. Rusya'nın belli bölgelerde ayrıcalıklı çıkarları vardır.⁶⁶⁵

AB ise Helsinki Nihai Senedi, BM Güvenlik Konseyi kararları ve uluslararası hukuka atıf yaparak, toprak bütünlüğü, egemenlik ve bağımsızlık ilkeleri üzerinden Gürcistan'da sürekli ve barışçıl bir çözüm aranması gerektiği çağrısı yapmıştır.⁶⁶⁶ Bununla Rusya ile AB'nin Gürcistan'da yaşanan çatışmaya farklı referanslarla farklı yaklaşımlar üretmiş olması iki taraf arasında gerilim yaratmıştır. Bu durumu Ferrero-Waldner, AB-Rusya ilişkilerini değerlendirdiği bir konuşmasında Moskova'nın Gürcistan'a yönelik dış politikasını paylaşmanın mümkün olmadığını belirterek “güç kullanarak Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün ihlal edilmesi ve Rusya'nın Abhazya ve Osetya'yı tek taraflı olarak tanıması AB-Rusya ilişkilerine gölge düşürmektedir ve bu durum kabul edilemez” şeklinde değerlendirmiştir.⁶⁶⁷ AP ise benzer söylemi sürdürerek Rusya'yı Gürcistan politikası ve bölgedeki askeri uygulamaları konusunda eleştirmiştir. AP'ye göre Güney Osetya ve Abazya konusundaki tutumu

---

⁶⁶⁵ Haas, s. 85.

⁶⁶⁶ EU External Relations Council Conclusions on Georgia, Brussels, 15-16 September 2008, s. 4, **ICBSS Black Sea Monitor**, Sayı: 8, Eylül 2008, http://icbss.org/media/151_original.pdf, (24.01.2014).

⁶⁶⁷ Benita Ferrero-Waldner, “EU/Russia: A Challenging Partnership but One of the Most Important of Our Times” (Strasbourg, 21 October 2008), **ICBSS Black Sea Monitor**, Sayı: 9, November 2008, http://icbss.org/media/152_original.pdf (20.01.2014), s. 16.

dolayısıyla Avrupa’da bir ortak güvenlik alanı yaratılmasına ilişkin Rusya ile birlikte çalışmak anlamında “soru işaretleri”⁶⁶⁸ oluşmaktadır.

4.3.3. Donmuş Çatışmalar

Donmuş çatışma bir çeşit kırılgan durumu ifade eder. Tam anlamıyla bir savaşın da barışın da olmadığı bir dengedir.⁶⁶⁹ Donmuş çatışma kavramı için “donmuş nehir” benzetmesi oldukça açıklayıcıdır. Buzun üzerinde tam bir sükûnet hüküm sürerken, altında kendi doğası devam etmektedir. Bu çatışma alanları dünya haritasında görünmez bir haldeyken gerçek birer politik feneomen olarak Avrupa’nın dış ve güvenlik politikasını ve AB’nin geniş Avrupa’daki ortakları (Rusya, Ukrayna, Moldova, Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan ve Türkiye) ile olan ilişkilerini yakından etkilemektedir.⁶⁷⁰

Dondurulmuş çatışmaların bölgesel işbirliği potansiyelini de ciddi olarak sınırlandırmasından yakınmakta olanlar kalıcı çözüm arayışlarının artırılmasını istemektedirler. Ayrıca ayrılıkçı yönetimlerin toprak bütünlüklerini tehdit ettiği ülkelerle birlikte çatışmalara uluslararası hukuka uygun bir çözüm bulunamamasını Rusya’nın ayrılıkçı bölgelere sağladığı etkin desteğe bağlamaktadırlar. Buna karşılık Moskova önceliğin dondurulmuş çatışmaların tekrar sıcak çatışmalara dönüşme olasılığının engellemesine verilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Rusya dondurulmuş çatışmaların kolayca çözümlenemeyeceğini savunmaktadır. Tarafsız bir açıdan bakıldığında, Rusya’nın ayrılıkçı yönetimlere ekonomik ve siyasi desteğin yanı sıra, askeri eğitim ve mühimmat desteği verdiği net biçimde görülmektedir. Bu çerçevede sorunların çözümsüz kalmasının ardında, Rusya’nın çözümsüzlüğü pekiştiren çıkarlarının da rolünün olduğu söylenebilir.⁶⁷¹ Çözümsüzlüğün devamlı olarak üreteceği güvenlikleştirici dil beraberinde Rusya’ya bölgedeki varlığının meşruiyeti noktasında bir kaldıraç vazifesi görecektir.

---

⁶⁶⁸ European Parliament Recommendation to the Council on the New EU - Russia Agreement, Brussels, 2 Nisan 2009, **ICBSS Black Sea Monitor**, Sayı: 11, Mayıs 2009, s. 28, http://icbss.org/media/154_original.pdf (21.01.2014).

⁶⁶⁹ Nathalie Tocci, **The EU and Conflict Resolution: Promoting Peace in the Backyard**, Routledge, New York, 2007. s. 1.

⁶⁷⁰ Nicu Popescu, **EU Foreign Policy and Post-Soviet Conflicts: Stealth Intervention**, Routledge, New York, 2011, ss. 1-2.

⁶⁷¹ Tanrısever, s. 185.

Rusya ulusal sınırları içinde olmayan başka ülkelerdeki sorunları destekleyerek, bir başka deyişle “dondurulmuş istikrarsızlık” ortamı yaratarak ve bundan yararlanarak, bölgeyi kontrol altında tutmaya çalışmaktadır. Bu anlamda, Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki Dağlık Karabağ sorununun Ermenistan’ı, Gürcistan’da Abhazya ve Güney Osetya’yı, Moldova’da Dinyester’i bölgenin egemen devletlerine karşı desteklemektedir.⁶⁷²

AB ise bölgede yaşanan etnik temelli çatışmalarda Gürcistan’ın (Abhazya ve Güney Osetya) egemenliği ve toprak bütünlüğü çerçevesinde sorunun çözümü gerektğini vurgularken, Azerbaycan ve Ermenistan arasında yaşanan Dağlık Karabağ sorununun çözümünde ise somut bir adım atmamaktadır. AB soruna yönelik Ermenistan Eylem Planında, self-determinasyon ilkesi kapsamında uluslararası ilke ve kurallara dayanan barış çalışmalarını desteklediği ifadesine yer verirken, Azerbaycan Eylem Planında, Azerbaycan’ın sorunun çözümünde toprak bütünlüğüne yer verme isteğini olumsuz karşılamıştır. AB’nin bu yaklaşımının eleştirilmesi üzerine, Azerbaycan Eylem Planında, ilişkilerin seyri açısından genel olarak toprak bütünlüğü esasına değinilmiştir. Ancak taraflardan birinin uluslararası ilke ve kuralları bozması halinde Eylem Planının askıya alınacağına ilişkin (Ermenistan ve Gürcistan Eylem Planlarında olmayan) bir hüküm eklenmiştir.⁶⁷³

Diğer bazı sorunlarla karşılaştırıldığında bir miktar mesafeli ve temkinli bir pozisyonu tercih ettiği görünen AB için meselenin özünde bir güvenlik sorunu olduğunu Ashton’ın ifadelerinden anlıyoruz. Ashton’a göre Dağlık Karabağ çatışmasının barışçıl bir çözüme kavuşması AB için son derece önemli bir “stratejik meseledir”. Çözüm Güney Kafkasları dönüştürebilir; otoyollar, tren yolları ve boru hatları daha kısa bir rotaya sahip olabilir ve bölge ülkeleri arasında daha sıkı bağların kurulmasına olanak sağlayabilir. Böylece Güney Kafkaslar, Avrupa ve Asya arasında bir “ana geçiş kapısı” haline gelebilecektir. Sonuç olarak Yüksek Temsilci’nin ifadesiyle “tüm bunlar açıkça AB’nin de menfaatinedir”.⁶⁷⁴

⁶⁷² Gökhan Koçer, “Karadeniz’in Güvenliği: Uluslararası Yapılanmalar ve Türkiye”, **Akademik Bakış**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2007, s. 201.

⁶⁷³ Kamil Ağacan, “AB’nin Güney Kafkasya Politikası”, *Stratejik Analiz*, S. 51, Ocak 2007, ss. 48-49’dan aktaran Demet Şefika Acar, “Avrupa Birliği ve Güney Kafkasya”, **Journal of Black Sea Studies (Karadeniz Araştırmaları)**, Sayı: 22, 2009, s. 35.

⁶⁷⁴ Catherine Ashton, Speech on Nagorny Karabakh, Strasbourg, 6, Haziran, 2011, ICBSS, **Black Sea Monitor**, Sayı: 19, Ağustos 2011, http://icbss.org/media/288_original.pdf, (20.01.2014), s. 11.

Ukrayna Rusya için eskiden olduğu gibi bugün de son derece önemlidir. Zbigniew Brzezinsky'e göre Rusya bir demokrasi ya da imparatorluk olabilir ama Ukrayna'yı Rusya'dan çıkarırsanız imparatorluk olamaz.⁶⁷⁵ Ukrayna'ya bağlı Kırım yarımadasında da durum farklı değildir. Kırım Tatarları'nın nüfusu, Kırım özerk bölgesinde ancak yüzde 12 oranındadır. Buna karşılık yarımada'daki nüfusun yüzde 58'ini Ruslar yüzde 24'ünü de Ukraynalılar oluşturmaktadır. Kırım yarımadasının nüfusunun çoğunun Rusların oluşturmamasından dolayı yarımada, Batı yanlısı Ukrayna iktidarı ile de büyük sorunlar yaşamaktadır.⁶⁷⁶

Bölgede en büyük sınır sorununu Ukrayna yaşamaktadır. Rusya'nın 1954 yılında Kırım'ı Ukrayna'ya vermesi bugün dahi tartışmalara konu olsa da son dönemde taraflar arasındaki asıl sınır sorununu Kerç Boğazı ile Tuzla Adası teşkil etmektedir. Ukrayna, Rusya ile Ukrayna arasında SSCB dönemindeki sınırların geçerliliğini savunurken, Rusya Kerç Boğazı'nın ortak kullanımda olduğunu ileri sürmektedir.⁶⁷⁷ Rusya için Tuzla Adası'ndan ziyade, Kerç Boğazı'nın ortak kullanımda olması önemlidir. Zira boğaz ortak kullanımda olduğu takdirde, Rusya da boğazdan askerî gemilerin geçişi konusunda karar alma hakkına sahip olacaktır. Aksi halde Rusya, Azov Denizi'ndeki limanlarını koruma altına alma yönünde önlemler almak zorunda kalacaktır. Rusya ile Ukrayna arasındaki sınır sorununun çözümü, iki ülke arasındaki ilişkilerin seyrine bağlıdır. Önümüzdeki dönemde Rusya-Ukrayna ilişkilerinin iyileşmesi beklenmediğinden sınır sorununun da gündemde kalmaya devam edeceğini tahmin edebiliriz. Ukrayna ile Romanya arasında da sınır sorunu mevcuttur. Romanya, Ukrayna'ya ait Zmeyinnıy (Yılan) Adası'nın Romanya'ya devredilmesini istemektedir.

Diğer eski Sovyet devletlerinden farklı olarak Moldova'nın devlet olmak konusunda tecrübesi bulunmamaktadır. Ayrıca doğal kaynaklar bakımından epey fakir olduğu söylenebilir. Rusya'nın 2006'da Moldova şarabı, meyvesi ve sebzesine

---

⁶⁷⁵ Dmitri Trenin, **The End of Eurasia: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization**, Carnegie Moscow Center, Washington DC, 2001, s. 28.

⁶⁷⁶ Kamalov, s. 17.

⁶⁷⁷ Andrey Belov, "ProblemıTuzlıBolşe Net?", Russkaya Pravda, 13 Ocak 2004'ten aktaran Kamalov, s. 19.

uyguladığı ambargo ekonomisini olumsuz etkilemekle birlikte aynı dönemde AB'ye yönelik ticaretinin artması bakımından bir fırsata da yol açmıştır.⁶⁷⁸

Moldova'nın bağımsızlıktan sonrası Rumence'yi resmi dil yapması ve Kiril alfabesinin yerine Latin alfabesini getirmesi Moldova'daki diğer etnik grupların kendisini tehdit altında hissetmesine sebep olmuştur. Ayrıca Pan-Romen grupların Romanya ile birleşme hareketlerinin bir gün gerçekleşebileceği korkusu yaşamışlardır. Bu ihtimallerden doğan endişeler Rus ve Ukraynalı işçilerin greve gitmesine neden olur. 3 Eylül 1990'da Dinyester liderleri Dinyester Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ni ilan ederler. Bu süreç 1991 yılında kendisini tam bir ayrılıkçı harekete götürmüştür.⁶⁷⁹

Rusya'nın tarihi çıkarları Moldova'yı Romanya ile yeniden birleşmesine engel olmak; Moldova'daki Rusları ve Rusça konuşan etnik grupları korumak; bölgedeki Rus askeri varlığının devamını sağlamak; Rus ekonomik bağlarını güçlü tutmaktır.⁶⁸⁰ Rus 14. Ordusu 1945 yılından beri o bölgede Balkanlar kanadının güvenliği için konuşlanmış bir birliktir.⁶⁸¹ Rus dışişleri bakanı yardımcısı Karasin'e göre Rusya'nın bölgedeki varlığını Avrupa kıtasındaki en başarılı barışı koruma operasyonudur.⁶⁸²

Moldova'nın Nistru Irmağı tarafından bölünen dar bir toprak parçasıdır. 4,163 km2 ve 400 000 nüfusa sahiptir. Moldova'nın 1991 yılında bağımsızlığını ilanının ardından ciddi bir gerilimin yaşanmasına sahne olmuştur. Bölgeden bağımsızlık ya da Rusya ile birleşme talebi gelmiştir. Moldova hükümeti bölgedeki otoritelerle kısa süreli bir savaş hali yaşamış ve yaklaşık 1500 kişinin ölümü ile neticelenmiştir. Düşmanlık Rus askeri müdahalesinin ardından sona erdirilmiş ve Rus 14. Ordusu bölgeye konuşlandırılmıştır.⁶⁸³ Dinyester liderlerinden Igor Smirnov'a göre "İnsanlar AB ile Rusya'nın burada rekabet halinde olduğunu

---

⁶⁷⁸ Olga Danii ve Mariana Mascautuanu, "Moldova Under the European Neighbourhood Policy: 'Falling Between Stools'", **Journal of Communist Studies and Transition Politics**, Cilt: 27, Sayı: 1, 2011, s. 107.

⁶⁷⁹ Nicole J. Jackson, **Russian Foreign Policy and the CIS: Theories, Debates and Actions**, Routledge, New York, 2003. s. 82.

⁶⁸⁰ Jackson, s. 84.

⁶⁸¹ Jackson, s. 89.

⁶⁸² G. B. Karasin "Peacekeeping Operation on the Dniester in the Context of Geopolitical Challenges of the Present" Tiraspol, 28 Haziran 2012, ICBSS, **Black Sea Monitor**, Sayı: 23, Ekim 2012, s.17, http://icbss.org/media/921_original.pdf (20.01.2014).

⁶⁸³ Popescu, s. 39.

anladılar; eğer stratejik ortak olarak Rusya'yı seçerseniz AB'yi tehdit olarak görüyorsunuzdur".⁶⁸⁴

4.3.4. Çeçenistan ve Terör Sorunu

"Terörle savaş"ın güvenlikleştirilmesi hem Rusya hem de AB içinde hükümetlerin, güvenlik organlarının güçlenmesi; yeni kanunların çıkarılması ve terörle bağlantılı sorunlarla mücadelede kullanılacak mekanizmaların geliştirilmesinin yolunu açmıştır.⁶⁸⁵ Rus yetkililer terörle mücadelelerinde kullandıkları metotları sıkılaştırırken "şeytana" (terörizm) karşı zafer kazanma söylemini kullanarak uluslararası toplumdan gelebilecek eleştirileri engellemeye çalışmıştır. 11 Eylül saldırılarının ardından "terörle savaş" uluslararası ilişkilerde hâkim söylem haline geldiğinde Rusya ile AB ilişkilerindeki gerilimde bir ertelenme meydana gelmiştir.⁶⁸⁶

Putin'in Duma'da yaptığı bir konuşmasında "Dağıstan ve Moskova'da kendi kendine öğrenen savaşçılarla değil, iyi eğitilmiş uluslararası sabotajcılarla mücadele ediyoruz ve bunların uzun dönemli planları var... siyasi tansiyonu yükseltmek ve ülkeyi istikrarsızlığa sürüklemeyi hedefliyorlar"⁶⁸⁷ diyecektir. Putin Rusya'nın karşı karşıya kaldığı tehdidi tanımlarken bunun bir uluslararası terörizm meselesi olduğunu söyleyerek bazı İslam ülkelerindeki aşırı uçlardan kaynaklandığını ve hedeflerinin önce tüm Kafkasları elde etmek ardından ise tüm ülkeyi bir savaş alanına çevirmek olduğunu açıklamıştır. Ayrıca kendisine "Çeçenistan'daki savaşı ne zaman bitireceksiniz şeklindeki soruyu "Çeçenistan'da savaş yoktur, orada bir anti-terör operasyonu vardır"⁶⁸⁸ diyerek cevaplamıştır.

---

⁶⁸⁴ Europe behind Georgia But on its Own Terms, The Messenger Online, 3 September 2008.

http://www.messenger.com.ge/issues/1682_september_3_2008/1682_summit.html [Accessed 10 December 2009]'den aktaran Nitoiu, s. 467.

⁶⁸⁵ Maria Raquel Freire, **(De)Securitizing Policies and Practices: EU-Russia Relations and the 'War on Terrorism' – Building Bridges or Closing Borders?**, Centro de Estudos Sociais, Oficina do Ces, 2009.

⁶⁸⁶ Prozorov, s. 6.

⁶⁸⁷ "Putin Predlagaet Novyy Plan Chechenskogo Uregulirovaniya", Nezavisimaya Gazeta, 15 September 1999'dan aktaran Julie Wilhelmsen ve Geir Flikke, **"Copy That...": A Russian "Bush Doctrine" in the CIS?**, Norwegian Institute of International Affairs, Oslo, 2005, s. 6.

⁶⁸⁸ "Schechentsami My Budem Dogovarivat'sya", Nezavisimaya Gazeta, 8 July 2000'den aktaran Wilhelmsen ve Flikke, s. 11.

1999 yılında AB liderleri Rus hükümetinin insan hakları konusundaki taahhütlerini yok sayarak aşırı askeri güç kullandıkları gerekçesiyle eleştirerek TACIS programının bazı fonlarını dondurma kararı almışlardır. Eleştiriler her ne kadar 11 Eylül saldırıları sonrasında teröre karşı küresel savaş adı altında hafiflemiş olsa da AB'nin Rusya'nın insan hakları konusundaki açıklarına ilişkin görüşleri değişmemiştir. Çoğu Avrupalı, Çeçenistan'ı Rusya'nın bir parçası olarak görür, terörle mücadeleyi de bir zorunluluk ancak Rus müdahaleleri sırasında yaşanan sivil kayıplar ve insani yardım örgütlerinin bölgeye ulaşımına dair konulardaki sıkıntılar üzerinden baskı yapmaya devam etmektedirler.⁶⁸⁹

23-25 Ekim 2002'de Çeçen grupların Moskova'da gerçekleştirdikleri tiyatro baskını Rus özel kuvvetleri tarafından sert bir şekilde bastırılır. Nord-Ost müzikalinin sahnelendiği sırada gerçekleşen eylem daha sonra Nord-Ost rehine olayı olarak tarihe geçecektir. Bastırılmasına rağmen Çeçenistan'daki çatışmanın Rusya'nın merkezine taşınmış olması bakımından bir hayli önemlidir.⁶⁹⁰

Nord-Ost'un ardından Rus yetkililerde kamusal alanda rehine alınmasının hukuk sistemindeki terörle mücadele konusunda bazı zaafları olduğu tartışmasını başlatmıştır. Mevcut düzenlemeler etkili bir karşı-terör operasyonu için yetersiz olduğu görüşü ortaya atılmıştır. Bu sebepten ötürü anayasanın, Ulusal Güvenlik Konsepti'nin, Askeri Doktrin'in, Anti-terör yasasının ve olağanüstü halin gözden geçirilmesi gündeme gelmiştir.⁶⁹¹

Aradan 2 yıl geçtikten sonra başka bir önemli gelişme Beslan rehine krizi olarak karşımıza çıkmıştır. 1 Eylül 2004'te, Kuzey Osetya'da Çeçen eylemcilerin 1000'den fazla öğretmen, öğrenci ve ailelerini yeni öğrenim yılının açılışı vesilesiyle yapılan festival sırasında rehin aldılar. Bu olay sırasında 300-400 rehine ve güvenlik kuvvetleri mensubu hayatını kaybetmiştir. Beslan'dan bir hafta önce de Moskova metrosunda intihar saldırısı düzenlenmiştir.⁶⁹² Bunun üzerine 2004 yılında Beslan okul katliamı sonrasında gerçekleştirilen reformlar AB tarafından Sovyet sonrası dönemde yapılan en ağır eleştirilere konu olmuştur. Bölgesel idari yetkilerin

⁶⁸⁹ Tuomas Forsber, "The EU–Russia Security Partnership: Why the Opportunity Was Missed", **European Foreign Affairs Review**, Cilt: 9, Sayı: 2, 2004, s. 262.

⁶⁹⁰ Haas, s. 18.

⁶⁹¹ Bogdanov, S. (2002) 'Voyna vne zakona', NVO, 38, 308, 25 October'dan aktaran Haas, s. 19.

⁶⁹² Haas, s. 20.

seçilerek değil atanarak geleceğine dair kanun Rusya’da Putin rejiminin merkezileşerek otoriterleşmesi olarak yorumlanmıştır.⁶⁹³

4.3.5. Enerji

Putin yönetime gelmeden önce kariyerinin önemli yıllarını Doğu Almanya KGB subayı olarak geçirmiş, akıcı bir Almancası olan, hatırı sayılır derece enerji politikaları konusunda uzmanlaşmış biridir.⁶⁹⁴ Putin’in ilk dönemi sona ererken (2003) AB-Rusya ilişkilerine yine gerilim hâkim olmuştur. Yukos petrol şirketinin yönetim kurulu başkanı Mikhail Khordorkovsky’nin tutuklanması (Ekim 2003) Avrupa kamuoyunda Putin’nin liberal bir reformcu olarak güvenilirliğinde gerilemeye neden olmuştur. Yukos olayı ayrıca hukukun üstünlüğünün de sorgulanmasına yol açmıştır.⁶⁹⁵

2008 yılında Rusya Başbakanı olarak seçilmesinin ardından Gazprom şirketinin yönetim kurulundan ayrıldığında Rus federal bütçesinin %20’si Gazprom gelirlerinden oluşmaktaydı.⁶⁹⁶ Jeopolitik gücün ülkenin dünya enerji piyasalarındaki rolüne bağlayan Rus siyasi elitleri için Gazprom’un AB’ndeki imajı ve genel olarak Rusya’nın imajındaki olumsuz değişimlere karşı oldukça hassastırlar.⁶⁹⁷ 2003 yılında, Rusya’nın 2020’ye kadar olan dönem için yayınladığı enerji stratejisinde Avrupa’nın 20 yıl daha en önemli petrol ve doğalgaz alıcısı olacağı belirtilirken, hedefin Çin, Kore, Japonya ve Hindistan 2003 yılı itibariyle bu ürünlerde ihracatta %3 olan payının 2020’de %30’a çıkarılması olduğu ifade edilir.⁶⁹⁸ Bir diğer hedef ise Pasifik Okyanusu’na ulaşacak bir boru hattının inşasının hızlandırılmasıdır.⁶⁹⁹

Ancak, Putin Yeltsin’den devraldığı hantal idare ve kayıp lejyonları anımsatan disiplinsiz orduya rağmen Rusya’da otoriteyi kısa sürede eline almış ve federal yapıyı sıkı bir merkezi idareye kavuşturmuştur. Batı’nın Rusya’nın gücünden

---

⁶⁹³ Prozorov, s. 7.

⁶⁹⁴ Dettke, s.130.

⁶⁹⁵ Prozorov, ss. 6-7.

⁶⁹⁶ Vremya novostei, 28 May 2008, p. 4’ten aktaran Valentina Feklyunina, “Russia’s International Images and its Energy Policy. An Unreliable Supplier?”, **Europe-Asia Studies**, Cilt: 64, Sayı: 3, 2012, s. 453.

⁶⁹⁷ Feklyunina, s. 453.

⁶⁹⁸ The summary of the energy strategy of Russia for the period of up to 2020, Moscow, 2003, p. 12’den aktaran Dettke, s. 132.

⁶⁹⁹ Dettke, s. 132.

çok zafiyetlerinden korkuyor olması sebebiyle fazla itiraz etmediği bu yeni otoriter yönetim, petrol ve doğalgaz gelirleri ve enerjide sahip olduğu tekel sayesinde tekrar özgüvenini kazanmıştır.⁷⁰⁰

AB açısından enerji tüm yönleriyle bölgedeki en hassas konulardan birini oluşturur. Bölgeye yönelik olarak hazırlanan her raporda, uygulanan her politikada, verilen her demeçte enerji konusunda az ya da çok atıf yapılmaktadır. Ancak Putin'in enerji konusunu bölgede nüfuz üretici siyasi bir silaha dönüştürmesine karşı da çeşitli söylemler üretmişlerdir. Örneğin Avrupa Konseyi 2009 yılında Rusya'yı Ukrayna'ya yönelik doğalgaz arzındaki kesintiler konusunda uyararak, ekonomik zararların önüne geçilmesi, AB ile komşu ülke vatandaşlarının sıkıntı yaşamaması ve taraflar arasında güvenin yeniden inşa edilmesi için gaz akışının acilen yeniden başlatılması gerektiğini ifade etmiştir.⁷⁰¹ Ayrıca Ferrero-Waldner enerji konusunun iki taraflı bir mesele olduğunu vurgulamıştır. Orta ve kısa vadede AB üyelerinin Rusya'nın en önemli alıcıları olduğunu ifade ederken diğer yandan bunun bir bağımlılık değil karşılıklı bir bağımlılık yarattığının ve AB'nin yaptığı enerji ithalatı sayesinde Rusya'nın etkileyici büyüme oranları yakaladığının altını çizmiştir.⁷⁰²

4.4. GENEL DEĞERLENDİRME

“Hudut” siyasi bir gücün hedeflerinin sınırını, bir devlet ya da imparatorluğun bir coğrafi mekânda iradesini uygulayabileceği en uzak noktayı temsil etmektedir. Hudut bölgesi ise sınırın her iki tarafında da bulunan bir bölgedir. Bu bölgede hayatları ve geçim kaynakları gerek siyasi birimler arasındaki fiziksel sınırları, gerek etnisite, din ve dil açısından farklı gruplar arasındaki toplumsal sınırları aşma becerisine dayanan insanlar yaşar.⁷⁰³

Yüzyıllardır yanyana yaşayan insanlar hem potansiyel çatışmalara hem de büyük bir kültürel zenginliğin kaynağı olmuştur. Çözüm bekleyen ya da her an yeniden alevlenmesi olası çatışmalar, tartışmalı sınırlar, karışık ulusal ve etnik

⁷⁰⁰ Sanem Özer, “Avrupa Birliği, Rusya ve ABD'nin Avrupa Güvenliğine Farklı Yaklaşımlarının Transatlantik İttifakına Etkileri”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı:15, 2008, s.175.

⁷⁰¹ Council of the European Union, Conclusions on Energy Security in Relation with the Russia/Ukraine Gas Dispute, Brussels, 12 Ocak 2009, ICBSS, **Black Sea Monitor**, Sayı: 10, Ocak 2009, s. 22, http://icbss.org/media/153_original.pdf, (18.01.2014).

⁷⁰² Ferrero-Waldner, EU/Russia, s. 17

⁷⁰³ King, Karadeniz, s. 27.

gruplar, göç, ekonomik yoksulluk, işsizlik, otoriter rejimler, kötü yönetim, organize suç, dış güçlerin bölge üzerindeki rekabeti gibi başlıklar⁷⁰⁴ karşımıza hem bölgenin hem de bölgeye komşu bölgelerin güvenlik sorunları olarak çıkmaktadır.

Lucien Febvre'nin 1928 yılında yazdığı gibi, "ülkeler arasında doğal sınırlar yoktur... yalnızca tarihin güçlerinin somutlaştırdığı insan elinden çıkma hatıralar vardır"⁷⁰⁵. Ülkeler arasındaki sınırlar ırmakların ya da dağların oluşturduğu doğal sınırlardan ziyade politika, şiddet ve devlet inşasının neticesidir.⁷⁰⁶

Rusya Federasyon'unun Eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin kendisi için tehdit algısı yaratmasının ve Rusya'nın bölgeyi güvenlikleştirmesinin başlıca 6 gerekçesi vardır. Bunlar:

1. Rusya'nın çevresinde yaşanan çatışmaların Rusya'ya sıçrama ihtimali,
2. Yakın çevredeki ayrılıkçı hareketlerin RF'nin bütünlüğünü tehlikeye atacağı korkusu,
3. Diğer cumhuriyetlerde yaşayan Rus azınlıklarının risk altına girmesi,
4. Çevredeki çatışmalara dış güçler müdahale etme ihtimali,
5. Bazı eski cumhuriyetlerin dâhil olduğu Rusya'yı dışarıda tutarak izole edebilecek bölgesel ittifakların oluşması endişesi,
6. Rusya'nın nazik ekonomik durumu bazı cumhuriyetlerin Ruble alanından çıkmasıyla zarar görme olasılığı.⁷⁰⁷

GKB'ye yönelik AB güvenlik stratejisindeki engeller ise,

1. Rusya faktörü ve AB'nin Rusya'ya artan enerji bağımlılığı,
2. Türkiye faktörü ve AB'nin Türkiye ilse bütünleşme konusunda yavaş adımlar atması,
3. Dondurulmuş çatışmaların çözümüyle ilgili AB'nin iddialı bir aktör olma konusundaki isteksizliği,

⁷⁰⁴ Mustafa Aydın, "Europe's Next Shore: The Black Sea Region After EU Enlargement", Occasional Paper, Sayı: 53, Haziran, 2004, s. 6.

⁷⁰⁵ Philip Charrier, 'ASEAN's Inheritance: The Regionalization of Southeast Asia, 1941-61', The Pacific Review, 14 (3), 2001, p. 315. (akt.) Bellamy, s. 43.

⁷⁰⁶ Bellamy, s. 44.

⁷⁰⁷ Margot Light, "Russia and Transcaucasia", **Transcaucasian Boundaries**, Der. John F.R.Wright, Suzanne Goldenberg, Richard Schofield, UCL Press, London, 1996, s. 47.

4. GKB ülkelerinin politik, ekonomik ve güvenliğe yönelik özellikleri açısından heterojen bir yapıya sahip olmaları,
5. AB üyelerinin kendi ulusal dış ve güvenlik gündemlerini ön plana çıkarmalarıdır.⁷⁰⁸

Buradaki paradoks AB ortaklık programlarının komşuları Birliğe yakınlaştırırken bunu güvenlikleştirme ve ötekileştirme pratikleri ile hayata geçirmesindedir. Haliyle ortaklık beraberinde zafiyetler taşımaktadır. Yumuşak güç kullanımının başarılı olabilmesi için gerekli olan güçlü ve etkili bir teşvik sistemi ile zorlamadan ziyade iş “ikna” etmeye dayalı bir anlayışa ihtiyaç duymaktadır. Ancak komşularla olan ortaklık ilişkisi koşulluluk üzerinden işleyen ve türlü “sopaların” ve “ötekileştirmelerin” olduğu tek taraflı ve ana “havuç” olan bütünleşmenin dışında bırakılmalarıdır.⁷⁰⁹ Dolayısıyla Brüksel komşularıyla üyelik üzerinden görüşürse bu dâhil edici bir ruh taşırken; ortalık söz konusu olduğunda dışlayıcıdır; bu nedenle de etkisizdir, cazip değildir, nüfuz yaratmaksı sorunludur ve kıtada güvenliği tesis etmekten uzaktır.⁷¹⁰ Adalet ve Güvenlik Alanı ile Schengen sistemi ortak tek iç güvenlik bölgesi yaratmaya çalışırken bu sahanın içindekiler ile dışındakiler arasında yeni ve güçlü bir sınır çizgisi de çizmektedir. Kuralları ve standartları ile söz konusu “güvenlik alanı” içerisini korunaklı hale getirerek dışarısını AB’den uzak tutmak için bir meşruiyet zemini sağlamaktadır.⁷¹¹

AB’nin karşı karşıya kaldığı bir diğer sorun Schengen paradoksudur. Birlik kendi içinde bütünleşmeyi ne kadar derinleştirirse üçüncü ülkelerle yaklaşması o kadar zorlaşmaktadır. İç sınırlar ortadan kalktıkça dış sınırları güçlenmektedir. Buna ilaveten özellikle doğu genişlemesiyle bağlantılı olan “içeridekiler/dışarıdakiler” paradoksu yaşanmaktadır. 10 yeni ülkenin (ardından Romanya ve Bulgaristan’ın) eklenmesiyle Birliğin dışında kalmak eskisinden daha zor ve maliyetli bir durum

---

⁷⁰⁸ Christina Romilia, “Büyük Karadeniz Bölgesi’nde AB’nin Güvenlik İlişkisi: Romanya Perspektifi”, **Avrupa Birliği ve Komşuları: Fırsatlar ve Zorluklar**, Der. Bezen Balamir Coşkun, Birgül Demirtaş, Çev. Sinem Demirkaya, Elips Kitap, Ankara, 2012, ss. 302-302.

⁷⁰⁹ Tassinari, Security and Integration, s. 5.

⁷¹⁰ Tassinari, Security and Integration, s. 5.

⁷¹¹ Valsamis Mitsilegas, Jörg Monar, Wyn Rees, **The European Union and Internal Security: Guardian of the People?**, Palgrave Macmillan, New York, 2003, s. 128.

almıştır. AB genişledikçe alternatifler azalmakta ve AB etkisinden kaçmak daha zor hale gelmektedir.⁷¹²

AB genişlemesinin Putin yönetimini düşündüren bir noktası da yeni üyelerin Schengen Anlaşması'nı yürürlüğe koyması durumunda vize rejiminde yaşanacak sorunlardır. Bu durum Kaliningrad bölgesinin Rusya'nın geri kalanından daha fazla izole olması anlamına geleceği değerlendirilmektedir.⁷¹³ AB'nin çevresi, Birliğin siyasi ve normatif sınırlarının ulaştığı yerdir. AB'nin post-modern yöntem ve araçları modernitenin geleneksel araçlarını (sınırlar, toprak, egemenlik) kullanan Rusya ile çarpışma yaşayacağı ortadadır.⁷¹⁴

Terör ve suç örgütlerine karşı her zamankinden daha geçirgen sınırlara sahip olan AB, AGSB'de bölge ülkelerinde sağlanacak kalkınmanın tehditlerle mücadele için ön şart olduğunu belirtmektedir. Aksi takdirde çatışma ortamı yatırım ve ekonominin normal işleyişinin önündeki en büyük engeldir. Bağımsızlığını yeni kazanmış ülkeler bu kısır döngü içerisinde bocalarken, zamanın Alman Savunma Bakanı Volker Rühe "Batı Avrupa Doğu'ya istikrar götürmelidir, yoksa istikrarsızlık Batı'ya gelecektir"⁷¹⁵ diyerek, AB'nin ve onun içinde "sivil gücü" ile belirleyici ülkelere biri olan Almanya'nın küresel tehdit algılamalarına ilişkin tavır değişikliğini yansıtmaktadır.

Rusya'nın resmi söylemi incelendiğinde yoğun bir şekilde Stalin ve Brejnev dönemlerinde güvenlikleştirilen konuların sınırlı da olsa güvenliksizleştirmeye çalışıldığı görülmektedir. Sovyetler Birliği döneminde ise nükleer füzeler ve düşman ordularından pop müziğine kadar hemen herşey güvenlikleştirilmiştir. Bugün en azından insan hakları, refah gibi bireyi ilgilendiren konular ciddiye alınmaktadır.⁷¹⁶ Soğuk Savaş'tan sonra düşmanın tanımlanması problemli olmuştur. Geleneksel düşman (Batı) Rusya'nın yardım ve destek için en büyük umudu olmuştur.⁷¹⁷ Ancak bu durum GKB üzerinde cereyan eden mücadeleyi engellememektedir.

⁷¹² Casier, The New Neighbours, s. 21.

⁷¹³ Ingmar Oldberg, "Foreign Policy Priorities Under Putin: A Tour d'Horizon", **Russia as a Great Power: Dimensions of Security Under Putin**, Der. Jakob Hedenskog, Vilhelm Konnander, Bertil Nygren, Ingmar Oldberg ve Christer Pursiainen, Routledge, 2005, s. 38.

⁷¹⁴ Tassinari, Security and Integration, s. 6.

⁷¹⁵ Lord Hansards Text for 31 July 1998, 180731-05, <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld199798/ldhansrd/vo980731/text/80731-05.htm>, (2 Nisan 2007)'den aktaran Özer, s.173.

⁷¹⁶ Skak, s. 83.

⁷¹⁷ Light, s. 46.

SONUÇ

Devletler dış ve güvenlik politikalarını yürütürken güvenlikleştirme ve güvenliksizleştirme süreçleri uygular. Bu süreçler sahip oldukları deneyimler, kültürel birikim, temel değerler, ilkeler ve normlar ile iç ve dış güncel gelişmeleri değerlendirerek yürütürler. Bir kısım güvenlikleştirmeler uzun erimli tarihi deneyimlerin, dostluk ya da düşmanlıkların, kalıplaşmış sorunların ve jeopolitiğe bağlı verili durumların ürünüken bir kısmı ise uluslararası sistemde ya da içişlerinde meydana gelen güncel gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni durumlar, menfaatler ve “ihtiyaçlar” çerçevesinde şekillenmektedir. Söz konusu sosyal ve materyal unsurların dış ve güvenlik politikalarında bir güvenlikleştirme veya güvenliksizleştirme üretmesi ise söylemler vasıtasıyla ifade edilip dinleyici kitlesinin bu ifadelere vereceği reaksiyona bağlı olarak değişir. Güvenlikleştirme çalışmalarının ilk hareket noktası söylemdir. Söylemde bulunan, söylemin içeriği ve muhatabı diğer ele alınan unsurlardır. Bu çalışma bir güvenliksizleştirme girişimi olarak AB’nin GKB söyleminin AB güvenliğinin sağlanmasında kullanılan bir yöntem ve araç olduğunu açıklamaktadır.

Bu açıklama Kopenhag Okulu’nun yenilikçi temsilcilerinin 1990’lı yıllarda tasarladığı güvenlikleştirme kuramı kullanılarak yapılmıştır. Kuramın güçlü ve ikna edici yanları olmakla birlikte zayıf noktaları da vardır. Örneğin uluslararası ilişkiler çalışmalarında dil bilimini kullanması yeni entelektüel açılımlar sağlaması bakımından dikkat çekicidir. Bunun yanında Bölgesel Güvenlik Kompleksi yaklaşımının özellikle bölgeler ve bölgeselleşme konularında yapılacak çalışmalar için ilham verici ve yetenekli bir model olduğunu görülmüştür. Güvenlikleştirici aktör tartışmalarının ise egemen ve egemenlik kavramlarına dair yaptığı çözümlemeler kuramı siyaset bilime sıkıca bağlayan boyutunu oluşturmuştur.

Kuramın belirttiği üzere güvenlikleştirmenin “tayin edici” unsuru olan “dinleyici”nin üretilmiş bir söyleme vereceği tepkinin kabul yönünde olması başarılı güvenlikleştirmenin ana kriteridir. Ancak bu başarı ya da başarısızlığın nasıl ölçüleceği konusundaki zafiyetin altı çizilmelidir. Bu sıkıntı AB gibi bir yapı için daha da karmaşık bir hal almaktadır.

Bir diğ er zayıf noktası s y lem analizinin doğrudan kendisidir. Kuram niyet okuması yapmadığını, sadece s y lemin kendisiyle ilgilendiğı s y lemektedir. Ancak söz-ediminin s y lendiğı ortam, s y leyenin sosyal ve kültürel dünyası, sözün s y lendiğı anın atmosferi, vücut dili, psikolojik faktörleri ya da olası gizli niyetleri okumak gibi bir kaygısının olmaması sınırlandırıcı ve analizlerde eksiklik olarak değerlendirilebilir. Bu alandaki zayıflığını gidermesi için sosyal teorinin ya da sosyolojik yaklaşımların daha g   l  bir şekilde entegre edilme olanaklarının aranması gerekebilir. Ayrıca kuramın özellikle güvenlikleştirici aktör konusunda daha geni letilmi , derin ve etkili c z ml meler için psikanaliz yöntemin kullanım olanakları tartı ılabılır.

Diğ er yandan güvenlik çalışmalarında sektörler üzerinden yaptığı ayrımın analizcinin hayatını kolaylaştırdığını söyleyebiliriz. Sektörler arasındaki ayrımların keskin çizgilerle çizilememesi bütüncül bir yaklaşımlı zorlaştırmaktadır. Örneğın  evresel güvenlik ile ekonomik güvenlik arasındaki; politik güvenlikle toplumsal güvenlik arasındaki sıkı ontolojik bağlar sektörel sınıflandırmada sorun çıkarmaya adaydır.

Literatür taramasında gözlenen bir diğ er husus ise s y lem analizinin dil bilim açısından yapılan açıklamalarında kullanılan 3'l  söz-edimi ayrımıdır. Esasen bir mesele hakkında üretilen s y lemin güvenlikleştirme ile sonuçlanıp sonuçlanmadığı bu ayrımdan hareketle yapılmaktadır. Güvenlikleştirme durumu ancak bir edim-söz etki-söz haline geldiyse mümkündür. Dolayısıyla bu edimler arası dönüşümün tespiti hayli önem kazanmaktadır. Güvenlikleştirme çalışmalarında bu ayrım ve dönüşümün  oğ nlukla birbirine benzer tanımlamalarla sınırlı bırakıldığı g r lm   t r. Yani bir sözün ne zaman düz-söz, ne zaman edim-söz ve ne zaman etki-söz sınıfına girdiğine dair tespitlerin yapıldığı çalışma sayısı son derece azdır. H lbuki güvenlikleştirme ya da g venlikle tirmenin gerçekleşmesi ya da başarısız olması bir düz-sözün etki-söz olana kadar geçirdiğı evrim sürecinin hikâyesidir.

Bu çalışmada güvenlikleştirme kuramının daha iyi anlaşılabilmesi sağlamak maksadıyla kısaca güvenlik kavramına geleneksel kuramların gözünden bakılmış ve aralarındaki farkları ve getirdiğı yenilikçi unsurlar gözler önüne serilmek istenmiştir. AB'nin dış ve güvenlik politikalarının oluşumunun izlenmesinde sadece devlet merkezli askeri-siyasi "dar" bir anlayışın tatmin edici açıklamalar getirmekten uzak

olmasının bu şekilde önüne geçilmiştir. AB'nin sınırları dışındaki gelişmelere verdiği tepkilerde sahiplendiği değerler ve ilkelerin oluşturduğu kimliğin dış ve güvenlik politikasına net bir şekilde yansıdığı görülmüştür.

AB, bir kara parçasından, isimden, birlikten, kendisine üye devletlerin toplamlarından daha fazlasını ifade eden özel bir bölgeselleşme deneyimidir. Bu deneyimin arka planında öncelikle Avrupa'nın tarihini oluşturan yüzlerce yıllık siyasi ve ekonomik rekabetler, sosyal hareketler, bilimsel devrimler, çatışmalar ve savaşlar yatmaktadır. Geride bıraktığımız yaklaşık yarım yüzyılı – yani AB deneyimini – bir kenara koyacak olursak Roma İmparatorluğu'nun çöküşünden günümüze kadar geçen Avrupa tarihini anlatan anahtar kavramların başında savaş, çatışma, istikrarsızlık, parçalanmışlık ve bölünmüşlük gelmektedir. Bütünleşme, birlik olma, ortak politikalar belirleme, birlikte karar alma, ortak pozisyonlarda buluşma gibi ifadelerin ancak 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra popülerleştiğini görmekteyiz. Ancak bu çatışmalarla yüklü uzun tarih Avrupalılara son derece kıymetli tecrübeler kazandırmıştır. Birliğin dış ve güvenlik politikasını oluştururken yararlandığı referansların birçoğu bu sorunlar yığını uzun tarihten süzülüp gelmiştir. AB'nin hem dış politika hem de iç politikası için başlıca referans nesnelerin ya da ötekisinin geçmişinde aranması bu yüzdendir.

Çalışmada Birliğin dış ve güvenlik politikalarının bir parçası olması; yakın çevresine yönelik algılarının, referans nesnelerinin ortaya konmasında ve söylemini üreten zihniyetin oluşumunda önem taşıması bakımından değerli bulunan bazı gelişmeler irdelenmiştir. Örneğin bugün güvenlik sorunu olarak sunulan çevre, göç, salgın hastalıklar (bitki, hayvan ya da insan ayrımı gözetilmeksizin) gibi konular geçmişin de güvenlik sorunlarıdır, dolayısıyla geçmişte de güvenlikleştirilmiştir. İnsan hakları ve demokrasinin dış politikasının vazgeçilmez unsurlarından olması Rönesans, Reform ve Aydınlanma gibi entelektüel devrimlerin olduğu kadar bu devrimlere neden olan olayların acı hatıralarıyla da ilgilidir. Bugün bir yumuşak güç, sivil güç ya da normatif güç olarak yapılan tanımlamalar güç dengeleri, silahlanma ve fetihçi politikalar üzerinden işleyen mekanizmaların yarattığı yıkımın anti-tezidir.

Evrimini siyasal birlik noktasına getirecek olan Avrupa için iktisadi ve siyasi örgütlenme biçiminin aldığı önemli dönüşümlerden birisinin ulus devlet olduğunun altı çizilmiştir. AB bazı yönleriyle burjuva sınıfının siyasal örgütlenme tercihi olan

ulus-devlet yapısının eseri ya da kararıdır. Bu birlik ulusal pazarların yetmezliğine, Avrupa ulus devletleri arasındaki rekabetin yıpratıcılığına, sömürgeciliğin ise aşınmasına Avrupa burjuvazisinin verdiği bir cevap olarak değerlendirilmiştir. Ekonomik tek sesliliğin daha müreffeh bir ortam üreteceğine olan inanç bir diğer teşvik edici unsurdur. Burjuvazi ve emek arasındaki tarihsel gerilimler ise Avrupa'ya demokratikleşme ve insan hakları bağlamında büyük kazanımlar sağlamıştır. AB'nin kurucu değerlerinden ve dış politika söylemindeki önemli prensiplerinden olan bu kavramların güncel içeriklerini almasında emek hareketlerinin son derece büyük payı vardır. Tüm bu gelişmelerin ardından Avrupa, ihtiyacı olan fikri mirasa ve ders çıkaracağı tarihi deneyimlere sahip olmuştur.

Batı Avrupa'nın liberal devletleri İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise sahip olduğu birikimi günün şartlarına uyumlaştırarak uluslararası sistemdeki yeni düzen içindeki yerini güçlendirecek bir yapı ortaya koymuştur. Avrupalılar için eski çağlardan beri tehdit hep doğudan yükselmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da benzer bir durum söz konusudur. Savaş sonrası yaşanan gelişmelere verilen cevaplar niteliğindeki askeri, siyasi ve ekonomik ittifaklar ve AET oluşumuna dair resmi belgeler iki ana konunun sıklıkla vurgulandığı görülür. Bunlardan birincisi Batı Avrupa'da – özellikle Fransa ve Almaya arasındaki – kalıplaşmış husumetlerin giderilmesi ve savaş riskinin azaltılması noktasında bir güvensizleştirme, diğeri ise Sovyetler ve ideolojisinin güvensizleştirilmesi şeklinde yaşanmıştır. Savaşın yaralarını sarmak için Avrupa'nın ihtiyacı olan şey öncelikle ekonomisini düzeltmektir ve bunun için ihtiyacı olan şey ise her ekonominin ihtiyacı olan “barış ve istikrar” ortamıdır. Dolayısı ile güçlü bir müttefike, iç barışa ve devletleri ve vatandaşlarını bir arada tutacak ortak bir tehdide ihtiyacı vardır. Bu sebepten Batı Avrupalıların tercih ettiği yol kendi aralarındaki meseleleri güvensizleştirirken Sovyetler Birliğinin liderliğindeki Doğu bloğunu güvensizleştirmişlerdir.

Güvensizleştirilen bir diğer husus ise sınırları aşma kabiliyetine sahip yerel ve uluslararası terördür. Batı Avrupalılar hem kendi topraklarındaki yerel terör örgütlerini hem de sınırları dışında ortaya çıkıp eylemlerini Batı Avrupa ülkelerine taşıyan – özellikle Ortadoğulu – örgütleri güvensizleştirmişlerdir. Dehşet dengesinin ürettiği korku atmosferini bir parça da olsa hafifletmeyi hedefleyen Brandt öncülüğündeki doğu politikası ve Helsinki görüşmeleri geleneksel olarak

güvenikleştirilen Sovyetler ve Doğu Bloğuna ilişkin söylemlerde *barışçıl çözüm, uzlaşma ve diyalog* gibi ifadelerin söyleme yerleştirilmiştir. Ancak özellikle Afganistan'ın işgali ve Yıldız Savaşları projesi gibi gelişmeler nedeniyle bu güvenliksizleştirmeler bir girişim olarak kalmıştır. Buna rağmen 70'lerde başlayan dış dünyaya ilişkin söylem dönüşümünün 90'lı yıllarda daha yüksek perdeden ifade edilen, özgüveni ve etki kapasitesi güçlü ve daha yoğun bir şekilde paylaşılan söylemlerin önünü açtığını, Orta ve Doğu Avrupa'ya yönelik güvenliksizleştirme hamlelerinin temelini attığı söylenebilir.

Soğuk Savaş ortamından sıyrıldıktan sonra ise 60'lı, 70'li ve 80'li yıllarda hazırlanan belgelerde alt yapısı hazırlanan ODGP'nin daha cesur adımlarla siyasi birliği takiben söyleme güçlü bir vurgu ile yerleştiğini görülmektedir. Bu yıllarda yapılan birlik içi antlaşmalar, Konsey sonuç bildirgeleri ve hazırlanan Komisyon raporlarında Birlik için yeni dış politika mekanizmaları oluşturulurken, AB'nin dış politika öncelikleri, ilkeleri ve görevleri tespit edilerek dış ve güvenlik politikasının söylemsel çatısı kurulmuştur.

Bu çatının altında ise özellikle çevresindeki bölgelerdeki devletler arasında iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi ve bu devletler arasında işbirliği olanaklarının yaratılması; piyasa mekanizmalarının ve demokrasinin güçlendirilmesi; iyi yönetim ve hesap verilirlik, insan hakları ve azınlık haklarının korunması yer almaktadır. Bunlar AB'nin komşu bölgelerine dönük güvenliksizleştirme söylemlerinin anahtar kavramlarıdır. Bu hususlarda AB'nin hedeflerini tutturabilmesi ile siyasi, askeri, ekonomik, toplumsal ve çevresel güvenliğini teminat altına alması arasında sıkı bir ilişki vardır.

Aynı kuvvetli bağlamı AB'nin bölgeselleştirme hamlelerinde de gözlenmektedir. Bir diğer ifadeyle bölgeselleştirme, AB'nin güvenliksizleştirme girişimlerinin önemli bir parçasıdır. AB'nin yakın çevresindeki devletler arasında artacak bölgeselleşme girişimlerinden 3 önemli sonuç beklenebilir. Birincisi, söz konusu bölgelerin kendi aralarında sahip olacakları bölgesel kimlik sayesinde sorunlarını barışçıl yöntemlerle, politik düzlemde ve çok taraflı müzakereler kullanarak çözme kabiliyeti geliştirmelerini imkan verebilir. İkincisi, AB, çevresindeki devletlerle olan ilişkilerini ikili ilişkiler kurmaktan ziyade onları bir bölgenin bütünselliği içinde değerlendirerek daha kolay ve verimli bir yönetilebilirlik

sağlayabilir. Üçüncüsü, çalışmamızın odaklandığı bölgeselleştirme girişimi olan GKB örneğinde ise başarılı bir bölgeselleşmenin gerçekleşmesi bölgede nüfuz kurmak isteyecek küresel güçlerin etkisini sınırlandırırken daha fazla Avrupa nüfuzu üretebilir. Ayrıca yukarıda sözü edilen sonuçların gerçekleşmesi yolunda atılacak adımlar yakından incelendiğinde bunların esasen Avrupa tarzı bir yöntem olduğu görülecektir. Dolayısıyla bölgeselleşme üzerinden bölge ülkelerinin sorunlarını güvenliksizleştirilmesi bir tür Avrupalılaştırma sürecini işaret eder. Avrupalılaştırma çevre ise AB'nin dış politikasının bir başarısı ve güvenliğinin teminatı olarak değerlendirilebilir.

AB ülke gruplarını bölgeselleştirirken, bölgeselleşmeye konu olan ülkeler arasındaki ve o ülkelerin kendi içlerindeki sorunları güvenliksizleştirmektedir. Ancak bu noktada karşımıza bir ikilem çıkmaktadır. Çünkü AB'nin bu yaklaşımı esasen kendi içinde dışarıya karşı yürüttüğü güvenlileştirilmenin bir parçasıdır. Özellikle 11 Eylül olaylarının ardından AB Konsey'i olağanüstü toplanmış ve bazı önemli kararların altına imza atmıştır. Ayrıca Birlik, dış ve güvenlik politikasına dair önemli bir belge hazırlatmış ve kurumsal yapısının içine yeni kurumla eklemiş, var olan kurumlarını güçlendirmeye gitmiştir.

AB yukarıda sayılan tüm bu eylemlerini Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi'nde dile getirmiştir. Bu belge 2000'li yıllarda AB'nin dış ve güvenlik politikasının söyleminin tüm unsurlarını içerirken, tehditleri tanımlamış ve yapılması gerekenleri ana hatlarıyla açıklamıştır. Belgenin kurama dayanarak yapılacak incelemesinden ise AB'nin sınırlarının ötesindeki meseleleri güvenliksizleştirmeyi hedeflediğini; fakat aynı meselelerin AB sınırları içinde bir güvenlileştirme ile ele aldığını görüyoruz. Görünen odur ki AB'nin güvenliği için özellikle komşusu olan bölgelerde ister bölgenin tamamını veya bir kısmını ilgilendirsin isterse bölgeyi oluşturan aktörlerden yalnızca bir tanesine dair özel bir konu olsun; sorun her ne olursa güvenliksizleştirilmelidir. Bu nedenle “dışarının” güvenliksizleştirilmesi AB için bir güvenlileştirme meselesine dönüşmektedir. Konu dışarısı olduğunda sorunları güvenliksizleştirme penceresinden izleyen AB, söz konusu kendi sistemi, toprakları ve vatandaşları olduğunda meseleleri güvenlileştirmektedir.

İçerideki güvenlileştirilmenin aktörlerin bir girişimi olarak kalmayıp başarılı olduğunun kanıtları ise yapılan kamuoyu anketlerinden elde edilen sonuçlar ve yeni

kurumsal enstrümanların herhangi bir meşruiyet tartışmasına yer vermeksizin işlevlerini sürdürmesidir. Ancak dışarıda yapmaya çalıştığı güvenliksizleştirme için aynı başarıdan söz etmek hayli güçtür. Netice itibariyle çoğu söylem güvenliksizleştirme girişiminden öteye geçememektedir. Bunun nedenleri ise dışarıyı şekillendirmenin görece zorluğu, güvenliksizleştirmeye konu olan sorunların çetrefilliği ve söz konusu Genişletilmiş Karadeniz olduğunda RF'nin başlı başına bir engelleyici faktör olması şeklinde sıralayabiliriz.

AB'nin güvenlik dilini yoğun bir şekilde değindiği konuları ikiye ayırmak mümkündür. Bunlardan birincisi zamandan ve mekândan bağımsız işleyen bir süreç olarak geleneksel güvenlikleştirilen sorunlardır. Bunlar arasında çevre sorunları ve bununla bağlantılı iklim konusu, göç ve sağlık çalışmamızda üzerinde durulan konulardır. Bu hususların Avrupalılar için bir güvenlikleştirmeye tabi tutulması oldukça eskiye dayanmaktadır. İkinci olarak ise güvenlik dili güncel konular ışığında şekillenmektedir. Bu noktada işin içine uluslararası sistemde meydana gelen gelişmelere verilen tepkiler girmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan iki kutuplu sistem, Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni düzen ve 11 Eylül olayları bunlara örnektir. Diğer yandan AB'nin oluşum sürecinde geçirdiği evrime bağlı olarak içyapısında meydana gelen değişiklikler ile genişleme ve derinleşme hamleleri kullanılan güvenlik diline yansımaktadır. Çünkü özellikle güncel gelişmelerin ürünü olan güvenlik dilinin oluşturulması sırasında referans nesneler ve güvenlik dilini üreten güvenlikleştirici aktörler değişebilmektedir.

11 Eylül, Londra ve Madrid saldırılarının ardından ilan edilen belgeler, güncel gelişmelerin geleneksel sorunlarla harmanlanarak AB'nin ortak dış ve güvenlik politikasının alacağı şekli anlatmaktadır. Ortaya çıkan “olağanüstü durum”, “olağanüstü tedbirlerin” alınmasını gündeme getirerek Birliği dışarıda yaşanan gelişmelere karşı takındığı tavırda güvenlikleştirmeyi hızlandırmıştır. 2001 sonrası dönemde güvenliği doğrudan ilgilendiren ve yaşamsal görünen tehditler söz konusu olduğunda AB vatandaşlarının kendi hükümetlerinden Brüksel ile işbirliği yapmalarını istediği ortaya çıkmaktadır. Bu durum Brüksel'in güvenlikleştirici bir aktör olarak daha fazla önplana çıkmasını sağlamıştır.

ODGP'nin önemli ayaklarından birisini bölgeselleştirme oluşturmaktadır. Bölgeselleşmenin ürünü olan AB dünyayı ve özellikle çevresindeki devlet gruplarını

bir araya getirerek bölgeler haline getirmeye çalışmaktadır. Bu girişimlerin 2000’li yıllarda yoğunlaştığını; bir bölgenin AB sınırlarına yakınlaştıkça daha güçlü politik, ekonomik ve sosyal angajmanlara gidildiğini; söylemlerin daha vurgulu hale geldiğini ve ilişkilerin daha fazla derinleştiğini görmekteyiz. Bu durum jeopolitiğin doğal neticesi olmakla birlikte dünya politikasının güçlü aktörlerinin yakın çevrelerini şekillendirme güdülerini ve nüfuz sahası yaratma çabalarının da bir parçasıdır. Brüksel bir otorite olarak kendi içinde ve çevresine yönelik olarak inşa ettiği söylem ile üretilen bilginin belirleyiciliği ve ikna kapasitesi oranında ve çevresini yönetebilir hale getirmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla söyleminizin gücü yönetebilirlik gücünüzle doğru orantılıdır.

Bölgeselleşme ile güvenlikleştirme ve güvenliksizleştirme arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Bir bölgenin oluşumu spesifik bir coğrafi alanın adlandırılması meselesine indirgenemez. Bölgeler sosyal yapılardır ve sosyal olarak inşa edilirler. Aktörlerin tercihlerini, çıkarlarını, politik ve ekonomik hedeflerini yansıtır. Bu çerçevede bizatihi kendisi tüm zamanların en başarılı bölgeselleşmesi olan AB’nin GKB söyleminin Karadeniz Sinerjisi Belgesinde ifadesini resmi olarak bulmuş bir bölgeselleştirme projesi olduğu değerlendirilebilir. GKB’nin BGK olma ihtimaline ilişkin tartışma ise esasen bölgenin inşası noktasındaki başarısının ölçütü olarak değerlendirilebilir. Güvenlik kompleksi özel bir düzenleyici mekanizmayı andırır. Bu mekanizma spesifik bir alanda devletler arası etkileşimin kalitesine bağlı olarak işlev görür. Kompleksin kendi dinamikleriyle içindeki sorunlara çözüm üretebilme yeteneğine ya da mekanizmalara kavuşması varlığının en önemli işaretidir. Bu nedenle AB için bölgenin aktörleri arasındaki işbirliği olanaklarını geliştirmeye yönelik adımlar atması bu projenin başarısı için hayati bir önem taşımaktadır.

Genişletilmiş Karadeniz’in bir bölge olabilmesi ya da bir diğer ifadeyle BGK haline gelmesinin önünde önemli engeller bulunmaktadır. Öncelikle altı çizilmesi gereken bir grup devletin bölge olarak adlandırılmasının bir söz-edimi olduğudur. Bu söylemin etki-söz edimi haline gelmesi ise adlandırılan bölgenin sakinlerinin de kendilerini o isimle tanımlamalarıyla mümkündür. Ancak bölge sakinleri kendilerini “Geniş Karadenizli” olarak tanımlamaktan hayli uzaktır. Bunun nedenlerinden birisi de bölgesel aidiyet ve bilinç düzeyinin oluşmasının önündeki tarihi rekabetler (Türkiye-Yunanistan, Türkiye-Rusya gibi), farklı ekonomik gelişmişlik düzeyleri,

farklı ulus-üstü ya da hükümetler arası bağlar ve ulusal politikalarındaki farklı önceliklerin varlığıdır. Karadeniz çevresindeki ülkeler için önemli bir ortak payda olmakla birlikte bu ülkeler kendilerini farklı bölgesel yapıların içinde tanımlayabilmektedirler. Ayrıca komisyon raporlarında da ifadesini bulan ekonomik farklılıklar ve ayrılıkçı çatışmalar bölgeselleşmenin önünü tıkayan önemli engeller olarak GKB projesinin başarı şansını azaltmaktadır.

Bunların yanı sıra AB için GKB'deki asıl büyük sıkıntı Rusya'dır. Bölgenin bir BGK'ne dönüşmesinin ve bölge içi meselelerin güvensizleştirilmesinin önündeki başlıca engel aynı şekilde Rusya olarak görünmektedir. Öncelikle AB'nin GKB tanımlamasına giren coğrafyanın önemli bir bölümü Rusya'nın Yakın Çevre doktrininde tanımladığı ülkeleri kapsamaktadır. Böylece bölgede nüfuz kurmaya çalışan iki büyük gücün projeleri karşı karşıya gelmektedir. Konuyu daha karmaşık ve rekabetçi hale getiren durum ise AB'nin söyleminin güvensizleştirmeye dayanmasıyken Rusya'nın güvensizleştirme girişimleridir. Birbirine zıt bu iki yaklaşım kendisini somut olaylarda göstermektedir. Donmuş çatışma alanları, enerji, Çeçenistan ve Gürcistan meseleleri, renkli devrimler gibi konularda tarafların farklı söylemleri beraberinde açıktan bir tartışmayı ve üstü kapalı bir gerilimi yaratmaktadır.

Yakın Çevre politikası ile eski Sovyet coğrafyasında ayrıcalıklı çıkarları olduğunu söyleyen Rusya, bölgenin sorunlarını güvensizleştirerek, bölgenin kendisi için öncelikli güvenlik meselelerine sahip olduğunu ifade etmektedir. AB ise AKP ve KSB ile bölge meselelerini güvensizleştirmeyi hedeflemektedir. Bu iki aktörün bölgeye ilişkin belgeleri incelendiğinde hem belgelerin hazırlandığı zamanın, hem de tarihsel, sosyolojik ve siyasi mirasın, hem de genel dış politika yaklaşımları arasındaki farklılıklara sıkça rastlanmaktadır. Rusya sert gücünün karşılaştırmalı üstünlüğünü de kullanarak “yakın çevresindeki” ülkelerin kendisine olan bağımlılığını suistimal etmektedir. Diğer taraftan AB ise komşularını yumuşak gücünü kullanarak “ne yaptığı” ile değil “ne olduğu” ile etkilememeye çalışmaktadır. Ancak Rusya'nın bölgedeki etkinliğinin sadece sert güç unsurlarından ileri geldiği düşünülmemelidir. Rusya'nın bölgeye olan angajmanının tarihi, kültürel ve iktisadi boyutlarının da bir hayli sağlam olduğu unutulmamalıdır.

Ayrıca Rusya'nın iktisadi olarak güçlenmesi bölgede 1990'lı yıllara nazaran daha özgüvenli ve kendi menfaatleri odaklı söylemler üretmesinin yolunu açmaktadır. Birbirini takip eden dış politika ve güvenlik politikası belgelerinde yer alan ifadelerin Rusya'daki siyasi seçkinlerin tercihleri ve güç değerlendirmesi ile yakından ilgili olduğu görünmüştür. Rusya'nın ekonomik olarak gücünün hissedilir biçimde artışıyla belgelerdeki güvenlikleştirici etki yaratan söylemlerin arttığı görülmüştür. Bunun yanında 11 Eylül olayları Rusya'nın dış ve güvenlik politikasında güvenlikleştirmeyi arttıran bir diğer durumdur. Çeçen grupların gerçekleştirdiği eylemleri bir çeşit 11 Eylül olarak tanımladığı görülmüştür. Özellikle referans nesne olarak yakın çevresindeki ülkelerde yaşayan Rus azınlıkları işaret ederek oldukça güçlü ve yoğun güvenlikleştirme yapmaktadır.

AB'nin AKP'yi Kafkaslara kadar uzanan geniş bir koridoru içine alacak şekilde uygulamaya koyması ve ardından Karadeniz Sinerjisi'ni gündeme getirmesi RF belgelerinde 2008 yılında karşılığını BDT alanına girmeye çalışan "dış" unsurlar olarak tanımlandığı görülmüştür. Söz konusu "dış" unsurların Rusya'nın "meşru" çıkarlarını hesaba katmaları gerektiğinin altı çizilmiştir. Rusya açıkça ayrıcalıklı ve meşru çıkarlarının olduğunu söylediği yakın çevresinde kendisiyle rekabet edecek dış unsur görmek istememektedir.

Kendisini Sovyet sonrası coğrafyanın lider gücü, sorunların çözümünde işbirliği yapılması zorunlu aktör ve küresel enerji üretici olarak gören RF ile AB arasındaki mücadelenin en yoğun yaşanacağı alan Karadeniz olarak görünmektedir. Bölgeye yönelik resmi belgelerin yanında bazı kritik olaylar karşısında üretilen söylemler de söz konusu mücadeleyi değerlendirmek anlamında yararlı olmuştur. Her iki tarafın dış ve güvenlik politikaları hakkında önemli ipuçları veren bölgedeki demokratikleşme, renkli devrimler ve rejim sorunu; Gürcistan ile Rusya arasındaki 5 Gün Savaşı; donmuş çatışmalar; Çeçenistan ve terör konusu ile enerji gibi önemli başlıklarında ciddi söylem farklılıkları güvenlikleştirme ve güvenliksizleştirme durumlarını belirlemiştir. Resmi belgelerde olduğu gibi temel meseleler üzerinden yapılan araştırma da bölgeye yönelik olarak AB'nin güvenliksizleştirme, RF'nin ise güvenlikleştirme sonucunu doğuracak söylemler ürettiği görülmüştür. Enerji konusunu dışarıda bırakacak olursak diğer sorunlu konularda Rusya'nın referans nesnesi ağırlıklı olarak Rus azınlıklardır. Bölgede yaklaşık 25 milyon civarında bir

nüfusa tekabül eden bu Rus diasporasının güvenliği söz konusu olduğunda her türlü tedbirin alınacağı belirtilmiştir. Bu tedbirlerin güvenlikleştirmeyi pekiştirdikleri ve askeri seçeneklerin de kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca güvenlikleştirici söylemlerin bölgedeki AB etkisini (AB güvenliksizleştirmesini) azaltıcı bir etki de yarattığı görülmüştür.

Dolayısıyla Karadeniz Bölgesi üzerinde yaşanan rekabette kullanılan dilin ürettiği güvenlikleştirme ve güvenliksizleştirme bölgenin gelecekteki görünümü hakkında fikir vermektedir. Sorunları büyük oranda güvenliksizleştirilmiş ve kendi içinde bölgesel güvenlik kompleksi olma yolunda adımlar atan bir Genişletilmiş Karadeniz AB için güvenliğinin teminatıdır. Ancak bu durumda bölgenin Rusya'nın hegemonyasından uzaklaşma ihtimali Rusya'nın göze alamayacağı kadar büyük bir risktir. Bu nedenle Rusya AB'nin güvenliksizleştirmelerine güvenlikleştirme ile cevap vererek bölgenin AB etkisine kapılmasının önüne geçmek, mevcut nüfuzunu artırarak güçlendirilmiş bir hegemonya kurmaya yönelik işaretler verdiği görülmüştür. Bunun yanı sıra enerji meselelerinde hâkim karar verici ve dağıtıcı pozisyonunu korumak, bölgeye ilişkin her konuda süreçleri yöneten aktör olmak, kendi toprakları dışında yaşayan RF vatandaşlarının, Rus azınlıkların ve Rusça konuşan kitlelerin koruyucusu kimliğini benimseyerek güvenlikleştirici hamlelerine meşruiyet kazandırma yoluna gittiği görülmüştür.

Ayrıca güvenlikleştirme hamleleri ile Rusya'nın ekonomik olarak güçlenmesi arasında sıkı bir bağlantı olduğu ortaya çıkmıştır. Rusya'nın iktisadi gücünün artmaya başladığı dönemlerde söylemlerin güvenlikleştirmeye dönük olmaya başlaması örtüşmektedir. İktisadi gücü arttıkça politik olarak da pozisyonunu yeniden değerlendiren Rusya için uluslararası ortamın da güvenlikleştirmeye uygun bir zemin hazırlaması AB'nin Karadeniz Sinerjisi ve GKB projesi için bir talihsizliktir. Tarafların güncel pozisyonlarında ve güncel gelişmeler ışığında Genişletilmiş Karadeniz projesi gibi güvenliksizleştirme hamlelerinin Rusya'nın güvenlikleştirici karşı hamleleriyle bertaraf edildiği görülmüştür. Bu engellere ve sorunlara rağmen AB'nin bölgede güvenliksizleştirme girişimlerinin devam edeceği fakat başarı şansının bu koşullar altında zayıf olduğu değerlendirilmiştir. İçinde Ukrayna, Moldovya ve Kafkasların yer aldığı bir bölgede sorunların politik araçlarla ele alınması kuşkusuz barış ve istikrar için beklenen bir durumdur. Ancak özellikle

Ukrayna'daki son gelişmeler ve Kırım konusundaki RF'nin tutumu bölgede yeni, daha sert ve etkili bir güvenlikleştirme sürecinin başlayacağını sinyallerini vermektedir. İşin bir diğer boyutu ise bölgedeki meseleler için güvenliksizleştirme zayıf da olsa artık bir seçenek olmaktan çıkar ve mutlak bir güvenlikleştirme girdabına girerse AB'nin de yükselen güvenlikleştirmeye güvenlikleştirme ile cevap verebileceği olasılığıdır. Bölge üzerindeki rekabetin niteliği ve yönteminde değişiklik beklentisi yaratacaktır. Öncelikle bu tür bir atmosferde bölgesellikten uzaklaşılarak ikili ilişkilere odaklanılacağından bölgesel güvenlik kompleksi gibi bir olasılık da ortadan kalkacaktır. İki taraf için dış ve güvenlik politikalarında işlem maliyetlerinin yükselmesi beklenmelidir. Ayrıca ilişkilerin daha gerilimli ve krizlere yatkın bir hale dönüşmesi, özellikle AB'nin bölgedeki aktörlüğü anlamında büyük sıkıntı yaşaması halinde üçüncü bir büyük gücün bölge işlerine daha fazla ilgi duyması ile ortaya çıkabilecek yeni nesil bir Soğuk Savaş diğer olasılıklardır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Agamben Giorgio, **İstisna Hali**, Çev. Kemal Atakay, Otonom Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Alexandrova-Arbatova, Nadia, “Troubled Strategic Partnership: The Black Sea Dimension of Russia’s Relations with the West”, **The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives**, Der. Daniel Hamilton ve Gerhard Mangott, Washington, D.C.:Center for Transatlantic Relations, 2008, ss. 293-318.

Anatolios, Khaled ve Stephen F. Brown, **World Religions: Catholicism and Orthodox Chirstianity**, Infobase Publishing, New York, 2009.

Anderson, James, Liam O’Down ve Thomas M.Wilson, **New Borders for a Changing Europe Cross-border Cooperation and Governance**, Frank Cass, London, 2003.

Anderson, Malcolm ve Eberhard Bort, **The Frontiers of the European Union**, Palgrave Macmillan, New York, 2001.

Armaoğlu, Fahir, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1997.

Ascherson, Neal, **Karadeniz**, Çev. Kudret Emiroğlu, İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2001.

Austin, J.L., **Söylemek ve Yapmak: Harvard Üniversitesi 1955 William James Dersleri**, Çev. R. Levent Aysever, Metis Yayınları, İstanbul, 2009.

Austin, John Langshaw, **Hot to Do Things With Words**, Oxford: Clarendon Press, 1962.

Baylis, John, “International and Global Security in the Post-Cold War Era”, **The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations**, Der. John Baylis, Steve Smith, Oxford University. Press, 2nd Edition, Oxford, 2001, ss. 253-275.

Bellamy, Alex J., **Security Communities and Their Neighbours: Regional Fortresses or Global Integrators?**, Palgrave, New York, 2004.

Berghahn, Volker R., **Imperial Germany: Economy, Society and Politics (1871-1918)**, Berghahn Books, New York, 2005.

Bideleux, Robert, “Bringing the East Back in”, **European Integration and Disintegration: East and West**, Der. Robert Bideleux ve Richard Taylor, Routledge, New York, 2002, ss. 225-251.

Bindi, Federiga, “European Union Foreign Policy: A Historical Overview”, **The Foreign Policy Of The European Union: Assessing Europe’s Role In The World**, Der. Federiga Bindi, Brookings Institutions Press, Washington, 2010, ss. 11-39.

Booth, Ken ve Nicholas Wheeler, “Contending Philosophies about Security in Europe”, **Security and Strategy in the New Europe**, Der. Colin McInnes, Routledge, New York, 2002, ss. 3-36.

Booth, Ken, **Theory of World Security**, Cambridge University Press, Cambridge, 2007.

Bostanoğlu, Burcu ve Mehmet Akif Okur, **Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram: Hegemonya – Medeniyetler ve Robert W.Cox**, İmge Kitabevi, Ankara, 2009.

Bourbeau, Philippe, **The Securitization of Migration: A Study of Movement and Order**, Taylor and Francis, New York, 2011.

Bozkurt, Veysel, **Avrupa Birliği ve Türkiye – Siyasi Kurumlar, Çıkar Grupları, Kamuoyu, Ortaklık Belgeleri** - , Vipaş Yayınları, Bursa, 2001.

Brandt, Willy, **A Peace Policy For Europe**, Weidenfeld and Nicolson, London, 1969.

Braudel, Fernand, **Uygarlıkların Grameri**, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, 1996.

Buzan, Barry ve Lene Hansen, **The Evolution of Security Studies**, Cambridge University Press, Cambridge, 2009.

Buzan, Barry ve Ole Weaver, **Regions and Powers**, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.

Buzan, Barry, Ole Weaver ve Jaap de Wilde, **Security: A New Framework For Analysis**, Lynne Rienner Publishers, Boulder, London, 1998.

Buzan, Barry, **People, States and Fear: An Agenda For International Security Studies In The Post-Cold War Era**, Harvester Wheatsheaf, 2nd Edition, New York, 1991.

Canbolat, İbrahim S., **Uluslararası Sistem Avrupa Birliği, Bir Dönüşümün Analizi**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998.

Casier, Tom, “The Clash of Integration Processes? The Shadow Effect of the Enlarged EU on its Eastern Neighbours”, **The CIS, the EU and Russia: The Challenges of Integration**, Der. Katlijn, Malfliet, Lien Verpoest ve Evgeny Vinokurov, Palgrave Macmillan, New York, 2007, ss.73-94.

Caşın, Mesut Hakkı, Uğur Özgöker ve Halil Çolak, **Avrupa Birliği: Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi**, Nokta Kitap, İstanbul, 2007.

Chaunu, Pierre, **Avrupa Uygarlığı – Aydınlanma Çağı**, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 2000.

Dalgaard-Nielsen, Anja, “Homeland Security: American and European Responses to September 11th”, **The Politics of European Security**, Der. Jess Pilegaard, Danish Institute for International Studies, Copenhagen, 2004, ss. 159-179.

Davies, Norman, **Avrupa Tarihi**, Çev.Der. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara, 2006.

DeBardeleben, Joan, “Public Attitudes Toward EU–Russian Relations: Knowledge, Values, and Interests”, **The Boundaries of EU Enlargement: Finding a Place for Neighbours**, Der. Joan DeBardeleben, Palgrave Macmillan, New York, 2008, ss. 70-91.

Delanty, Gerard, **Avrupa’nın İcadı**, Çev. Hüsamettin İnaç, Adres Yayınları, Ankara, 2005.

Delcour, Laure, “The European Union’s Policy in the South Caucasus: In Search of a Strategy”, **Reassessing Security in the South Caucasus: Regional Conflicts and Transformation**, Der. Annie Jafalian, Ashgate, Surrey, 2011, ss.177-193.

Elgström, Ole ve Michael Smith, **The European Union’s Roles in International Politics: Concepts and Analysis**, Routledge, New York, 2006.

Elman, Colin, “Realism”, Ed. Martin Griffiths, **International Relations Theory for the Twenty-First Century: An Introduction**, Routledge, New York, 2007, ss. 11-20.

Erözden, Ozan, “Ulus-Devletin Geleceği”, **Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar**, Der. Faruk Sönmezoğlu, Der Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 1-18.

Fawcett, Louise, “Regionalism From an Historical Perspective”, **Global Politics Of Regionalism: Theory and Practice**, Der. Mary Farrell, Björn Hettne ve Luk Van Langenhove, Pluto Press, London, 2005, ss. 9-36.

Fawn, Rick, “Ideology and National Identity in Post-Communist Foreign Policies”, **Ideology and National Identity in Post-Communist Foreign Policies**, Der. Rick Fawn, FRANK CASS, London, 2004, ss. 1-40.

Freire, Maria Raquel, **(De)Securitizing Policies and Practices: EU-Russia Relations and the ‘War on Terrorism’ – Building Bridges or Closing Borders?**, Centro de Estudos Sociais, Oficina do Ces, 2009.

Gariup, Monica, **European Security Culture: Language, Theory, Policy**, Ashgate, Surrey, 2009.

Galbreath, David J., **The Organization For Security And Co-operation In Europe**, Routledge, New York, 2007.

Geddes, Andrew, **Immigration and European Integration: Beyond Fortress Europe?**, Manchester University Press, Manchester, 2008.

Geoffrey Parker, “The ‘Military Revolution, 1560-1660’ – A Myth?”, **The Military Revolution Debate: Readings on the Military Transformation of Early Modern Europe**, Der. Clifford J. Rogers, Westview Press, Colorado, 1995, ss. 37-55.

Gerger, Haluk, **Soğuk Savaş’tan Yumuşamaya**, Işık Yayıncılık, Ankara, 1980.

Gibbon, Edward, **The History of The Decline and Fall of the Roman Empire Vol 1**, Hayes Barton Press, 1975.

Gordadze, Thornike, “Georgia-Russia Conflict in August 2008: War as a Continuation of Politics”, **Reassessing Security in the South Caucasus: Regional Conflicts and Transformation**, Der. Annie Jafalian, Ashgate, Surrey, 2011, ss.11-38.

Görtner, Heinz, Adrian Hyde-Price ve Erich Reiter, **Europe’s New Security Challenges**, Boulder, London, 2001.

Grant, Charles, **Europe’s Blurred Boundaries: Rethinking Enlargement and Neighbourhood Policy**, Centre for European Reform, London, 2006.

Guzzini, Stefano ve Dietrich Jung, “Copenhagen Peace Reseach”, **Contemporary Security Analysis and Copenhagen Peace Reseach**, Der. Stefano Guzzini, Dietrich Jung, Routledge, New York, 2004, ss. 1-10.

Haas, Marcel de, **Russia’s Foreign Security Policy in the 21st Century: Putin, Medvedev and Beyond**, Routledge, New York, 2010.

Haine, Jean-Yves, “The Union Inaugural Address”, **The Politics of European Security**, Der. Jess Pilegaard, Danish Institute for International Studies, Copenhagen, 2004, ss. 39-55.

Heaton, Herbert, **Avrupa iktisat Tarihi: İlkçağdan Sanayi Devrimine**, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Yayınları, Ankara, 1992.

Henderson, Karen, **Back to Europe: Central and Eastern Europe and the European Union**, UCL Press, London, 1999.

Hill, Christopher ve Karen E. Smith, **European Foreign Policy: Key Documents**, Routledge, London, 2003.

Hill, Christopher, **The Changing Politics of Foreign Policy**, Palgrave Macmillan, New York, 2003.

Hillerbrand, Hans J., **Division of Christendom: Christianity in the Sixteenth Century**, Westminster John Knox Press, Kentucky, 2007.

Hof, Ulrich Im, **Avrupa’da Aydınlanma**, Çev. Şebnem Sunar, Afa Yayıncılık, İstanbul, 1995.

Hogan, Michael J., “Introduction”, **The End Of Cold War: Its Meaning And Implications**, Der. Michael J. Hogan, Cambridge University Press, 1992, ss. 1-12.

Huysman, Jef, **The Politics of Insecurity: Fear, Migration and Asylum in the EU**, Routledge, New York, 2006.

Hyde-Price, Adrian, “‘Beware the Jabberwock!’: Security Studies in the Twenty-First Century”, **European New Security Challenges**, Der. Heinz Gartner, Adrian Hyde-Price, Erich Reiter, Boulder, London, 2001, ss. 27-54.

Hyde-Price, Adrian, “Interests, Institutions and Identities in the Study of European Foreign Policy”, **Rethinking European Union Foreign Policy**, Der. Ben Tonra ve Thomas Christiansen, Manchester University Press, Manchester, 2004, ss. 99-113.

Jackson, Nicole J., **Russian Foreign Policy and the CIS: Theories, Debates and Actions**, Routledge, New York, 2003.

Jackson, Robert ve Georg Sorensen, **Introduction to International Relations**, Oxford University Press, Oxford, 1999.

Jean-Yves Haine, “The European Security Strategy Coping with Threats: Is Europe Secure?”, **The EU and the European Security Strategy**, Der. Sven Biscop ve Jan Joel Andersson, Routledge, New York, 2008, ss. 21- 41.

Jepperson, Ronald L., Alexander Wendt ve Peter J. Katzenstein, “Norms, Identity and Culture in National Security”, **The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics**, Der. Peter J. Katzenstein, Columbia Uni. Press, New York, 1996, ss. 33-75.

Joff , George, “Nationalities and Borders in Transcaucasia and the Northern Caucasus”, **Transcaucasian Boundaries**, Der. John F.R.Wright, Suzanne Goldenberg ve Richard Schofield, UCL Press, London, 1996, ss. 15-34.

Jordan, William Chester, “Orta a da ‘Avrupa’”, **Avrupa Fikri**, Der. Anthony Pagden,  ev. Rahmi   gd l ve Mesut Varlık, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 89-108.

Jorgensen, Knud Erik, “European Foreign Policy: Conceptualising the Domain”, **Contemporary European Foreign Policy**, Der. Walter Carlsnaes, Helene Sjursen, Brian White, Sage Publishers, London, 2004, ss. 32-55.

Kaya, Ayhan, **Islam, Migration and Integration: The Age of Securitization (Migration, Minorities and Citizenship)**, Palgrave Macmillan, New York, 2012.

Kennedy, Paul, **Büyük G  lerin Yükseliş ve   k  leri – 1500’den 2000’e Ekonomik De i me ve Askeri çatışmalar**,  ev. Birtane Karanakçı, Türkiye    Bankası Kültür Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 1998.

Kınlı, Onur, **Osmanlı’da Modernleşme ve Diplomasi**,  mge Kitabevi, Ankara, 2006.

King, Charles, “The Wider Black Sea Region in the Twenty-First Century”, **The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives**, Der. Daniel Hamilton ve Gerhard Mangott, Washington, D.C.:Center for Transatlantic Relations, 2008, ss. 1-19.

King, Charles, **Karadeniz**, çev. Zühal Kılıç, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2008.

Kissenger, Henry, **Diplomasi**, Çev. İbrahim H. Kurt, Türkiye İŞ Bankası Yayınları, Ankara, 1998.

Kök, Recep, **İktisadi Düşünce: Kavramların Analitik Evrimi**, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İzmir, 2000.

Kuus, Merje, **Geopolitics Reframed: Security and Identity in Europe's Eastern Enlargement**, Palgrave Macmillan, New York, 2007.

Larrabee, F. Stephen, "NATO and Black Sea Security", **The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives**, Der. Daniel Hamilton ve Gerhard Mangott, Washington, D.C.:Center for Transatlantic Relations, 2008, ss. 277-292.

Larsen, Henrik, "Discourse Analysis in the Study of European Foreign Policy", **Rethinking European Union Foreign Policy**, Der. Ben Tonra, Thomas Christiansen, Manchester University Press, Manchester, 2004, ss. 62-80.

Larsen, Henrik, "Discourse Analysis in the Study of European Foreign Policy", **Rethinking European Union Foreign Policy**, Der. Ben Tonra ve Thomas Christiansen, Manchester University Press, Manchester, 2004, ss. 62- 80.

Le Roux, Patrick, **Roma İmparatorluğu**, Çev. İsmail Yerguz, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2011.

Lee, Stephen J., **Imperial Germany: 1871-1918**, Routledge, New York, 2005.

Light, Margot, "In Search of an Identity: Russian Foreign Policy and the End of Ideology", **Ideology and National Identity in Post-Communist Foreign Policies**, Der. Rick Fawn, FRANK CASS, London, 2004, ss. 41-57.

Light, Margot, “Russia and Transcaucasia”, **Transcaucasian Boundaries**, Der. John F.R.Wright, Suzanne Goldenberg ve Richard Schofield, UCL Press, London, 1996, ss. 34-53.

Light, Margot, John Löwenhardt ve Stephen White, “Russia and the Dual Expansion of Europe”, **Russia Between East and West Russian Foreign Policy on the Threshold of the Twenty-First Century**, Der. Gabriel Gorodetsky, FRANK CASS, London, 2003, ss.56-69.

Lo, Bobo, “The Securitization of Russian Foreign Policy Under Putin”, **Russia Between East and West Russian Foreign Policy on the Threshold of the Twenty-First Century**, Der. Gabriel Gorodetsky, FRANK CASS, London, 2003, ss. 11-26.

Lucarelli, Sonia, “Introduction: Values, Principles, identity and European Union Foreign Policy”, **Values And Principles In European Union Foreign Policy**, Der. Sonia Lucarelli ve Ian Manners, Routledge, New York, 2006, ss. 1-19.

Lucarelli, Sonia ve Ian Manners, “Conclusion”, **Values and Principles in European Union Foreign Policy**, Der. Sonia Lucarelli ve Ian Manners, Routledge, New York, 2006, ss. 201-216.

Macdonald, Fiona, **Reformation: Events and the Outcomes**, Evans Brothers Limited, London, 2002.

Macfarlane, S.Neil, “Russian Policy in the CIS under Putin”, **Russia Between East and West Russian Foreign Policy on the Threshold of the Twenty-First Century**, Der. Gabriel Gorodetsky, FRANK CASS, London, 2003, ss. 117-124.

Mahan, Alfred Thayer, **Deniz Gücünün Tarih Üzerine Etkisi**, Çev. Kerem Fındık ve Melahat Fındık, Q Matris Yayınları, İstanbul, 2003.

Mankoff, Jeffrey, **Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics**, Rowman & Littlefield Publishers, Maryland, 2009.

Mann, Michael E, “Little Ice Age”, **Encyclopedia of Global Environmental Change**, Der. Ted Munn, John Wiley & Sons Ltd, Chichester, 2002, ss. 1-6.

Manners, Ian, “The Constitutive Nature Of Values, Images and Principles In The European Union”, **Values and Principles in European Union Foreign Policy**, Der. Sonia Lucarelli ve Ian Manners, Routledge, New York, 2006, ss. 19-41.

Matlary, Janne Haaland, **European Union Security Dynamics: In the New National Interest**, Palgrave Macmillan, New York, 2009.

Matveeva, Anna, “Conflicts in the Wider Black Sea Area”, **The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives**, Der. Daniel Hamilton, Gerhard Mangott, Washington, D.C.:Center for Transatlantic Relations, 2008, ss.177-223.

McSweeney, Bill, **Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations**, Cambridge University Press, Cambridge, 1999.

Mendel, Gerard, **Bir Otorite Tarihi: Süreklilikler ve Değişiklikler**, Çev. Işık Ergüden, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Milburn, Michael A., **Sosyal Psikolojik Açıdan Kamuoyu ve Siyaset**, Çev. Ali Dönmez, Veli Duyan, İmge Kitabevi, Ankara, 1998.

Mitsilegas, Valsamis, Jörg Monar ve Wyn Rees, **The European Union and Internal Security: Guardian of the People?**, Palgrave Macmillan, New York, 2003.

Mitsilegas, Valsamis, Jörg Monar ve Wyn Rees, **The European Union and Internal Security: Guardian of the People?**, Palgrave Macmillan, New York, 2003.

Mockli, Daniel, **European Foreign Policy During the Cold War: Heath, Brandt, Pompidou and the Dream of Political Unity**, I.B. Tauris, New York, 2009.

Mollamehmetoğlu, Ahmet Şefik, **Avrasya'nın Kilidi Karadeniz: Argonotlardan ABD'ye Sömürgecilerin Altın Post Sevdası**, Dama Yayınları, Ankara, 2010.

Mueller, John, "Quiet Cataclysm: Some Afterthoughts on World War III", **The End Of Cold War: Its Meaning And Implications**, Der. M. Hogan, Cambridge University Press, 1992, ss. 39-52.

Neumann, Iver B., "Russia as a Great Power", **Russia as a Great Power: Dimensions of Security Under Putin**, Der. Jakob Hedenskog, Vilhelm Konnander, Bertil Nygren, Ingmar Oldberg ve Christer Pursiainen, Routledge, 2005, ss. 13-28.

Oldberg, Ingmar, "Foreign Policy Priorities Under Putin: A Tour d'Horizon", **Russia as a Great Power: Dimensions of Security Under Putin**, Der. Jakob Hedenskog, Vilhelm Konnander, Bertil Nygren, Ingmar Oldberg ve Christer Pursiainen, Routledge, New York, 2005, ss. 29-56.

Onuf, Nicholas Greenwood, **World of our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations**, University of South Carolina, Columbia SC, 1989.

Oppenheimer, Franz, **Devlet**, Çev. Alaeddin Şenel, Yavuz Sabuncu, Engin Yayıncılık, İstanbul, 1997.

Oscar Halecki, "Borderlands of Western Civilization", **A History of East Central Europe**, Ed. Andrew L. Simon, Simon Publications, La Vergne, 1980, ss. 9-19.

Özgöker Uğur ve Neziha Musaoğlu, **Avrupa Kimliği Kurgusu**, Kriter Yayınları, İstanbul, 2011.

Pace, Michelle, **The Politics of Regional Identity: Medding With the Mediterranean**, Routledge, New York, 2006.

Pagden, Anthony, “Giriş”, **Avrupa Fikri**, Der. Anthony Pagden, Çev. Rahmi Ögdül ve Mesut Varlık, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 13-46.

Panzac, Daniel, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Veba (1700-1850)**, Çev. Serap Yılmaz, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2011.

Pettegree, Andrew, **The Reformation World**, Routledge, London, 2000.

Pierson, Christopher, **Modern Devlet**, Çev. Dilek Hattatoğlu, Çiviyazıları Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Pilegaard, Jess, “The European Security and Defence Policy and the Development of a Security Strategy for Europe”, **The Politics of European Security**, Der. Jess Pilegaard, Danish Institute for International Studies, Copenhagen, 2004, ss. 11-38.

Pond, Elizabeth, **Endgame in the Balkans: Regime Change, European Style**, Brookings Institution Press, Washington, 2006.

Popescu, Nicu, **EU Foreign Policy and Post-Soviet Conflicts: Stealth Intervention**, Routledge, New York, 2011.

Pridham, Geoffrey, **Designing Democracy EU Enlargement and Regime Change in Post-Communist Europe**, Palgrave Macmillan, New York, 2005.

Prozorov, Sergei, **Understanding Conflict Between Russia and the EU: The Limits of Integration**, Palgrave Macmillan, New York, 2006.

Rennger, N.J., “European Communities in a Neo-Medieval Global Polity: The Dilemmas of Fairyland”, **International Relations Theory and the Politics of**

European Integration, Der. Morten Kelstrup ve Michael C. Williams, Routledge, New York, 2000, ss. 57-71.

Rieker, Pernille, **Europeanizaon of National Security Identity: The EU And The Changing Security Indentities Of The Nordic States**, Routledge, New York, 2006.

Rifkin, Jeremy, **Avrupa Rüyası**, Çev. Buket Okucu Özbay, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.

Roberts, Michael, “The Miltary Revolution, 1560-1660”, **The Military Revolution Debate: Readings on the Military Transformation of Early Modern Europe**, Der. Clifford J. Rogers, Westview Press, Colorado, 1995, ss. 13-36.

Romilia, Christina, “Büyük Karadeniz Bölgesi’nde AB’nin Güvenlik İlişkisi: Romanya Perspektifi”, **Avrupa Birliği ve Komşuları: Fırsatlar ve Zorluklar**, Der. Bezen Balamir Coşkun ve Birgül Demirtaş, Çev. Sinem Demirkaya, Elips Kitap, Ankara, 2012, ss. 299-318.

Schmitt, Carl, **Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty**, Çev. George Schwab. The University of Chicago Press, Chicago and London, 2005.

Sennett, Richard, **Otorite**, Çev. Kamil Durand, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011.

Skak, Mette, “The logic of Foreign and Security Policy Change in Russia”, **Russia as a Great Power: Dimensions of Security Under Putin**, Der. Jakob Hedenskog, Vilhelm Konnander, Bertil Nygren, Ingmar Oldberg ve Christer Pursiainen, Routledge, 2005, ss. 81-106.

Smith, Michael E., **Europe’s Foreign and Security Policy: The Institutionalization of Cooperation**, Cambridge University Press, New York, 2004.

Smith, Preserved, **Rönesans ve Reform Çağı – Bir Sosyal Arka Plan Çalışması -**, Çev. Serpil Çağlayan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.

Söderbaum, Fredrik, “Exploring the Links Between Micro-Regionalism and Macro-Regionalism”, **Global Politics Of Regionalism: Theory and Practice**, Der. Mary Farrell, Björn Hettne ve Luk Van Langenhove, Pluto Press, London, 2005, ss. 87-104.

Spanner, John, **Games Nations Play**, CQ Press, Washington, 1993.

Şahin, Çiğdem, “Sözcelerin Gücü Adına... Güç Bush'ta Artık!”, **Uluslararası Güvenlik Sorunları**, Der. Kamer Kasım ve Zerrin A. Bakan, Asam Yayınları, Ankara, 2004, ss. 82-101.

Tangör, Burak, **Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Gelişimi**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2009.

Tanilli, Server, **Uygarlık Tarihi Ders Notları**, İstanbul, 1979.

Tassinari, Fabrizio, **Avrupa Komşularından Neden Korkuyor?**, Çev. Figen Dereli, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2011.

Telo, Mario, “The European Union and the Challenges of the Near Abroad”, **European Union and New Regionalism: Regional Actors and Global Governance in a Post-Hegemonic Era**, Der. Mario Telo, Ashgate, Hampshire, 2007, ss. 225-235.

Telo, Mario, **Europe: A Civilian Power?: European Union, Global Governance, World Order**, Palgrave Macmillan, New York, 2006.

Thompson, E.P., **İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu**, Çev. Uygur Kocabaşoğlu, Birikim Yayınları, İstanbul, 2004.

Thorun, Christian, **Explaining Change in Russian Foreign Policy: The Role of Ideas in Post-Soviet Russia's Conduct Towards the West**, Palgrave Macmillan, New York, 2009.

Tickner, J. Ann, "Revisioning Security", **International Relations Theory Today**, Der. Ken Booth, Steve Smith, Polity Press, Cambridge, 1995, s. 175-197.

Tilly, Charles, **Avrupa'da Devrimler – 1492-1992**, Çev. Özden Arıkan, Yeni Binyıl, Medya Ofset, İstanbul.

Tocci, Nathalie, **The EU and Conflict Resolution: Promoting Peace in the Backyard**, Routledge, New York, 2007.

Tom Casier, "The New Neighbours of the European Union: The Compelling Logic of Enlargement?", **The Boundaries of EU Enlargement: Finding a Place for Neighbours**, Der. Joan DeBardeleben, Palgrave Macmillan, New York, 2008, ss. 19-32.

Trenin, Dmitri, **The End of Eurasia: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization**, Carnegie Moscow Center, Washington DC, 2001.

Viotti, Poul ve Mark Kauppi, **International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism**, Macmillan, New York, 1993.

Wallerstein, Immanuel, **Tarihsel Kapitalizm**, Çev. Necmiye Alpay, Metis Yayınları, İstanbul, 2006.

Walt, Stephen M., "Alliances In Theory And Practice: What Lies Ahead?", **The Global Agenda: Issues and Perspectives**, Der. Charles W. Kegley, Jr., Eugene R. Wittkopf, McGraw-Hill Inc., 3rd Edition, New York, 1992, s.187-195.

Watson, Scott D., **The Securitization of Humanitarian Migration: Digging Moats and Sinking Boats**, Taylor and Francis, New York, 2009.

Weaver, Ole, “Peace and Security: Two Concepts and Their Relationship”, **Comtemporary Security Analysis and Copenhagen Peace Research**, Der. Stefano Guzzini, Dietrich Jung, Routledge, New York, 2004, ss. 53-65.

Weaver, Ole, “Securitization and Desecuritization, **On Security**, Der. Ronnie D. Lipschutz, New York, Columbia University Press, 1995, ss. 46-86.

Weaver, Ole, “The EU as a Security Actor: Reflections From a Pessimistic Constructivist on Post-Sovereign Security Orders”, **International Relations Theory and the Politics of European Integration**, Der. Morten Kelstrup ve Michael C. Williams, Routledge, New York, 2000, ss. 250- 294.

Weber, Cynthia, **International Relations: A Critical Introduction**, Routledge, New York, 2001.

Weber, Max, **The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism**, Routledge, London, 2001.

White, Brian, “Foreign Policy Analysis and the New Europe”, **Contemporary European Foreign Policy**, Der. Walter Carlsnaes, Helene Sjursen ve Brian White, Sage Publishers, London, 2004, ss. 11-31.

Wilhelmsen, Julie ve Geir Flikke, “**Copy That...”: A Russian "Bush Doctrine" in the CIS?**, Norwegian Institute of International Affairs, Oslo, 2005.

Yapıcı, Merve İrem, **Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etkenler**, USAK Yayınları, Ankara, 2010.

Yurdusev, A. Nuri, “Avrupa Kimliğinin Oluşması ve Türk Kimliği”, **Türkiye ve Avrupa**, Der. Atilla Eralp, İmge Yayınları, Ankara, 1997, ss. 17-85.

Zielonka, Jan, **Europe as Empire, The Nature of Enlarged European Union**, Oxford University Press, New York, 2006.

Zilmer-Johns, Lisbert, “The Convention, the IGC and the Great Powers: The ESDP and New Security Threats”, **The Politics of European Security**, Der. Jess Pilegaard, Danish Institute for International Studies, Copenhagen, 2004, ss. 55-83.

Makaleler

Acar, Demet Şefika, “Avrupa Birliği ve Güney Kafkasya”, **Journal of Black Sea Studies (Karadeniz Araştırmaları)**, Sayı: 22, 2009, ss. 21-42.

Agh, Attila, "Processes Of Democratization In The East Central European And Balkan States: Sovereignty-Related Conflicts In The Context Of Europeanization", **Communist and Post-Communist Studies**, Cilt: 32, Sayı: 3, 1999, ss. 263–279.

Akşehirli, Soner, “Söz Edimleri Kuramı Açısından Kurgusal Anlatı Metinlerinde Söz Aktarımı”, **Turkish Studies**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2011, ss. 143-162.

Arslan, Rıza, “Avrupa Birliği Savunma Politikası: Dünya Sahnesine Geri Dönüş mü?”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 1, 2005, ss. 229-248.

Aydın, Mustafa, “Regional Cooperation in the Black Sea and the Role of Institutions”, **Perceptions**, Sonbahar, 2005, ss. 57-83.

Baldwin, David, “The Concept of Security”, **Review of International Studies**, Sayı: 23, 1997, ss. 5-26.

Balzacq, Thierry, “The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context”, **European Journal of International Relations**, Cilt: 11, Sayı: 2, 2005, ss. 171-201.

Baştürk, Efe, “Michael Foucault’da Liberalizm Eleştirisi: İktidar, Yönetimsellik ve Güvenlik”, **FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)**, Sayı: 14, 2012 ss. 65-78.

Behr, Hartmurt, “The European Union in the Legacies of Imperial Rule? EU Accession Politics Viewed From a Historical Comparative Perspective”, **European Journal of International Studies**, Sage Publications and ECPR, Cilt: 13, Sayı: 2, 2007, ss.239-262.

Booth, Ken, “Güvenlik ve Özgürleş(tir)me”, **Avrasya Dosyası: Güvenlik Bilimleri Özel Sayısı**, Çev. Çiğdem Şahin, Cilt: 9, Sayı: 2, 2003, ss. 51-71.

Bowker, Mike, “The War in Georgia and the Western Response”, **Central Asian Survey**, Cilt: 30, Sayı: 2, 2011, ss. 197-211.

Buzan, Barry, “Rethinking Security After Cold War”, **Cooperation and Conflict**, Cilt: 32, Sayı:1, 1997 ss. 5-28

Dangerfield, Martin, “Belarus, Moldova and Ukraine: In or Out of European Regional International Society?”, **Journal of European Integration**, Cilt: 33, Sayı: 2, 2011, ss. 215-233.

Danii, Olga ve Mariana Mascauteanu, “Moldova Under the European Neighbourhood Policy: ‘Falling Between Stools’”, **Journal of Communist Studies and Transition Politics**, Cilt: 27, Sayı: 1, 2011, ss. 99-119.

Dettke, Dieter, “Europe and Russia: From Neighborhood Without a Shared Vision to a Modernization Partnership”, **European Security**, Cilt: 20, Sayı: 1, 2011, ss. 127-142.

Diez, Thomas, “Constructing the Self and Changing Others: Reconsidering ‘Normative Power Europe’”, **Millenium – Journal of International Studies**, Cilt: 33, Sayı: 613, 2005, ss. 613-636.

Eder, Klaus, "Europe's Borders: The Narrative Construction of the Boundaries of Europe", **European Journal of Social Theory**, Cilt: 9, Sayı: 2, 2006, ss. 255-27.

Fawn, Rick ve Robert Nalbandov, "The Difficulties of Knowing the Start of War in the Information Age: Russia, Georgia and the War Over South Ossetia, August 2008", **European Security**, Cilt:21, Sayı: 1, 2012, ss. 57-89.

Feklyunina, Valentina, "Russia's International Images and its Energy Policy. An Unreliable Supplier?", **Europe-Asia Studies**, Cilt: 64, Sayı: 3, 2012, ss. 449-469.

Floyd, Rita, "Can Securitization Theory Be Used In Normative Analysis? Towards A Just Securitization Theory", **Security Dialogue**, Cilt: 42, Sayı: 4-5, 2011, ss. 427-439.

Forsber, Tuomas, "The EU–Russia Security Partnership: Why the Opportunity Was Missed?", **European Foreign Affairs Review**, Cilt: 9, Sayı: 2, 2004, ss. 247–267.

Freiedrichs, Jörg, "The Meaning of New Medievalism", **European Journal of International Relations**, Sage Publications and ECPR, Cilt: 7, Sayı: 4, 2001, ss. 475-502.

Friis, Karsten, "From Liminars to Others: Securitization Through Myths", **Peace and Conflict Studies**, Cilt: 7, Sayı: 2, November 2000, ss. 1-16.

Gad, Ulrik Pram ve Karen Lund Petersen, "Concepts of Politics in Securitization Studies", Special Issue on the Politics of Securitization, **Security Dialogue**, Cilt: 42, Sayı: 4-5, 2001, ss. 315-328.

Gençöz, Tülin, "Korku: Sebepleri, Sonuçları ve Başetme Yolları", **Kriz Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2010, ss. 9-16.

Georgiev, Vihar, "Towards a Common European Border Security Policy", **European Security**, Cilt: 19, Sayı: 2, 2010, ss. 255-274.

Goede, Marieke De, "The Politics of Preemption and the War on Terror in Europe", **European Journal of International Relations**, Cilt: 14, Sayı: 1, 2008, ss. 161-185.

Hassan, Oz, "Constructing Crises, (In)securitising Terror: The Punctuated Evolution of EU Counter-Terror Strategy", **European Security**, Cilt: 19, Sayı: 3, 2010, ss. 445-466.

Hettne, Björn, "Teori ve Pratikte Güvenliğin Bölgeselleşmesi", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 5, Sayı: 18, 2008, ss. 87-106.

Higashino, Atsuko, "For the Sake of 'Peace and Security'? The Role of Security in the European Union Enlargement Eastwards", **Cooperation and Conflict**, Cilt: 39, Sayı: 4, 2004, ss. 347-368.

Howorth, Jolyon, "Discourse, Ideas, and Epistemic Communities in European Security and Defense Policy", **West European Politics**, Cilt: 27, Sayı: 2, ss. 211-234.

Huysman, Jef, "The European Union and the Securitization of Migration", **Journal of Common Market Studies**, Cilt: 38, Sayı: 5, 2000, ss. 751-777.

Huysman, Jef, "Defining Social Constructivism in Security Studies: The Normative Dilemma of Writing Security", **Alternatives: Global, Local, Political**, Cilt: 27 Sayı: 1, 2002, ss. 41-62.

Huysmans, Jef, "Revisiting Copenhagen: Or, On the Creative Development of a Security Studies Agenda in Europe", **European Journal of International Relations**, Cilt: 4; Sayı: 4, 1998, ss. 479-505.

Ibrahim, Maggie, “The Securitization of Migration: A Radical Discourse”, **International Migration**, Cilt: 43, Sayı: 5, 2005, ss. 163-187.

Igumnova, Lyudmila, “Russia's Strategic Culture Between American and European Worldviews”, **The Journal of Slavic Military Studies**, Cilt: 24, Sayı: 2, 2011, ss. 253-273.

Johnson, Paul ve Robin Williams, "European Securitization and Biometric Identification: The Uses of Genetic Profiling", **Ann Ist Super Sanita**, Cilt: 43, Sayı: 1, 2007, ss. 36-43.

Kamalov, İlyas, “Karadeniz Bölgesindeki Bazı Güncel Sorunlar”, **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt: 6, Sayı: 21, Bahar 2009, ss. 13-21.

Kassianova, Alla, “Russia: Still Open to the West? Evolution of the State Identity in the Foreign Policy and Security Discourse”, **Europe-Asia Studies**, Cilt: 53, Sayı: 6, 2001, ss. 821-839.

Kedikli, Umut, “Avrupa Birliği’nin Terörizmle Mücadele Politikaları ve Hukuki Boyutu”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 2, No: 7, 2006, ss. 54-79.

Kerr, Ron, “Discourse and Leadership: Using the Paradigm of the Permanent State of Emergency”, **Critical Discourse Studies**, Cilt: 5, Sayı:3, 2008, ss. 201-216.

Knudsen, Olav F., “Post-Copenhagen Security Studies: Desecuritizing Securitization”, **Security Dialogue**, Cilt: 32, Sayı:3, 2001, ss. 355-368.

Koçer, Gökhan, “Karadeniz’in Güvenliği: Uluslararası Yapılanmalar ve Türkiye”, **Akademik Bakış**, Cilt-1, Sayı-1, 2007, ss. 195-217.

Kratochvíl, Petr, “Discursive Constructions of the EU’s Identity in the Neighbourhood: An Equal Among Equals or the Power Centre?”, **European Political Economy Review**, Sayı: 9 2009, ss. 5-23.

Krause, Keith ve Michael C. Williams, “Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods”, **Mershon International Studies Review**, Cilt: 40, Sayı: 2, Ekim 1996, ss. 229-254.

Krause, Keith ve Michael C. Williams, “Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods”, **Mershon International Studies Review**, Cilt: 40, Sayı: 2, 1996, ss. 229-254.

Lannon, Gregory P., “Russia's New Look Army Reforms and Russian Foreign Policy”, **The Journal of Slavic Military Studies**, Cilt: 24, Sayı: 1, 2011, ss. 26-54.

Leonard, Sarah, “EU Security and Migration Into the European Union: FRONTEX and Securitization Through Practices”, **European Security**, Cilt: 19, Sayı: 2, 2010, ss. 231-254.

Linklater, Andrew, “Men and Citizens in International Relations”, **Review of International Relations**, Cilt: 7, Sayı: 1, 1981, ss. 23-27.

Mackinder, H.J., “The Geographical Pivot of History”, **Blackwell Publishing**, Cilt: 23, Sayı: 4, 1904, ss. 421-437.

Manoli, Panagiota, “Where is Black Sea Regionalism Heading?”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Cilt:10, Sayı: 3, 2010, ss. 323-339.

Mearsheimer, John, “False Promise of International Institutions”, **International Security**, Cilt: 19, Sayı: 3, Kış, 1994/95, ss. 5-49.

Merlingen, Michael, “Foucault and World Politics: Promises and Challenges of Extending Governmentality Theory to the European and Beyond”, **Millennium - Journal of International Studies**, Cilt: 35, Sayı: 1, 2006, ss. 181-196.

Miller, Benjamin, “The Concept Of Security: Should It Be Redefined?”, **The Journal Of Strategic Studies**, Cilt: 24, Sayı: 2, 2001, ss. 13-42.

Milliken, Jennifer, “The Study of Discourse in International Relations: A Critique of Research and Methods”, **European Journal of International Relations**, Cilt: 5, Sayı: 2, 1999, ss. 225-254.

Neal, Andrew W., “Securitization and Risk at the EU Border: The Origins of FRONTEX”, **JCMS**, Cilt: 47, Sayı: 2, 2009, ss. 333-356.

Nilsson, Niklas, “EU and Russia in the Black Sea Region: Increasingly Competing Interests?”, **Romanian Journal of European Affairs**, Cilt: 8, Sayı: 2, 2008, ss. 25-39.

Nitoiu, Cristian, “Reconceptualizing ‘Cooperation’ in EU-Russia Relations”, **Perspectives on European Politics and Society**, Cilt: 12, Sayı: 4, 2011, ss. 462-476.

Nunes, Isabel Ferreira, “Civilian, Normative, and Ethical Power Europe: Role Claims and EU Discourses”, **European Foreign Affairs**, Cilt: 16, Sayı: 1, 2011, ss. 1-20.

Ovalı, Ali Şevket, “Ütopya ile Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 3, Sayı 10, 2006, ss.3-52.

Özer, Sanem, “Avrupa Birliği, Rusya ve ABD’nin Avrupa Güvenliğine Farklı Yaklaşımlarının Transatlantik İttifakına Etkileri”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı:15, 2008, ss. 170-195.

Polese, Abel, "Russia, the US, 'the Others' and the '101 Things to Do to Win a (Colour) Revolution': Reflections on Georgia and Ukraine, Debate", **Journal of Contemporary Central and Eastern Europe**, Cilt: 19, Sayı: 1-2, 2011, ss. 421-451.

Proedrou, Filippou, "Ukraine's Foreign Policy: Accounting for Ukraine's Indeterminate Stance Between Russia and the West", **Southeast European and Black Sea Studies**, Cilt: 10, Sayı: 4, 2010, ss. 443-456.

Rumelili, Bahar, "Constructing Identity and Relating to Difference: Understanding the EU's Mode of Differentiation", **Review of International Studies**, Cilt: 30, Sayı: 1, 2004, ss. 27-47.

Rumford, Chris, "Theorizing Borders", **European Journal of Social Theory**, Cilt: 9, Sayı: 2, 2006, ss. 155-169.

Sakwa, Richard, "Russia and Europe: Whose Society?", **Journal of European Integration**, Cilt: 33, Sayı: 2, 2011, ss. 197-214.

Schroeder, Ursula C., "Strategy by Stealth? The Development of EU Internal and External Security Strategies", **Perspectives on European Politics and Society**, Cilt: 10, Sayı: 4, 2009, ss. 486- 505.

Sinkkonen, Teemu, "A Security Dilemma on the Boundary Line: An EU Perspective to Georgian–Russian Confrontation After the 2008 War", **Southeast European and Black Sea Studies**, Cilt: 11, Sayı: 3, 2011, ss. 247-278.

Snetkov, Aglaya, "When the Internal and External Collide: A Social Constructivist Reading of Russia's Security Policy", **Europe-Asia Studies**, Cilt: 64, Sayı: 3, 2012, ss. 521-542.

Stritzel, Holger, "Security, the Translation", **Security Dialogue**, Cilt: 42, Sayı: 4-5, 2011, ss. 343-355.

Stritzel, Holger, “Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond”, **European Review of International Relations**, Cilt: 13, Sayı: 3, 2007, ss. 357-383.

Tangör, Burak ve Sevinç Sayın, “Avrupa Birliği’nin Terörizmle Mücadele Stratejisi: Yeni Bir Bütünleşme Alanı Mı?”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt: 11, No:1, 2011, ss. 85-118.

Tanrısever, Oktay Fırat, “Sovyet Sonrası Dönemde Rusya’nın Karadeniz Politikası, **Avrasya Dosyası, “Karadeniz’in Yeni Jeopolitiği”**, Cilt: 13, Sayı: 1, 2007, ss. 172-190.

Tumanov, Sergey, Alexander Gasparishvili ve Ekaterina Romanova, “Russia–EU Relations, or How the Russians Really View the EU”, **Journal of Communist Studies and Transition Politics**, Cilt:27, Sayı: 1, 2011, ss. 120-141.

Vahl, Marius ve Sergiu Celac, “Ready for a Breakthrough: Elements for a European Union Strategy Towards the Black Sea Region”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2006, ss. 169-191.

Vuori, Juha A., “Illocutionary Logic and Strands of Securitization: Applying the Theory of Securitization to the Study of Non-Democratic Political Orders”, **European Journal of International Relations**, Saga Publications and ECPR-European Consortium for Political Research, Cilt: 14, Sayı: 1, 2008, ss. 65-99.

Walt, Stephen, “The Renaissance of Security Studies”, **International Studies Quarterly**, Cilt: 35, Sayı: 2, 1991, ss. 211-239.

Wendt, Alexander, “Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics”, **International Organizations**, Cilt: 46, Sayı:2, 1992, ss. 403-407.

Wendt, Alexander, “Collective Identity Formation and the International State”, **American Political Science Review**, Cilt: 88, Sayı: 2, 1994, ss. 385-389.

Zhussipbek, Galym, “2007 Lizbon Antlaşması, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın Tanımı ve Özellikleri, Güvenlik Aktörü Olarak AB’nin Nitelikleri”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt: 8, No:1, 2009, ss. 139-164.

Zielonka, Jan, “Europe as a Global Actor: Empire by Example”, **International Affairs**, Cilt: 84, Sayı: 3, 2008, ss. 471-484.

İnternet Kaynakları

Asmus, Ronald D. ve Bruce P. Jackson, “The Black Sea and the Frontiers of Freedom”, **Policy Review**, Sayı: 125, Haziran/Temmuz, 2004.
<http://www.hoover.org/publications/policy-review/article/6451> (01.01.2012).

Asmus, Ronald D., “Developing a New Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region”, **Istanbul Paper** #2.
<http://www.tesev.org.tr/assets/publications/file/Istanbul%20Paper%202%20English.pdf>, (18.11.2012).

Balzacq, Thierry, “Constructivism and Securitization Studies”,
http://graduateinstitute.ch/webdav/site/developpement/shared/developpement/cours/E777/Securitization_Balzacq.pdf, (23.03.2012).

Checkel, Jeffrey T., “Social Constructivisms in Global and European Politics (A Review Essay)”, **Advance Research on the Europeanisation of the Nation State (ARENA)**, Working Papers, WP 15/03, www.arena.uio.no/publications/wp03_15.pdf. (11.08.2011).

Center for Freds- og Konfliktforskning, **Evaluation of the Copenhagen Peace Research Institute**, Ministry of Information Technology and Research, Ocak, 2001,
<http://fivu.dk/en/publications/2001/files-2001/evaluation-of-the-copenhagen-peace-research-institute.pdf> (01.12.2013).

Copenhagen Peace Research Institute – Copri, <http://www.pdgs.org/institutions/ins-dinamarca1.htm>, (25.11.2011).

Çevik, Abdülkadir, “Politik Psikolojide Yer Alan Kavramlar”, Neden Politik Psikoloji?, <http://www.ppd.org.tr/nedenpolitikpsikoloji.html>. (01.05.2012).

Damanaki, Maria, “Black Sea Economic Cooperation: The Goals for the Future”, **Black Sea Economic Cooperation Organisation 20th Anniversary Summit**, Istanbul, 26 Haziran, 2012, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-497_en.htm?locale=en (18.01.2014)

Elyıldırım, Selma, “Speech Act Theory: Austin And Searle, Söz Eylem Kurami: Austin ve Searle, <http://www.thefreelibrary.com/Speech+act+theory%3A+Austin+and+Searle%2FSoz+eylem+kurami%3A+Austin+ve...-a0178451937>, (26.12.2012).

Emerson, Michael ve Gergana Noutcheva, “From Barcelona Process to Neighbourhood Policy, Assessments and Open Issues”, **CEPS Working Document**, Sayı: 220, Mart, 2005.

Friis, Karsten, From Liminars to Others: Securitization Through Myths”, <http://www.gmu.edu/programs/icar/pcs/Friis72PCS.htm>, (17.04.2011).

Grotzky, Daniel ve Mirela Isic, “The Black Sea Region: Clashing Identities and Risks to European Stability”, **CAP Policy Analysis**, Sayı: 4, Ekim, 2008.

Hardt, D.Brendt, “Symbolism and Substance: Henry Kissenger and the Year of Europe”, dl.tufts.edu/file.../tufts:UP149.001.00017.0001, (12.01.2011).

Ioannou, Demosthenes, Marien Fernandusse, Marco Lo Duca ve Wouter Coussens, “Benchmarking the Lisbon Strategy”, **European Central Bank**, Occasional Papers, Sayı: 85, 2008, www.ecb.int/pub/pdf/scpops/ecbocp85.pdf (04.22.2012).

İnan, Ece, “Politik Psikoloji ve Siyasal İletişim”, http://www.politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/politik_psikoloji_ve_siyasal_iletisim.pdf (09.11.2012).

Manners, Ian, “European [Security] Union: From Existential Threat to Ontological Security”, 2001, http://dspace.ruc.dk/bitstream/1800/8932/1/Ian_Manners_European_security_Union_from_existential_threat_to_ontological_security_COPRI_5_2002.pdf, ss. 1-42 (03.9.2012).

Manoli, Panagiota, “Black Sea Regionalism In Perspective”, **Neighbourhood Policy Paper**, Centre for International and European Studies, Aralık, 2011.

Marianne Stone, “Security According to Buzan: A Comprehensive Security Analysis”, **Security Discussion Papers Series 1**, Groupe d’Etudes et d’Expertise, Sciences Po, Paris, Spring, 2009.

Mustafa Aydın, “Europe’s Next Shore: The Black Sea Region After EU Enlargement”, **Occasional Paper**, Sayı: 53, Haziran, 2004.

O’Brennen, John, “Re-Conceptualising Europe: Social Constructivism and EU Enlargement” www.sam.sdu.dk/~mwi/B6__O'Brennan.pdf , ss.1-41 (09.11.2012).

Obydenkova, Anastassia, "Democratization, Europeanization and Regionalization beyond the European Union: Search for Empirical Evidence", **European Integration Online Papers (EIOP)**, Cilt: 10, Sayı: 1, 2006, <http://eiop.or.at/eiop/texte/2006-001a.htm> (11.06.2010)

Oelsner, Andrea, “(De)Securitization Theory and Regional Peace: Some Theoretical Reflections and a Case Study on the Way to Stable Peace”, **EUI Working Paper RSCAS**, Sayı: 2005/27, 2005, Florence.

Ohana, Uzzi, "The Securitization of Others: Fear, Terror, Identity", **6th Pan-European Conference on International Relations: Making Sense of a Pluralist World**, 12-15 Eylül, 2007, ss. 2-28.

Özcan, Mehmet ve Serkan Yardımcı, "Avrupa Birliği ve Küresel Terörizmle Mücadele", **e-akademi**, Sayı: 39, 2005,
http://www.e-akademi.org/makaleler/mozcan-1.htm#_ftn10, (10.08.2013).

Özdemir, M. Ali, "İklim Değişimleri ve Uygarlık Üzerindeki Yansımalarına İlişkin Bazı Örnekler",
www.aku.edu.tr/aku/dosyayonetimi/sosyalbilens/dergi/VI2/ozdemir.pdf, ss. 173-192.
(08.5.2013)

Palosaari, Teemu, "Beyond Normal Politics: Integration, EU Enlargement and Securitization Theory", Political Science After the EU Enlargement – Challenges to the Discipline, Charles University, Prague, **epsNEt Plenary Conference**, 2004.

Pereira, Ricardo, "Processes of Securitization of Infectious Diseases and Western Hegemonic Power: A Historical-Political Analysis", **Global Health Governance**, Cilt:2, Sayı: 1, 2008,
http://www.ghgj.org/Pereira_%20processes%20of%20securitization.pdf,
(12.01.2011)

Ryabtsev, Vladimir, "Why Is There No 'Security Complex' in the Black Sea-Caucasus Region?: Consideration of Some Geopolitical Peculiarities of the Region in the Conditions of Post-Bipolarity",
<http://www.core-hamburg.de/documents/yearbook/english/06/Ryabtsev-en.pdf>
(05.09.2013).

Schimmelfennig, Frank, "The International Promotion of Political Norms in Eastern Europe: A Qualitative Comparative Analysis", **Jean Monnet/Robert Schuman**

Paper   **Series,**   Cilt: 5,   Sayı: 28,   2005,
<http://aei.pitt.edu/8157/1/dchimmelfennigfinal.pdf> (27.01.2011).

Tassinari, Fabrizio, Security and Integration in the EU Neighbourhood: The Case for Regionalism, **CEPS Working Document**, Centre for European Policy Studies, Sayı: 226, Temmuz, 2005.

Tassinari, Fabrizio, Security and Integration in the EU Neighbourhood, **CEPS Working Document**, Sayı: 226, Haziran, 2005.

Tedo Japaridze, Panagiota Manoli, Dimitrios Triantaphyllou, Yannis Tsantoulis, The EU's Ambivalent Relationship with the BSEC: Reflecting on the Past, Mapping out the Future, **ICBSS Policy Brief**, Sayı: 20, Ocak, 2010.

Tsantoulis, Yannis, "Subregionalism in the Black Sea and the EU's Role, Incentives, Obstacles and a 'New Synergy'", **ZEI Discussion Paper**, C183, Bonn, 2008.

Tassinari, Fabrizio, A Synergy for Black Sea Regional Cooperation: Guidelines for an EU Initiative, **CEPS Policy Brief**, Sayı: 105, Haziran, 2006.

Tsantoulis, Yannis, Black Sea Synergy and Eastern Partnership: Different Centres of Gravity, Complementarity or Confusing Signals? **ICBSS, Policy Brief**, Sayı: 12, 2009.

Belgeler, Raporlar ve Demeçler

"AB'nin Dış Sınırlardaki Yeni Gözü EUROSUR Devrede", Anadolu Ajansı, <http://www.aa.com.tr/tr/dunya/258410--ab-nin-dis-sinirlardaki-yeni-gozu-eurosur-devreye-girdi> (09.09.2013)

"1972 Noel'i: Hanoi'ye Bomba Yağmuru", **BBC Türkçe**, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/12/121225_christmas_vietnam.shtml, 25 Aralık 2012, (30.03.2013)

Abasıyanık, Pemra G., “Nevralji Nedir?”, Trendus, <http://www.trendus.com/haberler/42/saglik-ve-diyet/kategorisi/2494/nevralji-nedir.htm>. (10.03.2012).

Ashton, Catherine, Speech on Nagorny Karabakh, Strasbourg, 6, July, 2011, ICBSS, **Black Sea Monitor**, Sayı: 9, Ağustos, 2011, http://icbss.org/media/288_original.pdf, (20.01.2014).

Barroso, Jose Manuel, European Neighbourhood Policy Conference, Brussels, September, 2007, European Commision – Speech/07/502, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-07-502_en.htm?locale=en (15.09.2013).

Borjomi Declaration, eu.prostir.ua/data?t=1&q=1775 (28.11.2013)

Commission of The European Communities, **A Strong European Neighbourhood Policy**, Brussels, 05/12/2007, COM(2007) 774 final. http://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_9_komsuluk_politikalari/A_strong_European_Neighbourhood_Policy_5_12_2007.pdf (09.09.2010)

Commission of The European Communities, **European Neighbourhood Policy**, Strategy Paper, Brussels, 12.5.2004 COM(2004) 373 final. http://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_9_komsuluk_politikalari/Communication_from_the_Commission_European_Neighbourhood_Policy_Strategy_Paper_12_5_2004.pdf, (10.10.2012)

Commission of The European Communities, **On Strengthening The European Neighbourhood Policy**, Brussels, 4 December 2006, COM(2006)726 final; http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/com06_726_en.pdf (04.09.2010).

Commision of The European Communities, **Wider Europe— Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours**,

Brussels, 11.3.2003, COM(2003) 104 final.
http://eeas.europa.eu/enp/pdf/.../com03_104_en.pdf (22.12.2010).

Commision on the Black Sea, **A 2020 Vision For the Black Sea Reagion**,
<http://www.ctsp.vt.edu/Publications/data/A%202020%20Vision%20for%20the%20Black%20Sea.pdf> (09.09.2013).

Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary European Council Meeting on 21 September 2001,
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/140.en.pdf (04.22.2012).

Council of the European Union, Conclusions on Energy Security in Relation with the Russia/Ukraine Gas Dispute, Brussels, 12 Ocak 2009, ICBSS, **Black Sea Monitor**, Sayı: 10, Ocak, 2009, http://icbss.org/media/153_original.pdf, (18.01.2014).

Eurobarometer 51, July 1999,
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb51/eb51_en.pdf (10.10.2013).

Eurobarometer 56, April, 2002,
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb56/eb56_en.pdf, (10.10.2013).

Eurobarometer 62, Autumn 2004,
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb62/eb_62_en.pdf, (10.10.2013).

European Commision, **The EU Internal Security Strategy in Action: Five Steps Towards a More Secure Europe**, Communication From The Commission To The European Parliament And The Council, European Commission, COM(2010) 673 final, Brussels, 22.11.2010, http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/malmstrom/pdf/news/internal_security_strategy_in_action_en.pdf (10.08.2013).

European Commision, **Towards the Integration of Maritime Surveillance: A Common Information Sharing Environment for the EU Maritime Domain**, Communication From the Commission to the Council the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Cmmittee of the Regions, COM(2009)538 final, Brussels, 15.10.2009, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0538:FIN:EN:PDF> (09.09.2013).

European Commision, **Examining the Creation of a European Border Surveillance System (EUROSUR)**, Communication From the Commission to the Council the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM(2008) 68, final, http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=COMfinal&an_doc=2008&nu_doc=68, (09.09.2013)

European Commision, **Black Sea Synergy - A New Regional Cooperation Initiative**, Communication From The Commission To The European Parliament And The Council, COM(2007) 160 Final, Brussels, 11.04.2007, ec.europa.eu/world/enp/.../com07_160_en.pdf, (09.09.2013).

European Commision, **Eastern Partnership**, Communication From The Commission To The European Parliament And The Council, , Brussels, 03.12.2008, COM (2008) 823 Final, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0823:FIN:EN:PDF>, (09.09.2013).

European Commision, **Report on the First Year Implementation of the Black Sea Synergy**, Communication From The Commission To The European Parliament And The Council, Brussels, 19.06.2008, COM (2008) 391 Final, http://eeas.europa.eu/blacksea/doc/com08_391_en.pdf (09.09.2013).

European Council, 26/27 June Lisbon 1992, Annex-1, http://www.europarl.europa.eu/summits/lisbon/li2_en.pdf, (04.22.2012).

European Council, **Conclusions of the Presidency**, Strasbourg, 8 and 9 December 1989, http://www.europarl.europa.eu/summits/strasbourg/st_en.pdf, (04.22.2012).

EU External Relations, Council Conclusions on Georgia, Brussels, 15-16 Eylül 2008, **ICBSS Black Sea Monitor**, Sayı: 8, Eylül 2008, http://icbss.org/media/151_original.pdf, (24.01.2014).

European Parliament Recommendation to the Council on the New EU - Russia Agreement, Brussels, 2 Nisan 2009, **ICBSS Black Sea Monitor**, Sayı: 11, Mayıs 2009, http://icbss.org/media/154_original.pdf (21.01.2014).

European Parliament Resolution on a Black Sea Regional Policy Approach (Brussels, 17 Ocak 2008), **Black Sea Monitor**, Sayı: 7, Nisan, 2008, http://icbss.org/media/150_original.pdf, (09.09.2013).

Ferrero-Waldner, Benita, “The European Union and Russia- Future Prospects”, Salzburg, 6 Nisan 2008, **ICBSS Black Sea Monitor**, Sayı: 7, Nisan, 2008, http://icbss.org/media/150_original.pdf (09.10.2013).

Ferrero-Waldner, Benita, “EU/Russia: A Challenging Partnership but One of the Most Important of Our Times” (Strasbourg, 21 Ekim 2008), **ICBSS Black Sea Monitor**, Sayı: 9, Kasım, 2008, http://icbss.org/media/152_original.pdf (20.01.2014).

General Affairs and External Relations Council (GAERC), “Strengthening the European Neighbourhood Policy Presidency Progress Report”, Brussels, 18-19, Haziran 2007, **ICBSS Black Sea Monitor**, Sayı: 5, Temmuz 2007, http://icbss.org/media/148_original.pdf (09.11.2012).

Group of Progressive Alliance of Social Democrats,
<http://www.socialistgroup.eu/gpes/newsdetail.do?id=101298&lg=en> (09.09.2013)

Joint Communication by the High Representative of The Union For Foreign Affairs And Security Policy and the European Commission, **A New Response to a Changing Neighbourhood: A Review of European Neighbourhood Policy**, Brussels, 25 Mayis 2011. <http://www.enpi-info.eu/library/content/new-response-changing-neighbourhood-review-european-neighbourhood-policy> (10.08.2011)

Karasin, G. B. “Peacekeeping Operation on the Dniester in the Context of Geopolitical Challenges of the Present” Tiraspol, 28 Temmuz 2012, ICBSS, **Black Sea Monitor**, Sayı: 23, Ekim 2012, http://icbss.org/media/921_original.pdf (20.01.2014).

Laeken Declaration On The Future Of The European Union,
european-convention.eu.int/pdf/lknen.pdf, (04.02.2013).

Leboeuf, Aline ve Emma Broughton, Securitization of Health and Environmental Issues: Process and Effects, A Research Outline, **The Institut Français des Relations Internationales** (ifri), 2008, www.ifri.org. (16.10.2013).

Little Ice Age,
<http://geochemistry.usask.ca/bill/Courses/Climate/The%20Little%20Ice%20Age%20prt.pdf> (12.03.2013).

Peuch, Jean-Christophe, Ukraine: Regional Leaders Set Up Community of Democratic Choice”, **Radio Free Europe**,
<http://www.rferl.org/content/article/1063461.html> (28.11.2013)

Potočnik, Janez, “Launch of the Black Sea Synergy, Environment Partnership”, Brussels, 15-16 Mart, 2010, International Center for Black Sea Studies, **Black Sea Monitor**, Sayı:15, 2010, http://icbss.org/media/157_original.pdf, (21.01.2014).

Prodi, Romano, “A Wider Europe – A Proximity Policy as the Key to Stability”, **Peace, Security and Stability International Dialogue and the Role of the EU, Sixth ECSA-World Conference**, Brussels, 5-6 Aralık, 2002, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-02-619_en.htm (11.09.2012).

Prodi, Romano, “A Wider Europe – A Proximity as the Key To Stability”, Ref. SPEECH/02/619, 06.12.2002, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-02-619_en.htm. (10.10.2013).

Regions of the World, http://eeas.europa.eu/regions/index_en.htm (07.19.2013).

Regional Policies, http://eeas.europa.eu/regional_policies/index_en.htm (07.19.2013).

Special Meeting of the European Council Reproduced from the Bulletin of the European Communities, No. 4/1990, http://aei.pitt.edu/1397/1/Dublin_april_1990.pdf, s. 10 (04.22.2012).

Special Eurobarometer 371, Internal Security, Kasım 2011, EBS371, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_371_en.pdf. (10.12.2013).

Special Eurobarometer 259, The European Union and Its Neighbours, European Commision, October 2006, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_259_en.pdf, (08.22.2013).

Standart Eurobarometer 61, February 2004, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb61/eb61_en.pdf (10.10.2013).

Tampere European Council 15 And 16 October 1999, Presidency Conclusions, http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm, (04.22.2012).

T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Katılım Politikası Başkanlığı,
“Ortak Avrupa Yolcu İsim Kaydı Sistemi (PNR-System)”, Macaristan Dönem
Başkanlığı Programı,
http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/macaristan_ab_donem_baskanligi_programi_24_subat_2011.pdf, (03.12.2013).

The Treaty of Rome, 25 March 1957,
http://ec.europa.eu/archives/emu_history/documents/treaties/rometreaty2.pdf,
(11.07.2011).